

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GENEL DİLBİLİM ANABİLİM DALI
GENEL DİLBİLİM PROGRAMI
DOKTORA TEZİ

TÜRKÇE AKADEMİK METİNLERDE
ÜSTSÖYLEMSEL ADLAR

Esra AYDIN

Danışman
Prof. Dr. Kamil İŞERİ

2023

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GENEL DİLBİLİM ANABİLİM DALI
GENEL DİLBİLİM PROGRAMI
DOKTORA TEZİ

TÜRKÇE AKADEMİK METİNLERDE
ÜSTSÖYLEMSEL ADLAR

Esra AYDIN

Danışman
Prof. Dr. Kamil İŞERİ

2023

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Doktora Tezi olarak sunduğum “Türkçe Akademik Metinlerde Üstsöylemsel Adlar” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara, etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

29/ 11/ 2023

Esra AYDIN

ÖZET
Doktora Tezi
Türkçe Akademik Metinlerde Üstsöylemsel Adlar
Esra AYDIN

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Genel Dilbilim Anabilim Dalı
Genel Dilbilim Doktora Programı

Son yıllarda yazarların kişisel duygularını ve değerlendirmelerini iletmek için kullandıkları dilsel mekanizmalara olan ilgi giderek artmakta; değerlendirme, duruş, üstsöylem gibi dil kaynakları büyük ilgi görmektedir. Özellikle üstsöylem; akademik yazmada retorik yapıları anlamının ve ikna edici iddiaların altında yatan dinamik etkileşimleri ortaya çıkarmanın bir yolu olarak algılanmaktadır.

Üstsöylem, bu bağlamda, temelde kolay kabuledilebilir ve anlaşılabilir bir terim gibi görünse de aslında üstsöylemin sınırlarını belirlemek oldukça zordur. Yazarın metni oluştururken okuyucuyu ikna etme amacı taşıyarak belirli bir seçenek dizgesinden seçimler yaptığı göz önünde bulundurulduğunda sözcük seçimleri ve dolayısıyla da sözcük türlerinin de iknada rol oynadığı söylenebilir. Bu çerçevede yazarın baş ad kullanarak söylemi yapılandırmasına yardımcı olan ve aynı zamanda okuyucunun da söylemle ilgili düşüncelerini yönlendiren adlar Üstsöylemsel Adlar olarak kabul edilmektedir. Bu açıdan çalışmada akademik metinlerde yazar duruşunu gösteren üstsöylemsel adlar benimsenmiştir.

Çalışmanın amacı yazarların okuyucularını ikna etmek ve onlarla iletişim kurmak amacıyla adları metinlerinde nasıl ve hangi işlevlerde kullandıklarını ortaya çıkarmaktır. Bu amaçla çalışma kapsamında 2015-2019 arasında yayımlanmış 322 araştırma makalesi incelenmiştir.

Veri tabanını oluşturan araştırma makaleleri Jiang ve Hyland (2016) tarafından geliştirilen üstsöylemsel adların işlevlerine göre çözümlenmiştir. Bu

bağlamda araştırma makalelerinde yer alan üstsöylemsel adlar tespit edilmiş ve işlevleri belirlenmiştir.

Çalışmada; yazarın baş ad seçiminin yazar duruşu açısından etkili bir strateji olduğu, üstsöylemsel adların yazarlara iddialarını savunma ve okuyucuyu ikna etmede bir yol olduğu ve yazar duruşunun yalnızca söylemin sözcüksel bir özelliği olmayıp aynı zamanda dilbilgisel bir olgu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Üstsöylemsel Adlar, Araştırma Makalesi, Sözcük-Dilbilgisel Özellikler, Duruş.

ABSTRACT
Doctoral Thesis
Doctor of Philosophy (PhD)
The Metadiscursive Nouns in Turkish Academic Texts
Esra AYDIN

Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of General Linguistics
General Linguistics Program

In recent years, there has been increasing interest in the linguistic mechanisms writers employ to convey their personal feelings and evaluations; linguistic resources such as evaluation, stance, and metadiscourse have garnered significant attention. Metadiscourse, in particular, is perceived as a means of understanding rhetorical structures in academic writing and uncovering the dynamic interactions underlying persuasive claims. Although metadiscourse may seem like an easily acceptable and understandable term in this context; determining its boundaries is actually quite challenging. Given that authors make choices from a specific range of options while aiming to persuade the reader in their text creation, it can be argued that word choices, and thus types of words, also play a role in persuasion. In this context, nouns that assist authors in structuring the discourse by employing head nouns, while simultaneously directing the reader's thoughts about the discourse, are considered Metadiscourse Nouns. Accordingly, metadiscursive nouns, which manifest the author's stance in academic texts, were adopted for this study.

The aim of this study is to reveal how authors use nouns in their texts to persuade and communicate with their readers, and to determine the functions of these nouns.

For his purpose, 322 research articles published between 2015 and 2019 were examined. The research articles constituting the database were analyzed according to the functions of metadiscursive nouns developed by Jiang and

Hyland (2016). Metadiscursive nouns in the research articles were identified, and their functions were determined.

The study concluded that the author's choice of head nouns is an effective strategy for representing author stance; metadiscursive nouns serve as a means for authors to defend their claims and persuade the reader; and author stance is not only a lexical feature of the discourse but also a grammatical phenomenon.

Keywords: Metadiscourse Nouns, Research Article, Lexico-Grammatical Patterns, Stance.

TÜRKÇE AKADEMİK METİNLERDE ÜSTSÖYLEMSEL ADLAR

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xii
TABLOLAR LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xv
EKLER LİSTESİ	xvi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKÇEDE ADLAR VE ADLAŞTIRMA

1.1. TÜRKÇEDE ADLAR	11
1.1.1. Ad	11
1.1.2. Ad Öbeği	16
1.1.2.1. Türkçede Ad Öbeklerinin Dilbilgisel Yapısı	16
1.1.2.2. Türkçede Ad Öbeklerinin İşlevleri	21
1.1.2.2.1. Türkçede Ad Öbeklerinin Anlamsal/Konusal İşlevleri	22
1.1.2.2.2. Türkçede Ad Öbeklerinin Edimbilimsel İşlevleri	23
1.1.2.2.3. Türkçede Ad Öbeklerinin Sözdizimsel İşlevleri	23
1.2. ADLAŞTIRMA VE TÜRKÇEDE ADLAŞTIRMA YAPILARI	24
1.2.1. Türkçede Ad Yantümceleri	28
1.2.1.1. Çekimli Ad Yantümceleri	30
1.2.1.1.1. Yalın Çekimli Ad Yantümceleri	30
1.2.1.1.2. Yantümce Bağlaçlı Çekimli Ad Yantümceleri	32

1.2.1.2. Çekimsiz Ad Yantümceleri	33
1.2.1.2.1. {-mAK} ile Oluşturulan Çekimsiz Ad Yantümceleri	34
1.2.1.2.2. {-mA} ile Oluşturulan Çekimsiz Ad Yantümceleri	36
1.2.1.2.3. {-DIK} ya da {-(y)AcAK} ile Oluşturulan Çekimsiz Ad Yantümceleri	38
1.2.1.2.4. {-(y)İş} ile Oluşturulan Çekimsiz Ad Yantümceleri	40
1.2.2. Türkçede Tümleç Yapısı	42

İKİNCİ BÖLÜM

ÜSTSÖYLEM VE ÜSTSÖYLEMSEL ADLAR

2.1. ÜSTSÖYLEM	47
2.1.1. Üstsöylemin Tanımı	47
2.1.2. Üstsöylem Modelleri	49
2.1.3. Akademik Metinler ve Yazar Duruşu	55
2.2. ÜSTSÖYLEMSEL ADLAR	63
2.2.1. Tarihsel Açıdan Üstsöylemsel Adlar	63
2.2.1.1. Kapsayıcı Adlar	65
2.2.1.2. Genel Adlar	65
2.2.1.3. Artgönderim Adları	68
2.2.1.4. Etiketleyici Adlar	69
2.2.1.5. Taşıyıcı Adlar	72
2.2.1.6. Kabuk Adlar	73
2.2.1.7. İşaret Adları	75
2.2.1.8. Eylemden Türemiş Adlar	77
2.2.1.9. Sayılabilir Adlar	77
2.2.1.10. Söz Dağarcığı 3 ve Üstdil Adları	78
2.2.2. Üstsöylemsel Adlar	79
2.2.2.1. Üstsöylemsel Adların Tanımı	79
2.2.2.2. Üstsöylemsel Adların Söylem Özellikleri	84
2.2.2.2.1. Sözlüksel Belirsizlik	86
2.2.2.2.2. Adlaştırma	91

2.2.2.3. Üstsöylemsel Adların Seçim Ölçütleri	96
2.2.2.4. Sözcük-dilbilgisel Özellikler	97
2.2.2.5. Retorik İşlevler	99
2.2.2.5.1. Bilgi Odaklı Etkileşimli Boyut	99
2.2.2.5.2. Alıcı Odaklı Etkileşimli Boyut	106
2.2.2.6. Üstsöylemsel Adların Sınıflandırması	108
2.2.2.6.1. Varlığın Tanımlanması	109
2.2.2.6.2. Varlığın Özellikleri	112
2.2.2.6.3. Varlıklar Arası İlişkiler	114

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ	118
3.2. VERİLERİN TOPLANMASI VE VERİ TABANI	118
3.3. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ	122

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4.1. TÜRKÇEDE ÜSTSÖYLEMSEL ADLARA İLİŞKİN GÖRÜNÜMLER	124
4.1.1. Üstsöylemsel Adların Bilgi Odaklı Etkileşimli Boyuttaki Görünümlerine İlişkin Bulgular	127
4.1.1.1. Doğa Bilimlerinde Üstsöylemsel Adların Bilgi Odaklı Etkileşimli Boyuttaki Görünümlerine İlişkin Bulgular	129
4.1.1.2. İnsan ve Toplum Bilimlerinde Üstsöylemsel Adların Bilgi Odaklı Etkileşimli Boyuttaki Görünümlerine İlişkin Bulgular	132
4.1.2. Üstsöylemsel Adların Alıcı Odaklı Etkileşimli Boyuttaki Görünümlerine İlişkin Bulgular	136
4.1.2.1. Türkçede Üstsöylemsel Adların İşlevlerine İlişkin Bulgular	139
4.1.2.1.1. Doğa Bilimlerinde Üstsöylemsel Adların İşlevlerine İlişkin Bulgular	141

4.1.2.1.2. İnsan ve Toplum Bilimlerinde Üstsöylemsel Adların İşlevlerine İlişkin Bulgular	143
4.1.3. Üstsöylemsel Adların Farklı Disiplinlerde Bilgi Odaklı ve Alıcı Odaklı Etkileşimli Boyuttaki Görünümlerine İlişkin Bulgular	146
4.2. ÜSTSÖYLEMSEL ADLARIN SÖZCÜK-DİLBİLGİSEL ÖRÜNTÜLERİNE İLİŞKİN BULGULAR	147
4.2.1. Üstsöylemsel Adların Kullanıldığı Sözcük-dilbilgisel Örüntülerin Bilim Dallarındaki Dağılımlarına İlişkin Bulgular	149
4.2.1.1. Üstsöylemsel Adların Doğa Bilimlerinde Sözcük-dilbilgisi Yapılara göre Dağılımlarına İlişkin Bulgular	150
4.2.1.1.1. Elektrik Mühendisliği Disiplininde Üstsöylemsel Adların Sözcük-dilbilgisi Yapılara İlişkin Bulguları	152
4.2.1.1.2. Kimya Disiplininde Üstsöylemsel Adların Sözcük-dilbilgisi Yapılara İlişkin Bulguları	153
4.2.1.1.3. Fizik Disiplininde Üstsöylemsel Adların Sözcük-dilbilgisi Yapılara İlişkin Bulguları	155
4.2.1.1.4. Tıp Disiplininde Üstsöylemsel Adların Sözcük-dilbilgisi Yapılara İlişkin Bulguları	157
4.2.1.2. Üstsöylemsel Adların İnsan ve Toplum Bilimlerinde Sözcük-dilbilgisi Yapılara İlişkin Bulguları	158
4.2.1.2.1. Pazarlama Disiplininde Üstsöylemsel Adların Sözcük-dilbilgisi Yapılara İlişkin Bulguları	160
4.2.1.2.2. Felsefe Disiplininde Üstsöylemsel Adların Sözcük-dilbilgisi Yapılara İlişkin Bulguları	161
4.2.1.2.3. Uygulamalı Dilbilim Disiplininde Üstsöylemsel Adların Sözcük-dilbilgisi Yapılara İlişkin Bulguları	163
4.2.1.2.4. Sosyoloji Disiplininde Üstsöylemsel Adların Sözcük-dilbilgisi Yapılara İlişkin Bulguları	165
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	167
KAYNAKÇA	185

KISALTMALAR

§: bölüm

AOEB: alıcı odaklı etkileşimli belirleyiciler

AÖ: ad öbeği

BD: bilim dalları

bel: belirtici

belÖ: belirleyici öbeği

bkz.: bakınız

BOEB: bilgi odaklı etkileşimli belirleyiciler

DB: Doğa Bilimleri

İTB: İnsan ve Toplum Bilimleri

MBÜAS: Makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı

Müh: mühendisliği

örn.: örnek

SDÖ: sözcük-dilbilgisel örüntüler

sıf: sıfat

Uyg: uygulamalı

ÜA: Üssöylemsel Ad

ÜAS: Üstsöylemsel Ad Sıklığı

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1: Hyland'in (2005a) Üstsöylem Modeli	s. 52
Tablo 2: Duruş Analizi İçin En Yaygın Kullanılan Sözcük-Dilbilgisel Özellikler	s. 60
Tablo 3: Genel Ad Örnekleri	s. 67
Tablo 4: Niteleyici Olarak İşlev Gören Adsıl Grupların Baş Adlarının Sınıflandırması	s. 71
Tablo 5: Francis Tarafından Belirlenen Baş Adlar	s. 72
Tablo 6: Akademik Bütüncede En Sık Kullanılan 100 İşaret Adı	s. 75
Tablo 7: Sık Kullanılan Soyut Adların Listesi	s. 77
Tablo 8: Ad Tümleyicisi Yapısında Duruş Adlarının Sınıflandırılması	s. 108
Tablo 9: Üstsöylemsel Adların İşlevsel Sınıflandırılması	s. 109
Tablo 10: Veri Tabanında Yer Alan Bilimsel Disiplinler	s. 119
Tablo 11: Dergipark'tan Ulaşılan Makale Sayıları	s. 119
Tablo 12: Ulaşılan Makale Sayıları	s. 120
Tablo 13: Çalışmanın Veri Tabanı	s. 121
Tablo 14: Üstsöylemsel Adların İşlevsel Sınıflandırması	s. 122
Tablo 15: Türkçede Üstsöylemsel Adlar	s. 124
Tablo 16: Türkçede Disiplinlere göre En Sık Kullanılan 10 Üstsöylemsel Ad Listesi	s. 126
Tablo 17: Bilgi Odaklı Etkileşimli Boyuttaki Üstsöylemsel Adların Genel Dağılımı	s. 127
Tablo 18: Bilgi Odaklı Etkileşimli Boyuttaki Üstsöylemsel Adların Alanlara göre Dağılımı	s. 127
Tablo 19: Bilgi Odaklı Etkileşimli Boyuttaki Üstsöylemsel Adların Doğa Bilimlerindeki Disiplinlere göre Dağılımı	s. 129
Tablo 20: Bilgi Odaklı Etkileşimli Boyuttaki Üstsöylemsel Adların İnsan ve Toplum Bilimlerindeki Disiplinlere göre Dağılımı	s. 133
Tablo 21: Alıcı Odaklı Etkileşimli Boyuttaki Üstsöylemsel Adların Genel Dağılımı	s. 137
Tablo 22: Alıcı Odaklı Etkileşimli Boyuttaki Üstsöylemsel Adların Bilim Dallarına göre Dağılımı	s. 137

Tablo 23: Üstsöylemsel Adların İşlevlerinin Genel Dağılımı	s. 139
Tablo 24: Üstsöylemsel Adların İşlevlerinin Doğa Bilimlerinde Dağılımı	s. 141
Tablo 25: Üstsöylemsel Adların İşlevlerinin İnsan ve Toplum Bilimlerinde Dağılımı	s. 144
Tablo 26: Disiplinlere göre Üstsöylemsel Adların Retorik Özelliklerinin Dağılımı	s. 147
Tablo 27: Sözcük-Dilbilgisel Örüntülere Göre Kullanılan Üstsöylemsel Adların Sıklığı	s. 148
Tablo 28: Sözcük-Dilbilgisel Örüntülere Göre Kullanılan Üstsöylemsel Adların Sıklığı	s. 150
Tablo 29: Doğa Bilimlerindeki Disiplinlerde Yer Alan Sözcük-Dilbilgisel Örüntülere Göre Kullanılan Üstsöylemsel Adların Sıklığı	s. 151
Tablo 30: Elektrik Mühendisliği Disiplinindeki Sözcük-Dilbilgisel Örüntülere Göre Kullanılan Üstsöylemsel Adların Sıklığı	s. 152
Tablo 31: Kimya Disiplinindeki Sözcük-Dilbilgisel Örüntülere Göre Kullanılan Üstsöylemsel Adların Sıklığı	s. 154
Tablo 32: Fizik Disiplinindeki Sözcük-Dilbilgisel Örüntülere Göre Kullanılan Üstsöylemsel Adların Sıklığı	s. 155
Tablo 33: Tıp Disiplinindeki Sözcük-Dilbilgisel Örüntülere Göre Kullanılan Üstsöylemsel Adların Sıklığı	s. 157
Tablo 34: İnsan ve Toplum Bilimlerindeki Disiplinlerde Yer Alan Sözcük-Dilbilgisel Örüntülere Göre Kullanılan Üstsöylemsel Adların Sıklığı	s. 159
Tablo 35: Pazarlama Disiplinindeki Sözcük-Dilbilgisel Örüntülere Göre Kullanılan Üstsöylemsel Adların Sıklığı	s. 160
Tablo 36: Felsefe Disiplinindeki Sözcük-Dilbilgisel Örüntülere Göre Kullanılan Üstsöylemsel Adların Sıklığı	s. 162
Tablo 37: Uygulamalı Dilbilim Disiplinindeki Sözcük-Dilbilgisel Örüntülere Göre Kullanılan Üstsöylemsel Adların Sıklığı	s. 163
Tablo 38: Sosyoloji Disiplinindeki Sözcük-Dilbilgisel Örüntülere Göre Kullanılan Üstsöylemsel Adların Sıklığı	s. 165

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Türkçede Sözlüksel ve Sözdizimsel Adlaştırma Yapıları	s. 25
Şekil 2: Yazar Duruşunu Anlatım Biçimleri	s. 59
Şekil 3: Üstsöylemsel Adların Bilim Dallarına göre Dağılımı	s. 126
Şekil 4: Üstsöylemsel Adların Bilgi Odaklı Etkileşimli Boyutta Dağılımı	s. 128
Şekil 5: Üstsöylemsel Adların Doğa Bilimlerindeki Disiplinlere göre Bilgi Odaklı Etkileşimli Boyutta Dağılımı	s. 130
Şekil 6: Üstsöylemsel Adların İnsan ve Toplum Bilimlerindeki Disiplinlere göre Bilgi Odaklı Etkileşimli Boyutta Dağılımı	s. 134
Şekil 7: Üstsöylemsel Adların Alıcı Odaklı Etkileşimli Boyutta Dağılımı	s. 138
Şekil 8: Üstsöylemsel Adların İşlevleri	s. 140
Şekil 9: Üstsöylemsel Adların Doğa Bilimlerindeki İşlevlerinin Görünümleri	s. 142
Şekil 10: Üstsöylemsel Adların İnsan ve Toplum Bilimlerindeki İşlevlerinin Görünümleri	s. 145
Şekil 11: Türkçede Üstsöylemsel Adların En Sık Kullanıldığı Sözcük-Dilbilgisel Özellikler	s. 149

EKLER LİSTESİ

EK 1: Sözlükçe

ek s. 213

GİRİŞ

Dille insan arasındaki ilişki açısından dile dayalı incelemeler farklı konuların aynı bakış açısıyla ya da aynı konuların farklı bakış açılarıyla ele alınarak incelenmesine fırsat tanımaktadır. Dil, kendini oluşturan parçalarla birlikte bütün olarak incelenebileceği gibi her bir parçanın tek tek ele alınarak incelenmesine de izin vermektedir. İnsan için ayrıcalık belgesi olarak nitelendirilen dil, insan ilişkilerinde önemli bir araçtır ve toplumsal olgu olarak incelendiğinde dilin yapısal özelliklerinin yanında işlevsel özelliklerinin de odak noktası olarak belirlendiği çalışmaların önem kazandığı görülmektedir. Dil kullanımlarının farklılaşması metinlerin de birbirinden farklı olduğu anlamına gelmektedir. Bu da tür kavramını ortaya çıkarmaktadır.

Tür kavramından hareketle metinlerin farklılık ve benzerliklerine dayanarak bir türe ait olma ya da olmama durumuna göre sınıflandırılması düşüncesi tür kuramlarını oluşturmaktadır. Son zamanlarda “türlerin birbirinden dilbilimsel ve sözbilimsel açılardan nasıl farklılaştığı” (Hyland, 2005a: 88-89) yönünde tür odaklı kuramlara dayanan çalışmaların artış gösterdiği görülmektedir.

Tür odaklı çalışmaların temelinde yazılı iletişimin, yazarın¹ ve okuyucunun² sözlü iletişimdeki gibi yüz yüze olmadığı bir *durum bağlamında* (context of situation) gerçekleştiği; bu iletişim düzleminde yazarın *eşmetin bağlamını* (co-textual context) açıkça kodlaması ve yazarla okuyucunun ortak bir *söylem bağlamına* (discursive context) sahip olması gerektiği belirtilmektedir. Bu nedenle de yazılmış bir metnin bir *tür* (genre) içinde tanımlanabilmesi için üretilme amacı göz önünde bulundurularak o türün özelliklerini yansıtmaları gerekmektedir. Metnin belli bir türe ait olması, metnin belli bir *söylem topluluğunun* (discourse community) beklentilerine yanıt vermesiyle gerçekleşmektedir. Bunun nedeni ise metnin, yazarı tarafından okuyucunun ait olduğu söylem topluluğuna göre düzenlenmiş olmasıdır (Hyland, 2006: 46; Uzun, 2006: 133-135; Hyland, 2005a: 87; Swales, 1993: 58; Bhatia, 1993).

Alanyazında tür kavramıyla ilgili farklı tanımlamalar görülmektedir. Bu tanımlamalar aynı kavrama farklı bakış açılarıyla bakıştan kaynaklanmaktadır. Türü söylem çözümlemesi açısından ele alan Coulthard (1985: 42-49) “belirli bir söylem

¹ Çalışmada “yazar” terimi “konuşucu” ve “yazar”ı kapsayacak biçimde kullanılmıştır.

² Çalışmada “dinleyici” ve “okuyucu” terimlerine karşılık “okuyucu” terimi kullanılmıştır.

topluluğu tarafından ortaya koyulan sözel edimlerin, diğer söylem toplulukları tarafından ortaya koyulan sözel edimler karşısında, biçimsel ve dilsel niteliklerindeki benzerlikleriyle oluşturdukları bütünlüğün, kendini ayrı bir iletişim biçimi olarak belirginleştirilmesi” olarak ele almaktadır. Swales (1990: 58) tür kavramına mantık açısından “türün mantığı, söylemi biçimlendirmekte ve bu biçimlendirme o tür içinde ortaya koyulacak ürünün içeriğini ve biçimini etkilemektedir” biçiminde yaklaşmaktadır. Bu anlamda türün mantığı, söylemi biçimlendirirken içeriğe de etki ederek türe özgü bir metin oluşmasını sağlamaktadır. Swales (1990: 62) aynı zamanda tür kavramına söylem topluluğu açısından bir tanımlama yapmaktadır. Buna göre türler metinlerin üretim amaçlarına ve biçimlerine göre yazar tarafından hedeflenen söylem topluluğunun beklentileriyle biçimlenen, belli geleneklere dayalı kurallar çerçevesinde ortaya konulmuş metinlerle somutlaşmaktadır. Türlerin tamamında var olan ortak nokta, yazar ve okuyucu arasında örtük bir anlaşmanın bulunmasıdır ve bu anlaşma yazar ve okuyucunun üyesi olduğu söylem topluluğunun beklentileri doğrultusunda oluşmuş bir uzlaşma bağlıdır.

Söylem ve söylemi sergileyen tür içinde oluşturulan metinlerde kullanılan dil, farklı uzmanlık alanlarının oluşmasında da etkili olmaktadır. Kendi kurallarını belirleyen söylem toplulukları, dünyayı algılayışlarını ve diğer topluluklar karşısındaki tutumlarını dil aracılığıyla sergilemektedir. Özellikle de farklı türler içinde ortaya koyulan yazılı ürünler, ancak yazarın dâhil olduğu söylem topluluğu ve belli bir amaç için kullanılan türün beklentilerini karşıladığında belli bir türün ve söylemin temsilcisi olabilmektedir.

Söylem topluluklarının beklentileri doğrultusunda ortaya çıkmış ve belirli bir konuyla ilgili bilgi paylaşımı yapma amacı taşıyan bilgilendirici metinlerin altulama olan araştırma makalelerinde okurun; metnin amacını, sınırlılıklarını, kuramsal bilgilerini, metinde bulunan disiplinle ilgili terimleri, çalışmanın yöntemini, bulgularını ve sonuçlarını anlaması hedeflenmektedir (Widdowson, 1979).

Akademik yazının ikna edici niteliği tartışılmaz bir boyuta ulaşmış ve akademik metinlerin sadece titizlikle gözlemlenen ve kaydedilen sosyal ve doğal olguların yazıya geçirilmesiyle oluşturulmasından ziyade yazar tarafından üretilen ve yorumları okuyucularının beklentilerine göre retorik olarak biçimlendirilen birer sanat eseri olduğu kabul görmüştür (Hyland, 2004; Bazerman, 1988). Akademik metnin

oluşturulması disiplin bağlamında gerçekleşmekte ve bilgilerin yorumlanması yazardan yazara farklılık göstermektedir. Son yıllarda özellikle akademik yazarların bir duruşu benimsemek ve okuyucularıyla iletişim kurabilmek için kullandıkları *değer biçme* (valuation), *yazar duruşu* (stance), *üstsöylem* (metadiscourse) gibi terimlerle karşılanan dil kaynakları büyük ilgi görmektedir (Jiang ve Hyland, 2015: 529).

Bir akademik metinde bilgi, yazarın iddialarını akademik topluluğun tercihlerine göre sunma yollarıyla yakından ilişkilidir. Buna bağlı olarak akademik makaleler, bilimsel konuları tartışmak için akademik topluluğun üyeleri arasında belli kurallar doğrultusunda gerçekleşen konuşmalar olarak tanımlanmaktadır (Jiang ve Hyland, 2016: 2; Hyland, 2011a). Bu bağlamda, metinlerin topluluğun beklentilerine uygun biçimde düzenlenmesinde üstsöylemin işlevleri önemli bir yer tutmaktadır. Üstsöylem; yazarın söylem, söylem topluluğu ve metnin içeriğiyle ilgili düşünsel düzenlemesini, metinsel eklemlleme düzeyinde dilsel birimlerle kodladığı, okuyucuyu metni boyunca yönlendirmek için kullandığı dilsel özelliklerdir (Hyland, 2005a: 36). Bu nedenle üstsöylem yazarla okuyucu arasında iletişimin tam olarak sağlanması açısından büyük öneme sahiptir.

Yazarın, iddialarını ustaca ön plana çıkarmak ve bilgiyi tutarlı ve bağlaşıklık bir biçimde sistemli olarak aktarmak için kullandığı retorik, üstsöylemsel adların kullanımıyla gerçekleşmektedir. Üstsöylemsel adlar söylemin düzenlenmesine ve okuyucunun konuyu anlamasına katkı sağlayan adlar olarak tanımlanmaktadır (Jiang ve Hyland, 2016: 5). Bu açıdan üstsöylemsel adlar aslında üstsöylemin kilit unsurunu oluşturmaktadır. Yazar, üstsöylemsel adlar aracılığıyla söylemi düzenleyerek söyleme karşı bir duruş ortaya koymaktadır (Jiang ve Hyland, 2015, 2017).

Üstsöylemsel adlar belirli bir anlama sahip değildir ve anlamları metnin bağlamına göre değişiklik göstermektedir. Üstsöylemsel adların üstsöylemsel işleve sahip olmasının nedenleri ise (i) yazarların içerikle ilgili bakış açılarını üstsöylemsel adlar aracılığıyla göstermeleri, (ii) üstsöylemsel adların yazarların belirli bir topluluğun üyesi olarak okuyucularıyla etkileşime girmelerine olanak tanınması ve (iii) üstsöylemsel adların yazarın metnin bağlamıyla ilgili söylemler düzenlemesine yardımcı olmasıdır (Jiang ve Hyland, 2016: 5).

- (1) “According to this *paradigm*, early stage species would spread predominantly via spore dispersal in young and disturbed habitats.”

Bu paradigmaya göre, erken evre türleri genellikle genç ve dengesiz habitatlarda spor yayılımı yoluyla dağılacaktır. (Tıp)

(Jiang, 2022: 15)

Örnek (1)'de, *paradigmaya göre* bir tanıtlayıcı belirleyicisi (Hyland, 2005a; Vande Kopple, 1985), okuyucunun yorumuna rehberlik etmek için bilgi kaynağını göstermektedir. Bu durumda yazar, okuyucuların mevcut söylemi daha önce sunulan bilgilerle daha açık bir biçimde ilgili hale getirebilmek için belirli işlemler uygulamaktadır. Sonuç olarak bu üstsöylem bölütü “düşünsel bilgiyi belirgin hale getirmek, okuyucunun yazarı anlamasını sağlamak, daha önceki bilgilere atıfta bulunarak veya gelecek bir şeyi tahmin ederek okuyucunun anlamasını kolaylaştırmak ve yazarın savlarını desteklemek” amacıyla kullanılmıştır (Hyland, 2005a: 51). Bununla birlikte *bu paradigma* ad öbeğinde üstsöylemin ek bir yönü de bulunmaktadır. Okuyuculara, hem yukarıda bahsedilen analitik yaklaşımı hatırlatır hem de yazarın bu yaklaşıma ilişkin yorumunu sunar. Bu nedenle, yazar bu noktada hem metnin bölümlerini tutarlı bir biçimde birbirine bağlayarak okuyucunun anlamasına yardımcı olur hem de tartışılan konuyla ilgili bir duruş sergileyerek okuyucuyla etkileşim kurar. (1)'deki *paradigma*, referans içeriği için mevcut metinlerin içinde veya dışında bir yerde maddi bilgilere işaret eden ve içeriğin nasıl yorumlanacağına dair bir değerlendirme çerçevesi oluşturan üstsöylemsel adların bir örneğidir. Bu üstsöylem benzeri işlev; tutarlı anlamlar ortaya çıkaran, yazarın kendini ifade eden ve metin boyunca okuyuculara rehberlik yapan tutarlı bir bilgi akışı sağlamaya yardımcı olur (Jiang, 2022: 15-16).

- (2) “There are also *differences* regarding the types of Bathroom Formulas that receive these kinds of *responses*. Acknowledgements typically occur after the ‘milder’, neutral or euphemistic types (84% of the acknowledgements (21 of 25) followed such *instances*), while jokes instead follow potentially more face-threatening dysphemisms or euphemistic dysphemisms (62%, 8 of 13). (This *difference* acknowledgements and jokes was statistically ($p < 0.05$).) This is in line with Bardovi-Harlig’s (2012, p. 214) *suggestion* that the choice of formula relates to speakers’ *expectations* about how listeners will respond.”

Bu tür yanıtları alan Banyo Formüllerinin türlerinde de farklılıklar bulunmaktadır. Teşekkür tipik olarak 'daha hafif', nötr veya örtmece tiplerden sonra ortaya çıkar (teşekkürler %84'ü (21/25) bu tür örnekleri takip eder), şakalar ise bunun yerine potansiyel olarak daha fazla yüz tehdit edici açmacaları veya örtmeceli disfemizmeleri takip eder (%62, 8/13) . (Teşekkürler ve espriler arasındaki bu fark istatistiksel olarak anlamlıydı ($p < 0.05$).) Bu, Bardovi-Harlig'in (2012, s. 214) formül seçiminin konuşmacıların dinleyicilerin nasıl tepki vereceğine ilişkin beklentileriyle ilgili olduğu önerisiyle uyumludur. (Uygulamalı Dilbilim)

(Jiang, 2022: 16)

İlk örneğe göre daha uzun olan bu örnek üç tümceden oluşmasına rağmen neredeyse her tümcede iki üstsöylemsel ad bulunmaktadır. İtalik olarak işaretlenmiş altı üstsöylemsel ad yazarın bağlaşik ve tutarlı bir metin olması için metni kurgulaması ve aynı zamanda okuyucuları istatistiksel sayıları ve konuyla ilgili tartışmaları daha iyi anlamaları için yönlendirmek amacıyla kullanılmıştır. Okuyucular böylece matematiksel sayılar arasındaki ilişkileri ve bağlantıları daha kolay kavramaktadır. Örnek (2)'de *farklılıklar*, *öneri* ve *beklentiler* gelecek önermeyi *öngönderim* (cataphoric) olarak kodlarken, diğer üç üstsöylemsel ad önceki bilgileri *artgönderim* (anaphoric) olarak gözden geçirir. Yazarın *farklılıklar* üstsöylemsel adı kullanmasının nedeni muhtemelen okuyuculara *teşekkür* ve *espriler* arasındaki karşıtlığı istatistiklerle açıklayacağı sinyali vermeye çalışmasıdır. Bu durum da okuyucuyu doğrudan takip edecekleri zıt bir yantümce ilişkisine götürmektedir. Aynı biçimde, *yanıtlar* okuyucuların daha önce bahsedilenleri hatırlamasına yardımcı olmaktadır. Bu, metnin bağlaşik ve tutarlı olması için okuyucuların yoğun bilgiyi hafifletmelerini sağlayan bir hatırlatmadır. Aynı zamanda bu üstsöylemsel adlar yazarın bu adların atıfta bulunduğu önermesel bilgilere yönelik bakış açılarını da işaretlemektedir. Örneğin yazar, *inanç* veya *iddia* yerine *öneri* sözcüğünü seçerek bakış açısını göstermektedir (Jiang, 2022: 16-17).

Benzer biçimde *beklentiler*, *dinleyicilerin nasıl tepki vereceğiyle* ilgili önermeyi ifade etmektedir. *Beklenti* sözcüğü *teklife* dönüştürülseydi yazarın ifadeye bakış açısı bilişsel bir beklentiden ziyade söylem edimi önerisi olarak tanımlanacağından önemli ölçüde değişiklik gösterecekti (Jiang, 2022: 16-17).

Sonuç olarak üstsöylemsel adlar yazarların söylemsel bir bağ kurarak ve okuyucularının yorum ve kavrayışlarına rehberlik ederek yazarın okuyucularıyla etkileşim kurmaya yönelik ikna edici çabalarında etkin bir rol oynamaktadır. Bu adlar yazılı metinlerde üstsöyleme benzerdir ve yazarların söylemsel bir duruş sergilemelerine ve okuyucularının söylem topluluğunun yetkin bir üyesi olmasına olanak tanır (Jiang, 2022: 17). Şüphesiz bu adların retorik işlevleri ve akademik dilde yaygınlıkları (Charles, 2003, 2007; Gardner ve Davies, 2013; Jiang, 2017; Jiang ve Hyland, 2020, 2021) yazar ve okuyucu arasındaki sosyal etkileşime nasıl yardımcı oldukları konusunda daha fazla araştırma yapılmasını gerektirmektedir.

Üstsöylemsel adların bilimsel metinler çerçevesinde nasıl bir görünüm sunduğunun araştırıldığı bu çalışmada Türkçede üstsöylemsel adların neler olduğunu tespit etme ve bu adların Türkçedeki işlevlerinin ortaya çıkarılması hedeflenmektedir. Üstsöylemsel adların tespit edilmesinde Jiang ve Hyland'ın (2016) üstsöylemsel adlar modelinden yararlanılmaktadır.

Bu amaçla çalışmanın birinci bölümünde Türkçede adlar, adlaştırma ve Türkçede adlaştırma yapıları ve bu konularla ilgili alanyazında yapılan çalışmalar ayrıntılı bir biçimde açıklanmaktadır.

İkinci bölümde üstsöylem, üstsöylemsel adlar ve bu konulara ilişkin alanyazında yer alan çalışmalar ele alınmaktadır.

Üçüncü bölümde araştırma modeli, verilerin toplanması ve veri tabanı, verilerin çözümlenmesiyle ilgili bilgilere yer verilmektedir. Veri tabanını oluşturan araştırma makalelerinin belirlenmesinde temel alınan ölçütler, verileri toplama aşamasında izlenen yol ve verilerin çözümlenmesinde başvurulacak teknikler açıklanmaktadır.

Dördüncü bölümde her bir disiplinde üstsöylemsel adların neler olduğu, sıklıkları, işlevleri ve disiplinlerarası farklılıklarıyla ilgili bulgulara yer verilmektedir. Ayrıca bulgularla ilgili tartışmaya ve yorumlara yer verilmiş ve sonuçlar tartışılmıştır.

a. Çalışmanın Amacı ve Araştırma Soruları

Çalışmada, Jiang ve Hyland (2016) ortaya koyulan üstsöylemsel adların sınıflandırılması temel alınarak Türkçede farklı disiplinlerdeki bilimsel metinlerde

kullanılan üstsöylemsel adları tespit etmek ve üstsöylemsel adların akademik yazımda yazar-okuyucu etkileşimine aracılık etmek için nasıl kullanıldığını belirlemek amaçlanmaktadır. Çalışma, söylemin yapılandırılmasında dilin nasıl kullanıldığını anlamamızı sağlamak için Türkçede üstsöylemsel adların düzenli ve tekrarlanan dilsel kalıplarını ortaya çıkarmak amacıyla kendi içinde belirli bir sisteme sahip ve bu sistemin doğal bir biçimde gerçekleştiği metin türü olan araştırma makalelerine dayanmaktadır. Başka bir deyişle araştırma, yazarların akademik yazıda okuyucularla etkileşim kurmak için üstsöylemsel adları nasıl ve hangi işlevlerde kullandığını bulmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, yazar-okuyucu etkileşiminin yapılandırılmasında Türkçede üstsöylemsel adların hangi retorik işlevleri yerine getirdiği tartışılmaktadır. Bu amaç çerçevesinde, çalışmada “Türkçede üstsöylemsel adların yazar-okuyucu etkileşiminde işlevleri nelerdir?” ana araştırma sorusuna ve aşağıdaki alt sorulara yanıt aranmaktadır:

1. Türkçede üstsöylemsel adlar nasıl bir görünüm sergilemektedir?

1.1. Türkçede üstsöylemsel adlar bilgi odaklı etkileşimli boyutta nasıl bir görünüm sergilemektedir?

1.2. Türkçede üstsöylemsel adlar alıcı odaklı etkileşimli boyutta nasıl bir görünüm sergilemektedir?

1.3. Türkçede üstsöylemsel adların bilgi odaklı etkileşimli ve alıcı odaklı etkileşimli boyutta kullanımları disiplinlere göre farklılık göstermekte midir?

2. Türkçede üstsöylemsel adların kullanıldığı sözcük-dilbilgisel örüntülerin görünüşleri nasıldır?

3. Türkçede üstsöylemsel adların kullanıldığı sözcük-dilbilgisel örüntülerin farklı disiplinlerde dağılımları nasıldır?

3.1. Doğa bilimlerinde yer alan disiplinlerdeki araştırma makalelerinde kullanılan üstsöylemsel adların sözcük-dilbilgisel örüntülerinin dağılımları nasıldır?

3.2. İnsan ve toplum bilimlerinde yer alan disiplinlerdeki araştırma makalelerinde kullanılan üstsöylemsel adların sözcük-dilbilgisel örüntülerinin dağılımları nasıldır?

b. Çalışmanın Önemi

Uygun dil seçimine dayanan ve yazılı anlatım için oldukça önem taşıyan akademik anlatımın etkili olması ve aynı zamanda anlatımda etkili bir yazar duruşu sergilenmesi akademik başarının önemli bir parçasını oluşturmaktadır (Hyland, 2002a). Akademik yazar duruşunu gösteren dilbilgisel araçlardan birisi adlardır (Jiang ve Hyland, 2016). Adların yazar duruşunu dile getirme işlevini üstsöylem açısından ele alan bu çalışma, yazarların ad öbekleri/tamlamaları ya da ad tümleyicilerini oluştururken uygun bir üstsöylemsel ad seçerek metnin içeriğine yönelik duruşlarını sergileme ve konumlarını ön plana çıkarma fırsatı sunduğunu savunmaktadır. Böylece yazarın makalenin konusuna ve disipline olan yakınlığı ve duruşu adlarla somutlaşmaktadır.

Bu çalışma, akademik yazmada yazar ve okuyucu arasındaki sosyal etkileşime dair içgörü kazanmaya yöneliktir. Yazarlar başlangıçta çeşitli dilsel kaynaklar ve retorik araçlar aracılığıyla metinsel etkileşim kurarlar. Bu çalışma, adların retorik kullanımını ve yazarların bu etkileşimsel kaynakları kendilerini ifade etmek ve okuyucularla bağlantı kurmak için nasıl kullandıklarını keşfetmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda çalışmada, akademik metinlerde üstsöylemsel adların retorik kullanımına ilişkin daha sistematik ve kapsamlı araştırma ihtiyacı hissedilmektedir.

Uygulamalı dilbilim disipliniinde akademik Türkçe için daha kapsamlı bir örnek olarak bu çalışmanın hem akademik metinlerin dilbilimsel analizi hem de dilsel özellikleri açısından dil sınıflarındaki öğretim materyalleri ve akademik yazma öğretimi için yararlı girdiler sağlayacağı öngörülmektedir.

Alanyazında adlar; sıfatlar, belirteçler ve eylemlerle karşılaştırıldığında daha az ikna edici ve kişisel, ancak tarafsız ve nesnelleştirilmiş bir soyutlama olarak kabul edilmektedir (Halliday, 2003; Sword, 2012). Başka bir deyişle, alanyazında adların algılanış biçimleri ele alındığında ad sözcük türü genellikle daha az kişisel ve ikna edici olarak görülür. Bunun nedeni, adların somut veya soyut nesneleri, yerleri veya kavramları tanımlaması yani daha tarafsız ve nesnel bir soyutlama düzeyine gönderimde bulunmasıdır. Öte yandan, sıfatlar ve belirteçler, adları ya da eylemleri nitelerken tümceye daha duygusal veya öznel bir anlam katma eğilimindedir. Eylemler

ise hareket ve eylemin kendisini ifade ederek, dilin daha dinamik ve etkileyici yönlerini temsil eder. Bu nedenle, adlar dilin daha durağan ve nesnel unsurları olarak kabul edilirken; sıfatlar, belirteçler ve eylemler daha kişisel, öznel ve ikna edici özellikler taşırlar. Bu nedenle alanyazında adlarla ilgili yapılmış çalışmalar diğer sözcük ulamlarına göre daha sınırlıdır. Bu mevcut çalışma; üstsöylemsel adların yazarların metinlerine dâhil olduğu ve okuyucularla etkileşime girdiği önemli retorik araçlar olduğunu, yazmanın sosyal bir eylem olduğunu ve anlamın sosyal olarak inşa edildiğini belgelememizi sağlar.

Diğer bir konu, üstsöylemsel adların anlam bakımından belirli olmamasıdır ve bu nedenle ya metinlerin içinde yer alan ve metni çevreleyen bilgiden ya da metinlerin dışındaki arka plan bilgisinden yararlanırlar. Bu adların içeriklerinin belirtilmesi, öngönderim ve artgönderimini harekete geçirir ve böylece tutarlı bir söylem oluşturulur. Yazarlar aynı anda sundukları bilginin tanımını ve değerlendirmesini üstsöylemsel adlar aracılığıyla vererek okuyucuya bakış açılarını gösterir. Bu bağlamda çalışma, üstsöylemsel adların retorik işlevlerini tartışarak dilbilgisi yapılarına ve dilin nasıl anlam kazandığına dair dilbilgisi kalıplarına da yer vermektedir. Dahası, disiplinler arasında bu kalıplı dil kullanımının dilbilimsel analizi, disiplin topluluğu tarafından değer verilen farklı ideoloji ve kültür hakkındaki bilgimizi de genişletebilir. Bilgi kaynaklarının bilgiyi nasıl yapılandırdıkları ve savlarını nasıl oluşturdıklarına da katkı sağlayabilir.

Aynı zamanda çalışma “akademinin önde gelen söylemi” (Hyland, 2014a: 6) olarak kabul edilen araştırma makalelerinin türünü öne çıkarmaktadır. Bu tür öncü bir söylemde üstsöylemsel adların hem bilgi odaklı etkileşimli hem de alıcı odaklı etkileşimli kullanımına ilişkin bulguları, türsel özellikleri ve disiplinlerarası beklentileri bulgulamaktadır. Farklı disiplinlerde yer alan makalelerde kullanılan üstsöylemsel adların işlevleri çerçevesinde karşılaştırmalı olarak incelenmesi Şenöz-Ayata (2014: 51-72)’nın dikkat çektiği bilimsel metinlerin yapısında yer alan disiplinlerarası farklılığı ortaya çıkarma açısından önem taşımaktadır.

Son olarak, çalışmanın bulguları yabancılara Türkçe öğretimi için öğretim materyallerine katkı sağlayabilir. Yabancı dil öğrenen öğrenciler için bağlaşıklık ve tutarlı bir metin oluşturmak oldukça sorunlu bir konudur (Hinkel, 2001). Üstsöylemsel adların söylem düzenleme işlevleri bu konuda öğrenciler için bağlaşıklık ve tutarlı

metinler üretmekte kaynak olabilir. Ek olarak, bu çalışmada ortaya konan disiplin çeşitliliği ve özgüllük, yabancılara Türkçe öğretiminde ve akademik yazma pedagojisinde ders tasarımı ve öğretimine de yön verebilir.

c. Çalışmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmanın veri tabanını oluşturan metinler araştırma makaleleriyle sınırlandırılmıştır. Araştırma makaleleri; Dergipark'ta 1 Ocak 2015 ile 31 Aralık 2019 tarihleri arasında yayımlanmış Fizik, Kimya, Tıp, Elektrik Mühendisliği, Felsefe, Sosyoloji, Pazarlama ve Uygulamalı Dilbilim disiplinlerinde yazılmış Türkçe metinlerden seçilmiştir. Seçilen araştırma makalelerinin alındığı dergilerin en az 5 yıllık yayın hayatına sahip olması ve yayıncı türünün kurumsal olması şartı aranmıştır. Makalelerde makalenin ana başlığı, özet bölümü, alt başlıklar, tablo adları ve tablolar, denklemlerden oluşan örnekler, formüller ve makalelerde yer alan teşekkür bölümleri sözcük sayılarına dâhil edilmemiş çalışma kapsamının dışında tutulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKÇEDE ADLAR VE ADLAŞTIRMA

Bu bölümde; Türkçede Adlar ve Adlaştırma ve Türkçede Adlaştırma Yapıları genel olarak ele alınıp alanyazında bu konularla ilgili yapılmış çalışmalara değinilmektedir.

1.1. TÜRKÇEDE ADLAR

1.1.1. Ad

Gönderimi; varlıklar, soyut olgular ve somut nesneler olan; tümcede özne ya da nesne konumunda bulunan; kip, görünüş ve zaman biçimbirimlerini üzerinde taşımayan sözcük türüne *ad* adı verilmektedir (Sebzecioğlu, 2016: 312). Alanyazında adlar; *kuş, ağaç, yastık, akıl, düşünüş, sakınca* gibi evrendeki tüm canlı ve cansız varlıkları, duygu ve düşünceleri, durumları ve bu kavramların birbirleriyle olan ilişkilerini karşılayan (Aksan, 1983: 26; Beserek, 1991: 25; Ergin, 1995: 278; Biray, 1999: 3); canlı ve cansız varlıklara, duygu ve düşüncelere, durumlara ve bunlar arasındaki ilişkilere gönderimde bulunan (Altun, 2009); insan zihninde kalıplaşmış ve kalıcı olan (Erkman-Akerson, 2000: 79) sözcük türleri olarak tanımlanmaktadır. Türkçede adlar herhangi bir şey (örn. ağaç), bir kişi (örn. kadın), soyut kavram (örn. mutluluk), özel ad (örn. Suzan ya da Londra) için kullanılmaktadır. Aynı zamanda adlar, *sayı* (number), *kişi* (person) ve *durum* (case) biçimbirimleriyle çekimlenmektedir (Göksel ve Kerslake, 2005: 49; Demircan, 2005: 95; Tallerman, 2015: 52-55). Adlar, öbek ya da tümcede teklik-çokluk olarak kullanılabilmesi açısından adılara benzerken diğer sözcük türlerinden farklılaşmaktadır. Adları sözcük türü olarak adılardan ayıran özellik ise biçimbilgisel açıdan türetim biçimbirimlerini alarak yeni sözcükler için taban oluşturabilmeleridir (Çetinkaya, 2020: 315). Geleneksel dilbilgisinde biçimbilgisi konusu içinde yer alsalar da aldıkları biçimbirimlerle tümce içinde anlam kazandıkları için aslında *biçim-sözdizimsel* (morpho-syntactic) ulamda ele alınmaktadır (Kerimoğlu, 2019: 169).

Adlar *yalın* (örn. kitap), *türemiş* (örn. kitapçı) ve *bileşik* (örn. kitap kurdu) olmak üzere üç biçimde bulunabilir. Anlamsal olarak ise *sayılabılır* (örn. tekerlek, bardak vb.) ve *sayılamaz* (örn. su, süt vb.) olmak üzere ikiye ayrılır. Örnek (1) ve örnek (2)'de görüldüğü üzere sayılabılır olan bazı adlar edimbilimsel nedenlerden dolayı bazı kullanımlarda sayılamaz olabilmektedir:

(1) “Torbaya sadece bir *ekmek* koydu.”

(2) “Tam doymadım. Biraz daha *ekmek* versene.”

(Sebzecioğlu, 2016: 313)

Her iki örnekte de ad olarak *ekmek* yer alırken örnek (3)'te sayılabilen adları ayırt etmek için eyleme sorulan “kaç tane?” sorusuna yanıt alınmakta örnek (4)'te ise sayılamayan adları belirlemek için eyleme “ne kadar?” sorusu sorulabilmektedir; ancak Göksel ve Kerslake'e (2005: 163-164) göre Türkçede sayılabılırle sayılamayan adlar arasında dilbilgisel olarak herhangi bir ayırım söz konusu olmamaktadır.

Adlar aynı zamanda *somut* (örn. masa) ve *soyut* (örn. sevgi) adlar ve *genel* (örn. kalem) ve *özel* (örn. Ayşe) adlar olarak da sınıflandırılmaktadır (Sebzecioğlu, 2016: 313). Örnek (3), (4) ve (5)'te olduğu gibi Türkçe'de diğer sözcük türleri de ad olarak kullanılabilmektedir:

(3) “[Güzeller] geldi.”

(SIFAT)

(4) “[Arkaya] otur biraz.”

(BELİRTEÇ)

(5) “Onun [gibilere] tembel denir.””

(İLGEÇ)

(Sebzecioğlu, 2016: 313)

Sebzecioğlu (2016: 314-319), adları genel anlamda anlambilimsel, işlevsel, biçimbilimsel ve dağılımsal ölçüt açısından ele almaktadır. Bu bağlamda sözlüksel girdide yer alan adlarda anlambilimsel özellikler, *anlambilimsel değiştirgenler* (semantic parameter) olarak da adlandırılan ve her sözcükte bulunan *ikili özellik dizeyleri* (binary feature matrix) dir. Örneğin, *papatya* sözcüğü anlambilimsel değiştirgenleri [+ canlı] açısından [+ canlı] özelliğe sahiptir. Eylemlerin tümcedeki adları belirlemesinde bu anlambilimsel değiştirgenler rol oynamaktadır. Örneğin iç-

eylemi tümcede kendisine [- katı] özellikli ve tümleç konumunda bir ad seçmektedir.

Adlar işlevsel açıdan kip, zaman ve görünüş işlevlerini taşıyan yüklemle dönüşemezler; ancak adlara, eylem gibi uyum biçimbirimleri eklenebilir: (*benim kalem-(i)m*).

Adların üzerlerine aldıkları çekim ya da türetim biçimbirimlerine göre değerlendirilmesi biçimbilimsel ölçüt açısından adları göstermektedir.

Dağılımsal ölçüt açısından ise adlar, tümcede özne ya da nesne konumunda olabilir; ad öbeklerinin *baş*ı (head) ve ilgecin *tümleci* (complement) konumunda yer alabilirler. Adları belirlemede kullanılan dağılımsal ölçütler örnek (6)-(15)'de verilmektedir:

- (6) “bir kadın (belirleyici+ad)”
- (7) “güzel kadın (sıfat+ad)”
- (8) “güzel bir kadın (sıfat+belirleyici+ad)”
- (9) “adam gibi (ad+ilgeç)”
- (10) “senin gibi (adıl+ilgeç)”
- (11) “*bir kadar (belirleyici+ilgeç)”
- (12) “*güzel kadar (sıfat+ilgeç)”
- (13) “*güzel bir kadar (sıfat+belirleyici+ilgeç)”
- (14) “ad (özne)+yüklem”
- (15) “ad (nesne)+yüklem”

(Sebzecioğlu, 2016: 316)

Örneklerde görüldüğü gibi diğerleri dilbilgisel iken örnek (11), (12) ve (13) dilbilgisidir. Dolayısıyla bu örneklerdeki *kadar* sözcüğü belirleyici ve sıfatla anlamsal bütünlük kurmadığı için ad türünde bir sözcük değildir (Sebzecioğlu, 2016: 316).

Sebzecioğlu'na (2016) koştur olarak Carnie'ye (2013: 49) göre sözdizimsel dağılımda adlar genellikle bir *belirleyici* (determiner) ile birlikte ya da bir sıfattan sonra kullanılır. Tümcede özne ya da düz nesne görevinde bulunabilir. Tümcede herhangi bir görevde bulunan ulamın ad olup olmadığını anlamının en kolay yolu ad olduğuna emin olunan başka bir sözcükle yer değiştirmektir.

Geleneksel dilbilgisi yaklaşımına göre ise sözcük türü olarak isimler/adlar³, özellikleri açısından bazı farklılıklarla ele alınmaktadır. Bu yaklaşıma göre, Türkçede adlar temsil ettikleri varlıkların bir veya birden fazla oluşuna ve yapılarına göre olmak üzere iki farklı biçimde sınıflandırılmaktadır. Varlığın bir veya daha fazla oluşuna göre isimler *özel isimler* (örn. İstanbul, Nusret Mayın Gemisi vb.) ve *cins isimleri* (örn. taş) olarak ikiye ayrılır (Ergin, 1995: 278; Biray, 1999: 4). Cins isimler aynı zamanda *ortak isimler* (Ergin, 1985: 219) ya da *tür isimleri* (Gencan, 1975: 138) olarak da terimleştirilmiştir. Yapılarına göre isimler ise *basit* ya da *yalın*, *türemiş* ve *bileşik isimler* olmak üzere üç başlık altında incelenmektedir. Basit ya da yalın isim, bileşik olmayan ve türetim biçimbirimi almamış olan isimlerdir (Korkmaz, 1992: 16). Türemiş isim, isim veya eylemlerin kök ve gövdelerinden türetim biçimbirimleriyle oluşturulmuş isimlerdir (Biray, 1999: 5). Bileşik isim ise en az iki sözcüğün birleşmesiyle meydana gelen ve bu sözcüklerin kendi kavramları dışında yeni bir kavramı karşılamaları (Korkmaz, 1992) ya da bir nesneye ad olmak için birden fazla ismin bir araya gelerek oluşturduğu sözcük grubu (Ergin, 1985: 385; Karahan, 1991: 26) olarak tanımlanmaktadır.

Aksan (1983: 27-30) adları görev ve anlamlarına göre *somut*, *soyut*, *iş* ve *eylem gösteren* ve *özel isimler* olarak sınıflandırmaktadır. Duyularımızla algılayabildiğimiz isimler *somut*, akıl yoluyla belirlenebilen ve zihnimizdeki kavramları gösteren isimler *soyut*; *iş*, oluş ve eylem bildiren ve eylemlerden türeyen isimler *iş* ve *hareket gösteren isimler* ve yaratılıştaki tek olan varlıklara verilen ya da kimi duygu ve düşünceleri karşılayan isimler ise *özel isimler* olarak tanımlanmaktadır. Gencan'a (1975: 138) göre ise isimler *özel isim*, *tür ismi*, *somut* ve *soyut* kavramlara verilmektedir.

Geleneksel dilbilgisinde ad durumları (ya da adın halleri) *yalın durum*, *belirtme durumu* {-(y)I}, *yönelme durumu* {-(y)A}, *kalma durumu* {-dA}, *çıkma durumu* {-dAn}, *tamlayan durumu* {-(n)In} ve *eşitlik durumu* {-cE} olarak ele alınmaktadır (Aksan, 1983: 48). Ergin (1995: 283) ise ek olarak ismin *vasıta* (örn. elle) ve *yön gösterme* (örn. içeri) halini de ekleyerek ad durumlarını (ismin hallerini) dokuz başlıkta toplamaktadır.

³ Geleneksel dilbilgisinde terim olarak hem ad hem de isim kullanılmakta olup sıklıkla isim tercih edilmektedir.

Sayı isimleri başlığında ise isimler *asıl sayılar*, *sıra sayıları*, *üleştirme sayıları* ve *kesir sayıları* olarak dört grupta incelenmektedir. İsimlerin gerçek sayılarını gösteren isimler *sayı isimleri*, asıl sayı isimlerine {-i}nci} biçimbiriminin getirilmesiyle oluşturulan ve sıra gösteren isimler *sıra sayıları*, üleştirme ve paylaştırma anlamları veren sayı isimleri (örn. beşer) *üleştirme sayıları* ve asıl sayının bir bölümünü gösteren isimler de (örn. üçte bir) *kesir sayıları* olarak tanımlanmaktadır (Aksan, 1983: 48-49).

Azlık ve çokluk belirten isimler ise *tekil*, *çoğul* ve *topluluk isimleri* olarak üç ana gruba ayrılmaktadır. Aynı türden varlıkların tek adına *tekil isim* (örn. ev), birden fazla varlığa verilen isme *çoğul isim* (örn. evler) ve biçim açısından tekil görüldüğü halde anlamsal olarak çokluk ya da topluluk kavramı temsil eden isimler de *topluluk ismi* denilmektedir (Aksan, 1983: 50-51).

Son olarak geleneksel dilbilgisinde isim çekim biçimbirimleri çokluk eki, iyelik eki, hal ekleri ve soru eki (mI) olarak sınıflandırılmaktadır.

Alanyazında adlarla ilgili yapılan çalışmalarda ise Duman (2000), kişi adlarının Türkiye’de adlandırılmasını ele almış ve çalışmada kişi adlarının yapısal örüntüleri, kökenleri, cinsiyet ayrımı ve ebeveyleerin eğitim düzeyiyle ad verme arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda Türkçede kişi adlarının kökeninin ağırlıklı olarak Arapça, Farsça, İbranice ve Türkçe olduğu belirlenmiş, ailelerin eğitim düzeyiyle çocuklara verilen adlarda anlamı bir ilişki saptanmıştır. Yine Azerbaycan Türkçesindeki kişi adları ve kişi adlarının veriliş çeşitliliğinin incelendiği çalışmada Türkiye ve Azerbaycan’da ad verme geleneğinde ortak özelliklerin bulunduğu tespit edilmiştir (Aras Okşak, 2012). Kayadelen (2008), Türkçede sözlüksel görünüş yapılarını ele aldığı çalışmada grup gönderimli ve sayılabilir adların anlambilimsel olarak tekil, sayılamaz adların ise çoğul olduğu görüşünü savunmaktadır. Özkan (2012), Nahçıvan yer adlarıyla Türkiye’deki yer adlarının dilsel özellikler açısından karşılaştırmasını yaptığı çalışmasında birebir aynı kullanılan yer adlarına rastlamış ve farklılıkların oldukça sınırlı olduğunu tespit etmiştir. Türkiye Türkçesindeki eşya adlarıyla Azerbaycan Türkçesindeki eşya adlarının karşılaştırıldığı çalışmada (Paşayev, 2016) da yine diğer karşılaştırmalı yapılan kişi ve yer adları çalışmalarına paralel olarak ortak sözcüklerin yer aldığı ancak Azerbaycan

Türkçesindeki sözcüklerin çoğunun Türkiye Türkçesinin sadece ağızlarında kullanıldığı tespit edilmiştir.

Genel olarak yapısal betimleyici ve geleneksel çalışmalarda ad kavramıyla ilgili adın tanımları, özellikleri, sınıflandırılması ve alanyazında adlarla ilgili yapılmış çalışmalar ele alındıktan sonra Türkçe tümcelerde eylem, sıfat ya da bağlaç türünde bulunan sözcüklerin dönüşüm geçirerek ad konumuna yükselmesiyle oluşan *ad öbekleri* (noun phrase) betimlenecek ve alanyazında yapılan çalışmalar ele alınacaktır.

1.1.2. Ad Öbeği

Bu başlık altında Türkçede ad öbeklerinin dilbilgisel yapısını; anlamsal (konusal), edimbilimsel ve sözdizimsel işlevlerine yer verilmekte alanyazında ad öbekleriyle ilgili çalışmalar ele alınarak tartışılmaktadır.

1.1.2.1. Türkçede Ad Öbeklerinin Dilbilgisel Yapısı

Birbirine yakın olan ögeler arasındaki bütünlüğü öbek olarak tanımlayan Uzun'a (2000:18) göre öbeğin sonundaki yönetici olan baş, öbeğin türünü belirlemektedir ve adlar da diğer dilsel ögelerle bir araya geldiğinde başın sözcük türü ad ise *ad öbeği* (AÖ) olarak adlandırılmaktadır. Türkçede AÖ, tek bir addan oluşan basit bir yapıya sahip olabileceği gibi çok sayıda ögenin bir araya gelmesiyle karmaşık bir yapı da sergileyebilir. AÖ zorunlu olan bir baş addan ve bu adı niteleyen ya da sınıflandıran *belirleyici*, *sıfat* ya da *sıfat işlevli* (adjectivals) ögelerden meydana gelmektedir (Kornfilt, 1997: 105; Tallerman, 1998: 37; Göksel ve Kerslake, 2005: 163). Hirik'e (2019: 821-822) göre AÖ'lerde bulunan tamlayıcılar öbeğin başıyla kurduğu ilişkiye göre belirleyici, niteleyici, gösterici ve sınırlayıcı unsur gibi ulamsal farklılıklar barındırmaktadır. Adla tamlayıcı unsur arasındaki ilişki iç-dış ilişkisi ya da organik bağ içeriyorsa (örn. *masanın üstü*) *belirleyici* unsur; tamlayıcı başın anlambilimsel ulamını sınırlandırıyorsa (örn. *kırmızı kalem*, *bana bakan doktor*) *niteleyici* unsur olarak adlandırılmaktadır. AÖ'de gösterme görevi üstlenen ve varlığın konumuyla ilgili bilgi veren *gösterici* unsurlardır (örn. *bu adam*, *sokağın başındaki ev*). *Sınırlayıcı unsurlar* ise sayı bilgisi sunmaktadır (örn. *beş kardeş*, *bütün halk*). Bir

AÖ’de tüm bu unsurlar örnek (16)’da olduğu gibi birarada bulunabilmektedir. Türkçe soldan dallanan bir dildir ve bu nedenle her ne kadar bazı tamlamalarda başın solda olduğunu iddia eden çalışmalar olsa da (Demir, 2007: 1137-1138) belirtisiz sözcük dizilişinde baş sonda yer almakta ve öbek yöneticisi olan başa ait birimler örnek (16)’da da gösterildiği üzere başın solunda yer almaktadır (Kornfilt, 1997: 105; Uzun, 2000; Göksel ve Kerslake, 2005; Uzun ve Aydın, 2006):

(16)	“Adamın	ilerideki	güzel	bir	kızı”
	BELİRLEYİCİ	GÖSTERİCİ	NİTELEYİCİ	SINIRLAYICI	BAŞ (ad)

(Hirik, 2019: 822)

AÖ’de baş olabilen üç farklı sözcük ulamı bulunmaktadır: adlar, ad bileşikleri ve adıllar:

(17)	“Adam, para, tarih”	(GENEL AD)
(18)	“Mustafa, İstanbul, Avrupa”	(ÖZEL AD)
(19)	“kız öğrenci, taş duvar”	(YALIN BİLEŞİKLER)
(20)	“otobüs bileti”	(-(s)I BİLEŞİKLER)
(21)	“sen, bu, orası, hangisi, öteki”	(ADILLAR)

(Göksel ve Kerslake, 2005: 162-163)

AÖ Türkçe alanyazında farklı açılardan ele alınmıştır ve AÖ yapısının incelenmesiyle ilgili farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Öncelikle tümcenin bir ögesi olarak ele alınan AÖ’ler, geleneksel dilbilgisinde “tamlama”, “tümleme” ya da “ad takımı” başlıkları altında incelenmiş ve genel olarak *takısız*, *belirtisiz*, *belirtili* ve *zincirleme ad tamlaması* olarak dört alt başlık altında ele alınmıştır. Bu yapılarda başın bulunduğu yönetici öge *tamlanan*, yardımcı ögeler ise *tamlayan* olarak terimleştirilmiştir. Tamlayanın da tamlananın da biçimbirim aldığı tamlama türü *belirtili ad tamlaması*dır ve bu tür tamlamada tamlayan {-(n)In}, tamlanan ise üçüncü kişi iyelik biçimbirimini almaktadır (örn. kapı-nın kol-u). Yalnızca tamlananın biçimbirim aldığı tamlama türü *belirtisiz ad tamlaması*dır. Bu tür tamlamalarda tamlayan biçimbirim almaz ve yalın durumdadır, tamlanan ise üçüncü kişi iyelik

biçimbirimi almaktadır (örn. kapı kol-u). Tamlayanı ya da tamlananı kendi içerisinde ad tamlaması olan tamlamalar *zincirleme ad tamlaması* olarak adlandırılmaktadır (örn. okul kapısının kolu) ve bu tür tamlamalarda tamlayan da tamlanan da birden fazla sözcükten oluşabilmektedir. Adların anlam açısından birbirini tamamladığı ve tamlayanın da tamlananın da biçimbirim almadığı tamlama türü ise *takısız ad tamlamasıdır* (örn. yün çorap). (Hatiboğlu, 1972; Aksan, 1983; Beserek, 1991; Ergin, 1995; Gencan, 2001; Atabay, Özel ve Kutluk, 2003; Erkul, 2007; Özkan ve Sevinçli, 2011). Belirtili ve belirtisiz ad tamlamasıyla ilgili tanımlar geleneksel alanyazında hemen hemen aynı olmasına rağmen zincirleme, takısız/eksiz hatta bazı araştırmacılara göre tamlama türü olarak kabul edilen karma ad tamlamalarıyla ilgili çeşitli tartışmalar bulunmaktadır. Buna göre *karma ad tamlaması*, en az iki ad ve bir sıfattan oluşan tamlama türüdür (örn. üçüncü resim yarışması) (Gökdayı, 2020). *Takısız ad tamlaması* ile ilgili geleneksel alanyazındaki tartışmalardan biri bu tamlama yapılarında tamlayan sıfat görevinde olduğu için bu yapıların *sıfat tamlaması* olarak ele alınmasıdır (Ergin, 1962; Banguoğlu, 1974; Ediskun, 1988; Erkul, 2007). Oysaki öbekler adlarını baş konumundaki ögeden almaktadır ve tamlayan sıfat olsa da öbeğin başı sözcük türü olarak ad olduğu için ad tamlaması olarak adlandırılmalıdır.

Yukarıda tanımlananlar dışında geleneksel dilbilgisinde *ayırma durum ekli belirtili ad tamlaması* (örn. mahalleliden biri) ve *Arapça ve Farsça ad tamlamalarını* (örn. lügati't-Türk) da tamlama türleri olarak kabul eden çalışmalar da bulunmaktadır (Delice, 2003: 29; Altun, 2011: 21-22).

Birden fazla sözcüğün anlam ve yapı açısından bir araya gelmesiyle oluşan dilbilgisel yapıları *sözcük grubu* olarak tanımlayan Altun (2011) ise sözcük gruplarını bağımlı ve bağımsız biçimbirimlerle kurulu sözcük grubu olarak iki başlık altında toplamaktadır. Bu çalışmada ad tamlamaları *belirtili ad tamlaması* ve *belirtisiz ad tamlaması* olarak bağımsız biçimbirimlerle kurulu sözcük grupları altında başlıklandırılmaktadır.

Türkçede tüm AÖ'ler iyelik biçimbirimi almadığı için aslında AÖ, geleneksel dilbilgisinde yer alan belirtili ve belirtisiz ad tamlamalarını ve eylemsilerle oluşturulmuş yapıları da kapsayan geniş bir kavramı ifade etmektedir (Sebzecioğlu, 2016: 372-373). Bu nedenle geleneksel dilbilgisine karşın yapısal betimleyici çalışmalar, AÖ'leri; biçim, işlev ve konumları açısından ele almakta ve geleneksel

dilbilgisine göre daha geniş incelemektedir (Demircan, 2010; Erguvanlı-Taylan, 1984; Göksel ve Kerslake, 2005; İşsever, 2000, 2003, 2006; Kornfilt, 1997; 2003; Özsoy ve Erguvanlı-Taylan, 1992, Uzun, 2000; Yaldir, 1999, 2004).

Demircan (2010: 66-67) AÖ'yü oluşturan adlar arasındaki bağları *iyelikli* ve *iyeliksiz niteleme* olarak iki başlık altında toplamaktadır. *İyeliksiz niteleme*de niteleyici (ad+ad bileşiminden oluşan AÖ'deki ilk ad) biçimbirim almazken nitelenen (ad+ad bileşiminden oluşan AÖ'deki baş) içe bağlama biçimbirimi olan {-(s)I} ile çekimlenmektedir (örn. deniz su-y-u). Geleneksel dilbilgisinde *belirtili ad tamlaması* olarak adlandırılan yapı ise Demircan'a (2010: 67) göre *iyelikli niteleme* olarak tanımlanırken Göksel ve Kerslake (2005: 182), *tamlayan-ıye belirtili yapı* (the genitive-possessive construction) olarak ele almaktadır. Bu yapı örnek (24)'te görüldüğü üzere iki AÖ'den meydana gelen *bileşik* (composite) bir AÖ'dür ve ilk öge {-(n)In} *tamlayan* biçimbirimini, ikinci öge ise {-(s)I} *iyelik* biçimbirimini almaktadır (Göksel ve Kerslake, 2005; Uzun, 2000; Uzun ve Aydın, 2006). İyelik biçimbirimi alan ve öbekte baş konumunda bulunan AÖ sözdizimsel işleve bağlı olarak örnek (22) ve örnek (23)'te olduğu gibi kişi ya da durum biçimbirimi de alabilir:

(22) “oda-*nın* kapı-*sı*”

(23) “ben-*im* ev-*im*”

(24) “Bu haber-i [Ali-nin oğl-un]- *dan* aldım.”

(Göksel ve Kerslake, 2005: 183)

Sebzecioğlu (2016: 375) ise AÖ'leri *belirtili ad öbeği* ve *belirtisiz ad öbeği* olarak iki başlık altında incelemektedir:

(25) “A: Çocuğ-un araba-sı-n-ı gördün mü? (BELİRTİLİ AD ÖBEĞİ)

B: Hangi çocuğ-un?”

(26) “A: Çocuk araba-sı-n-ı gördün mü? (BELİRTİSİZ AD ÖBEĞİ)

B: Hangi çocuk araba-sı-n-ı?”

(Sebzecioğlu, 2016: 375)

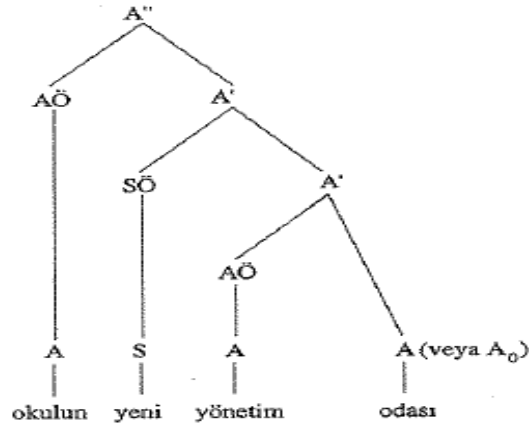
Örnek (25)'te arabanın bilinen bir kişiye ait olduğu düşünülürken örnek (26)'da arabanın kime ait olduğu değil hangi araba olduğuna odaklanılmaktadır. Örneklerden de anlaşıldığı üzere belirtili ad öbekleri daha özgül bir yapıya sahipken, belirtisiz ad öbeklerinin gönderimi daha geneldir (Sebzecioğlu, 2016: 376).

Özsoy ve Erguvanlı Taylan (1992), AÖ içyapısını Chomsky (1965) Üretici-Dönüşümsel Dilbilgisi çerçevesinde Aşamalı-X Kuramına göre ele almış ve Türkçede AÖ'nün aşamalı bir yapıya sahip olduğunu AÖ içindeki ögelerin sıralanış, silinebilirlik ve yer değiştirme özelliklerini uygulayarak sınamıştır. Aşamalı X Kuramı'na göre öbekler sözlükten öbeğe bir aşamalı yapı oluşturmaz. Öbek yapılar öbeklerden küçük sözlüksel ögelerden ise büyük "ara" bir yapı olma özelliği sergilemektedir. Öbek yapı, iki değil üç aşamalı bir yapıdır ve başın ulamı öbeğin ulamını belirlemektedir. Her öbek aynı türden genişlemeleri içermeyebilir; her bir öbeğin ayrı bir aşama oluşturduğu farklı türden gelişmeler bulunmaktadır:

(27)	“Okul-un	yeni	yönetim	odası”
	BELİRTİLİ AD	SIF.	BELİRTİSİZ AD	TAMLANAN
				(Uzun, 2000: 125)

Örnek (27)'de AÖ'yü oluşturan baş (*odası*) önce belirtisiz bir ad olan *yönetim* ile, sonra bir sıfatla (*yeni*) ve daha sonra da belirtili bir ad olan *okulun* ile genişletilmiştir ve bu genişleme rastgele oluşmuş bir genişleme değildir. Bu öbek ya da tamlama, üzerine belirtili ya da belirtisiz farklı adlar veya sıfatlar alabilir; ancak örnek (27) Türkçede öbeğin olası en küçük genişlemesine bir örnektir. Özsoy ve Erguvanlı Taylan'ın (1992) da belirttiği üzere öbek yapıların aşamalı olduğunu göstermek için yapı içinde yer alan ögelerin yer değiştirmesi, aynı türden birden fazla ögenin öbeğe eklenmesi ve öbekte yer alan bazı ögelerin silinmesi gerekmektedir. Bu üç sözdizimsel özellik öbeklerin aşamalı bir yapıya sahip olup olmadığının belirlenmesinde kullanılmaktadır (aktaran Uzun, 2000: 125). Bu sözdizimsel özelliklerin öbeklere uygulanması sonucunda bir öbekte tamlayanlardan sıfat, adlara göre farklı özellikler sergilemekte; tamlayanda birden fazla sıfatın varlığı sıfat sayısı kadar farklı okumaya izin vermezken birden fazla belirtili ya da belirtisiz ad varlığı ad sayısı kadar farklı okumaya izin vermektedir (Uzun, 2000: 126-127).

(28)

(Uzun, 2000: 131)

Yukarıda ağaç görünümü yer alan örnek (28)'deki ad öbeğinde baş (*odası*), *gösterici* (specifier), *niteleyici* (modifier) ve *tümleç* (complement) öğelerinden oluşmaktadır. Bu oluşuma göre baş, öbek genişlemesinin son aşamasını oluşturan bir gösterici (*okulun*), seçimlik bir konuma sahip olan bir niteleyici (*yeni*) ve bir tümleç (*yönetim*) almıştır (Uzun, 2000: 131).

AÖ'lerde döngüsellik kavramına değinen Sebzicioğlu (2016: 379), döngüsellikle sonsuz kere genişletilebilen öbeğin temelde aynı yapının tekrarı sonucu oluştuğunu vurgulamaktadır. Bu döngüsellik aslında sadece belirtili ad öbeklerinde bulunmakta ve Türkçedeki ad öbekleriyle ilgili genel olarak sıfatların belirtili ad öbeklerinde seçimlik olarak bulunabildiği, belirtisiz ad öbeklerinin arasında ise yer almadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

1.1.2.2. Türkçede Ad Öbeklerinin İşlevleri

AÖ'ler genellikle tümcede eylemin bir *üyesi* (argument) olarak işlev görmektedir. AÖ'lerin üyeleri tümcede yerine getirdikleri *anlamsal* (veya *konusal*) (semantic/theta/thematic) roller, *sözdizimsel* (syntactic) (Tallerman, 1998: 39; Tallerman, 2015: 48) ve edimbilimsel işlevler (Erguvanlı-Taylan, 1984; Erkö, 1983; İşsever, 2000, 2003, 2006) açısından sınıflandırılmaktadır.

1.1.2.2.1. Türkçede Ad Öbeklerinin Anlamsal/Konusal İşlevleri

Bir eylemin aldığı üyelerin sayısıyla bu üyelerin yerine getirdiği anlamsal roller arasında hiçbir ilişki bulunmamaktadır. Eylemi kasten gerçekleştiren canlı, *EDİCİ* (agent)dir. Tümcede *EDİCİ* genellikle özne olmasına rağmen her zaman özne konumunda bulunmaz; dolayısıyla *EDİCİ* ile özne her zaman aynı değildir. Sev-, kork-, nefret et- gibi eylemler *DENEYİMCİ* (experiencer) özneye sahiptir; başka bir deyişle *DENEYİMCİ* sevgi, nefret gibi duyguları deneyimleyen canlı varlıktır. Bu duyguları kasıtlı olarak olmasa da ortaya çıkartan ise *UYARICI* (stimulus)dır ve *UYARICI* bir tümcede nesne ya da özne olabilir. *KONU* (theme) ve *ETKİLENEN* (patient) oldukça benzer olan iki anlambilimsel rollerdir. *KONU* bir yer ya da kişiden diğerine taşınırken, *ETKİLENEN* eylem tarafından fiziksel olarak etkilenendir ve aynı zamanda özne olabilir. *YARARLANICI* (recipient/beneficiary) adından da anlaşılacağı üzere eylemden fayda sağlayan anlamındayken, *HEDEF* (goal) ise eylemden açıkça bir fayda sağlamamaktadır. Son olarak *ARAÇ* (instrument), eylemin nedeni olarak kullanılmaktadır ve bu eylem yine istemli olmadığı için *EDİCİ* olarak tanımlanmaz. *ARAÇ* tümcede genellikle ilgeçli bir nesnedir (Tallerman, 2015: 48-49). Bu konusal roller tüm dillerde ortaktır ve örnek (29)-(33)'te Türkçe tümceler üzerinde gösterilmektedir:

- (29) “Ahmet dergiyi Aysel’e verdi.”
EDİCİ KONU YARARLANICI
- (30) “Ediz kitaplardan nefret eder.”
DENEYİMCİ UYARICI
- (31) “Köpekler Yasin’i korkutur.”
UYARICI DENEYİMCİ
- (32) “Ağaçlar çürüdü.”
ETKİLENEN
- (33) “Dolu kiremitleri kırdı.”
ARAÇ ETKİLENEN

1.1.2.2.2. Türkçede Ad Öbeklerinin Edimbilimsel İşlevleri

Türkçede AÖ'lerin tümcede bulundukları konumla içyapısal özellikleri arasında bir ilişki bulunmaktadır. AÖ'lerin edimbilimsel işlevleri tümcede *yeni* ya da *eski bilgi* olması, konum olarak *konu* ya da *odak* olması, *önce gelme*, *sonra gelme*, *belirtili* ya da *özgöl* özelliklere sahip olmasıyla ilişkilidir. AÖ'nün tümcede yeni ya da eski bilgiyi kodlama durumu tümcede bu bilgilerin nasıl konumlandığı ya da diğer bir deyişle önce gelme ve sonra gelme düzenlenişini sağlamakta; böylece konu sürekliliği ve *bağlaşıklık* (cohesion) sağlanmaktadır (Erguvanlı-Taylan, 1984; Erkü, 1983; İşsever, 2000, 2003). AÖ'nün özgöl ya da belirtisiz olması ise tümcede yer aldığı konuyla ilgilidir. Örneğin [-özgöl] özelliğe sahip AÖ tümcede sadece eylem önü konumunda yer alabiliyorken [+özgöl], [+belirtili] özelliğe sahip bir AÖ tümcede her konumda yer alabilmektedir (İşsever, 2006).

1.1.2.2.3. Türkçede Ad Öbeklerinin Sözdizimsel İşlevleri

AÖ'nün sözdizimsel özellikleri dilbilgisel ilişkiler olarak da bilinmektedir; çünkü aslında AÖ, üyeleri oldukları eylemle ilişkileri açısından tanımlanmaktadır. Bu anlamda özne ve (doğrudan/dolaysız/düz) nesne olmak üzere iki önemli dilbilgisel ilişki bulunmaktadır. AÖ'lerin en bilinen işlevlerinden birisi eylemlerin üyeleri olmasına rağmen bir olayı ya da durumu ifade eden yüklemde de olabiliyor olmalarıdır (Tallerman, 2015: 49).

Tümcede konum olarak AÖ uzamsal ya da biçimsel gerçekleşmektedir. Uzamsal olarak örneğin İngilizce'de eylemin öncesi ya da sonrasında bulunma durumuna göre belirlenirken Türkçede biçimbilimsel olarak aldığı AÖ'nün baş konumunda bulunan ada getirilen durum biçimbirimine göre belirlenmektedir (Uzun ve Aydın, 2006). Özetle Türkçede AÖ'lerin sözdizimsel işlevleri, AÖ'ye getirilen sayı, iyelik ve durum gösteren biçimbirimlerle belirtilir ve AÖ tümcede özne, nesne ya da tümleşik olarak çeşitli konumlarda bulunmaktadır (Göksel ve Kerslake, 2005: 161):

(34) “Bunu sen al.” (ÖZNE)

(35) “[Her gün oraya gidip gelmek] zor.” (ÖZNE)

- (36) “*Yeni komşuları* tanımıyordum.” (NESNE)
(37) “O sırada *lise öğrencisi*ydik.” (ÖZNE TÜMLECİ)
(38) “Bunları [*Amerika’nın dış politikasını daha iyi anlamak isteyenler*] için yazıyorum.” (İLGEÇ TÜMLECİ)
(Göksel ve Kerslake, 2005: 161)

Sonuç olarak Türkçede yapısal betimleyici çalışmalarda AÖ’nün tanımı ve tümcedeki görevleriyle ilgili genel bir uzlaşım söz konusu iken AÖ’nün içyapısında yer alan ögelerin adlandırılması ve tanımlanması farklı yaklaşımlara göre çeşitlilik göstermektedir. Bu çalışmada, üstsöylemsel adların sınıflandırılmasında AÖ’leri merkezi konumundaki *başın* işlevi göz önünde bulundurulacağı için AÖ’nün içyapısını oluşturan ögelerle ilgili terimler yer almamaktadır.

1.2. ADLAŞTIRMA VE TÜRKÇEDE ADLAŞTIRMA YAPILARI

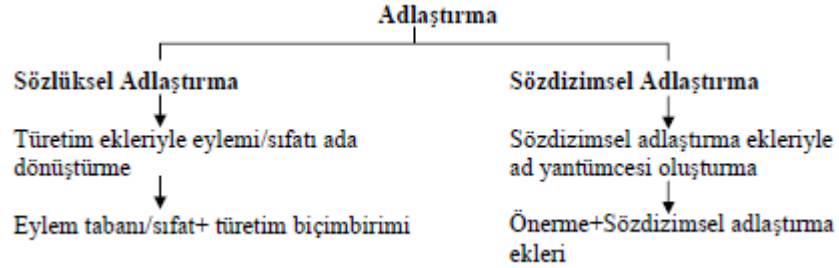
Dillerin çoğunda var olan karmaşık tümce yapıları türleri açısından dilden dile farklılıklar sergilemekte; dolayısıyla da dillerin *yantümceleme* (subordination) biçimleri de farklılaşmaktadır. Genel olarak yantümcenin diğer bir yantümce içine yerleştirildiği çekimli ya da çekimsiz yantümceleme yöntemi kullanılsa da bu, var olan tek yöntem değildir. Karmaşık tümce oluşturmak için *eşbağımlama* (co-ordination) gibi stratejiler var olsa da temelde, ada dönüştürülmüş bir eylemin bulunduğu ve bağımlı yantümcenin ad öbeğinin özelliklerini aldığı *adlaştırma* (nominalization) ve yantümceleme içermeden yüklemde iki farklı çekimli eylemin bulunduğu *sıralama* (serialization) yapıları olmak üzere iki ana strateji kullanılmaktadır (Tallerman, 2015: 99-105). Bu bölümde Türkçede karmaşık tümce oluşturmada kullanılan ve yantümceleme stratejisi olan adlaştırma tanımlanacak ve Türkçede adlaştırma yapıları ele alınacaktır.

Temel olarak “bir şeyi ada dönüştürmek” anlamına gelen adlaştırma burada bir eylemin ad ulamına dönüşmesi olarak tanımlanmaktadır (Tallerman, 2015: 101; Sebzecioğlu, 2016: 313).

Türkçede adlaştırma yapıları biçimbilimsel, sözdizimsel, anlambilimsel gibi birden çok sürecin ortak işleyişi sonucu dilbilgisel bir yapının başka bir dilbilgisel

yapıya dönüştürülmesiyle oluşmaktadır (Erkman-Akerson, 2000: 80) ve İngilizce’de olduğu gibi sözlüksel (sözcük düzeyinde) ve sözdizimsel (tümce düzeyinde) olmak üzere iki görünüm sunmaktadır:

Şekil 1: Türkçede Sözlüksel ve Sözdizimsel Adlaştırma Yapıları

Kaynak: Erkman-Akerson, 2000’den aktaran Çakır, 2011: 103.

Sözlüksel adlaştırmada (lexical nominalization) eylem ya da sıfata türetim biçimbirimi getirilerek eylem ya da sıfat örnek (39)’daki gibi ada dönüştürülmektedir. Örnek (40)’ta görüldüğü gibi *sözdizimsel adlaştırmada* (syntactic nominalization) ise eylem adlaştırma biçimbirimi alarak AÖ’nün başı konumuna geçerek eylem öbeğinde var olan tümleyiciler ve belirteçler AÖ’nün ögelerini oluşturmaktadır:

(39) “denetle-me” → “Denetleme üç hafta sürdü.”

(40) “[Belediyenin iş yerlerini denetle-me-si] üç hafta sürdü.”

(Çakır, 2011: 103)

Türetim biçimbirimlerinden birini alarak adlaştıran öge eylem tabanının gönderimde bulunduğu olay ya da duruma gönderimde bulunarak bu olay ya da durumu tanımlar ya da eylem tabanının bir özelliğine işaret eder. {-mAK} biçimbirimi ile adlaştıran yapılar, aslında eylem kökünün adıdır. {-mA} biçimbirimi ise soyut, somut ya da başka adı niteleyen bir ad türetmektedir. {-(y)İş} türetim biçimbirimi getirildiği kök ya da gövdeye “biçim” anlamı vermekte, aynı zamanda da iş, oluş ve kılış anlamlı soyut adlar oluşturmaktadır (Gencan, 2001: 235-236; Yaldir, 2004: 162).

Türkçede bazı adlaştırma biçimbirimleri eklendikleri tabanda kalıplaşarak dilbilgisel olma özelliğini yitirmiştir (Örn. *çak-mak*, *kıy-ma*, *çık-ış*). (Sebzecioğlu, 2016: 381).

Türkçede adlaştırma yapılarının aldıkları biçimbirimlere göre sıralanması Türkçede ad yantümceleri (bkz. §1.2.1.) başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Türkçede belli başlı adlaştırma yapılarının görünüşleri §1.2.1.'te yer alan adlaştırma yapıları, biçimbirimleri ve biçimbirimlerin işlevleri dışında Sebzecioğlu (2016: 381) tarafından listelenmektedir:

- (41) “-mA, -mAk, -(y)Iş: Sigara *içmek* yasak.”
- (42) “-mA/-mAk/ -(y)Iş + (iyelik) + durum: Sebze *yemen* gerekiyor.”
- (43) “Emir kipinde dolaylı anlatım: -mA: Komutan askerlere yere yatmalarını emretti.”
- (44) “-mA/ -DIK/ -(y)AcAK + iyelik + -(n)A/ -(n)DA/ -(n)DAn/ -(n)I: Onu anlamadığını biliyorum.”
- (45) “Dolaylı Aktarım: -DIK/ -(y)AcAK + iyelik + (n)I söyle-: Lütfen beni anladığını söyle.”
- (46) “Dolaylı Aktarım: -(y)Ip.... -mA + -DIK/ -(y)AcAK + iyelik + (n)I sor: Sadece okula gelip gelmeyeceğini sordum.”
- (47) “Dolaylı Aktarım: ol-(y)Ip..... ol + -mA + -DIK / -(y)AcAK + iyelik + (n)I: Ali’ye nu işten memnun olup olmadığını sordum.”
- (48) “Dolaylı Aktarım: -mAk/ -mA + iyelik gerek- / iste-: Onu her zaman bu konuda bilgilendirmem gerektiğini söyledi.”
- (49) “-mIş + -IIK + iyelik var/yok/ol-: Düşünsene onun günde iki kitap okumuşluğu var.”
- (50) “-DIK + -(y)AcAK + iyelik var/yok/ol-: Anladım senin bu işi yapacağın yok.”

(Sebzecioğlu, 2016: 381)

Adlaştırma yapıları Türkçe alanyazında çok sayıda çalışmaya konu olmuş ve temelde yapısal betimleyici yaklaşımlar açısından ele alınmıştır (Lewis, 1967; Underhill, 1976; Koç, 1976, 1987; Kornfilt, 1984, 1997; Erguvanlı-Taylan, 1984; Sezer, 1991; Kural, 1993; Pamir-Dietrich, 1995; Schaaik, 1999; Yaldır, 1999, 2004; Borsley ve Kornfilt, 2000; Uzun, 2000; Hennesy ve Givón, 2002; Türkkan, 2008, 2009; Çakır, 2011).

Yantümceleme stratejilerinden birisi olan adlaştırma yapılarını bazı araştırmacılar ad yantümceleri başlığı altında ele alırken (Göksel ve Kerslake, 2005; Kornflit, 2007; Göksu, 2018) bazıları ise bu yapılara AÖ'lerin içinde (Sezer, 1991; Özsoy ve Erguvanlı-Taylan, 1992; Kural, 1993; Pamir-Dietrich, 1995; Yaldır, 1999, 2004; Uzun, 2000) yer vermektedir. Adlaştırma yapılarını AÖ'ler altında inceleyen çalışmaların temel dayanak noktası AÖ'lerin tümcelerle aynı öbek yapısına sahip olmasıdır. Underhill (1976), adlaştırma yapılarının AÖ olarak anatümce içindeki araçlar olduğunu belirtmektedir. Erguvanlı-Taylan (1984), adlaştırma yapılarının sözcük dizilişi açısından işlevlerini ele almaktadır. AÖ'lerin uyum, sayı gibi özelliklerini adlaştırma yapılarıyla karşılaştırarak adsıl kip, zaman ve görünüş çerçevesinde inceleyen Yaldır'a (2004) göre adlaştırma yapıları tümce içinde AÖ gibi biçimlenmekte ve AÖ'ler ile aynı konumda yer almaktadır.

Göksel ve Kerslake (2005) bu yapıları adlaştırma yapısının yapısal özelliklerine yani çekimliliğine göre ulamlamaktadır. Buna göre ad yantümceleri *çekimli* ve *çekimsiz ad yantümcesi* olarak iki başlık altında incelenmektedir. Kornflit (2007) ise adlaştırma yapılarını eylemlerin anlambilimsel özelliklerini göz önünde bulundurarak eylemin hareket ya da olgu bildirmesine göre sınıflandırmaktadır. Olgu bildiren eylemin bulunduğu yantümce *olgusal adlaştırmayı* temsil ederken hareket bildiren eylem *hareket bildiren adlaştırma* türünü göstermektedir (ayrıntılı bilgi için bkz. §1.4.).

Göksu (2018), Türkçede *adlaştırıcı* (nominalizer) biçimbirim olan {-mA(K)} ile kurulan özne konumundaki ad yantümcelerinin yapılarını ele almış ve çalışmanın sonucunda bu yapıları *denetimsiz adlaştırılmış yantümceler*, *denetim yapıları* ve *edilgenleştirilmiş yantümceler* olmak üzere üç grupta toplayarak özelliklerini belirlemiştir. Kıvrıcık (2004) ise adlaştırma yapılarını *tek özneli* ve *çift özneli yapılar* olmak üzere iki ana grupta toplamaktadır. Buna göre anatümceyle yantümcenin öznesi ortak ise tek özneli, birbirinden farklı ise çift özneli adlaştırmadır.

Schaaik (1999), adlaştırma yapılarını İşlevsel Dilbilgisi kuramı çerçevesinde; Türkkan (2008) ve Çakır (2011) ise Dizgeci-İşlevsel Dilbilgisi bağlamında incelemektedir. Türkkan'a (2008) göre ilk ve ortaöğretim tarih ders kitaplarında adlaştırma yapılarının kullanım sıklığı alt sınıflardan üst sınıflara doğru artmaktadır. Türkçe ve İngilizce bilimsel metinlerde adlaştırmayla yazar kimliğini kodlamadaki

benzerlik ve farklılıkların ortaya çıkarılmasının amaçlandığı çalışmada Çakır (2011), yazar duruşunu kodlamada ve bilgi üretimini sağlamada adlaştırma yapılarının dile ve disiplinlere özgü farklılıklar sergilediğini bulgulamıştır.

Anne ve beş yaşındaki çocuklarının sözcelerindeki adlaştırma kullanımının Dizgeci İşlevsel Dilbilgisi modeli çerçevesinde saptanması amaçlanan çalışmada eğitim ve gelir düzeyi yükseldikçe ebeveynlerin kullandıkları adlaştırma türlerinin sıklığında da artış gözlemlenmiştir (Çakır ve Cengiz, 2017).

Genel olarak adlaştırma, türleri ve Türkçede adlaştırma yapıları ele alındıktan sonra bir sonraki bölümde Türkçede ad yantümceleri betimlenmektedir.

1.2.1. Türkçede Ad Yantümceleri

Türkçede *ad yantümceleri* (noun clause) adsıl uyum ve durum biçimbirimlerinin yanısıra adlaştırma biçimbirimleriyle de kodlanmaktadır. Ad yantümceleri aynı zamanda, AÖ'lerle dağılım açısından aynı özellikleri sergilemekte ve AÖ'lerin konusal ve dilbilgisel rollerini de üstlenerek tümcede özne, nesne, tümleç olarak görev almaktadır:

- (51) “[Ahmed-in sinema-ya yalnız başına git-me-si] ben-i çok üz-dü.”
- (52) “Ahmet ben-i çok üz-dü.”
- (53) “Zeynep [Ahmed-in sinema-ya yalnız başına git-me-sin]-e çok üz-ül-dü.”
- (54) “Zeynep bu haber-e çok üz-ül-dü.”

(Kornfilt, 1997: 49-50)

Örnek (51)'de ad yantümcesi *Ahmedin sinemaya yalnız başına gitmesi* özne görevinde yer alırken, örnek (52)'deki özne *Ahmet* basit bir AÖ'dür. Örnek (53)'te adlaştırma yapısı olan *Ahmedin sinemaya yalnız başına gitmesine* nesne görevindeyken, örnek (54)'te basit bir AÖ olan *bu habere* nesne konumunda yer almaktadır.

Türkçede ad yantümcelerinin temelde iki farklı türü bulunmaktadır: *hareket bildiren adsıllar* (action nominal) ve *olgusal adsıllar* (factive nominal). Hareket bildiren ya da olgusal biçimbilim seçimi büyük ölçüde anlambilim tarafından

belirlendiği için, eylemler kendi anlamlarına bağlı olarak tamamlayıcı türü seçimine göre gruba dâhil olmaktadır:

- (55) “(ben) [Ahmerd-in öl-*düğ*-ün] -ü duy-du-m.”
- (56) “(ben) [Ahmed-in öl-*düğ*-ün] -ü gizli tut- tu-m.”
- (57) “(ben) [Ahmed-in öl-*me*-sin] -i iste-me-z-di-m.”
- (58) “(ben) [Ahmed-in öl-*me*-sin] -den kork-uyor-du-m.”

(Kornflit, 2007: 50-51)

Göksel ve Kerslake’e (2005: 404) göre ad yantümceleri birer AÖ’lerdir ve anatümcede AÖ’lerle aynı işlevde bulunmaktadır. Yani, bir tümcede AÖ gibi özne, nesne vb. konumunda bulunabilir. Ad yantümceleri temelde (i) *çekimli* (finite) ad yantümceleri ve (ii) *çekimsiz* (non-finite) ad yantümceleri olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır:

- (59) “[Üniversite-ye gid-e-yim] isti-yor.”
- (60) “[Konuyu iyice anla-*mak*] gerek.”

(Göksel ve Kerslake, 2005: 404)

Örnek (59)’da görüldüğü gibi çekimli ad yantümceleri tam bir ad yapısı sergilemektedir ve yantümcenin eylemi kip, görünüş ve zaman açısından anatümcenin eylemi gibi çekimlenmektedir. Çekimsiz ad yantümcelerinde ise örnek (60) yantümcenin eylemi {-mAK}, {-mA}, {-DIK}, {- (y)AcAK} ya da {- (y)Iş} yantümceleme biçimbirimlerinden birini almaktadır.

Çekimli ad yantümceleri de kendi içinde (i) *yalın çekimli* (bare finite) ad yantümceleri ve (ii) *yantümce bağlacına* (subordinator) sahip çekimli ad yantümceleri olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Yantümce bağlacına sahip ad yantümceleri örnek (61)’de olduğu gibi anatümceye *diye* veya *gibi* ya da kendinden önce gelen *ki* ile bağlanmaktadır:

- (61) “[Sen Londra-da-sın *diye*] bil-iyor-du-m.”

(Göksel ve Kerslake, 2005: 404)

Yantümcelerın yüklemlerine eklenen yantümceleme biçimbirimleri çekimsiz ad yantümcelerine çekimli ad yantümcelerine göre daha çok ad yapısı kazandırmaktadır. {-DİK} veya {-(y)AcAK} biçimbirimleri ya da çoğu {-mA} veya {-(y)Iş} ile oluşturulmuş tüm ad yantümcelerinde özne, *eylemsil* (verbal) ada eklenmiş bir iyelik biçimbirimiyle gösterilmektedir. Aynı zamanda özne, ad yantümcesinde tamlayan-iyelik yapısını veren AÖ'ye eklenen tamlayan biçimbirimi tarafından işaretlenmektedir:

(62) “[(Sen-in) piyano çal-dığ-in]-ı bilmiyordum.”

(63) “[(Sen-in) piyano çal-ma-n]-ı beklediler.”

(Göksel ve Kerslake, 2005: 405)

Çekimsiz ad yantümceleri, tümce içinde AÖ'lerle aynı türden hareketliliğe sahiptir. Bazı çekimli ad yantümcesi türlerinde ise (özellikle yalın çekimli ve *ki* ile oluşturulmuş yantümceler) AÖ'nün anatümcenin yüklemiyle ilişkili olarak bulunabileceği konumlar daha sınırlıdır. Genel anlamda, çekimsiz ad yantümceleri aynı konumdaki çekimli yantümcelere göre evrensel olarak daha kabuledilebilirdir. Ayrıca çekimli ad yantümcelerinin kullanımı büyük ölçüde -doğrudan anlatım ve bilişsel eylemlerle kullanılan *ki*'li yantümcelerın kullanımı dışında- günlük konuşma ve yazı diliyle sınırlıdır (Göksel ve Kerslake, 2005: 405).

1.2.1.1. Çekimli Ad Yantümceleri

Yantümcenin eyleminin anatümcedeki eylem gibi kip, görünüş ve zaman açısından çekimlenebildiği yantümceler çekimli yantümce olarak adlandırılır ve *yalın* ve *yantümce bağlacına sahip çekimli ad yantümceleri* olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

1.2.1.1.1. Yalın Çekimli Ad Yantümceleri

Yalın çekimli ad yantümceleri tümcede *de-*, *iste-* eylemlerinin ve diğer bilişsel eylemlerin öznesi ve nesnesi olarak yer almaktadır. *de-* eylemi yalnızca çekimli ad

yantümcelerinde görünmektedir ve yalnızca konuşma sözcelerinde değil dile getirilmeyen düşüncelerle birlikte de kullanılmaktadır. Örnek (64)-(67)'de *de*-eyleminin üç farklı kullanımı tartışılmaktadır:

(64) “O gün Suzan “Artık dayan-a-m-ıyor-um” *de*-miş-ti bana.”

(Göksel ve Kerslake, 2005: 405-407)

Örnek (64)'te olduğu gibi *de*-‘nin en düz kullanımı, konuşmacının kendisi veya bir başkası tarafından başka bir bağlamda konuşulan sözcükleri tam olarak söylediğini iddia ettiği doğrudan konuşmadır. Türkçede bu amaçla kullanılan tek eylemin *de*-olması dikkat çekicidir ve alıntı eylemin hemen öncesinde yer almaktadır (Göksel ve Kerslake, 2005: 406).

(65) “[New York ağustosta çekilmez] *di*-yor-lar.”

(Göksel ve Kerslake, 2005: 406)

de-‘nin ikinci kullanımında belirli bir durumda belirli bir kişi tarafından söylenenlerin birebir aktarılması söz konusu olmayıp bunun yerine belirsiz kişilere gönderimde bulunan genelleştirilmiş bir ifadenin özetinin aktarıldığı iddia edilmektedir. Örnek (65)'te *New York ağustosta çekilmez* tümcesi belirli bir kişiye ait olmayıp genelleştirilmiş bir ifadedir ve bu belirtilmektedir. Bu tümcelerde belirli kişinin konuşması aktarılmadığı için iddia tırnak içinde yazılmaz (Göksel ve Kerslake, 2005: 406).

(66) “[Tören bir saat sürer] *di*yelim.”

(Göksel ve Kerslake, 2005: 406)

Günlük konuşma kesitlerinde *de*-‘nin kullanımı sözcelerden çok düşünceleri ifade etmede daha yaygın kullanılmaktadır. Tümcenin bağlamı düşüncenin konuşmada ifade edildiğini ima etse de tümcede tırnak işareti kullanılmaz; örnek (66)'da da görüldüğü üzere vurgu, düşüncede yer alan herhangi bir sözceden ziyade anafikri üzerinedir (Göksel ve Kerslake, 2005: 406).

Yantümecenin eylemi {-sIn}, {- (y)AyIm}, {- (y)AlIm} istek kiplerinden biri ya da {-sA} şart kipinden biriyle çekimlendiğinde, düşünce aynı zamanda bir şeyin olmasıyla ilgili duyulan arzuyu dile getirmektedir:

(67) “[Herkes kendi yiyeceklerini kendi getir-sin] *di-yor-um* ben.”

(Göksel ve Kerslake, 2005: 406)

Türkçede bir diğer eylem *söyle-* ad yantümcesiyle birlikte kullanımı konusunda *de-* ile tezatlık oluşturmaktadır. *Söyle-* eylemi çekimsiz ad yantümceleriyle birlikte kullanılırken yalnız konuşma sözcelerinde yer almaktadır (Göksel ve Kerslake, 2005: 407).

Çekimli soru yantümcesi bilişsel eylemin örnek (68)’de olduğu gibi öznesi ya da nesnesi olabilir; ana eylem ise genellikle olumsuz ya da soru tümcesidir:

(68) “[Çocuğun babası kim] *bil-in-iyor* mu?”

(Göksel ve Kerslake, 2005: 407)

Ana eylemi *iste-* olan bir çekimli yantümecenin öznesi ya da nesnesi çekimli bir ad yantümcesi de olabilir; ancak burada yantümcedeki eylem her zaman {-sIn}, {- (y)AyIm} veya {- (y)AlIm} istek kiplerinden biriyle çekimlenmektedir:

(69) “[Birer birer gir-e-lim] *iste-n-iyor-muş*.”

(Göksel ve Kerslake, 2005: 407)

1.2.1.1.2. Yantümce Bağlaçlı Çekimli Ad Yantümceleri

Türkçede yantümce bağlaçlı çekimli yantümceler *diye*, *gibi* ve *ki* ile oluşturulmaktadır (Göksel ve Kerslake, 2005: 407).

Yantümce bağlacı olan *diye* *de-* eylemine {- (y)A} biçimbirimi eklenmiş biçimdir ve işlevleri *de-* eyleminin farklı anlamlarından türetilmiştir. *diye*, hem ad hem de *belirtecimsi* (adverbial) yantümcelerinin oluşumunda yaygın olarak kullanılmaktadır. Her zaman yantümcenin sonunda yer almaktadır. *diye* içeren ad

yantümceleri (i) *de-* dışındaki iletişim eylemlerinin (örn. 70), (ii) bilişsellik ve algı eylemlerinin (örn. 71) ve (iii) duygu bildiren eylemlerin (örn. 72) öznesi ya da nesnesi olarak işlev görmektedir:

(70) “‘Akşama gelecek misin?’ *diye* sordu annem bana.”

(71) “[Bir torununuz olmuş *diye*] *duydum*.”

(72) “Teoman [memur onu azarladı *diye*] çok *sinirlenmişti*.”

(Göksel ve Kerslake, 2005: 408)

Türkçede ana yüklemnin öncesinde ya da sonrasında bulunan yantümce bağlaçlarının aksine *ki*’li yantümceler her zaman ana tümcenin yükleminden sonra gelmektedir:

(73) “Sanıyorum [*ki* işini bırakmak istiyor].”

(Göksel ve Kerslake, 2005: 409)

Türkçede yantümce bağlacı olarak *gibinin* işlevi *gibinin* ilgeç olarak kullanılan ana işleviyle aynıdır. Yantümce bağlacı olarak temelde belirtecimsi yantümcelerde yer alır; ancak çekimli bir yantümceyle *gel-* ana eylemi arasında yer aldığında ad yantümcesine işaret etmektedir:

(74) “[Meryem yeni işine pek ısınamadı] *gibi gel-iyor* bana.”

(Göksel ve Kerslake, 2005: 412)

1.2.1.2. Çekimsiz Ad Yantümceleri

Çekimsiz ad yantümceleri {-mAK}, {-mA}, {-DIK}, {-(y)AcAK} ve {-(y)Iş} biçimbirimleriyle oluşturulmaktadır (Göksel ve Kerslake, 2005: 412).

1.2.1.2.1. {-mAK} ile Oluşturulan Çekimsiz Ad Yantümceleri

Yantümce bağlacı {-mAK} ile oluşturulmuş yantümcelerin eylemleri aynı zamanda “eylemin mastar biçimini” vermektedir:

(75) “Öyle bir hareket için ‘sıyrılmak’ eylemini kullanırız.”

(Göksel ve Kerslake, 2005: 412)

{-mAK} yantümce bağlacıyla oluşturulmuş ad yantümceleri temelde (i) bir hareket, etkinlik ya da durum hakkında konuşmak için ve (ii) öznenin kendi etkinlik ya da hareketini sergilemedeki tutumunu ifade eden ana eylemle kullanılmaktadır.

{-mAK} yantümce bağlacıyla oluşturulmuş ad yantümceleri varsayılan özneye sahiptir. Yani anatümcenin öznesiyle ad yantümcenin öznesi aynıdır. Yantümceye ait özneye ilgili bilgi, bir AÖ ya da kişi kişi biçimbirimiyle ana tümcede yer almaktadır. Örnek (76)’da görüldüğü gibi ad yantümcesinin öznesi ana tümcede birinci tekil kişi biçimbirimi {-Im} ile kodlanmıştır:

(76) “[Sokağa çık-mak] isti-yor-um.”

(Göksel ve Kerslake, 2005: 413)

Tüm durum yüklenmemiş AÖ’lerde olduğu gibi durum biçimbirimi almamış {-mAK} ile kurulmuş ad yantümceleri de tümcede özne (örn. 77), özne tümleyicisi (örn. 78) ya da dolaysız nesne işlevinde bulunabilir. Dolaysız nesne görevinde bulunan {-mAK} ad yantümcesinin eylemi yalnızca *iste-* olabilir. Geçişli olan diğer eylemler belirtme durumu biçimbirimi olan {-mAyI} gerektirmektedir:

(77) “[Türkçe öğrenmek] zor.”

(78) “Hayattaki en büyük nimetlerden biri [sevilmek]tir.”

(Göksel ve Kerslake, 2005: 413-414)

{-mAK} ile oluşturulmuş ad yantümcelerinin öznesi ana tümcenin ad ya da eylem soylu olmasıyla ilişkilidir. Ana tümcenin eylemi eylem soylu ise yantümcenin

öznesi anatümccenin öznesi (örn. 79), dolaysız nesnesi (örn. 80) ya da *yalın-dışı* (oblique object) nesnesi (örn. 81) olabilir:

(79) “*Sen [nereye gitmek] istiyorsun?*”

(80) “[Bütün gün müze gezmek] bizi çok yormuştu.”

(81) “[Ev taşımak] Nevin’e çok kolay geldi.”

(Göksel ve Kerslake, 2005: 413-414)

Ana tümccenin eylemi ad soylu ise yantümccenin öznesi tanımlanamayabilir. Anatümccenin eyleminin ad soylu bir sözcük olduğu durumda (i) ad yantümccesi ana tümccenin öznesi ise ana tümccede ilgeç öbeği kullanılarak özne belirgin biçime getirilebilir (örn. 82), anatümccede ilgeç öbeği yer almıyorsa yantümce öznesi bağlamdan anlaşılır (örn. 83) ya da ad yantümccesinin öznesi herhangi bir özneye gönderimde bulunmadan genel bir durumu yansıtabilir (örn. 84):

(82) “[Kimseye bir şey söylememek] kolay olmayacak benim için.”

(83) “[Sizinle konuşmak] hoş oldu.”

(84) “[Bir çocuğa öyle bir şey söylememek] lazım.”

(Göksel ve Kerslake, 2005: 414-415)

(ii) {-mAK}’lı yantümce ana tümccenin özne tümleyicisi ise ve ana tümccenin öznesi iyelik biçimbirimi almışsa yantümccenin öznesini iyelik biçimbirimi almış özne belirlemektedir:

(85) “Amac-ım, [beş yıl içinde zengin olmak]tı.”

(Göksel ve Kerslake, 2005: 414)

Belirtme durumu yüklenmiş {-mAYI} ad yantümccelerinde geçişli eylemin dolaysız nesnesi konumunda yer almaktadır:

(86) “Şükrü [yemek yapmay]-ı bil-iyor mu?”

(Göksel ve Kerslake, 2005: 415)

Anatümcenin eylemi *bil-*, *öğren-* ve *sev-* eylemlerinden birisi ise anlam olarak değişiklik olmasa da ad yantümcesi {-mAyI} yerine {-mAsInI} ile çekimlenir:

(87) “Şükrü [yemek yap-*ma-sın*]-ı bil-iyor mu?”

(Göksel ve Kerslake, 2005: 415)

Anatümceninin eylemi *başla-*, *karar ver-*, *devam et-* ya da *çalış-* eylemlerinden birisiyse *yalındışı nesne* (oblique object) gerektirmekte ve yantümce {-mAyA}, {-mAktA} ya da {-mAktAn} ile belirtilmektedir:

(88) “[Her gün beş sayfa yaz-*may*]-a *çalış*-ıyor-um.”

(Göksel ve Kerslake, 2005: 416)

Edilgen olan {-mAK} ile çekimlenmiş ad yantümcesi anatümcenin öznesi konumundaysa anatümcenin yüklemi *iste-* ya da *çalış-* eylemlerinden birisidir:

(89) “[*Toplantı* [müdür gel-meden] başla-t-ıl-mak] iste-n-di.”

(Göksel ve Kerslake, 2005: 417)

1.2.1.2.2. {-mA} ile Oluşturulan Çekimsiz Ad Yantümceleri

{-mAK} ad yantümceleri {-mA} ad yantümceleriyle karşılaştırıldığında anlam olarak daha soyuttur. Bu nedenle {-mA} ile oluşturulmuş eylemcilerden çoğu sözlükselleştirilmiştir. {-mA} yantümce yapan biçimbirim olarak kullanıldığında kendisinden sonra yantümcenin öznesine gönderimde bulunan bir iyelik biçimbirimi almaktadır. İyelik biçimbirimini almayan iki tür ad yantümcesi bulunmaktadır: (i) anatümcenin öznesinin oluşmasını sağlayan {-mAIAr}(örn. 90) ve (ii) konuşmanın bağlamından anlaşılabilen sezdirilmiş özneye sahip olan tamlayan belirtili biçim {-mAnIn} (örn. 91):

(90) “O sıralarda [sabahın köründe polis tarafından uyan-dır-ıl-ma-lar], [karakola götür-ül-me-ler], [gözüaltına al-ın-ma-lar]”

(91) “Bence [[Ali-yi çağı-ma]-nın anlam]-ı yok.”

(Göksel ve Kerslake, 2005: 418)

İyelik biçimbirimiyle birlikte kullanılan {-mA} ad yantümcesi belirli bir özne tarafından yüklenilen bir hareketi, etkinliği ya da durumu göstermektedir. Bu tür özne genelde tümcenin başında yer almaktadır ve tamlayan belirtili bir AÖ ile açıkça gösterilmektedir (örn. 92):

(92) “(sizin) bu evi beğenmeniz”

“kapının güzel kapatılmaması”

(Göksel ve Kerslake, 2005: 419)

{-mA} ad yantümceci tümce içinde (i) özne, (ii) özne tümleci, (iii) dolaysız nesne, (iv) yalındışı nesne ve (v) tamlayan konumunda bulunmaktadır. Bu konumlar ve işlevler örnek (93)-(104) arasında örneklendirilmektedir:

(i) Özne konumu:

(93) “[Fatma Hanım-ın üç kat merdiven çık-ma-sı] çok zor.”

(TANIMLAMA/DEĞERLENDİRME)

(94) “[Ayla’nın işten hep geç ve yorgun gelmesi] evde gerginlik yaratıyordu.” (NEDENLEME)

(95) “[Herkes-in birer hikâye anlat-ma-sı] iste-n-iyor-muş.”

(ARZULANAN HAREKET YA DA DURUM)

(96) “[Bu ürünün elde yıkanması] tavsiye edilir.”

(DOLAYLI BUYRULAR, RİCALAR VE ÖNERİLER)

(ii) Özne tümleci konumu:

(97) “Önemli olan [sizin bu evi beğenmeniz].”

(iii) Dolaysız Nesne konumu:

(98) “[Bu tablo-*nun* şura-ya as-ıl-*ma-sın*]-ı isti-yor-uz.”

(ARZULANAN HAREKET YA DA DURUM)

(99) “Otel müdürü [oda-yı hemen boşalt-*ma-ların*]-ı söyle-di.”

(DOLAYLI BUTRUMLAR, RİCALAR VE ÖNERİLER)

(100) “İlkbahardaki yağmurlar [mahsul-*ün* bol ol-*ma-sın*]-ı sağladı.”

(NEDENLEME)

(101) “[Kocasının kendisine yalan söylemesin]-i affedemiyordu.”

(TUTUM/DAVRANIŞ İFADE EDEN EYLEMLERİN NESNESİ)

(iv) Yalındışı nesne konumu:

(102) “Mehmet, [Ali-*nin* kendisini çağır-*ma-ma-sın*]-a gücendi.”

(DUYGUSAL TUTUM)

(103) “Sıcak havalar, [meyvalar-*ın* erken olgunlaşmasın]-a yol açtı.”

(NEDENLEME)

(v) Tamlayan konumu:

(104) “Ben-ce [[Ali-yi çağır-*ma-mız*]-ın anlam]-ı yok.”

(Göksel ve Kerslake, 2005: 419-423)

1.2.1.2.3. {-DIK} ya da {-(y)AcAK} ile Oluşturulan Çekimsiz Ad Yantümceleri

{-DIK} ve {-(y)AcAK} ile oluşturulan ad yantümcelerinde yantümcenin eylemine ve yantümcenin öznesine gönderimde bulunan bir iyelik biçimbirimi eklenmektedir. Hangi biçimbirimin eklendiği ifade edilmek istenen zamanla ilgilidir. {-DIK} şimdiki ya da geçmiş zamana {-(y)AcAK} ise gelecek zamana⁴ gönderimde bulunmaktadır (örn. 105-106):

⁴ Göksel ve Kerslake (2005), örnek (105) ve (106)’da {-DIK} ve {-(y)AcAK} biçimbirimlerinin geçmiş/şimdi ve gelecek zamana referans gösterdiğini belirtse de {-DIK} biçimbirinin eylemin gerçekleşme durumuna ilişkin olarak referans noktasına ya da öncesine; {-(y)AcAK} biçimbiriminin de referans noktasının sonrasına gönderimde bulunduğu düşünülmektedir.

(105) “[Orhan-*ın* bir şey yap-ma-*dığı*-ı] belliydi.”

(106) “[Orhan-*ın* bir şey yap-ma-*yacağı*-ı] belliydi.”

(Göksel ve Kerslake, 2005: 423)

Temelde dolaylı bildirimler ve dolaylı soru tümceleri içinde yer alan {-DIK} ve {-(y)AcAK} yantümceleri tümcede özne ya da dolaysız nesne konumunda bulunmaktadır:

(i) Dolaylı Bildirimler

(107) “[Ayşe-*nin* ameliyat ol-*duğu*-u] doğru mu?”

(ÖZNE KONUMUNDAKİ AD YANTÜMCESİYLE OLUŞTURULMUŞ)

(108) “O gün Suzan bana [artık dayan-a-ma-*yacağı-ın*]-ı söylemişti.”

(DOLAYSIZ NESNE KONUMUNDAKİ AD YANTÜMCESİYLE OLUŞTURULMUŞ)

(109) “[Bize o kadar büyük bir para ver-*ecek-lerin*]-e inanmamıştım.”

(YALINDIŞI NESNE KONUMUNDAKİ AD YANTÜMCESİYLE OLUŞTURULMUŞ)

(110) “[Bu iş-in iki günde bit-me-yebil-eceğ-i]-*nin* fark-*ın*-da-yım.”

(TAMLAYAN DURUM BİÇİMBİRİMİ ALMIŞ AD YANTÜMCESİYLE OLUŞTURULMUŞ)

(ii) Dolaylı Sorular

(111) “Annem bana [akşama *gelip gelmeyeceğim*]-i sordu.”

{{-(y)Ip}.... {-mA} YAPISI)

(112) “[Toska’yı Verdi’*nin* mi, (yoksa) Puccini’*nin* mi yazdığ-*ın*]-ı bilmiyorum.” (-mI YAPISI)

(113) “[Çocuğ-un baba-sı-*nın* kim ol-*duğu*-u] bil-in-iyor mu?”

(NE SORULARI)

(Göksel ve Kerslake, 2005: 424-426)

{-DIK} ve {-(y)AcAK} yantümcelerinin diğer işlevleri aşağıda listelenmektedir (Göksel ve Kerslake, 2005: 427):

- Anatümcenin yüklemine *ol-*, *görül-* ya da *duyul-* eylemlerinden birinin olduğu {-DIK} ad yantümceleri belirli bir olay ya da durumun görülme sıklığıyla ilgili yorum ya da değerlendirme yapan tümcelerın öznesi konumunda yer almaktadır:

(114) “[Gökhan’ın içkiyi fazla kaçırdığı] hiç *görül*memişti.”
(Göksel ve Kerslake, 2005: 427)

- {-DIK} ad yantümceleri *iyi ol-* eylemiyle birlikte kullanıldığında olayların değerlendirilmesi, tanımlanması ya da açıklanması amacıyla kullanılmaktadır:

(115) “[Bunu konuşmamız/konuştuğumuz] *iyi oldu*.”
(Göksel ve Kerslake, 2005: 427)

- {-DIK} ad yantümceleri baş bir zaman birimi bildiriyorsa tamlayan-iye biçimbirimi almış yapılarda kullanılmaktadır:

(116) “[Adana-ya gel-*diğ-im*]-in *ikinci gün-ü* Turhan’la görüştük.”
(Göksel ve Kerslake, 2005: 427)

1.2.1.2.4. {-(y)Iş} ile Oluşturulan Çekimsiz Ad Yantümceleri

Diğer adyantümcesi oluşturan biçimbirimlere göre daha kısıtlı bir işlevi bulunan {-(y)Iş} türetim biçimbirimi genellikle soyut ya da yarı-soyut adların türetilmesinde kullanılmaktadır. Bu biçimbirim her zaman belli bir özneye işaret eden olay ya da durumlara gönderimde bulunmaktadır. Bu biçimbirim {-DIK}, {-(y)AcAK} ya da {-mA} biçimbirimlerinin yer aldığı pek çok yapıda bulunmamaktadır. Bununla birlikte {-(y)Iş} biçimbirimiyle oluşturulmuş eylem soylu adın (i) bir olay ya da hareketin gerçekleşme biçimini açıklamada (örn. 117) ve (ii)

olay ya da hareketin tek bir anını ifade etmede (örn. 118) kullanılmak üzere iki işlevi bulunmaktadır:

(117) “[O kedinin insana hoş bir sokuluşu] vardı”.

(118) “[Zehra’yı her gör-üş-ün]-ü ayrı bir zevkle hatırlıyordu.”

(Göksel ve Kerslake, 2005: 428)

Örnek (117)’de *sokuluş* AÖ tümcede *insana* yalın-dışı nesnesini korumayı sürdürecektedir kadar eylemcil kalırken, bu AÖ’den önce sadece AÖ’lere gelebilen *SIF.+bir* yapısı kullanılmaktadır. Örnek (118)’de olduğu gibi tek bir ana gönderimde bulunan {-(y)Iş} yapılarının {-mA} ve {-DIK} ad yantümcelerinden farkı ise sayılabilir olmalarıdır (Göksel ve Kerslake, 2005: 428).

Geleneksel dilbilgisinde ad yantümceleri “Yapılarına göre Tümceler” başlığı altında tümleyen ve tümlenen önermelerden oluşmuş söz dizileri olarak tanımlanan ve her bir tümcenin iki önermeyle bileşmesi sonucu meydana gelen “Bileşik Tümce” altında verilmektedir. Buradaki temel ayrım yan önerme görevi gören yan tümcelerin birlikte kullanıldıkları eylemsi çeşidine göre görevlerde kullanılmalarıdır. Başka bir deyişle “*eylemden türedikleri halde ad, sıfat, bağlaç görevlerinde de kullanılan ve yan önerme kuran çifte görevli sözcükler*” (Gencan, 2001: 412) olan eylemsilere göre yan önermeler görev yüklenmektedir. Buna göre tümcede yan önermeler adeylem ya da eylemlikle (örn. Okula *gitmemeyi* kararlaştırdık.), ortaçlarla (sıfateylemlerle) (örn. Mangalın sönmeye *başlayan* ateşini kontrol etti.) ve ulaçlarla (bağeylem) (örn. Tüm mirası birkaç ay içinde *saçıp savurmuş.*) kurulmuş önermeler olmak üzere çeşitli görevlerde kullanılır (Gencan, 2001: 153-165; Aksan, 1983: 262).

Bu bakış açısına göre adeylemler {-mA_k}, {-mA}, {-(y)Iş}, {-mA_kl_{ık}} ekleriyle, ortaçlar {-An}, {-I_r}, {-mA_z}, {-AcA_k}, {-mIş}, {-d_{ık}}, {-As_I}, {-d_{Iğ}I}, {-AcAğ_I} ekleriyle ve ulaçlar {-Ip}, {-ArA_k}, {-ken}, {-IncA}, {-Al_I}, {-IncAyA dek (kadar)}, {-EnE kadar}, {-AsIyA kadar}, {-d_{ık}çA}, {-d_{Iğ}IncA}- {-mAdAn (önce)}, {-d_{ık}tAn sonra}, {-d_{Iğ}I için}, {-AcAğ_I için}, {-d_I M_ı} ekleriyle tanımlanırken {-A kadar}, {-mA_ktAnsA}, {-AndA}, {-cAsInA}, {-AcAğ_I yerde} ekleri ise adeylemlerden yapılan ulaçlar başlığı altında ele alınmaktadır (Gencan, 2001: 412-441).

1.2.2. Türkçede Tümleç Yapısı

Dillerde kapsamlı bir sözdizimsel süreç olan ve birçok tanımı bulunan tümleç yapısı bir önermenin diğer bir önermeye dayanak sağladığı *karmaşık tümceler* (complex sentences) bir örneği olarak tanımlanmaktadır (Bloom ve diğerleri, 1989: 101-102). Bir tümleç olarak *tümleyici* (complementizer), varlığı tanımlama işlevine sahip bir *biçimbirim* (morpheme), parçacık, *kaynaşık* (clitic) ya da *ek* (affix) olabilmektedir (Noonan, 1985: 42).

Türkçede eylem yapıları açısından yantümceler *çekimsiz eylemli yantümceler* ve *çekimli eylemli yantümceler* olarak ikiye ayrılmaktadır (Csato, 1990; Erguvanlı Taylan, 1993). Çekimsiz eylemli yantümcelerinin sayısı Türkçede çekimli eylemli yantümcelerden kullanım ve çeşitlilik açısından daha fazladır (Erguvanlı Taylan, 1994: 31). Çekimsiz eylemli yantümcelerde temel tümcenin eyleminde görülen kip, görünüş ve zaman biçimbirimlerinin hepsi gösterilemez. Kişi biçimbirimleri ise yalnızca adlara özgü iyelik biçimbirimleri olarak yer alır (Erguvanlı Taylan, 1993: 162-163).

Türkçede *tümleç yapısı* (complementation) açısından tümce yapıları temelde *tümcesel* (sentential) ve *adlaştırılmış* (nominalized) yapılar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. *Tümleç yantümcesinin* (complement clause) eylemi çekimli ise *tümcesel*, çekimsiz ise *adlaştırılmış* yapılar olarak adlandırılmaktadır. Tümcesel tümleç yapısında (örn. (119)) yantümcenin eylemi ana tümcenin eyleminde olduğu gibi *zaman* (tense), *görünüş* (aspect) ve kişi uyumu almaktadır. Bu yapılar tümcede sadece nesne görevi alabilir ve bu tümleçlerin kullanımları temel eylemler tarafından seçilmektedir:

(119) “[Bu kitabı beğeneceksin] tahmin ediyorum.”

(120) “[Senin artık okulu bitirmen] lazım.”

(Erguvanlı Taylan, 1998: 155)

Adlaştırılmış tümleç yapılarında ise (120) adlaştırılmış tümleç yantümcesi *adlaştırma yapan* (nominalizing) biçimbirimleri ve devamında adsıl çekim biçimbirimlerinden uygun olanı almaktadır (Erguvanlı Taylan, 1994: 31).

Tümcesel tümleş yapıları bağımsız *tümleyici* ile belirtilen (örn. (121) ve (122)) ve bağımsız tümleyiciyle belirtilmeyen tümleş yapıları (örn. (123) ve (124)) olarak iki başlıkta ele alınmaktadır. Bağımsız tümleyiciyle belirtilmeyen tümleş yapıları *zannet-*, *san-*, *bil-*, *tahmin et-* eylemleri tarafından seçilmektedir:

(121) “Sen de biliyorsun *ki* [biz halimizden şikayet etmiyoruz].”

(122) “[Çocuklar macera kitaplarından hoşlanırlar] *diye* düşündüm.”

(123) “Biz [sen bu soruyu bildin/biliyorsun] kabul ettik/varsaydık.”

(124) “Sanırım/sanıyorum [sizinle daha önce tanışmıştık].”

(Erguvanlı Taylan, 1998: 156-158)

Türkçede adlaştırılmış tümleş yantümcelerinin sözdizimsel yapısı *tamlayan durumu* (genitive) almış AÖ’ler ile aynıdır. Örnek (125) ve örnek (126)’da *iye* (possessor) ya da özne tamlayan durumu almış iken her iki yapıda da *adsıl* (nominal) uyum görülmektedir:

(125) “[Ayşe’nin ses-i-]ni duydum.”

(126) “[Ayşe’nin gel-diğ-i-]ni duy-du-m.”

(Ciğer, 2002: 7-8)

Adlaştırılmış tümleşler tümcede örnek (127)-(130)’da olduğu gibi nesne tümleci, özne tümleci, anatümcenin yüklemi ve baş adın tümleci işlevlerinde bulunabilirler.

(127) “Ben [onların evden taşındığını] gördüm.” (NESNE TÜMLECİ)

(128) “[Bu mektupları onun yazdığı] belli.” (ÖZNE TÜMLECİ)

(129) “[Ali’nin üniversiteyi kazandığı haberi] bizi sevindirdi.” (BAŞ ADIN TÜMLECİ)

(130) “Sevindirici olan [onun okulu kazanması]ydı.” (YÜKLEMİN TÜMLECİ)

(Özsoy, 1999: 73)

{-DIK}, {- (y)AcAK} ve {-mA} biçimbirimleriyle adlaştıran yantümcelere bu biçimbirimlerden sonra iyelik biçimbirimi gelmektedir. Bu adslı uyum biçimbirimi tamlayan biçimbirimi olan {- (n)In} almış içeyerleşik yantümcenin öznesiyle uyum içindedir. Tümleç yantümcesinin eylemi, üzerindeki iyelik uyum biçimbiriminden kurtarılabildiği için tümleç yantümcesinin öznesi genellikle tümcede yazılmaz. İçeyerleşik eylem ana eylem tarafından atanan durum biçimbirimini alır. Türkçede özne tümleciyle nesne tümleci anatümcenin eylemi tarafından durum biçimbirimi alması açısından farklılık göstermektedir. Örnek (127)'de anatümcenin nesnesi belirtme durum biçimbirimiyle çekimlenirken örnek (128)'de özne *yalın* (nominative) durumdadır. Bu durumun nedeni Türkçede anatümcenin öznesinin sesbilimsel olarak boş olan *yalın* biçimbirimle çekimleniyor olmasıdır (Özsoy, 1999: 73). Nesne tümleçleri ise anatümcenin eylemi tarafından zorunlu olarak belirtilen *belirtme* (accusative), *yönelme* (dative), *ayırılma* (ablative) durum biçimbirimleriyle çekimlenmektedir. Adların tümlecinde tamlayan biçimbirimi eksiktir. Yüklem tümleçleri ise nesne tümlecinden yalnızca eylemsil uyum biçimbirimleriyle çekimlenmesi bakımından ayrılmaktadır. Eylemsil olmayan (ad veya sıfat) içeyerleşik yüklemli tümleç yantümcelerinde *ol-* eylemi adlaştırmacı olarak kullanılır ve diğer biçimbirimler örnek (131)'de olduğu gibi bu eyleme eklenmektedir:

(131) “Ben [sınavın zor *olduğu*]nu düşünüyorum.”

(Ciğer, 2002: 10)

Türkçede nesne konumundaki tümleç yantümcelerinde *içeyerleşik* (embedded) eylem anatümcenin eyleminin anlam özelliklerine göre {-DIK}, {- (y)AcAk}, {-mA}, {-mAK}, {- (y)Iş} adlaştırmacı yapan biçimbirimlerle çekimlenmektedir (örn. (132)-(135)) (Erguvanlı Taylan, 1993: 167; Erguvanlı Taylan, 1998: 155; Schaaik, 1999). Kural (1994: 81) ve Kennelly (1987) Erguvanlı Taylan'ın (1998) aksine {- (y)Iş} biçimbiriminin adlaştırmacı biçimbirim olmadığını ve ulaş olduğunu iddia etmektedir.

(132) “Ben [onun çok iyi Rusça *bildiğin*] i yeni öğrendim.”

(133) “[Bu kitabı beğeneceğin] i tahmin ediyorum.”

(134) “O [benim de *gelmem*] i bekliyormuş.”

(135) “Biz [senin bu kadar ısrar edişin] i anlamadık.”

(Erguvanlı Taylan, 1993: 167)

Türkçede adlaştırılmış tümleç yantümcelerinde *bildir-*, *açıkla-*, *söyle-*, *haber ver-*, *anlat-*, *belirt-*, *ilan et-* gibi bildirim ifade eden eylemler {-DIK} biçimbirimini; istek, arzu, merak, niyet gibi kip ya da *iste-*, *rica et-*, *dile-*, *özle-*, *sinirlen-*, *bık-* gibi hisleri ifade eden eylemler ise {-mA} biçimbirimini gerektirir. {-mAk} biçimbirimi ile kurulan tümleç yantümceleri şart, gerek, olanak vb. belirten veya kip anlamı taşıyan eylemlerde ve yantümcenin ve temel tümcenin öznesinin aynı olduğu zamanlarda kullanılmaktadır (Erguvanlı Taylan, 1993: 167).

Örneklerden görülebileceği gibi, {-DIK}, {-(y)AcAK} ve {-mA} ile oluşturulan nesne tümleci yantümcelerinin sözdizimsel yapısı oldukça karmaşıktır. {-mAK} ile oluşmuş yantümceler diğer yantümceleme biçimbirimleriyle oluşmuş yantümcelerden farkı {-mAK} tümleç yapısı iyelik uyumuna sahip olmadığı için tümce yapısının daha basit olmasıdır. {-mA} yantümceleri kişiyle uyum sağlarken {-mAK} anatümcenin eyleminin gerektirdiği biçimde sadece durum biçimbirimleriyle çekimlenir bunun nedeni {-mA} ve {-mAK} yantümcelerinin kontrol yapıları olmasıdır. {-mA} ve {-mAK} yantümcelerinin yapısal ve anlamsal farklılıkları örnek (136)-(138)’da gösterilmektedir:

(136) “Ahmet [Ayşe’ye bağırmağ]ı unutmadı.”

(137) “Ahmet [Mehmet’in Ayşe’ye bağırması]nı unutmadı.”

(138) “Ahmet [Ayşe’ye bağırması]nı unutmadı.”

(Ciğer, 2002: 11-12)

Örnek (136)’da olayın detaylarının da unutulmadığı, örnek (137) ve örnek (138)’de ise anatümcenin öznesinin içeyerleşik tümcelerin öznesiyle *eşgönderimli* (coreferential) olduğu gözlenmektedir. Örnek (138)’de {-mAK} yerine {-mA} kullanıldığı için farklı anlam elde edilmiştir ve içeyerleşik tümcenin öznesi *Ahmet* olabileceği gibi herhangi bir kişi de olabilir; yani belirsizlik bulunmaktadır. Örnek (136)’da {-mAK} kullanıldığı için içeyerleşik tümcede iyelik biçimbirimi gerekli olmamaktadır (Ciğer, 2002: 12).

{-mA} ve {-mAK} adlaştırma yapan biçimbirimler zaman belirtmez, yani zamansal gönderimleri çoğunlukla anatümcenin eylemine bağlıdır. Anatümce geniş zaman bildirdiğinde içeyerleşik eylem geniş ya da gelecek zamanlı olarak yorumlanır (örn. (139)). Örnek (140)’ta ana eylem gelecek zamanlıdır ve içeyerleşik eylem de gelecek zamanlı okumayı ifade etmektedir. Ancak ana eylem örnek (141)’de olduğu gibi geçmiş zamanı ifade ediyorsa {-mA} yantümcesi geçmiş zamanlı okuma gerektirmez; *Ali’nin gitme işi* gelecek zamanda da olabilir ve aynı durum örnek (142)’de olduğu gibi anatümcenin eylemi gerçeklik kipiyle çekimlenmişse de geçerli olmaktadır. Eğer tümcede zaman bildiren bir belirteç varsa (örn. (143)) {-mA} yantümcesi gelecek zaman okuması gerektirmektedir:

(139) “Ayşe [Ali’nin gitmesi]ni istiyor.”

(140) “Ayşe [Ali’nin gitmesi]ni isteyecek.”

(141) “Ayşe [Ali’nin gitmesi]ni istedi.”

(142) “Ayşe [gitmek] istemiş.”

(143) “Ayşe [Ali’nin yarın yemeğe gitmesi]ni istedi.”

(Ciğer, 2002: 12-13)

İKİNCİ BÖLÜM

ÜSTSÖYLEM VE ÜSTSÖYLEMSEL ADLAR

Bu bölümde, çalışmada kullanılan kuramın temelini oluşturan üstsöylem; tanımı ve modelleri, akademik metinler ve yazar duruşu ve üstsöylemsel adlar ayrıntılı bir biçimde açıklanmakta ve alanyazında yapılmış çalışmalar ele alınmaktadır.

2.1. ÜSTSÖYLEM

2.1.1. Üstsöylemin Tanımı

Üstsöylem metni bağlamıyla ilişkilendirmeye yardımcı olan ve kişiler arası özellikler içeren şemsiye bir terimdir. Bir metinde söylemi organize etmek için kullanılabilecek kaynaklar veya yazarın metne karşı duruşu çok geniş bir konu olduğu için üstsöylemle ilgili alanyazında yapılmış tanımlar, çalışmalar ve sınıflamalar oldukça kapsamlıdır (Hyland, 2004: 16). Bu nedenle de terim prensipte kolay kabul edilse de aslında üstsöylemin sınırlarının belirlenmesi oldukça zordur (Swales, 1990: 188; Nash, 1992). Alanyazında üstsöylem *geniş/bütünleştirici* ve *dar/bütünleştirici olmayan* olarak iki farklı bakış açısıyla değerlendirilmektedir (Ädel ve Mauranen, 2010). Bütünleştirici yaklaşımda üstsöylem, yazarın metni tutarlı ve bağlaşik olarak oluşturmaları ve metne karşı duruşunu geniş bir bakış açısıyla ele alınırken (Crismore, 1989; Hyland, 2005a; Vande Kopple, 1985) bütünleştirici olmayan yaklaşım söylemi kendisiyle ilgili söyleme odaklanma durumu (Ädel, 2006; Mauranen, 1993) olarak dar bir bakış açısıyla ele almaktadır. Geniş bakış açısı söylemi hem metin oluşturma hem de okuyucunun metni anlamlandırma süreci olarak iki açıdan ele almakta ve bunu *bilgi odaklı etkileşimli* (interactive) ve *alıcı odaklı etkileşimli* (interactional) belirleyiciler olarak birbirlerinden ayırlamaz ancak iki farklı işlev gören unsurlar olarak değerlendirmektedir.

İlk kez Harris tarafından (1959) ortaya atılmış olan üstsöylem terimi (aktaran Hyland, 2017: 17) ile ilgili çalışmaların temeli Halliday'in Dizgeci İşlevsel Dilbilgisi modeline dayanmaktadır. Buna göre kuramda yer alan *düşensel işlev* üstsöylemde metnin konusuna gönderimde bulunan önermesel anlama, *kişilerarası* ve *metinsel işlev*

ise metnin yazılışına gönderimde bulunan üstsöylemsel işleve karşılık gelmektedir. Bu durum alanyazında yapılan üstsöylem sınıflandırmalarının da temeli oluşturmaktadır (Hyland, 2005a: 26).

Yazarın metni hakkında yorumu tutarlı bir kişilerarası seçenekler kümesini temsil etmektedir. Kullanılan sözcük öbekleri ve ifadeler bilinçsizmiş gibi görünse de tüm dil kullanımı sonlu seçenekler sisteminden seçim yaparak gerçekleşmektedir. Halliday'ın (1994) de belirttiği gibi başkalarıyla iletişim kurarken verdiğimiz kararlar, etken ya da edilgen bir eylem kullanımı, karşıt görüş bildiren ya da ekleme yapan bir bağlacın kullanımı aslında belirli bağlamlarda belirli anlamları ifade etmek niyetiyle yapılan seçimlerdir. Üstsöylem çoğunlukla bilinçsiz olarak yapılan seçimlerle bu seçimlerin yapıldığı sosyal bağlamlar arasındaki ilişkileri belirlemek için dil kullanımının incelenmesini sağlamaktadır (Hyland, 2005a: 17).

Üstsöylem, yazarın okuyucuyla ilgili farkındalığını ve onun detaylandırma, açıklama, yönlendirme ve etkileşim ihtiyacını ortaya koymaktadır. Yazar metnin farkındalığını ifade ederken aynı zamanda okuyucunun da bunun farkına varmasını sağlar. Böylece metne dikkat çekmektedir ve metni okuyucunun anlamasına ilişkin yazarın hedeflerini temsil etmektedir (Hyland, 2005a: 17).

Alanyazında üstsöylem; söylemin bütün olarak anlaşılmasını sağlayan söylemde aktarılan konuyla ayrı ayrı ilgilenmeyen dilsel araçlar (Lautamatti, 1978), metinde konuyla ilgisi olmayan her şey (Williams, 1981), yazarın söylemi alıcısının nasıl anlamlandırması gerektiğiyle ilgili düzenlemesini gösteren dilsel araçlar (Crismore, 1983), metinde önermesel bilgiyi dışarıda tutarak yazarın varlığını ifade eden dilsel araçlar (Vande Kopple, 1985), yazarın metinde iletişim kurmak, kendi duruşunu belirlemek, alıcıya kendini ifade etmek için yaptığı düzenlemeler (Uzun, 2002: 206-207), yazarların belirli okuyucuları için metinlerini biçimlendirmek amaçlı kullandıkları dilsel araçların bir arada toplanmasını sağlayan şemsiye bir terim (Hyland, 2005a: 16) olarak tanımlanmaktadır. Hyland'e (2005a: 16) göre üstsöylem, okuyucuların tutarlı ve bağlaşıp bir metin okuması değil aynı zamanda yazarın istediği biçimde yazarın ait olduğu söylem topluluğunun değer ve yargılarına göre yorumlamaya yardım eden bir dizi özellikten oluşmaktadır.

Tüm bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere üstsöylem tanımlamalarında dilsel araçlar önermesel anlamdan ayırıcı bir nitelik taşımaktadır. Bu nitelik aslında dilin

dünyaya ve kendisine gönderimde bulunuyor olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum da *önermesel anlam* (propositional meaning) ve *üstsöylemsel anlam* (metadiscourse meaning) arasındaki farkın kendisidir (Hyland ve Tse, 2004: 159-161; Hyland, 2005a: 38-41). Bir metinde okur için konuyla ilgili bilgi sağlamak ve yazma boyutu olmak üzere iki farklı anlam düzeyi yer almaktadır (Crismore, 1983: 2; Vande Kopple, 1985: 83; Hyland, 1998d: 438). Önermesel içerikle ilgili olan birinci boyutta dış gerçeklikle ilgili gönderimler yer alırken üstsöylem düzeyiyle ilgili olan ikinci boyut metnin içeriğine herhangi bir katkıda bulunmazken metinle ilgili okurlara yorum yapma, tepki verme, değerlendirme, sınıflama, tutum geliştirme hakkı vermektedir. Ancak metnin anlamına bu iki anlama bakılarak ulaşılamaz. Metnin anlamı, yazarın metinde bütünlüğün sağlanması açısından düşüncelerini bağlaşıklık ve tutarlı olması için ifadelerini seçerek ürettiği yazar ve okuyucu arasında oluşan etkileşim sonucunda ortaya çıkmaktadır (Hyland, 2005a: 21-22).

2.1.2. Üstsöylem Modelleri

Üstsöylem konusu alanyazında pek çok kez araştırılmış ve farklı üstsöylem modelleri oluşturulmuştur. Kronolojik olarak modeller ele alındığında ilk model, Meyer'in 1975 yılındaki çalışmasından esinlenerek hazırlanmış olan ve *kaçınmalar* ve *güçlendiriciler* (emphatics), *dizimleyiciler* (sequencers), *konulaştırıcılar* (topicalizers), *anlatıcılar* (narrators) ve *kaynak göstericiler* (attributors) olmak üzere altı ulamdan oluşan üstsöylem modelidir (William, 1981). Bu modele göre metinde tutarlılığı sağlayan *dizimleyiciler* ve odağı metinde tek bir birime çeken *konulaştırıcılar* metinsel özellikleri yansıtırken yazarın metindeki savla ilgili belirsizliğini ya da kesinliğini gösteren *kaçınmalar* ve *güçlendiriciler*, yazarın düşüncesini okura aktarmayı sağlayan *anlatıcılar* ve düşüncenin söylemin içerisine dolaylı yoldan yer aldığı *kaynak göstericiler* kişilerarası özellikleri yansıtmaktadır. Yine William'da (1982) bir önceki sınıflamasını *üstdüzenleyiciler* (advance organizers), *birleştiriciler* (connectives) ve *kişilerarası söylem* (interpersonal discourse) olmak üzere üç temel ulamda toplamıştır (aktaran Crismore, 1983: 7-8). Bu modellerle yazar kişilerarası özellikleri ulam olarak modele ekleyerek dikkat çekmektedir.

Bilgisel (informational) ve *tutumusal* (attitudinal) olmak üzere iki temel ulamdan oluşan bir model öneren Crismore'a (1983: 11) göre bilgisel ulam yazarın

söylemle ilgili daha iyi anlaşılabilmek için okurlarına farklı bilgileri vermesi, tutumsal ulam ise yazarın söylemin yapısı ve içeriğiyle ilgili okura tutumunu gösterebilmesi olarak tanımlanmaktadır. *Bilgisel üstsöylem* ulamında *hedefler* (goals), *ön planlar* (pre-plans), *son planlar* (post-plans) ve *konulaştırıcılar* (topicalizers) altulamaları yer alırken *tutumsal üstsöylem* ulamı *belirginlik* (saliency), *güçlendiriciler* (emphatics), *kaçınmalar* (hedges) ve *değerlendirme* (evaluative) altulamalarından oluşmaktadır.

Alanyazında birçok araştırmacı tarafından kullanılmış olan (Hyland, 2005a: 32) bir diğer modelde Vande Kopple (1985), üstsöylemi *metinsel üstsöylem* (textual metadiscourse) ve *kişilerarası üstsöylem* (interpersonal metadiscourse) olarak iki ulama ayırmıştır. Metinsel üstsöylem; *metin bağlayıcıları* (text connectives), *açımlayıcılar* (code glosses), *geçerlilik belirleyicileri* (validity markers), *anlatıcılar* (narrators) altulamalarından oluşurken kişilerarası üstsöylem *edimsöz belirleyicileri* (illocution markers), *tutum belirleyicileri* (attitude markers) ve *yorumlar* (commentaries) altulamalarından oluşmaktadır.

Bir sonraki model Crismore, Markkanen ve Steffensen (1993) tarafından temelde *metinsel üstsöylem* ve *kişilerarası üstsöylem* olmak üzere Vande Koople'a (1985) koşut olarak iki ana ulama ayrılmıştır. Modele göre metinsel üstsöylem *metinsel belirleyiciler* (textual markers) ve *yorumsal belirleyiciler* (interpretive markers) olmak üzere iki gruba ayrılır. Metinsel belirleyiciler; *mantıksal bağlayıcılar* (logical connectives), *dizimleyiciler* (sequencers), *hatırlatıcılar* (reminders) ve *konulaştırıcılar* (topicalizers) olmak üzere dört altulamadan, yorumsal belirleyiciler; *açımlayıcılar* (code glosses), *edimsöz belirleyicileri* (illocution markers) ve *bildirimler* (announcements) olmak üzere üç altulamadan oluşmaktadır. Kişilerarası üstsöylem ise *kaçınmalar* (hedges), *kesinlik belirleyicileri* (certainty markers), *kaynak göstericiler* (attributors), *tutum belirleyicileri* (attitude markers) ve *yorum* (commentary) olmak üzere beş altulama ayrılmıştır.

Hyland'in üstsöylem modellerinin ilki (1998d), Vande Kopple (1985) ve Crismore, Markkanen ve Steffensen'in (1993) modellerinde olduğu gibi metinsel ve kişilerarası üstsöylem olmak üzere iki ana başlıktan oluşmaktadır. Bu modele göre metinsel üstsöylem; *mantıksal bağlayıcılar*, *çerçeve belirleyicileri*, *metiniçi belirleyiciler*, *tanıtlayıcılar* ve *açımlayıcılar* olmak üzere beş altulama sahiptir. Kişilerarası üstsöylem ulamında ise *kaçınmalar*, *vurgulayıcılar*, *tutum belirleyicileri*,

ilişki belirleyicileri ve kişi belirleyicileri yer almaktadır. Bu durumda Hyland'de (1998) oluşturulan model alanyazındaki tüm çalışmaları kapsayıcı bir nitelik taşımaktadır. Bu modele göre (Hyland, 1998d: 442- 443) metinsel üstsöylem metindeki tutarlık ve bağlaşıklıkla gönderimde bulunurken kişilerarası üstsöylem yazar ve okur arasındaki etkileşimi sağlamaktadır.

Hyland'e (2005a) kadar yapılan çalışmaların ortak özelliği metnin yapılanışına ve düzenlenmesine önem vermeleri dolayısıyla sadece metinsel üstsöylem boyutunda kalmalarıdır (Hyland, 2017: 19). Hyland ve Tse (2004) tarafından oluşturulan ve Hyland (2005) tarafından tamamlanan kişilerarası üstsöylem modelinde bilgi odaklı etkileşimli ve alıcı odaklı etkileşimli olmak üzere iki temel boyut yer almaktadır. *Bilgi yöneltimli* (information oriented) ve *işlev yöneltimli* (function oriented) olarak da tanımlanan bu kaynaklardan ilki yazarın; metnin düzenlenmesini okuyucunun anlayabilmesi için bilgi akışını yönetmesini, diğeri ise okuru kendi düşünceleri doğrultusunda yönlendirerek onların yorum yapmalarına ve değerlendirmelerine olanak tanımasını ifade etmektedir (Hyland, 2010b: 125). Modelin kişilerarası olarak adlandırılmasının nedeni ise metinsel üstsöylem belirleyicilerinin yani bilgi odaklı etkileşimli üstsöylem belirleyicilerinin metin içerisinde farklı işlevlere sahip olmasıdır. Metinsel işlevi tümcedeki önermeleri birbirine bağlamak olan bağlaçların aslında bir de düşünsel olarak yazarın mantıksal anlayış biçimini ortaya çıkarma işlevi bulunmaktadır. Dolayısıyla tüm üstsöylem belirleyicileri yazar ve okur arasındaki etkileşime gönderimde bulunur ve kişilerarasıdır (Hyland, 2005a: 45). Buna göre Hyland ve Tse'e (2004) kadar oluşturulmuş tüm üstsöylem sınıflamaları kişilerarası boyuta değinse de yeterince üzerinde durmadığı ve açıklama yapamadığı için Hyland (2017: 20) tarafından eleştirilmektedir.

Kişilerarası üstsöylem modelinde var olan bilgi odaklı ve alıcı odaklı etkileşimli üstsöylem belirleyicileri bir paranın iki yüzü gibidir ve birbirinden bağımsız düşünülemez (Hyland, 1998d: 437). Hyland tarafından oluşturulmuş üstsöylem modeli Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1: Hyland'in (2005a) Üstsöylem Modeli

ULAM	İŞLEV
Bilgi Odaklı Etkileşimli (Interactive)	Okuyucuyu metinde yönlendirmeye yardım eder.
Bağlayıcılar (Transitions)	Tümceler arasında ilişki kurar.
Çerçeve Belirleyiciler (Frame Markers)	Söyleme gönderimde bulunur.
Metin-içi Belirleyiciler (Endophoric Markers)	Metin içindeki diğer bölümlere gönderim yapar.
Tanıtlayıcılar (Evidentials)	Gönderimleri diğer bölümlere yapar.
Açımlayıcılar (Code Glosses)	Önermesel içeriği ayrıntılı açıklar.
Alıcı Odaklı Etkileşimli (Interactional)	Okuyucuyu metne dâhil eder.
Kaçınmalar (Hedges)	Yazarın metindeki savla ilgili belirsizliğini gösterir.
Güçlendiriciler (Boosters)	Yazarın metindeki savla ilgili kesinliği belirtir.
Tutum Belirleyicileri (Attitude Markers)	Önermeyle ilgili yazar tavrını gösterir.
Kendine Gönderimde Bulunma Belirleyicileri (Self Mentions)	Yazara gönderimde bulunur.
Katılım Belirleyicileri (Engagement Markers)	Yazarın okuyucuyla iletişim kurmasını sağlar.
Kaynak: Hyland, 2005a: 49.	

Tablo 1'deki sınıflandırmada bilgi odaklı etkileşimli üstsöylem belirleyicileri, yazarın metnini oluştururken okuyucunun anlamlandırmasını göz önünde bulundurarak kullandığı belirleyicilerdir. Bu boyut metni anlamak ve algılamak için kullanılan belirleyicilerden oluşmaktadır. Yazar okuyucularla ilgili farkındalığı, okuyucunun olası bilgisini, ilgi alanlarını, retorik beklentilerini dikkate almaktadır. Yazarın amacı; metni okuyucuların ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde hazırlamak, yazarın tercih ettiği yorumlara ve hedeflere okuyucuların ulaşabilmesi için savlar ortaya koymaktır. Dolayısıyla bu boyut metinde söylemi düzenleme yollarıyla ilgilidir (Hyland, 2005a: 49). Üstsöylemin bu boyutu bağlayıcılar, çerçeve belirleyicileri, metin-içi belirleyiciler, tanıtlayıcılar ve açımlayıcılar olmak üzere beş altulamdan oluşmaktadır.

Bağlayıcılar; okurun söylemde yer alan edimbilimsel bağlantıları anlamasını sağlayan dilsel birimler (Hyland, 2005a: 50; Khedri, Heng ve Ebrahimi, 2013: 322), metin içindeki ilişkilerin kodlanmasını sağlayan ifadeler (Uzun, 2006: 138) ve yazarın düşünce dünyasında yer alan ilişkileri (karşıtlık, neden-sonuç vb.) gösteren belirleyiciler (Hyland, 2005a: 50) olarak tanımlanmaktadır. *Ekleme* (addition), *karşılaştırma* (comparison) ve *sonuç* (consequence) olmak üzere üç işlevde kullanılan

bağlayıcılar; *böylelikle, dahası, benzer biçimde* gibi bağlaç ve ilgeç öbeklerinden oluşmaktadır.

Çerçeve belirleyicileri; *ilk olarak, amaç* gibi metnin şematik yapısıyla ilgili olan ögeleri gösteren belirleyicilerdir. Okuyucunun söylemi anlaması için sıralama, etiketleme gibi işlevleri işaretler. Metinde okura yönlendirme yapar (Uzun, 2006: 138).

Metin-içi belirleyiciler; metin içinde diğer bölümlere gönderimde bulunan dilsel yapılar olarak tanımlanmaktadır. *Yukarıda belirtildiği üzere, tablo 4'te gösterildiği gibi* gibi metinde ek olarak verilen bilgileri daha belirgin biçime getirir böylece okuyucu metni daha kolay anlar ve bir sonraki bilgiye geçişi kolaylaştırır (Hyland, 2005a: 51).

Tanıtlayıcılar ulamı daha önce başka bir durumda kullanılmış bir bilgi ya da düşüncenin güncel duruma dilsel olarak aktarılmasını belirten işaretleyicilerden oluşmaktadır. Böylece okur, yazarın konuya dair yorumunu daha kolay bir biçimde anlamaktadır. *–e göre, belirtmektedir ki* gibi başka kaynaklardan alınan düşüncelerin sunulmasını gösteren belirleyicilerdir (Hyland, 2005a: 51). Tanıtlayıcılar, Fidan ve Değer'e (2008: 188) göre metnin bilimsel alanda kabul görmesi için önemli bir yere sahipken Uzun'a (2006: 138) göre ise metnin geçerli ve güvenilir olmasını sağlayan unsurlardan birisidir.

Açımlayıcılar; *yeniden düzenleme* (reformulation) ve *örnekleme* (exemplificatory) olmak üzere iki işlevde kullanılmaktadır. Bu belirleyiciler metinde düşünceyi ayrıntılandırarak ya da genişleterek okurun yazarın söylemek istediğini net bir biçimde anlamasına yardımcı olur. *Başka bir deyişle, yani* gibi söylem belirleyicileri bu altulam bağlamında kullanılır (Hyland, 2005a: 52).

Alıcı odaklı etkileşimli üstsöylem belirleyicileri ise yazarların konunun arasına girerek ve iletilerine yorum yaparak etkileşimi yürütme biçimleriyle ilgili boyuttur. Yazarın amacı; görüşlerini açık ve anlaşılır hale getirmek, okuyucuların metne yanıt vermelerine izin vererek onları da sürece dâhil etmektir. Bu, yazarın kendini ve duruşunu ifade etme biçimidir. Yazar, böylece metni okuyucularıyla ortak olarak inşa etmektedir (Hyland, 2005a: 49). Üstsöylemin bu boyutunda; kaçınmalar, güçlendiriciler, tutum belirleyicileri, kendine gönderimde bulunma belirleyicileri ve katılım belirleyicileri olmak üzere beş altulam yer almaktadır.

Kaçınmalar; tartışmayla ilgili net bilgiler veren, yazarın önermeyle ilgili bağlılığını gösteren, okurun metindeki önermesel bilgiyi anlaması, değerlendirmesi ve yanıtlamasını belirten belirleyicilerdir. Örnek olarak *belki, olası, olabilir* gösterilebilir (Hyland, 1998c: 50; 2005: 52; 2014b: 103-104). Kaçınma kullanımı metinde öznelliğe vurgu yaparak olguyu sunmaktan çok düşünceyi temsil etmektedir.

Güçlendiriciler; yazarın metinde çelişkili ifadeleri ortadan kaldırması, ifadeyi netleştirmesi için kullanılan belirleyicilerdir. *Kesinlikle, kuşkusuz, net olarak* gibi kesinliğe gönderimde bulunan ifadeler güçlendiricilere örnek gösterilebilir. Güçlendiriciler, kullanıldığı tümcelerde yazarın; farklı düşünceleri ve karşıt bakış açılarını sonlandırıp kendi kesinliğini öne çıkardığı belirleyicilerdir. Aynı zamanda metinde savın okuyucu tarafından reddedilmesine karşın yazarın verdiği tepkilerdir böylece okurun ikna edilmesinde bir etmendir (Hyland, 1998d: 443-444; 2005a: 53).

Yazarın önermeyle ilgili duygusal tutumunu belirten tutum belirleyicileri; zorunluluk, önem, aynı düşüncede olma, şaşıрма gibi ifadeleri kapsamaktadır. Yazar akademik metinlerde *tercih ederim, aynı düşüncedeyim, mantıklı, maalesef ki* gibi ifadeleri kullanarak okurla kendisini alanın değeriyle aynı konuma getirmektedir. Tutum belirleyicileri eylemler, sıfatlar ya da belirteçlerle ifade edilebilir (Crismore, Markkanen ve Steffensen, 1993: 53; Hyland, 2005a: 53).

Yazarın metinde kendisiyle ilgili bilgi verdiği ve *ben, benim, bizimki, biz, bizim* gibi birinci tekil ya da çoğul kişi adılarını kullandığı ifadeler kendine gönderimde bulunma belirleyicileridir. Yazar için okurla etkili iletişim kurabilmenin temel yollarından birisi olarak üstsöylem modelinde yer alan (Hyland, 2001: 207-208) bu belirleyicilerin akademik metinlerde kullanımı alanyazında tartışılan bir konudur. Bunun nedeni akademik metinlerin uzun yıllar nesnel bir gerçeklik yansıması gerektiğiyle ilgili görüşlerdir. Ancak kendine gönderimde bulunma belirleyicileri, yazarların duruşlarını kendilerini belli ederek okuyucuya yansıtmak istemeleri ve böylece okuyuculardaki izlenimi de etkileyebilmeleri açısından üstsöylemsel değer taşımaktadır.

Son olarak katılım belirleyicileri okuyucuyu metne dâhil ederek yazarın kendi düşünceleri doğrultusunda yönlendirir ve onu metne çeker. *Düşünün ki, sizin de fark ettiğiniz üzere* gibi okuyucunun da varlığını metinde işaretleyen belirleyicilerdir.

Yazar katılım belirleyicileriyle okura açıkça seslenmekte, onun dikkatini çekmektedir (2005a: 53-54).

2.1.3. Akademik Metinler ve Yazar Duruşu

Akademik yazmanın çok kullanılan türlerinden birisi olan ve dolayısıyla da çalışmanın veri tabanını oluşturan araştırma makaleleri görece öznel ve kişisel dil kullanımına ait unsurlardan meydana gelmektedir. Bu düşünceden hareketle araştırma makalelerinde yazar, akademik yazının içeriğine karşı tarafsız olmaktan ziyade çalışmanın değerini belirleyerek çalışmayla ilgili tutumunu da yansıtmaktadır (Rezzano, 2004: 102). Koşut bir biçimde Hyland (2002c, 2004), akademik yazmanın nesnel özelliğinin yanısıra yazarların veri bütünlüğünü koruyarak aynı zamanda yazar-okuyucu etkileşimini de çoğunlukla sağladığını ve bunun için de kendi değerlendirmelerini ve raporlama yöntemlerini kullandıklarını savunmaktadır. Bu durumda, akademik metinlerde yazarlar sadece dış gerçekliği kabul eden metinler üretmenin yanısıra dil aracılığıyla; çalışmalarının ve kendilerinin güvenilir bir temsilini sunmakta, okuyucularla sosyal ilişkileri kabul etmekte ve aynı zamanda yine dille müzakerede bulunmaktadır. Sonucunda ise yazarların kendi düşüncelerini metinlerine ne kadar aktardıklarını kontrol etme, okuyucularıyla dayanışma halinde olma, özdenetim yapabilme ve metinlerinde farklı görüşleri kabul etme yeteneklerinin varlığı başarılı akademik yazmanın temel özellikleri olarak belirlemektedir (Hyland, 2004: 133; Salager-Meyer, 1997: 105).

Daha önceleri, gerçekleri doğrudan sunmak için tasarlanmış nesnel ve kişisel olmayan bir söylem türü olarak tanımlanan (Tang ve John, 1999) akademik metinler artık yazarın bakış açısını yansıtan ve ikna edici bir özellik barındıran yapılandırmacı bir görüş (Jiang ve Hyland, 2015: 529-530, 2016: 2; Recski, 2005; Hyland, 1995, 1998a, 2001, 2004, 2005b; Mauranten, 1997: 115; Salager-Meyer, 1997: 105) olarak ele alınmaktadır. Yazarlar iletilerini metinleri aracılığıyla ilettikleri için akademik metinlerin kişisel olmayan yazı ya da söylem olduğunu savunmak doğru olmamaktadır (Ivanic ve Camps, 2001). Akademik metin, gerçek dünyada var olan ve gözlemlenebilen söylemlerden oluşmakta ve bu bağlamda ikna edici bir özelliği içinde barındırmaktadır. Akademik metinlerde yazarlar iddialarını tartışmakta ve

okuyucularını ikna etmeye yönlendirmektedir. Ancak, okuyucuların bu iddiaları reddetme riski her zaman bulunduğu için disiplinlerinin ikna edici uygulamaları sayesinde yazarlar iddialarına verilecek olumsuz tepkileri azaltmaya çalışmaktadır (Hyland, 2011a). Aynı zamanda yazarlar, akademik metinlerin yazarın varlığını içerdiği gerçeğini kendi tutumlarıyla ifadelerinde sergilemektedir. Bu görüş doğrultusunda yazarla okuyucu arasında bir *etkileşim* (interaction) söz konusu olmaktadır (Hyland, 1994). Bu etkileşimi gerçekleştirmek, okuyucuların yazarı doğru yorumlamasını ve yazar tarafından ikna edilmesini sağlayabilmek için alanyazında *tutum* (attitude) ve *kiplik* (modality) (Halliday, 1994), *duygulanım* (affect) (Ochs, 1989), *yeğinlik* (intensity) (Labov, 1984), *değer biçme* (evaluation) (Hunston, 1989, 1993, 1994; Thetela, 1997; Thompson and Ye, 1991; Hunston ve Thompson, 2000; Hoey, 2000), *etki* (affect) (Ochs, 1989), *duruş* (stance) (Biber 2004; Conrad ve Biber, 2000; Biber and Finegan, 1988, 1989; Barton, 1993; Beach and Anson, 1992; Biber at al. 1999), *gerçeklik* (evidentiality) (Chafe, 1986), *değerlendirme* (appraisal) (Martin, 2000), *kaçamaklama* (hedging) (Holmes, 1988; Hyland, 1998a, 1998c), *yazar sesi* (voice) (Ramanathan and Atkinson, 1999; Tardy, 2012), *yakınlık* (proximity) (Hyland, 2012a) ve *üstsöylem* (metadiscourse) (Hyland, 2005a) gibi farklı terimler kullanılmaktadır.

Alanyazında her biri temelde yazarın metin aracılığıyla okuyucuya varlığını göstermesi durumu olarak ele alınsa da *yazar varlığı* (presence), *yazar kimliği* (identity) ve *yazar duruşu/tutumu*⁵ (stance) olmak üzere üç farklı terim bulunmaktadır.

Lafuente-Millán (2010), son dönemde kişisel olmayan akademik yazmadan, yazarın varlığını yansıtan daha bireysel bir yazıya geçiş olduğunu ifade etmektedir. Kişi adıları ve kendinden bahseden kaynaklar yazarların kimliklerini oluşturmalarını ve kendilerini metinlerde sunmalarını sağlamaktadır. Hyland (2001) akademik çevrede yetkin ve bilgili bir yazar haline gelebilmek için yazarların metinlerde uygun bir yazar varlığı derecesini temsil etmeleri gerektiğini ileri sürmektedir.

Kimlik “kim ve ne olduğunuzu” (Hyland, 2012a: 1) ifade etmektedir. Yazma, yazarın kimliğini oluşturmada bir araç olarak belirlemektedir. Akademik yazmanın doğası gereği dilsel özelliklerin seçiminde bazı kısıtlamalar mevcuttur ve bu

⁵ Türkçe alanyazında “stance” sözcüğünün karşılığı için “tutum” ve “duruş” olarak iki sözcük kullanılmakta olup bu çalışmada “duruş” tercih edilmiştir.

kısıtlamalar yazarlara söylem seçimleri yoluyla kimliklerini inşa etmelerinde yardımcı olmaktadır. Kimlik, söylemin yalıtılmış bir parçası olarak görülmemelidir. Bir topluluğa ait olan söylemleri kullanmamız aynı zamanda bizim kim olduğumuzu tanımlamaktadır. Bir yazarı diğer yazardan ayıran özelliklerin ne olduğu ya da yazarın başka bir yazarla olan benzerliği de bu söylemlerle ortaya çıkmaktadır. Yani yazarın kimliğinin başarısı, içinde bulunduğu söylem topluluğunda tanınma derecesine bağlı olmaktadır (Hyland, 2010a; Ivanic, 1998). Kimlik, insanın dünyayı yorumlayarak ve kültürel sözleşmelerle kendisini sunarak iletişim kurduğu söylemler üzerine inşa edilmektedir. Akademik yazar sadece bulgularını rapor etmekle kalmamakta aynı zamanda belirli bir sosyal topluluktaki okuyucularla tartışmak için retorik özellikler kullanmaktadır. Bu retorik özelliklerin kullanımı yazarın kimliğini göstermektedir. Bir otorite olarak akademik yazar, iddialarını paylaşarak aslında kimliğini sergilemektedir. Akademik kimlik sosyal bağlamda dil yoluyla inşa edilmektedir; ancak yazarlar herhangi bir kimliği rastgele ya da basit bir biçimde seçmemekte ve bu yazarların içinde bulundukları akademik çevrede uygun bir kimlik edinmeleri gerekmektedir (Hyland, 2002a).

Matsuda (2015: 144) kimliği, dil kullanıcılarının sürekli güncellenen repertuardan kasıtlı ya da rastgele seçtikleri söylemsel ya da söylemsel olmayan özelliklerin kullanımının birleştirici bir etkisi olarak tanımlanmaktadır. Kimliğin temel özelliklerini ise;

- (i) isteğe bağlı olmaması, bazıları diğerlerine göre daha belirgin olsa da tüm metinlerin yazar hakkında bir şeyler söylemesi,
- (ii) çoklu ve dinamik bir yapısının bulunması,
- (iii) sosyal olarak paylaşılan kaynaklar yoluyla anlam inşa etmek için oluşturulması,
- (iv) hem bireysel hem de sosyal olması olarak özetlemektedir (Matsuda, 2015: 146).

Matsuda (2015: 141) aynı zamanda kimliğin;

- (i) metinsel özellikler gibi tanımlanabilen ve ölçülebilen deneysel gerçeklik,
- (ii) sosyal yapı gibi insanların algılarında var olan görüngüsel gerçeklik olmak üzere iki boyutuna değinmektedir.

Ivanic'e (1998: 24-26) göre ise metinde;

- (i) önceden var olan sosyal ve söylemsel tarihle biçimlenen otobiyografik kimlik,
- (ii) yazarın yazma eylemini gerçekleştirirken inşa ettiği söylemsel benlik,
- (iii) yazarın kendi benliği olmak üzere üç tür kimlik belirlemektedir.

Bu üç kimlik türü yazarın sosyo-kültürel bağlamında yer alan kişisel özelliklerinin bir parçasıdır ve sosyal olarak inşa edilmektedir. Dolayısıyla kimlik; hem metinsel özelliklere, hem de yazarların ve okuyucuların algılarına ve deneyimlerine bağlıdır.

Yazar duruşu ise yazar varlığını akademik metinlerde ifade etmek için kullanılmaktadır ve yazarların ürettikleri dilde görüş ve değerlendirmeleri nasıl kodladıklarını kapsamaktadır (Gray ve Biber, 2012: 15). Alanyazında yazar duruşu ile ilgili geniş kapsamlı ve sayıları oldukça fazla çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalara göre duruş; yargı, duygu, tutum ya da içerikle ilgili yazar görüşlerinin sözcüklerle ifadesi (Biber ve Finegan, 1989: 124), akademisyenlerin bir konuyla ilgili düşüncelerini, tutumlarını, iddialarını ve yorumlarını okuyucularına aktarmak için izledikleri yol (Hyland, 2005b), dilin söylemde düşünsel ve kişilerarası işlevleri arasındaki kesişim noktasıdır (Faircough, 1992: 160). Bir başka tanıma göre duruş, herhangi bir konunun diğer unsurların yanı sıra *gerçeklik kipi* (evidentiality), *bilgisellik kipliği* (epistemic modality) ve *yükümlülük kipliği* (deontic modality) kullanarak ifade edilmesi (Biber, 2006: 87) ve bir yazarın bir önermeye yönelik “kişisel duyguları, tutumları, değer yargıları veya değerlendirmelerinin” ifadesidir (Biber ve diğerleri, 1999: 966, 972). Duruş; yazarların kişisel görüşlerine, otoriterliklerine ve varlıklarını ifade etme biçimlerine atıfta bulunmak için kullanılan her şeyi kapsayan bir terimdir. Ancak yazarlar bu tür değerlendirmeleri yaparken sonsuz olasılığa ya da boşluğa sahip olmamaktadır. Bunun yerine yazarken, kültürel olarak mevcut kaynaklardan yararlanırlar, belirli bir topluluk ya da disipline göre seçimler yaparlar. Herhangi bir duruş, yazarın kendi bireysel konumunu temsil eder, ancak aynı zamanda bir topluluğun epistemolojik inançlarını ve değerlerini yansıtan bir konumdur. Yazarlar güvenilirlik kazanmak için yeni bir şey söylemeli, ancak söyledikleri meslektaşlarıyla benzer olmalı ve bunu onları ikna edici bulacakları şekilde yapmalıdır. Duruş; sadece

bir şeye kişisel bir bakış, bir iddia ya da bulguya yönelik bir konum değildir; aynı zamanda bir topluluğun değerler sistemine girmekte ve onu temsil etmektedir. Başka bir deyişle, akademik duruşun herhangi bir ifadesi; benlik ve toplum arasındaki ilişkiyi ve konumlandırmayı, konuşmacıyla “ne söylendiği” arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır (Hyland, 2012b: 134). Bu nedenle duruş; sadece kişisel bir konum olmaktan çok, retorik sözleşmelerle okuyucu arasında bir uyum sağlamaktadır. Konuşmanın okuyucuların anlayacağı biçimde nasıl biçimleneceğinin yazar tarafından yönlendirilmesidir (Sacks ve diğerleri, 1974: 727). Toplumdan etkilenen bir yapıdır; bir yazarın yargısının, otoritesinin ve güvenilirliğinin bireysel olarak oluşturulmuş bir sunumudur. Aynı zamanda neyin bilgi olarak sayıldığı konusunda kabul edilebilir ve ikna edici bakış açıları hakkında yazarların özel topluluğunun doğru bilgiyi sunma ve sözleşmelerine duyarlı olan sınırlı bir disiplindir (Jiang and Hyland, 2015: 530).

Conrad ve Biber (2000) duruşu *bilgisel* (epistemic), *tutumsal* (attitudinal) ve *biçem* (style) olarak üç anlamsal ulama ayırmaktadır. Bu ulamlamaya göre bilgisel duruş yazarın önerisinin kesinliği ve güvenirliliğiyle, tutumsal duruş yazarın kişisel tutumları ve duygularıyla, biçem ise bilginin sunuluşuyla açıklanmaktadır. Duruş; Şekil 2’de gösterildiği üzere dilbilgisel, sözcüksel, parçaüstü ve dil dışı araçları kapsamaktadır.

Şekil 2: Yazar Duruşunu Anlatım Biçimleri

Dilbilgisel	Sözcüksel	Parçaüstü	Dil dışı
•Tutum gösteren belirteç,tutum tümleç tümcecigi, kiplik, ad+ilgeç öbeği, önniteleyen tutum ilgeci ile	•Değerlendirme niteliği taşıyan sıfat, ad ve eylemler ile	•Ses şiddeti ve tonu ile	•Mimik, jest ve beden dili ile

Kaynak: Biber ve diğerlerinden aktaran Can, 2012: 40.

Duruşu gösteren dilbilgisel araçlardan yazar duruşunu en açık ifade eden yapılar öznenin birinci kişi olduğu yapılardır. Öznenin ikinci ya da üçüncü kişiye gönderimde bulunduğu ifadeler bir tutum ya da değerlendirme içerse de yazarın kişisel duruşu olmak zorunda değildir. Dilbilgisel duruş araçları; duruş işaretleyicileri ve bu

duruş işaretleyicilerinin genel çerçevesi olmak üzere iki ana unsurdan oluşmaktadır. Dilbilgisel duruş araçları bir sözcükten, öbekten ya da tümcecikten meydana gelebilir (Biber, 2006: 90-91).

Biber (2006) dilbilgisel duruş araçlarını yardımcı eylemler, duruş belirteçleri ve duruş eylemleri, duruş sıfatları ve duruş adları tarafından kontrol edilen tümleş yantümceleri olmak üzere üç ana gruba ayırmaktadır. Tablo 2’de bu araçlardan konumuzla ilgili olan duruş adlarına yer verilmektedir.

Tablo 2: Duruş Analizi İçin En Yaygın Kullanılan Sözcük-Dilbilgisel Özellikler

1. Adlar tarafından kontrol edilen duruş tümleş yantümceleri
1.1. duruş adı + <i>that</i> yantümcesi
1.1.1. Bilgisel adlar (Epistemic nouns)
Kesinlik: iddia, sonuç, kanaat, görüş, keşif, şüphe, gerçek, bilgi, gözlem, ilke, gerçekleştirme, ifade, açıklama, beyan
Olasılık: varsayım, inanç, talep, çekişme, duygu, hipotez, fikir, ima, izlenim, kavram, görüş, olasılık, varsayım, öneri
1.1.2. Tutum Adları (Attitude/perspective nouns)
Gerekçe, umut, neden, görünüm, kanı, düşünce, fikir
1.1.3. İletişimsel Adlar (Communication nouns)
Yorum, haber, teklif, öneri, açıklama, rapor, gereksinim
1.2. duruş adı+ <i>to</i> yantümcesi
Anlaşma, karar, arzu, başarısızlık, eğilim, niyet, zorunluluk, yükümlülük, fırsat, plan, söz, teklif, isteksizlik, sorumluluk, doğru, eğitim, tehdit, dilek, istek, isteklilik

Kaynak: Biber, 2006: 93.

Biber (2006) yapısal her sınıflandırma için belirli bir duruşu ifade eden anlamsal sınıflandırmalar ortaya koymakta ve aynı tür anlamsal sınıflandırmaları farklı dilbilgisel türlerde kullanmaya çalışmaktadır.

Yazar duruşu yerine *değer biçme* terimini kullanan Hunston ve Thompson’a (2000) göre bu kavramın;

- (i) yazarın kendisinin ve içinde bulunduğu toplumun değer yargılarını yansıtarak düşüncesini ifade etmek,
- (ii) yazar ve okuyucu arasındaki ilişkiyi kurmak ve sürdürmek
- (iii) söylemi düzenlemek olmak üzere üç temel işlevi bulunmaktadır.

Duruş için *değerlendirme* (appraisal) terimini kullanan Martin (2000) ise yazarın görüşünü ifade ettiği ve kendisiyle benzer iddialara sahip kaynaklara atıfta bulunduğu anlamsal kaynaklar olarak tanımlamaktadır. Yine Hyland (1998b), *kaçamaklamaların* yazarların okuyucularını ikna edebilmeleri için önemli bir rol

oynadığını belirtmektedir. Hunston (1993) da paralel olarak iddiaların okuyucu tarafından kabul edilmesini sağlamanın ve bilginin değerinin belirlenebilmesinin bir yolunun kaçınmaların kullanımı olduğunu savunmaktadır. Alanyazında var olan *kaçınma* (hedge) ve *kaçamaklama* (hedging) ayrımı ele alındığında; kaçınma belirsizliği ve olasılıkları ifade eden ve metnin yüzey yapısında var olan dilsel birimlerdir. Kaçamaklama ise akademik bir biçim olarak var olmakla birlikte önermenin gerçeklik değerine bağlılıktaki eksiklik (Hyland, 1998b: 351) olarak tanımlanmaktadır. Yani, kaçınma dilsel birimlerle gösterilirken kaçamaklama önermenin doğruluğundaki eksikliklerdir.

Alanyazında yazar duruşu, yazar kimliği ya da yazar varlığıyla ilgili çalışmalar genel olarak ele alındığında; Yuvayapan (2018) İngilizce ve Türkçe anadil konuşucuları tarafından İngilizce yazılmış doktora tezlerindeki etkileşimsel üstsöylem öğelerinin yazar duruşunu sağlamadaki pragmatik rolünü incelemiş ve sonucunda anadili Türkçe olan yazarların anadili İngilizce olan yazarların aksine akademik yazma açısından kişisel olmayan bir tarz benimsediği vurgulanmıştır. Doktora tez kabul belgelerinde yer alan kişisel ifadelerdeki yazar kimliğinin ele alındığı çalışmada Chiu (2016), retorik hareketlerin ve yazar kimliğinin söylemsel inşasının aslında yazar konumu, duyarlılığı ve bağlamla yakından bağlantılı olduğunu göstermektedir. McKiley (2015), yazar kimliğinin akademik yazmanın gelenekleri tarafından oluşturulduğunu iddia ettiği çalışmada yabancı dil olarak İngilizce öğrenen öğrencilere akademik yazılar için analitik bir çerçeve sunmakta olup gelenekler, eleştirel düşünme ve yazar kimliği arasındaki ilişkiyi ele almaktadır. Stacey (2009), yabancı dil olarak İngilizce öğrenenlerin yazılarını incelediği araştırmasında öğrencilerin dil özelliklerinin kimlik üzerindeki etkisinin farkında olmadıklarını ve herhangi bir kültürel dil problemiyle karşılaştıklarında benliklerinde değişme olduğunu tespit etmiştir. Kafes (2009), makalelerde yazar duruşunun sergilenmesi amacıyla Türk, İspanyol ve Amerikan akademisyenlerin uluslararası hakemli bir dergideki 45 makalede kullanılan kip eylemlerini incelemiş ve sonucunda kiplik kullanımında yazarın bağlı olduğu söylem topluluklarının, yazar kültürünün, eğitiminin ve kişiliğinin önemli rol oynadığı sonucuna ulaşmıştır.

Alanyazında yazar duruşuyla ilgili en çok çalışmaya sahip araştırmacılardan Hyland'in bu konuyla ilgili çalışmaları incelendiğinde; öğrencilerin ve

akademisyenlerin kendilerini üç farklı metin türünde nasıl ifade ettiklerini araştırdığı çalışmada, Chiu'ya (2016) koştur olarak bağlamın kimliğin inşasında, retorik ve alıcı odaklı etkileşimli kaynakların kullanımında önemli rol oynadığını, toplum ve benlik arasındaki ilişkinin kimliği biçimlendirdiğini iddia etmektedir (Hyland, 2011b). Hyland (2010a) iki önder uygulamalı dilbilimcinin akademik metinlerinde kimliği nasıl yönettiklerini ve akademisyenlerin normlar ve bireysel özellikler arasındaki dengeyi nasıl kurduklarını incelediği çalışmada Swales ve Cameron'un düşüncelerini aktarmak ve okuyucuların ilgisini çekmek için kullandığı retorik kaynakların önemli bir rol oynadığını hatta bu kaynakların kimliklerinin inşasında yapı taşı olduğunu belirtmektedir. 240 araştırma makalesi ve akademisyenlerle yapılan röportajlar aracılığıyla akademisyenlerin *duruş* (stance) ve *katılımını* (engagement) keşfetme amacı taşıyan çalışmada Hyland (2006) duruşun, yazarlar için vazgeçilmez bir retorik işleve ve sık kullanıma sahip olduğunu bulgulamaktadır. Hyland (2005b), duruş ve katılım arasındaki farkı ortaya koyarak; *kaçınmalar* (hedges), *tutum belirleyicileri* (attitude markers), *güçlendiriciler* (boosters) ve *kendine gönderimde bulunma belirleyicileri* (self mentions) alt başlıklarını duruş belirtecileri; *okuyucu adilları* (reader pronoun), *yönergeler* (directives), *sorular* (questions), *paylaşılan bilgi* (shared knowledge) ve *kişisel sözceler* (personal asides) alt başlıklarını ise katılım belirtecileri olarak ele almaktadır. Hyland (2002a), kimliğin inşasında birinci kişi adılının kullanımını incelediği bir başka çalışmada ikinci dil öğrenen öğrencilerin otoriter işlevleri kullanma ve yazdıkları raporların sorumluluğunu üstlenme konusunda isteksiz olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun nedeni olarak ise çalışmada disiplin kurallarıyla ilgili belirsizlikler, kültüre özgü görüş farklılıkları, çelişen öğretmen tavsiyeleri ve kişisel tercihler gösterilmektedir. Hyland (2002b) yayımlanmış makaleler, ders kitapları ve ikinci dil öğrenen öğrenci raporlarında bulunan yönergelerin kullanımını incelemiş ve yönergelerin özelliğinin sadece farklı bağlamlarda okuyucu ilişkileri kurmak olmadığını aynı zamanda yazarların varlığına da işaret ettiğini savunmuştur. Sekiz farklı disiplindeki 56 araştırma makalesinden oluşan veri tabanından hareketle duruşun özelliklerini veren kaynakları beş sınıfta toplayan Hyland (1999), bu kaynakları *kaçamaklama* (hedgings), *güçlendiriciler* (emphatics), *tutum belirleyicileri* (attitude markers), *ilişki belirtecileri* (relational markers) ve *kişi belirtecileri* (person markers) olarak önermektedir. Araştırma

makalelerindeki kaçamaklama araçlarının dağılımını ele alan çalışmada ise Hyland (1998a) en sık kullanılan on beş kaçamaklama aracının beş tanesinin yardımcı eylemler olduğu sonucunu bulgulamıştır. Hyland (1998b) kaçınma ve güçlendiricilerin işlev ve dağılımlarını araştırdığı bir diğer çalışmada farklı disiplinlerdeki metinlerde birden çok işleve sahip karmaşık dil özelliklerinin bulunduğunu iddia etmektedir. Çalışmada aynı zamanda bireysel faktörlerin dilsel özelliklerin seçiminde etkiye sahip olduğu ancak anlamların belirli bir bağlamda yazar ve okuyucu arasındaki etkileşimle ortaya çıktığı savunulmaktadır. Yine Hayland (1995), araştırma makalelerinde kaçamaklama kullanımıyla ilgili çalışmada kaçamaklamaların yazarın okuyucularıyla ilgili olumsuz düşünceleri önceden tahmin etmesine ve bu nedenle iddialarını okuyucuya net bir dille ancak dikkatli bir biçimde iletmesine olanak sağladığını savunmaktadır. Hyland (1994), kaçamaklamaların yazar duruşunu ortaya koymadaki rolünü açıkladığı çalışmada, kaçamaklamaların yazar ve okuyucu arasında ilişki kurduğunu bunu yaparken de aslında yazarın konumunu belirlediğini ve desteklediğini savunmaktadır.

Yazar duruşuyla ilgili alanyazında yapılmış çalışmalar aktarıldıktan sonra sonraki bölümde tezin kuramsal artalanını oluşturan üstsöylemsel adlar konu ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

2.2. ÜSTSÖYLEMSEL ADLAR

Bu bölümde; ilk olarak farklı kavramlar ve sınıflandırmalar çerçevesinde alanyazında adları işlevsel olarak inceleyen çalışmalar daha sonra ise üstsöylem modeli çerçevesinde geliştirilen üstsöylemsel adlar, bu adların işlevleri ve sınıflandırması ele alınmaktadır.

2.2.1. Üstsöylemsel Adlara İlişkin Kavram ve Sınıflandırmalar

Alanyazında farklı disiplinlerin söyleminde adların işlevleriyle ilgili pek çok çalışma yapılmış; çalışmaların sonucunda bir grup ad büyük bir ilgi görmüştür (Charles, 2003, 2007; Gardner ve Davies, 2013; Flowerdew ve Forest, 2015). Bu adlar akademik dilde oldukça yaygın kullanılmakta ve etkileşimli bir söylem bölütünü

biçimlendirmede oldukça önemli bir rol oynamaktadır (Jiang, 2022: 26). Bu başlık altında alanyazında adların işlevleriyle ilgili yapılmış farklı çalışmalara ve ayrıntılarına yer verilmektedir.

Anlamanın ortaya çıkması için birincil *iç bağlamın* (co-text) gerekli olduğu *soyut adlar* (abstract nouns) olarak tanımlanan (Charles, 2007: 204) bu adlar ilk olarak Halliday ve Hasan (1976: 274-284) tarafından *genel adlar* (general nouns) olarak ele alınmıştır. Vendler (1967, 1968) için *kapsayıcı adlar* (container nouns), daha sonra Winter (1982: 185-186) için *özcül olmayan adlar* (unspecific nouns), Peters (1985) için *çok amaçlı sözcükler* (all-purpose nouns), Francis (1986) için *artgönderim adları* (anaphoric nouns), Akimoto (1990) için *eylemden türemiş adlar* (deverbal nouns), Ivanič (1991) için *taşıyıcı adlar* (carrier nouns), Winter (1992) için *sözcük dağarcığı 3* (vocabulary 3) ve *üstdil adları* (metalinguage nouns), Francis (1994) için *etiketleyici adlar* (labelling nouns), Tadros (1994) ve Hinkel (2001, 2004) için *sayılabilir adlar* (enumerable nouns), Hunston ve Francis (1999: 185-188) ve Schmid (2000) için *kabuk adlar* (shell nouns), Flowerdew (2003, 2006) için *kapsayıcılar* (encapsulators) ve *işaret adları* (signaling nouns), Flowerdew ve Forest (2015) için *işaret adları* (signaling nouns), Jiang ve Hyland (2015) için *duruş adları* (stance nouns), Tahara (2014) için *üstsöylemsel adlar* (metadiscursive nouns) ve bu çalışmanın da kuramsal alt yapısını oluşturan Jiang ve Hyland (2016, 2017) ve Jiang (2022) için yine *üstsöylemsel adlar* (metadiscursive nouns) olarak terimleştirilmiştir.

Tüm bu terimlerin karşılığı olan ve yazar duruşunu gösteren baş adların ortak özelliği hepsinin doğası gereği *özcüldışı* (non-specific) olmasıdır (Winter, 1982, 1992'den aktaran Francis, 1994: 89). Bir adın özcüldışı ve belirsiz olması yeni bir bilgi ya da varlığı karşılıyor olması yani yazarla dinleyici açısından yeni karşılaşılan bir terim olmasını (Enç, 1991) gerektirmektedir.

Bir başka bakış açısına göre bu terimlerin çoğunda yazarlar, duruş adlarının söylem düzenleme işlevleriyle ilgilenmekte ve adlardan önce ya da sonra gelen söylemin anlamını kapsayıcı ya da tahmin edici bileşik aygıtlar olarak hareket etme biçimlerine odaklanmaktadır (Aktas ve Cortes, 2008'den aktaran Jiang ve Hyland, 2015: 532).

2.2.1.1. Kapsayıcı Adlar

Adların işlevlerinin ele alındığı çalışmalarda ön plana çıkan ad türlerinin kapsayıcı adlar olarak ilk kez söz edildiği çalışma Vendler'in (1967, 1968) "gerçekler ve olaylar" arasındaki ayrım üzerine yaptığı felsefi araştırmasıdır (aktaran Jiang, 2022: 27). Vendler (1967, 1968), "gerçekler ve olaylar" arasındaki felsefi tartışmayı dilbilimsel kanıtlarla oluştururken *kapsayıcı adlar* terimini ortaya atmıştır. Kapsayıcı adların temel açıklaması, İngilizcede "olgu" ya da "düşünce" gibi adlarla kullanılan bir koşaç seçimi, sözdizimsel olarak "that" tümcelerini kaplayan bir işlev (ör: öldüğü bir gerçektir) olarak göstermektedir. Çalışma, tüm kapsayıcı adların tam listesini veremese de adlardan farklı olarak kapsayıcı adların bir "adlaştırma" ya da "yan tümce biçiminde bir tümleş" alabildiğini göstermektedir. Belirlenen sözdizimsel kalıp ise "kapsayıcı adlar adlaştırmadan oluşmaktadır" ya da "adlaştırmalar kapsayıcı adlardır" biçiminde özetlenebilir. Buna ek olarak, Vendler İngilizcede farklı kapsayıcı adların farklı yan tümce türleriyle çalıştığını savlamaktadır. Örneğin İngilizcede "görev" ve "olasılık" bir yan tümce alırken, "gerçek" ve "düşünce" bir that-tümcesi almaktadır (aktaran Jiang, 2022: 27-28).

Vendler, kapsayıcılık işlevi görebilecek adların tüm listesinin dökümünü ortaya koyamasa da (ki bu durum adların sayı ve sıklık çerçevesinde yanlış bir izlenim vermektedir) iki sözdizimsel kalıbı alanyazında dâhil ederek dikkatleri toplamıştır. Bunlar "kapsayıcı adlar adlaştırmalardır" ve "adlaştırmalar kapsayıcı adlardır" önermeleridir (Jiang, 2022: 27-28).

2.2.1.2. Genel Adlar

Vendler (1967, 1968) her ne kadar adları işlevsel olarak sınıflandırma girişiminde bulunmuş olsa da alanyazında *genel adlar*ın sözlüksel bağlaşıklığının ilk tanımını yapan Halliday ve Hasan (1976) olarak kabul edilmektedir. Bu tanıma göre sözlüksel bağlaşıklık "sözcüğün ya da sözcük dağarcığının yapısı aracılığıyla kurulan gönderimsel bir bağlaşıklıktır" (1976: 318) ve bu tür bir bağlaşıklık yineleme ya da eşdizimlilik yoluyla kurulmaktadır.

Yineleme (reiteration), “bir sözlük ögesinin tekrarı ya da bir tür eşanlamlısının bir gönderme bağlamında ortaya çıkmasıdır; başka bir deyişle, iki oluşumun aynı göndergeye sahip olduğu yer”, *eşdizim* (collocation) ise “önceki metinde yer alan başka bir sözcükle ilişkilendirilen bir sözcüğün doğrudan bir tekrarı ya da bir anlamda onunla eşanlamlı ve aynı sözcüksel ortamda ortaya çıkma eğiliminde olması” (Halliday ve Hasan, 1976: 318- 319) olarak tanımlanmaktadır. Genel adlar, “insan adı”, “yer adı”, “olgu adı”, ve benzerleri gibi başlıca insan ulamları içinde genelleştirilmiş gönderime sahip küçük bir adlar dizisidir” (Halliday ve Hasan, 1976: 274) ve sözcüksel uyum arasında, en belirgin metin bağlama rolüne sahiptirler. Halliday ve Hasan’a (1976: 275) göre İngilizcede genel adlar genellikle *this, that, such* gibi bir referans belirteciyle birlikte kullanıldığında işleve sahip olmaktadır.

Türleri *gönderim* (reference), *değiştirim* (substitution), *eksilti* (ellipsis) ve *bağlaç* (conjunction) olan dilbilgisel bağlaşıklığın yanı sıra resmin tamamlanabilmesi için sözcük seçimiyle elde edilen sözcüksel bağlaşıklığın da olması gerektiğini belirten Halliday ve Hasan’a (1976: 274) göre bu iki bağlaşıklık türü arasındaki sınırda genel adlar bulunmaktadır. Bu adların sınır çizgisi olarak görülmesinin nedeni ise genel bir adın kendisinin *açık* (open) bir kümenin üyesi olarak sözlüksel ve *kapalı* (closed) bir kümenin üyesi olarak da dilbilgisel bir öge arasında bir yerde olması olarak açıklanmaktadır. Bu bağlamda *açık sınıf sözcükler* anlamlı birimler olan ad, eylem, sıfat ve belirteçleri kapsayan sınıf iken *kapalı sınıf sözcükleri* tümcede anlama katkısı bulunmayan ancak sözdizimsel olarak işlevi olan adıl, bağlaç, ünlem, ilgeç gibi sözcük türlerini kapsamaktadır (Haspelmath, 2001). Genel adlar Tablo 3’te örnekleri görüldüğü üzere; büyük ad kategorileri içinde genelleştirilmiş insan adları, yer adları gibi küçük ad kümelerini kapsayan adlardır ve bu adlar, sözlü etkileşimde önemli bir rol oynamasına rağmen İngilizce tanımlarda genellikle ihmal edilmektedir.

Tablo 3: Genel Ad Örnekleri

Genel Adlar	
İnsan Adları (Human Nouns)	insan, kişi, adam, kadın, çocuk, erkek çocuk, kız çocuk
İnsandışı Canlı Adlar (Non-Human Animate Nouns)	varlık
Cansız Somut Sayılabilir Adlar (Inanimate Concrete Count Nouns)	şey, nesne
Cansız Somut Sayılamayan Adlar (Inanimate Concrete Mass Nouns)	madde
Cansız Soyut Adlar (Inanimate Abstract Nouns)	iş, konu, husus
Hareket Adları (Action Nouns)	hareket
Yer Adları (Place Nouns)	yer
Olgu Adları (Fact Nouns)	soru, düşünce

Kaynak: Haliday ve Hasan, 1976: 274'ten uyarlanmıştır.

Tablo 3'te yer alan genel ad örnekleri tümce içinde bağlayıcı bir işleve sahiptir ve İngilizcede tümcede bu adlara daima bir belirleyici eşlik etmektedir. Sözlüksel bakış açısına göre, bu adlar geniş ad kümeleri içinde *üstanlama* (superordinate) sahip adlardır ve bu nedenle bir çeşit *eşanlamlılık* (synonym) gibi artgönderimsel işlevle çalışan *üstanlamlı* genel adların bağlaşık olarak kullanımı, genel bir ilke olarak görülmektedir. Dilbilgisel bakış açısına göre ise belirleyiciyle genel adın oluşturduğu öbek [(1)'de *the man*] gönderime çok benzemektedir. Her iki durumda da daha önce olmuş bir şeye atıfta bulunma söz konusudur; ancak genel ad olarak kullanılan öbek, anlama kişilerarası bir unsurun dâhil edilmesi gibi başka bir olasılık ortaya çıkarmakta ve bu durum kişi adlı kullanımında [(2)'de *him*] belirmemektedir:

(1) "It seems to have made very little impression on *the man*."

(2) "It seems to have made very little impression on *him*."

Adam üzerinde çok az etki bırakmış gibi görünüyor.

Onun (erkek) üzerinde çok az etki bırakmış gibi görünüyor.

(Haliday ve Hasan, 1976: 275)

Konuşmacı tarafından belirli bir tutumun kişilerarası anlamının ifadesi genel adların önemli bir işlevi olarak tanımlanmaktadır. Bu kişilerarası unsuru anlamlarının doğal bir parçası olarak taşıyan *aptal*, *şeytan* gibi pek çok genel ad bulunmaktadır. Ancak anlam olarak doğası gereği tutum belirtsin ya da belirtmesin bağlaşık işlevdeki

genel ada *aptal şey* örneğinde olduğu gibi her zaman bir *niteleyici* (modifier) eşlik etmektedir (Halliday ve Hasan, 1976: 276).

Bağlaşık işlevdeki genel ad sadece tanımlanamayan niteleyenlerle kullanılmaktadır; çünkü yorumlanması için tanımlanacak olan adsıl öbeğin tamamına atıfta bulunmaktadır ve bu öbekte herhangi bir tamamlayıcı unsur olarak belirlemektedir. Bu nedenle de kendisi tanımsız kalmalıdır. Bu bağlamda *iyi adam* ad öbeğinde olduğu gibi tutum belirten sıfatlar doğası gereği tanımlanamamaktadır (Halliday ve Hasan, 1976: 276).

Halliday ve Hasan'ın (1976) genel ad terimi, kategoriye sınırlandırmak için çok genel ve belirsiz görüldüğünden, sonrasında yapılan çalışmalarda her yeni terim bu adların öne çıkan bir özelliğine odaklanma girişimi olarak görülebilir.

2.2.1.3. Artgönderim Adları

Halliday ve Hasan (1976) ile uyumlu olarak, Francis (1986) çalışmasında *artgönderim adları* tarafından elde edilen artgönderimi daha fazla araştırmıştır. Etkileşimli bir söylem görüşü çerçevesinde “üretim alımlamayı hesaba katmaktadır ve bunun tam tersi de geçerlidir: yazar, okuyucunun yorumlama süreçlerini önceden tahmin eder ve okuyucu, söylemin ne olduğuna ve yazarların genellikle ne yaptığına ilişkin bilgisini anlamayı kolaylaştırmak için kullanır.” (1986: 1-2). Francis ayrıca, artgönderim adlarının bu çerçevede atıfta bulundukları bilgilerle nasıl geriye doğru ilişkili olduğunu ve söylemi nasıl ileriye taşıdığını araştırmıştır. Artgönderim adlarının anlambilimsel özelliklerini ve düzenleyici işlevlerini çözümleyerek, bu adların önceki söylemini özetleyen ve daha sonra yeni bilgi formülasyonu için bir başlangıç noktası olarak işlev gören etkileşimli düzenleyici yapılar bulmuştur. Böylece, bir yazarın okuyucuların zihnindeki tartışmanın aşamalarıyla bir bütün olarak söylem arasındaki ilişkinin anlaşılır bir resminin oluşturulması sağlanmaktadır (aktaran Jiang, 2022: 30).

Francis bu artgönderim adlarını devam eden söylemin dönüşlülüğüyle sınırlandırırken bu adların anlambilimsel sınıflamadaki çabalarının önem taşıdığını belirtmiştir; çünkü bu adlar sadece olası artgönderim adları tanımlamaya yardımcı olmakla kalmaz, aynı zamanda bir yazarın gönderge bilgisini nasıl yorumladığını da göstermektedir. Artgönderimsel adlar “söylem adları” (örn. tavsiye, sonuç, tartışma,

inkâr), “bilîş adları” (örn. varsayım, görüş, kuram, teori ve bakış açısı) “metin adları” (örn. paragraf, bölüm, çalışma, makale) ve “sahipsiz adlar” (örn. örneğin, gerçek, sorun, fenomen, olgu, bağlam) olarak sınıflandırılmıştır. Bu nedenle, Francis’in (1986) görüşüne göre, artgönderim adları yalnızca devam eden söylem hakkında bilgi veren adlardır; neden, gelişme, hareket, süreç ve sonuç gibi adlar bu nedenle sınıflamaya dâhil edilmemiştir (Jiang, 2022: 31- 32).

2.2.1.4. Etiketleyici Adlar

Artgönderimsel adlarla ilgili çalışmasından yaklaşık üç yıl sonra Francis (1989, 1994) ilgili adları, tutarlı “etiketleme” anlamına gelen farklı bir “etiket” terimiyle yeniden ele almıştır. Francis (1989, 1994) önceki çalışmasında (1986) odaklandığı bu adların artgönderimine ek olarak, bu adlar tarafından elde edilen öngönderimsel etiketlemeyi tanımlamaya çalışmış ve “etiketlerin öngönderimsel (ileriye doğru) veya artgönderimsel (geriye doğru) olarak işlev görebileceğinden söz etmiştir (1989: 27). Adlar artgönderimsel olarak işlev gördüğünde “geriye dönük etiketlemeler” gerçekleştirirken, öngönderimsel olarak işlev gördüğünde “ön etiketler” olarak adlandırılmaktadır (Jiang, 2022: 31- 32).

İkna edici bir amaçla yazılmış açıklayıcı metinlerde *etiketleyici adların* işlevinin incelendiği çalışmada Francis (1986: 3), bu adların işlevlerinin yazarın metnin tasarımını ve gelişimini metinsel bir uyum içinde bir arada tutmasını sağlayan okuyucuya “yol gösterici işaretler” sağlamak olduğunu belirtmektedir. Çalışmada dergiler üzerinden üstdilsel geriye dönük niteleyici adlar ele alınmış (Francis, 1986) daha sonra genişletilerek bütüncü üzerinden tekrarlanmış ve böylece metinler ayrıntılı olarak incelenmiş ve duruş işlevini gerçekleştiren adsıl grubun başı olan adlar listelenmiştir (Francis, 1994). Niteleyici olarak adlandırılacak olan şeyin ana özelliği, dilsel bağlamda *sözcüksel somutlama/gerçekleşmeyi* (lexical realization) veya sözcükselleştirmeyi gerektirmesidir ve bu etiketleyici doğası gereği belirsiz bir adsıldır ve söylemde yer alan anlamın tam olarak dile getirilmesi gereken bir unsurdur (Winter; 1982, 1992’den aktaran Francis 1994: 83). Bu kapsamda daha önceki bir birimle bağlantısının gösterilmesi nedeniyle Francis’da (1986) önce *artgönderim adları* olarak ele alınmış ancak daha sonraki çalışmada (1994) yaklaşan önermelere gönderme yapan

adsıl gruplar *ileri etiketleyiciler* (advance labels) ve daha önceki önermelere gönderme yapanlar ise *geriye dönük etiketleyiciler* (retrospective labels) olarak terimleştirilmiştir. *Geriye dönük etiketleyicilerde*, ikincisi önceki bir önermenin tamamını kapsamaktadır ve böylece tümcenin anlamı sondaki önermede yer almaktadır (Francis, 1994: 83). Francis’e (1994: 89, 85) göre *geriye dönük etiketleyiciler ileri etiketleyicilerden* daha sık görülmektedir ve baş adlarından önce *şu, bu* gibi belirli bir *gösterimsel* (deictic), *niteleyici* (modifier) ya da *niceleyici* (quantifier) gelmektedir. Etiketleyici adlar ulamı içinde önemli bir alt küme tanımlayan Francis (1994: 83) bu kümeye *üstdil* (metalinguistic) adı vermektedir ve bu adları Tablo 4’te görüldüğü üzere listelemektedir. Bu adsıl grup, dilsel bir eylem olarak söylemin bir uzantısıyla ilgili konuşmak ve onu bir sav, ifade ya da önemli bir nokta olarak etiketlemektedir. Diğer bir deyişle üstdil niteleyicileri, yazarın kendi ya da diğer kaynaklardan aldığı önermeleri sunarken söylemin içinde ya da söylem aracılığıyla geliştirdiği bir savın aşamalarında var olan niteleyicilerdir. Yani söylemin dışında gerçekleşen özel amaçlı dil davranışının nitelemeleridir. Charles (2003); Francis (1994) tarafından *geriye dönük etiketleyiciler* (retrospective labels) olarak adlandırılan, ilk gösterimi “bu” *özgül gösterimseliyle* (specific deictic) birlikte kullanılan ve daha önceki önermeleri kapsayan adlar üzerinden duruş inşasını incelenmektedir. Çalışmada Uluslararası İlişkiler/Siyaset ve Metalürji ve Malzeme Bilimi/Mühendisliği disiplinlerinden seçilmiş tezlerde yer alan duruş adları karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır. Çalışmanın sonucunda; bu adların düşünsel, kişilerarası ve metinsel anlamlara sahip olduğu, yazar duruşunu sağlamada etkili olduğu ve adların seçiminde disiplinler arası farklılıkların ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda Charles (2003) ve Francis’te (1994) ele alınan *geriye dönük etiketleyiciler* Halliday (1994) tarafından *dilbilgisel metafor* (grammatical metaphor) olarak adlandırılmaktadır (aktaran Charles, 2003: 314).

Francis’e (1994: 88) göre etiketleyici olarak işlev gören adsıl grupların baş adlarının kapsamlı bir listesini çıkarmak mümkün değildir; bu nedenle etiketleyici adlar belirlenirken sözcüğün özgüldışı olması ve sözlüksel somutlamayı gerektiriyor olması gereklidir. Bu bağlamda niteleyici adların üstdil baş adları Tablo 4’te görüldüğü üzere dört gruba ayrılmaktadır.

Tablo 4: Niteleyici Olarak İşlev Gören Adsıl Grupların Baş Adlarının Sınıflandırması

Niteleyici Üstdil Adları	Tanım	Örnek
Edimsöz Adları (illocutionary nouns)	İletişim eylemlerinin ve sözlü süreçlerin adlaştırılmış biçimleridir; edimsöz eylemleriyle aynı köke sahiptir.	suçlama, kabul, tavsiye, hakaret, itham, bildiri, yanıt, çağrı, tartışma, sav, yükümlülük, iddia, yorum, şikayet, övgü, sonuç, uyuşamama, eleştiri, karar, inkar (düzeyi), ifşa, bahane, açıklama, belirti, karşı çıkma, gözlem, taahhüt, gösterme, tahmin, gösterim, teklif, önerme, protesto etme, güvence, doğrulama, öneri, reddetme, belirtme, hatırlatma, cevap, bildirme, rica, yanıt, açığa çıkarma, bildirim, öneri, uyarı
Dilsel Etkinlik Adları (language activity nouns)	Dilsel etkinliklere veya bunların sonuçlarına atıfta bulunan adlardır. Edimsöz adlarıyla benzerlik göstermektedir; ancak edimsöz adlarında olduğu gibi edimsöz eylemleriyle köke sahip değildir.	beyan, belirsizlik, karşılaştırma, uzlaşma, karşıtlık, çekişme, ölçüt, münazara, savunma, tanım, betimleme, ayrıntı, tanı, uyuşmazlık, ayırım, saçmalık, denklem, örnek, formül, resimle gösterme, örnek, dil, ileti, mit, saçmalık, kanıt, akıl yürütme (biçimi), alıntı, ağız dalaşı, öykü, özet, hikaye, konuşma, tema, hüküm, sürüm, yöntem, biçem
Zihinsel Süreç Adları (mental process nouns)	Bilişsel durumlara, süreçlere ve bunların sonuçlarına atıfta bulunan adlardır.	çözümleme, değerlendirme, varsayım, tutum, inanç, kavram, kanı, ilke, şüphe, bulgu, varsayım, sav, içgörü, yorumlama, bilgi dağarcığı, kavram yanılgısı, düşünce, fikir, felsefe, konum, ilke, gerekçe, okuma, şüphe, kuram, tez, düşünme, düşünce, bakış açısı, öngörü
Metin Adları (text nouns)	Söylemin biçimsel metinsel yapısına gönderim yapan adlardır.	öbek, soru, tümce, sözcükler, alıntı, sayfa, bölüntü, metin parçası, alıntı, bölüm, terim, terimbilgisi

Kaynak: Francis, 1994: 90-93'ten uyarlanmıştır.

Ayrıca Francis (1994: 89) tarafından niteleyici adları kategorize etmeden önce genel olarak kullanılan baş adlar en sık kullanılanlar ve diğerleri olmak üzere Tablo 5'te görüldüğü üzere listelenmektedir.

Tablo 5: Francis Tarafından Belirlenen Baş Adlar

Baş Adları Listesi	
En sık kullanılanlar	yöntem, bölge, görünüş, durum, konu, hareket, sorun, şey, yol
Diğerleri	kaza, edim, eylem, etkinlik, gelişim, yarar, konu, uzlaşım, tarih yanlışlığı, yöntem, düzenleme, teşebbüs, artalan, davranış, gaf, musibet, neden, zorluk, değişiklik, özellik, şartlar, birleştirme, karmaşıklık, kapsama, şartlar, sonuç, değerlendirme, bağlam, olasılık, aykırılık, antlaşma, edim, gelişim, cihaz, zorluk, ikilem, felaket, etki, öge, bölüm, olay, kanıt, alıştırma, deneyim, gerçek, etken, kader, özellik, olay, bilgi, sorun, tavır, ölçü, karışıklık, yöntem, hata, karışım, haber, nesnel, olay, vuku, işlem, çıktı, desen, resim, tasarı, ilke, olasılık, uygulama, usül, süreç, izlenim, gösterim, olasılık, amaç, soru, tepki, neden, sonuç, kurgu, tasarı, engel, belirti, durum, çözüm, yuvar, adım, gengüdü, dizge, konu, taktik, görev, teknik, yönelim, tehdit, konu, tedavi, eğilim, gerçek

Kaynak: Francis, 1994: 89'dan uyarlanmıştır.

2.2.1.5. Taşıyıcı Adlar

Ivanic (1991) söz konusu adlara dikkat çekmiş ve onları “taşıyıcı adlar” olarak tanımlamıştır; bu tanım “bu adların sözlük anlamlarına ek olarak sıklıkla bağlamları içinde belirli bir anlam taşıdıkları” anlamına gelmektedir (1991: 95). Ivanic, ileri sürdüğü terimi, Francis’in *artgönderimsel adlar* (1986) ve *etiketleyici adlar* (1989, 1994) terimlerindeki söylem düzenleyici özelliklerden farklı olarak anlamsal bir bakış açısı çerçevesinde açıklamıştır. Bu anlambilimsel gözlem oldukça önemlidir; çünkü bu adların taşıdığı iki farklı tür anlamı öne sürmektedir. “Sabit anlam” sözlükte bulunan ve herhangi bir bağlamda tahmin edilebilen anlam iken, “değişken anlam” bu adların bağlamlarına göre kazandıkları anlamdır. Böyle bir anlam ikililiği, Halliday ve Hasan’dan (1976: 276) adların her zaman genel ve anlam açısından belirsiz oldukları ve bağlamsal bilgilere gönderimde bulunarak tam olarak yorumlanabilecekleri bilgisi ile desteklenmektedir. Ayrıca Ivanic (1991), bağlamsal gönderimin ya metin içi ya da metin dışı gönderim biçiminde ele alındığını belirtmektedir (Jiang, 2022: 33).

Çalışmanın sonucu Francis’in (1986, 1989, 1994) üstdilbilimsel adlarla sınırlı olan artgönderimsel ve etiketleyici adlarla ilgili çalışmalarının sınırlamaları hakkında bilgi sunmaktadır. Dolayısıyla bu adların metinsel adları nasıl biçimlendirdiğini daha iyi anlamak için çözümleme sürecine yazar ve okuyucu arasındaki etkileşim daha geniş bir kapsamda dâhil edilmelidir. Bu adların metin dışı gönderimlerinin olduğunu fark etmek yetersizdir ve bu gönderimin işlevinin ve etkisinin daha fazla araştırılması

gerekmektedir. Taşıyıcı adlarla ilgili yapılmak istenen tam olarak bu durumdur (Jiang, 2022: 34- 35).

2.2.1.6. Kabuk Adlar

Schmid'in (2000: 274) ayrıntılı tanımına göre kabuk adlar, Halliday ve Hasan'ın (1976) "genel adlar"ının bir alt kategorisidir; çünkü genel adlar insan, insan olmayan canlı, cansız soyut eylem, yer ve olgu gibi farklı ulamları kapsamaktadır. Kabuk adlar; *kavram, şüphe, düşünce, çıkarım, bakış açısı, görüş, görünüm, olgu, konu, sorun, sonuç, süreç, neden* gibi cansız soyut adlarla olgu adlarının birleşimidir (Schmid, 2000: 11). Schmid (2000: 13) kabuk adların işlevlerini açıklarken fiziksel dünyaya atıfta bulunarak “aksi halde kolayca dağılacak veya zarar görecektir şeylere ev sahipliği ve barınak görevi görecektir bir şey içeren” gerçek dünyada var olan bir kabuğun işleviyle karşılaştırmaktadır. Tanım yapmak yerine bu metaforun kullanılmasının nedeni bu adların “işlevsel bir dilsel sınıf” oluşturmamasından dolayı tanımlanmasının oldukça zor olmasıdır. Yani belirli bir adın kabuk ad olup olmaması adın doğasında bulunan devredilemez özelliklere değil, kullanımına bağlı olduğu anlamına gelmektedir. Kabuk adların üç ana işlevi bulunmaktadır:

- (i) bütün bilgi parçalarını tanımının anlambilimsel işlevi,
- (ii) kavram alanlarının bilişsel işlevi,
- (iii) bilgilerin gerçek ayrıntılarını içeren tümcelerle bu adsıl kavramları birbirine bağlamanın metinsel işlevi (Schmid, 2000: 14).

Kabuk adların öngönderim ve artgönderim konumlarında kendi içerikleriyle birlikte yorumlandıkları dört sözcükdilbilgisel model bulunmaktadır (Schmid, 2000: 21) ve bu model öngönderim ve artgönderim işlevler anlamında önceki araştırmalarla (Halliday ve Hasan, 1976; Francis, 1994) örtüşmektedir (aktaran Jiang, 2022: 38-39).

Alanyazında bu tür adlar için en sık kullanılan terim, adların daha geniş bir biçimde dâhil edilmesini ve işlevlerinin önceki çalışmalardan daha geniş bir biçimde çözümlemesine olanak sağladığı için “kabuk adlar”dır. “Kabuk adlar”, ilgili adların işlevlerinin bir örneği olacak biçimde mecazî bir addır. Bir yandan bu adlar; söylemi

ve bilgiyi, yumurta ve kaşık yarışmasında bir kabuğun bir yumurtayı taşımasına benzer bir biçimde iletir, böylece bu adlar “önermelere, konuşmacıların onları kavramasına ve söylemde ilerlerken yanlarında taşımalarına izin veren kavramsal kabuklarla sağlayabilir” (Schmid, 2000: 13). Öte yandan, kabuklar aynı zamanda içinde ne tür bir şey olduğuna dair uyarılar olarak da işlev görmektedir; bu adların söylemdeki işlevlerinin bir açıklamasıdır (Schmid, 2000’den aktaran Jiang, 2022: 34- 35).

Bununla birlikte, Schmid’in (2000) sözlükdilbilimsel kalıplarının sınıflandırmasında ve özetinde bazı sorunlar da yer almaktadır. Öncelikle, “avantaj” ve “problem” gibi adlar, sağladıkları bilgiyi tartışmasız olarak sunan olgusal sınıfta yer almaktadır. Ancak, ne yazık ki, bu durum yazarın bir varlık ya da eyleme ilişkin tutumsal değerlendirmesini aktarırken üstlendiği rolleri gözden kaçırmaktadır (Jiang, 2022: 38).

Schmid (2000: 13) bu adları psiko-dilbilimsel açıdan ele almakta ve onları metinlerin parçalarını birbirine bağlayan ve böylece söylem işlemede insanların bilişsel modellerini aktive eden “kavramsal kabuklar” olarak görmektedir. Kabuk adlar, doğal özelliklerinden ziyade işlevsel potansiyelleriyle tanınan açık bir ad sınıfı olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda kabuk adlar, metinsel bağlaşıklık işlevlerinin dışında, karmaşık düşünceleri yönetilebilir kavramlara indirgeme potansiyeline (Schmid, 2000: 376) ve alıcı odaklı etkileşimli boyuta sahiptir (Jiang ve Hyland, 2017).

Schmid’in çalışması ayrıca, kabuk adlarının söylemde anlamsal, metinsel bilişsel işlevlere sahip olduğunu gösterdiği geniş bir çözümlemesini de içermektedir. Anlamsal işlevler açısından, bu adlar, anlamsal içerikleri ve işlevlerinden dolayı içerdikleri bilgi ve materyali karakterize etmeye olanak tanır. Bu durum, Halliday ve Hasan (1976), Francis (1986, 1989, 1994) ve Ivanic’in (1991) benzer bulgularıyla doğrulansa da Schmid, bu adların bu tür bir değerlendirici kullanımının bir yazarın iletişimsel amaçları ve ait olduğu değerler dizgesiyle nasıl ilişkili olduğunu ve onu nasıl yansıttığını göstermesi konusunda başarısız olmuştur. Metinsel işlevlerle ilgili olarak da kabuk adlar, gönderge içeriklerini tutarlı metinler ve tutarlı anlam üreten “devam etmekte olan söyleme” bağlamaktadır. Bu bağlama sürecinde, bu adlar ayrıca okuyucuları metinlerdeki bilgi yığınları arasında yönlendirmede bir yol gösterici rolü de üstlenmektedir. Bu gözlem, daha önce incelenmiş olan artgönderimsel ve

öngönderimsel bağlantıya benzemektedir; ancak adlar tarafından gerçekleştirilen metindışı gönderim gözden kaçmaktadır (Jiang, 2022: 38-39).

2.2.1.7. İşaret Adları

Flowerdew (2003) işaret adlarının tümceciklerin arasında ya da içinde bağ kurmadaki söylem işlevlerinin önemini araştırmakta ayrıca bu adların derslerde, dergi makalelerinde ve ders kitabı bölümlerinde kullanımlarını ve beş disiplindeki dağılımlarını karşılaştırarak tartışmaktadır. Bu çalışmaya göre işaret adları anlamları yalnızca bağlamlarına göre belirgin biçime getirilebilen soyut adlardır (s. 129). Bu durumda işaret adları işlevleri açısından Schmid'in (2000) kabuk adlarıyla benzerlik göstermektedir.

Tablo 6: Akademik Bütüncede En Sık Kullanılan 100 İşaret Adı

İşaret Adları Listesi				
örnek	yol	terim	biçim	soru
süreç	ilke	deney	oran	işlev
tartışma	kanun	çözümleme	ilke	gengüdümler
dönem	başarısızlık	özellik	konu	kanıt
görev	davranış	sayı	gözlem	hedef
durum	sorun	bölüm	şey	neden
etken	tepki	usül	doğru	değişim
olasılık	kapsam	sonuç	bakış açısı	sonuç
bölüm	teşebbüs	ifade	değişke	bölüm
nesnel	niyet	çıkarım	düşünce	sözcük
taslam	denklem	tez	dizge	etki
tür	mesele	biçim	tür	değer
yetenek	bölge	durum	yanıt	varsayım
amaç	özellik	olası	düzenek	giriş
katsayı	tahmin	foyda	özellik	zorluk
sonuç	kuram	gösterme	tablo	yöntem
gerçek	yaklaşım	durum	çözüm	çalışma
fark	kavram	kağıt	ilişki	etap
tartışma	bölüm	teknik	örnek	test
karar	varsayım	tanım	görüngü	özne

Kaynak: Flowerdew, 2006: 354'ten uyarlanmıştır.

“İşaret / sinyal verme” terimini Hoey'nin (1979) “Signalling in Discourse” kitabından ödünç alan Flowerdew, bu tür adları “işaret adları” adı altında çalışmıştır (Flowerdew, 2003; Flowerdew ve Forest, 2015). Schmid'in (2000) bu adları

“kavramsal kabuklar” olarak gördüğü bilişsel dilbilim görüşünden ayrılan Flowerdew, işaret eden adların tümceler arasında ve içinde bağlantılar kurmada ve pedagojik kavramlardan söz etmede söylem düzenleyici bir rol oynadığı düşüncesini benimsemektedir (aktaran Jiang, 2022: 39-40).

Halliday ve Hasan (1976), Francis (1986, 1989, 1994), Ivanic (1991) ve Schmid’in (2000) bu tür çalışmaları veri kaynağı olarak çoğunlukla “Bank of English”in çeşitli derlemelerini kullandıkları için bu adlara farklı açılardan yaklaşmışlardır. Flowerdew, bu adları akademik bağlamda incelemeye yönelik ilk girişimlerden birini yapmıştır (Flowerdew, 2003; Flowerdew ve Forest, 2015). Flowerdew’in akademik metinlerle ilgili bulguları, bir yandan bu adların hem sözlü hem de yazılı akademik metinlerde sıklıkla geçtiği diğer yandan bu adların ana dili olmayan öğrenciler için sorunlu olma eğiliminden dolayı önem taşımaktadır (Flowerdew, 2003: 330-331’den aktaran Jiang, 2022: 39-40).

1. Bilişsel karmaşıklığın nedenleri:

- a. İşaret adları soyut varlıklara atıfta bulunur ve böylece gerçekliğin somut dünyasından çıkarılır.
- b. İşaret gösteren adların gerçekleştirilmesi hem yer aldıkları tümcenin içinde hem de dışında ve ayrıca karşılıklı olarak arka plan bilgisi aracılığıyla aranmalıdır.
- c. İşaret gösteren adlar, bir metne ek önerme yoğunluğu getirir.

2. Pedagojik pratikliğin nedenleri:

- a. İşaret adları akademik dilde yaygındır.
- b. Öğretme ve öğrenmeyi temel alacak biçimde İngilizcede işaret gösteren adların biçim ve işlevine ilişkin pedagojik açıdan yararlı, kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır.
- c. Sonuç olarak, pedagojide sözcüksel işaret adlarıyla ilgilenmek için oldukça az girişimde bulunulmuştur.

Bu nedenle, akademik yazmada bu adların retorik kullanımına ilişkin daha derinlemesine araştırma yapma gereksinimi ve dilbilimsel bulguların EAP ve akademik yazma kursları için ders tasarımına ve müfredat materyallerine nasıl dönüştürülebileceği konuları önem taşımaktadır (Jiang, 2022: 39-40).

2.2.1.8. Eylemden Türetilmiş Adlar

Özellikle “araştırma eylemi” “söylem eylemi” ve “bilişsel eylem”den (Hyland, 1999) türetilen *gözlem, tartışma, kanıtlama, ifade, inanç ve kavram* gibi çok sayıda üstsöylemsel ad eylemden türetilen adlardır. Akimoto (1989), eylemden türetilen adların dilbilgisel özelliklerinin yanı sıra söylem özelliklerini de araştırarak (Akimoto, 1990) eylemden türetilen “this” “the”, “that” “like this” gibi referans belirteçlerle kombinasyonunun yalnızca sözcüksel uyumu güçlendirmekle kalmayıp, aynı zamanda eylemden türetilen adların bir tümcedeki özne / nesne konumuyla verilen / yeni bilgi bağlamında ve tür gelenekleriyle de ilişkili olduğunu sonucuna ulaşmıştır. Bu “eylemden türetilen adlar” ve işaret zamirleri arasındaki ya da adlaştırmayla “pronominalleştirme” (Akimoto, 1990: 287) arasındaki farklı retorik etkilerin sorgulanmasını değerli kılmaktadır, çünkü hem eylemden türetilen adlar hem de işaret zamirleri “sözcüksel bağlantı” rolü üstlenebilmektedir (1990: 284).

2.2.1.9. Sayılabilir Adlar

Tadros (1994: 71) sayılabilir adları yazarın sayılabilirliğini sağlayan bir işaret taşıyan adlar olarak tanımlamaktadır. Bağlı olduğu metinde belirli tanımlayıcı gönderimlerin bulunduğu adlar sayılabilir adlardır (Hinkel, 2001: 129). Hinkel (2004: 284) bağlaşık işlevlere sahip yaygın olarak kullanılan soyut adların Tablo 7’de gösterilen listesini sunmaktadır.

Tablo 7: Sık Kullanılan Soyut Adların Listesi

Sayılabilir Adlar			
yöntem	etki	madde	bölüm
görünüş	olay	tavır	özne
ulam	deneyim	yöntem	dizge
zorluk	yüzey	öbek	görev
değişim	gerçek	sorun	yönelim
özellik	etken	süreç	konu
durum	nitelik	amaç	eğilim
sınıf	biçim	neden	tür
zorluk	sorun	sonuç	

Kaynak: Hinkel, 2004: 284’ten uyarlanmıştır.

Tadros, tahminin yazılı söylemde nasıl çalıştığından söz ettiği çalışmasında, sayılabilir adları metinde ne olacağını tahmin etme ya da tahmin etme konusundaki altı farkındalıktan biri olarak tanımlamıştır (Tadros, 1994: 70).

Sayılabilir adlar, söylem ve bilgiyi düzenlemenin öngörüsöl ya da öngönderimsel potansiyeli açısından üstsöylemsel adlarla benzerlik göstermektedir. Tadros tarafından önerilen sözdizimsel koşullar, bu çalışmada üstsöylemsel adların öngönderimsel kullanımını belirlemek için yararlı gönderimler sağlamaktadır (Jiang, 2022: 41).

2.2.1.10. Söz Dağarcığı 3 ve Üstdil Adları

Açık sistem sözcükleri (open-system words) ile *kapalı sistem sözcükleri* (closed-system words) arasındaki farkları dilbilimsel açıdan yeniden ele alan Winter (1977) özellikle adlar, eylemler ve sıfatlar gibi geleneksel olarak açık sistem sözcükleri sınıfında yer alan sözlüksel öğeleri incelediğinde bu adların tümce ilişkisinin ötesinde işleve sahip olabileceğini ve bu nedenle yazılı söylemin düzenlenişi üzerinde öngörücü bir etkisinin olabileceğini önermektedir. Çalışma, aynı zamanda tüm açık sistem sözcüklerinin tümce bağlantılarında kapalı sistem sözcüklerine benzer anlamsal özelliklere sahip olduğunu savunmaktadır. Bu sözcükler aynı zamanda İngilizcenin tümcecik ilişkileri için özel bir bağlam sözvarlığı oluşturmaktadır ve yanındaki tümcelerle birlikte sırasıyla hangi anlamlara geldiğini açıklayan tabelalar olarak işlev görmektedir (Winter, 1977). Üstsöylemsel adların, öngönderimsel veya öngörücü işlev açısından söz dağarcığı 3 ile pek çok ortak noktası bulunmaktadır. Winter, söz dağarcığı 3'ün bu söylem düzenleyici özelliğine, tümcede ne tür bilgilerin sunulacağını ya da takip edilecek tümceleri gösterdiği ve okuyucuların bu bilgileri tahmin etmesine izin verdiği sonucuna vararak dikkat çekmiştir (Jiang, 2022: 41).

Söz dağarcığı 3'ün yanı sıra, Winter (1992), üstsöylemsel adlara benzer türden adları tanımlamak için “üstdil adları” terimini de ortaya koymuştur. Üstdil adlarını “metnin kendisinde bir ileti olarak tümce ya da tümcenin doğası hakkında bilgi veren” adlarla sınırlandırmıştır (1992: 133), bu nedenle metin dışı gönderimler kapsam dışı bırakmıştır. Bu adlar, anlam bakımından belirsizdir, artgönderimsel ve öngönderimsel gönderimleri yönlendiren ve “tümcenin dilbilgisel sınırı içindeki ve dışındaki anlamı

birbirine bağlayan” (1992: 132) özellik taşımaktadır. Dolayısıyla, Winter’ın bu adlarda ve onların göndermelerinde gömülü olan “belirsizlik” ve “özgünlük” kavramları, bu adların tutarlı söylemi nasıl birbirine bağladığı ve düzenlediği konusunda bilgi vermektedir (Jiang, 2022: 42).

2.2.2. Üstsöylemsel Adlar

Bu bölümde, alanyazındaki çalışmaların gözden geçirilmesiyle adların işlevleri ile ilgili belirsizliğin giderilmesi gerektiği düşüncesi sonucunda ortaya çıkmış olan ve Hyland’ın (2005a) bilgi odaklı etkileşimli ve alıcı odaklı etkileşimli üstsöylem belirleyicilerini kapsayan üstsöylem modeli temel alınarak oluşturulan üstsöylemsel adların işlevsel çerçevesi açıklanmaktadır.

Jiang ve Hyland (2015: 532), alanyazında soyut adlarla ilgili yapılmış tüm çalışmaları; adların sadece söylem düzenleme işlevlerini ele aldıkları ve duruş adlarının söylemi organize etme konusundaki işlevlerini tartışırken bu adların değer biçme işlevini ve kişilerarası anlamını kabul etseler de yazar duruşu sağlamadaki işlevlerini sistematik olarak açıklamada başarısız oldukları konularında eleştirmektedir. Bu çalışmalarda duruş adlarının söylem düzenleme işlevi ele alındığı için sadece bilgi odaklı etkileşimli işleve değinilmiş (alanyazında eleştirel bir inceleme için bkz. Benitez Castro ve Thompson, 2015), alıcı odaklı etkileşimli işlev Charles (2003, 2007) ve Hyland (2015, 2016) dışında hiçbir çalışmada keşfedilmemiştir (aktaran Jiang ve Hyland, 2016: 9). Bu anlamda alanyazında üstsöylemsel adların sınıflandırılması ve İngilizcedeki işlevlerinin dökümünün yapılmasıyla ilgili en kapsamlı çalışmalar Jiang ve Hyland’e (2015, 2016, 2017) ve Jiang’a (2022) aittir.

2.2.2.1. Üstsöylemsel Adların Tanımı

Ad seçimi, yazarın okuyucu karşısında güvenilirliğini değerlendiren ve okuyucuların nasıl anlaması gerektiğiyle ilgili bir ön değerlendirme olarak güçlü ikna edici bir ögedir. Yazarın duruşu, iletinin başlangıç noktasıdır ve bu duruşla okuyucunun iletiyi verilen biçimde kabul etmesi istenmekte böylece anlaşmazlığın önlenmesi sağlanmaktadır. Bu duruş aynı zamanda söylemi yapılandırmaktan öte

okuyucunun yorumunu da etkisi altına almaya çalışmaktadır (Jiang ve Hyland, 2015: 532-533).

(3) “Collectivism makes the *mistake* of making the individual fully heteronomous by locating the sovereign source of normativity entirely outside the individual in the community.”

Kolektivizm, normatifliğin egemen kaynağını topluluktaki bireyin tamamen dışına konumlandırarak bireyi tamamen heteronom hale getirme hatasına düşmektedir. (Felsefe)

(Jiang ve Hyland, 2015: 532-533)

Örnek (3)'te yazar, "normatifliğin egemen kaynağını toplumdaki bireyin dışında konumlandırarak bireyi tamamen heteronom hale getirmek" tümlecinde sağlanan bilgilerin yanlış olduğu görüşünü göstermek için "hata" sözcüğünü seçmektedir. Yaşanan bir olay yazar tarafından maddeleştirilerek adlaştırma sürecinde baş adla duruş sergilenmektedir. Böylece, duruş adı, yazarın önermeye yönelik konumunu belirleyerek savın gücüne ve etkinliğine katkıda bulunmaktadır (Jiang ve Hyland, 2015: 533). Aynı biçimde örnek (4)'te de yazar, tümleyicinin içeriğini tartışmalı ve/ya tamamen kabul edilmemiş olarak etiketlemek için “inanç” yerine “iddia” sözcüğünü seçmiştir. Yani tümleci adlaştırarak “iddia” duruş adı aracılığıyla önermenin güvenilirmez olduğuna okuyucuyu etkileyerek ikna etmeye çalışmakta ve aynı zamanda bu düşüncesini ünlü bir düşünüre atfetmektedir (Jiang ve Hyland, 2015: 533):

(4) “Rawls would likely reject Kant’s *claim* that only a justification proceeding entirely in terms of freedom can meet the standard.”

Rawls, Kant'ın yalnızca tamamen özgürlük çerçevesinde ilerleyen bir gerekçelendirmenin standardı karşılayabileceği yönündeki iddiasını muhtemelen reddedecektir. (Felsefe)

(Jiang ve Hyland, 2015: 533)

Ad tümleyicileri bir baş adın adsıl bir tümleyici aldığı dilbilgisel yapılardır ve İngilizcede *that* ile oluşturulmuş yantümce, *eylemlik* (to-infinitive) ya da *of* ile kurulmuş ilgeçli yantümcelerde görünmektedir (Jiang ve Hyland, 2015: 531):

(5) “The first study targeted several brand communities under the *assumption* that participants in these communities are highly involved consumers and likely to have relatively close ties to brands.”

(6) “Criticisms of genre-based teaching include the potential *danger* of reifying the power structures in which genres are embedded.”

(7) “Most people would have no *reason* to question the claim of its efficacy because they accept the assumption that cancer starts as a local disease.”

İlk çalışma, bu topluluklardaki katılımcıların son derece ilgili tüketiciler olduğu ve muhtemelen markalarla nispeten yakın bağları olduğu varsayımıyla birkaç marka topluluğunu hedef almıştır. (Pazarlama)

Türe dayalı öğretime yönelik eleştiriler, türlerin yerleşik olduğu güç yapılarını somutlaştırmanın potansiyel tehlikesini içermektedir. (Uygulamalı Dilbilim)

Çoğu insanın, kanserin yerel bir hastalık olarak başladığı varsayımını kabul etmeleri nedeniyle, etkinliğine ilişkin iddiayı sorgulamak için hiçbir nedenleri yoktur. (Tıp)

(Jiang ve Hyland, 2015: 531)

Yukarıdaki örneklerde yer alan “varsayım”, “tehlike” ve “neden” baş adları yazarın tümcenin devamıyla ilgili bakış açısını açık bir biçimde vermektedir ve bu nedenle duruş adları olarak adlandırılmaktadır. Örnek (5)’te “varsayım” duruş adı “bu topluluklardaki katılımcıların yüksek oranda ilgili tüketiciler olduğu ve markalarla nispeten yakın bağları olduğu” önermesine, örnek (6)’da “tehlike” duruş adının içeriği “güç yapılarını somutlaştırma” ilgeç yantümcesinde belirtilmektedir. Bu tümcelerde önerme unsurları duruş adını anlamsal açıdan tamamlamaktadır; bu nedenle “iddia” ya da “bilgi” potansiyel olarak “tehlikeli” kabul edilmektedir (Francis, 1986; Schmid, 2000). Aynı zamanda duruş adı örnek (7)’de olduğu gibi nitelik ya da tamamlama da sunabilir. Burada tümleçteki önerme tam olarak “neden”in ne olduğunu anlamsal olarak tanımlamaz; ancak onu niteler ve yazarın bu konudaki konumunu aktarır (aktaran Jiang ve Hyland, 2015: 531).

Jiang ve Hyland’e (2015) göre bu adlar sadece yazarın yorum ve değerlendirmesini ifade etmek için kullanılmaz; aynı zamanda bu adların farklı disiplinler arasında bilgi oluşturmak için kullanılış biçiminde önemli farklılıklar

bulunmaktadır. Bu nedenle duruş adlarının yeni retorik temelli bir ulamlaması geliştirilmekte (Jiang ve Hyland, 2015, 2016, 2017); Jiang (2022) ve bu adlar için *üstsöylemsel ad* (metadiscursive noun) terimi kullanılmaktadır (Jiang ve Hyland, 2016, 2017).

Ad tümleyicileri (noun complements) yazara duruş seçeneği sunarak okuyucuların yazarları anlamasının (Jiang ve Hyland, 2015: 533) ve yazarların konuya karşı tutumlarını ön plana çıkartarak bu tutumları dilbilgisel olarak işaretlemelerinin bir yolu olarak görülmektedir (Biber ve diğerleri, 1999; Biber, 2006; Hyland ve Tse, 2005). Ad tümleyicisi herhangi bir baş adı alan *adsıl* tümleyicilerden meydana gelen dilbilgisel yapılardır ve kullanılan bu baş adlar yani diğer bir deyişle duruş adları yazarın içeriğe yönelik bakış açısını temsil etmektedir (Jiang ve Hyland, 2015: 531). Aynı zamanda baş adların seçiminin söylemi yapılandırmaktan çok daha fazla işlevi bulunmaktadır ve aslında bir yazarın iddiasının retorik yapısında önemli bir rol oynamaktadır. Böylece duruş adı, yazarın önermeye yönelik konumunu belirleyerek savının gücüne ve etkinliğine katkıda bulunmaktadır (Jiang ve Hyland, 2015: 533).

Üstsöylemsel ad terimi ilk olarak Francis (1986) tarafından *artgönderim adları* ile aynı anlamda adların bağlaşik işlevlerine atıfta bulunmak için kullanılır; ancak bu kullanımda bu tür adların üstsöylemsel işlevleriyle ilgili herhangi bir açıklama yer almamaktadır. Yine Tahara (2014) adların işlevleriyle ilgili yapılmış çalışmaları derlemenin bir yolu olarak üstsöylemsel adlara atıfta bulunur ancak onlara atfedilen ikili işlevlerden söz etmez (Jiang, 2022: 49).

Üstsöylemsel adlar, söylemin organizasyonuna veya okuyucuların onu anlamasına atıfta bulunur. Soyut isimlerin bir alt kümesidir ve onlardan belirsiz anlama sahip olma özelliğiyle ayrılır. Soyut bir adın anlamı bağlamlar arasında (örn. toplum, demokrasi) sabit iken, üstsöylemsel adların hem bu sabit anlama hem de bağlamsal sözlükselleştirmeye bağlı; değişken, edimbilimsel bir anlamı bulunmaktadır. Yazarların mevcut bağlamda bir malzemeye işaret etmelerine yardımcı olur ve okuyucunun bu malzemeye nasıl tepki vereceğini biçimlendirirler. Bu özellikler; adların üstsöylemsel olarak işlev görmelerine, yazarların tutarlı söylemler düzenlemelerine, içerikle ilgili bakış açılarını ifade etmelerine ve belirli bir topluluğun üyeleri olarak okuyucularla etkileşim kurmalarına olanak sağlamaktadır (Jiang, 2022: 49).

Bu adların; üstsöylemsel işlevi vurgulama, üstsöylemle benzer bir biçimde çalışarak söylemi organize etme, yazar duruşunu düzenleme ve okuyucuları metinlere dâhil etme işlevleri bulunduğu için üstsöylemsel adlar olarak adlandırılmıştır (Jiang, 2022: 49).

Üstsöylemsel adlar; iletilen düşünsel bilgiyi düzenlemeye, yorumlamaya ve değerlendirmeye yardımcı olmayı amaçlayan metinlerdeki *özyansıtıcı* (self-reflective) ifadelerdir. Üstsöylem, okuyucuların sağladıkları önermesel içeriği yorumlamalarına, değerlendirmelerine ve tepki vermelerine yardımcı olmak için yazarların metinlerini düzenleme biçimlerini çözmek için kullanılan bir kavramdır. Bu çalışmada Hyland'ın (2005a) üstsöylem modelinin kullanılmasının nedeni; üstsöylemsel adların, yazarın metinlerdeki varlığını göstermede ve yazarla okuyucu arasında sosyal etkileşim kurmada üstsöylem gibi davranıyor olmasıdır (aktaran Jiang, 2022: 49- 50).

Örnek (8)'deki üstsöylemsel ad olan “sonuçlar”, metni izleyen ve okuyucunun metni okumasına rehberlik eden metinsel bilgilere öngörülü bir şekilde işaret ederek metni yapılandırır. Buradaki “sonuçlar”, aynı zamanda “bu tür tahminlerle bağlantılı olarak mevcut metnin kendisine” atıfta bulunan ve üstsöylem modelinde de yer alan bilgi odaklı etkileşimli üstsöylem belirleyicileri kapsamında ele alınır (Mauranen, 1993, s. 157'den aktaran Jiang, 2022: 50).

(8) “Analysis in terms of self-affine roughness was performed by studying the height-height correlation function and the power spectrum of the simulated surfaces. The *results* can be summarized as follows (see figure 24)...”

(9) “The repetition of the same task1 at both times of data collection was motivated by our *attempt* to avoid possible problems in measuring the development of writing different task topics could affect the quality of the written texts.”

(Jiang, 2022: 50)

Öz afin pürüzlülük açısından analiz, simüle edilen yüzeylerin yükseklik-yükseklik korelasyon fonksiyonu ve güç spektrumu incelenerek gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar şu şekilde özetlenebilir (bkz. şekil 24)... (Fizik)

Veri toplamının her iki zamanında da aynı görev 1'in tekrarlanması, yazılı metinlerin kalitesini etkileyebilecek farklı görev konularının yazılmasının gelişiminin ölçülmesinde olası sorunları önleme girişimimizle güdülenmiştir. (Uygulamalı Dilbilim)

Buna karşılık, örnek (9)'da üstsöylemsel ad olan “girişim” aynı zamanda yan tümcede ortaya çıkan ve söylemi düzenleyen içeriğe de atıfta bulunmasına rağmen üstsöylem olarak kabul edilmemiştir; çünkü bu sözcük metinle ilgili değil sadece içerikle ilgilidir. Böylece üstsöylemsel adlar, “söylem hakkındaki söylemin” özelliği olan üstsöylem gibi davranırlar (Jiang, 2022: 51).

Tanımı açısından üstsöylemsel adlar, daha önce gözden geçirilen bazı çalışmalarla ilgilidir; ancak onları önemli ölçüde yeniden ele alır ve geliştirir. İlk olarak üstsöylemsel adlar; hem anlamsal hem de işaret etme özelliklerini, sözlüksel özgüllüğün işaret mekanizmasını harekete geçirecek biçimde çevreler. Ayrıca üstsöylemsel adlar etkilenen iç ve dış gönderimlere de açık bir biçimde izin verir ve onların düşünsel, kişilerarası ve metinsel anlamlarını ön plana çıkarır. Bu üstsöylemsel adların yalnızca “mevcut metnin oluşumuna” (Mauranen, 1993: 145) değinmediği aynı zamanda metnin düşünsel konusuna da yorum yaptığı ve katkıda bulunduğu anlamına gelir. Ayrıca bu adlarla dilin “üstdil” özellikleri (Francis, 1989: 34) ya da üstsöylemin “metin dönüşlülüğü” (Mauranen, 1993: 145) konularına da açıklık getirilmiştir (Jiang, 2022: 51).

Üstsöylemin değer biçme, duruş ve katılım gibi kişilerarası ve sosyal etkileşimi vurgulayan tanımında dil kullanımının diğer yapılarına da dikkat çekilir. Üstsöylemsel adlarla ilgili bu kavramsallaştırma “retorik özellikler sadece oluştukları bağlamda anlamlı görülebilir” (Hyland, 2005a: 37) ideolojisine dayanmaktadır ve sonuç olarak üstsöylemsel adlar kılğı toplulukları, değerleri ve ideallerinin bir parçası olarak değerlendirilmelidir. Sadece bu şekilde yapılan değerlendirmeler söylemlerin neden belirli bir kullanıcı grubu arasında biçimlendiğini ortaya çıkabilir ve açıklamaya yardımcı olabilir (Jiang, 2022: 51-52).

2.2.2.2. Üstsöylemsel Adların Söylem Özellikleri

Üstsöylemsel adların, örnek (10)'da da görüldüğü üzere sözlüksel belirsizlik (anlamların belirsizliği) ve adlaştırma olmak üzere temelde iki özelliği bulunmaktadır.

(10) “Several analyses were conducted to support the collapsing of the three subsamples. Unlike higher order independent variables, such as the plot connection manipulation, the modality manipulations were concrete,

observabla variables that were altered directly (Perdue and Summers 1986): the visual placements appeared for the same number of seconds and with the same camera angle, and the auditory placements were all mentioned twice with the same tone and by the same actor. For this reason, only the plot connection manipulations were checked.”

Üç alt örneğin çökmesini desteklemek için çeşitli analizler yapılmıştır. Olay örgüsü bağlantı eyletimi gibi yüksek dereceli bağımsız değişkenlerin aksine, modalite eyleimleri somuttu, doğrudan değiştirilen gözlemlenebilir değişkenlerdi (Perdue ve Summers 1986): Görsel yerleşimler aynı sayıda saniye boyunca ve aynı kamera açısıyla ortaya çıktı ve işitsel yerleşimlerin tamamı aynı tonla ve aynı oyuncu tarafından iki kez dile getirilmiştir. Bu nedenle sadece konu bağlantı eyleimleri kontrol edilmiştir. (Pazarlama)

(Jiang, 2022: 51-52)

“Neden” sözcüğünün tanımı TDK’de (2005: 1463) “bir olayı ve durumu gerektiren, doğuran başka bir olay veya durum, sebep” olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere herhangi bir olay ve bu olayı gerektiren ya da doğuran herhangi başka bir olay söz konusu olup olayların ne olduğu belirli değildir. Dolayısıyla tanım genel ve belirsiz bir anlama sahiptir. Bu nedenle üstsöylemsel adların anlamları bağımsız değildir ve anlamlarının tam yorumları yalnızca bağlama atıfta bulunarak yapılır (Hornby vd., 2015: 527). Okuma ve bilişsel işlem açısından bakıldığında, bu üstsöylemsel ad onun kendine özgü anlamını ve/ya sözlüksel özelliklerini, metnin öncesinde veya sonrasında ya da mevcut metnin dışında edinmesi gerekir. Bu nedenle, üstsöylemsel adlar her zaman belirsizdir; çünkü değişken anlamlarının yorumu “bağlam-bağımlıdır: bağlam, herhangi bir sözcüğe tam bir yorumun yapılmasına izin verir” (Channell, 1994: 6). Örnek (166)’da da görüldüğü üzere “neden” sözcüğünün önceki bilgilere gönderimde bulunması gibi işaret etme işlevlerini harekete geçiren bu anlam belirsizliği bu adların sözlüksel özgüllüğüdür. Bu örnekte aynı zamanda üstsöylemsel adda yüksek dereceli bağımsız değişkenlerin aksine, yazar tarafından tüm olayın tek bir şey olarak algılandığı bir adlaştırma süreci bulunmaktadır (Halliday ve Matthiessen, 2014’den aktaran Jiang, 2022: 52).

Sözlüksel belirsizlik ve adlaştırma, akademik söylemin inşasında önemli bir rol oynamakta (Halliday ve Martin, 1993; Myers, 1996), bu da akademik dilde üstsöylemsel adların yaygınlığına yol açmaktadır (aktaran Jiang, 2022: 52-53).

2.2.2.2.1. Sözlüksel Belirsizlik

Herhangi bir üstsöylemsel ad sözlüklerde tanımlanan sabit veya düz bir anlama sahiptir; ancak anlamsal olarak geneldir ve belirsiz bir anlama sahiptir. Bir üst başlıkta da görüldüğü üzere “neden” sözcüğünün sözlükteki tanımına bakıldığında bile genel ve belirsiz bir anlama sahip olduğu görülmektedir. Bu nedenle üstsöylemsel adların anlamları bağımsız değildir ve anlamlarının tam yorumları yalnızca bağlama atıfta bulunarak yapılır. Okuma ve bilişsel süreç açısından bakıldığında yazarlar üstsöylemsel adları ve ilgili tümcelerin anlaşılabilirliğini sağlamak için işbirlikçi bir çaba olarak *sözlüksel özgüllüğü* (lexical specification) yerine getirmelidir. Bu süreç okuyucunun metni anlaması için daha az çaba sarf etmesi açısından önemlidir. Bu nedenle sözlüksel özgüllüğün aynı zamanda doğası gereği “insanların dili belirli amaçlara ulaşmak için temelde en az çaba yasası ve işbirliği olmak üzere iki ilkeye göre kullanması” edimbilimseldir (Fuertes-Olivera vd., 2001: 1292). Böylece yazar ve okuyucu arasında sözlüksel özgüllük açısından bir dayanışma ortaya çıkar.

Winter (1992: 153), “belirsiz olanı belirli hale getirme” ya da üstsöylemsel adlara belirli anlamlar sağlamayı *sözlüksel gerçekleşme* olarak ele alır. Sözlüksel gerçekleşmede “tümcenin belirli öğeleri, sözlüksel olarak tümcenin veya yan tümce sınırlarının dışında gerçekleşebilir, böylece her iki tümcenin anlaşılması için tek bir anlam birimi olan tümce ve yan tümce bir bütün olarak alınır” (Winter, 1982: 10).

Örnek (11)’deki “açıklama”, önceki tümcedeki bilgilerle sözlüksel olarak gerçekleştirilir. Bu üstsöylemsel ad, kendi özelliklerine yön verir ve bu bilgi birimini yeni bir mesaj ve savın formüle edildiği verili bilgilere dönüştürür. Buna karşılık, Örnek (12)’deki üstsöylemsel ad olan “bilgi”, yazarın bilimsel keşiflerinin kanıtsal katkısına ilişkin sonuç açıklamalarıyla devam eden tümleç yantümcesindeki bilgiler tarafından sözlüksel olarak belirtilmiştir. Bununla birlikte, tartışma ve bilgi inşasında bu tür bir ilerleme, bir yantümceyle bitişik gönderge arasındaki anlamsal kombinasyonla sınırlı değildir.

(11) “The most useful thing to me is that it clarified the difference between international journal and native journal of China, and it encouraged me to make effort to submit papers to international journal. This *clarification* of difference is strongly enhanced by the presence of experienced referees/editors who Cn

reinforce the importance for publication success of the genre features highlighted by the workshop methodology.”

(12) “In summary, we have identified ORC-3 and ORC-4 and provide information that the core ORC-2-5 complex is present in the cytoplasm and that it associates with DNA in an ORC-1-dependent manner.”

Benim için en faydalısı, uluslararası dergi ile Çin'in yerel dergisi arasındaki farkı netleştirmesi ve beni uluslararası dergiye makale gönderme konusunda çaba göstermeye teşvik etmesidir. Bu farklılığın netleştirilmesi, atölye metodolojisi tarafından vurgulanan tür özelliklerinin yayın başarısı için önemini pekiştiren deneyimli hakemlerin/editörlerin varlığıyla önemli bir biçimde güçlenmektedir. (Uygulamalı Dilbilim)

Özetle, ORC-3 ve ORC-4'ü tanımladık ve çekirdek ORC-2-5 kompleksinin sitoplazmada mevcut olduğu ve DNA ile ORC-1'e bağımlı bir şekilde birleştiğine dair bilgi sağladık. (Biyoloji)

(Jiang, 2022: 53-54)

Üstsöylemsel adların sözlüksel belirsizliği, yalnızca akademik dilde üstsöylemsel adların yaygınlığına yol açmaz (Coxhead, 2000; Gardner ve Davies, 2013), aynı zamanda onları "farklı öğrenci grupları için öğretim materyalleri"ndeki herhangi bir temel sözcük listesi için iyi adaylar yapar (Brezina ve Gablasova, 2013). *Çekirdek sözcük dağarcığı* (core vocabulary) kavramı Stubbs (1986) ve Carter (2012) tarafından tartışılmıştır ve Carter, "çekirdek sözcüklerin normalde hangi söylem alanından alındıklarını belirlememize izin vermediğini" belirtir (Carter, 2012: 55). Bunlar tam olarak üstsöylemsel adları ilginç kılan özelliklerdir: anlamlarının büyük kısmını bağlamdan aldıkları için, kendi konu alanlarına özgü teknik sözcükler değildirler. Bu, Ivanič'in (1991: 96) iddia ettiği gibi "onları akademik söylem topluluğuna giren öğrenciler için özellikle yararlı (kullanışlı) kılar" (aktaran Jiang, 2022: 54-55).

Bununla birlikte, temel sözcük dağarcığı, "içerisinde zengin bir söylemsel değişkenlik içerdiği için" "öğrencileri tek bir bilgi birikiminin var olduğuna inanmaya yönlendirebilecek" pedagojik olarak "öğrenebilecekleri ve disiplinler arasında aktarabilecekleri sözcükler"dir (Hyland ve Tse, 2007: 251). Bu nedenle, bu çalışmanın üstsöylemsel adlar kavramını ve onların retorik özelliklerini yalnızca kullanıldıkları bağlamlarda anlamlı olarak kavramsallaştırması önemlidir. Üstsöylemsel adlar, farklı disiplin uygulamalarını ve normlarını yansıtan bağlamsal ortamlarda analiz edilmelidir

ve bu analiz, sözlüksel belirsizliğin, disipline özgü dili kullanma, söylemi yapılandırma ve bilgi inşa etme yollarıyla nasıl ilişkili olduğunu açıklamaya yardımcı olur (Jiang, 2022: 54-55).

Üstelik, Winter'ın (1982) terimindeki sözcüksel özgüllük ya da sözcüksel gerçekleşme, üstsöylemsel adların sözcüksel belirsizliğinin ya da özgüllüğünün anlamsal olarak nasıl belirlendiği açısından bazı ek açıklamalara ihtiyaç duyar. Winter, bunu "en basit haliyle dilbilimsel bir ilke" olarak görür: "Bağımsız bir yantümce, dilbilgisi açısından eksiksiz olduğunda sözlüksel ipuçlarını yerine getirmiyorsa, o zaman bu yantümce anlamsal olarak eksiktir ve başka bir tümceyle anlamsal tamamlamayı gerektirir" (Winter, 1982: 10). Bununla birlikte, daha önce tartıştığımız gibi, üstsöylemsel adlar için özel "sözlüksel ipuçları" ya mevcut metnin içinde bir yerden ya da metnin dışındaki arka plan bilgisinden sağlanır. Winter (1992: 153), bu tür belirli olmayan adın nasıl belirli hale getirildiğiyle ilgili iki tür "özgüllük" olduğunu öne sürer: "kimlik tarafından belirlenen özgüllük" ve "yantümce tarafından belirlenen özgüllük".

Kimliğe göre belirlenen özgüllük, ögenin öncesinde ya da sonrasında niteleyici ile birlikte kullanılmasıdır (Winter, 1992: 134), yantümce tarafından belirlenen özgüllük ise adın tanımlanmaya ek olarak yantümceyle özgülleşmesidir.

(13) "The contentious part -and the part that is central to the rest of my discussion- is Kant's further *claim* that rational nature is the only such authority that a rational agent has to recognize and, hence, the only source of practical necessity."

(14) "Although we recognize that an increase in pressure at the ankles alone does not ensure a desired increase in blood flow and perfusion as reviewed in the previous section, there is still a *reason* to believe that an increase in pressure is beneficial."

Tartışmalı kısım -ve tartışmanın geri kalan kısmı için merkezi olan kısım- Kant'ın, rasyonel doğanın, rasyonel bir failin tanınması gereken tek otorite ve dolayısıyla pratik zorunluluğun tek kaynağı olduğu şeklindeki ilave iddiasıdır. (Felsefe)

Önceki bölümde incelendiği gibi ayak bileklerindeki basınçtaki artışın tek başına kan akışında ve perfüzyonda istenen artışı sağlamadığını bilsek de basınçtaki artışın faydalı olduğuna inanmak için hala bir neden bulunmaktadır. (Tıp)

Winter için, örnek (13) dilbilgisi açısından eksiksizdir, ancak yine de belirsizdir. "Sözlüksel ipucu" (Kant'ın iddiası: Kant sözlüksel olarak ipucudur) içermemiş olsaydı başarılı bir iletişim oluşturmazdı. Dolayısıyla yazar, okuyucuyla sorunsuz bir biçimde iletişim kurmayı ve etkileşimde bulunmayı amaçlıyorsa, bu iddiayı sözlüksel olarak belirtmesi beklenir. Ön niteleyici olan "Kant's further" kullanılarak kimlik tarafından belirlenen özgüllük belirtilmiştir. Aynı zamanda iddia sözcüğü sonrasında yantümceyle açıklanmış böylece yantümce tarafından belirlenen özgüllük gerçekleştirilmiştir. Böylece yantümce tarafından belirlenen özgüllükle anlamsal denklik ve tam eşdeğerli bir içerik sunulmuş olur (Jiang, 2022: 56).

Örnek (14) ise daha karmaşıktır. "Neden" in ne olduğunu tanımlamak için yan tümcenin devamına bir niteleyici getirilmiş yani diğer bir deyişle eşdeğer içerik "neden" in ne olduğunu tümcenin devamında sağlamıştır. Yani, başarılı iletişim ve bilginin doğru olarak iletilmesi için kimlik tarafından belirlenen özgüllük de yantümce tarafından belirlenen özgüllük de gereklidir. Bu durum bazen de örnek (15)'te olduğu gibi artalan bilgisi gerektirir. Burada "epistemoloji"nin anlamı, yapısalcı kimliğiyle belirtilmiş olmasına rağmen, önceki ya da sonraki tümcelerden tamamlanamaz, ancak okuyucuların bu ideolojinin hangi içeriğe atıfta bulunduğu dair varsayılan bilgilerinden anlaşılır. Bu nedenle yantümce tarafından belirlenen özgüllük bu durumda en az bir yantümce içerebilir (Jiang, 2022: 56).

(15) "In line with the constructionist *epistemology*, the analysis focused on what was actually said or written in the respondents' essays as a collection of culturally available accounts or texts that help visualise the social, cultural landscape."

Yapılandırmacı epistemolojiye uygun olarak analiz, sosyal, kültürel manzarayı görselleştirmeye yardımcı olan, kültürel olarak mevcut anlatımlar veya metinlerin bir koleksiyonu olarak katılımcıların makalelerinde gerçekte söylenen veya yazılanlara odaklanmıştır. (Uygulamalı Dilbilim)

Bu nedenle yantümce tarafından belirlenen özgüllük hem üstsöylemsel adların hem de ilişkili metnin açıklığını, anlaşılabilirliğini ve şeffaflığını sağlamada daha temel rol oynar, buna karşılık kimlik tarafından belirlenen özgüllük sadece bir niteleyicidir. (bu durumda artalan bilgisi gerektiriyorsa o da yantümce tarafından belirlenen özgüllüğe girmektedir). Belirtmek gerekir ki yantümce tarafından belirlenen özgüllük yetersiz kalan dilsel ifadeler için kullanılmaktadır (Jiang, 2022: 56-57).

Ek olarak, üstsöylemsel adlar aynı zamanda *teknik dışı* (non-technical) (Meyer, 1997) ya da *yöntemsel* (procedural) (Luzon Marco, 1999) sözvarlığına da aittir çünkü her iki sözvarlığı kategorisi de yüksek oranda bağlam bağımlı, düşük oranda ise sözlüksel anlama bağımlıdır (Luzon Marco, 1999: 1) ve metinde verilen belirli bir açıklama olmadan ya da diğer bir deyişle boş yani gönderimi olmayan (Meyer, 1997: 6) sözcüklerdir. Teknik dışı sözvarlığına gelindiğinde, Meyer (1997: 9-23) bilimsel yazıda bir zamanlar tam bir sözlüksel anlam taşıyan sözcüklerin zamanla daha çok işlevsel sözcükler haline geldiği bir “sözlükselleştirme veya dilbilgiselleştirme” sürecinin gerçekleştiğine dikkat çekmektedir. Bunlar bazı dillerde işlevsel sözcükler olarak yer alan “gerçek”, “analiz”, “süreç” vb. sözcüklerdir. Bu üstsöylemsel sözcüklerin üstsöylemin doğasına uygunluğuyla ilgili önemli bir bilgi vermektedir (aktaran Jiang, 2022: 56-57).

Örneğin üstsöylemsel ad olan örnek (16)’daki “*analiz*” yazarın daha önce söz ettiği bilgiye işaret eder ve onu devam eden tümceyle ilişkilendirir, tutarlı bir söylem akışı kurar ve okuyucuların bu bilgi parçalarını daha iyi anlamalarına yardımcı olur. Bu bilgi odaklı etkileşimli çalışma, “bu” gösterimsel adıyla artgönderimsel olarak gerçekleştirilebilir. Bu durumda, analizin “bir maddenin bileşenlerini veya bileşimini belirleme yöntemleri” anlamına gelen pazarlamaya özgü anlam açısından daha az sözlüksel olduğunu görebiliriz (Hyland ve Tse, 2007: 244) ancak işlevsel anlamda belirsiz ve çok çeşitli yorumlara açıktır. Bu durumda metin içindeki art ya da öngönderimle anlam sağlanmaktadır. Nation (2001) bu tanımları çok daha net hale getirerek bu teknik dışı sözcüğü daha “sözlüksüzleştirilmiş ya da sözlüksellikten arındırılmış”, dilbilgisel ve üstsöylemsel biçime geldiğini savunmaktadır ve metin içinde daha çok hangi anlamı taşıdığı değil hangi anlama atıfta bulunduğunun önemli olduğunu söylemektedir (Nation, 2001:212’den aktaran Jiang, 2022: 57- 58).

(16) "Following these recommendations, we created product indicators based on the three opener ability items and the three secure attachment items. Moreover, we mean-centred all indicators before creating the product indicators to facilitate interpretation of the results. This *analysis* revealed a significant negative interaction between a salesperson's opener ability and a customers's secure attachment ($y = -.25, p < .01$)."

*Bu tavsiyeleri takip ederek, üç açma yeteneği ögesini ve üç güvenli bağlantı ögesini temel alan ürün göstergeleri oluşturduk. Ayrıca sonuçların yorumlanmasını kolaylaştırmak için ürün göstergelerini oluşturmadan önce tüm göstergeleri ortalamaya aldık. Bu **analiz**, satış görevlisinin açılma yeteneği ile müşterinin güvenli bağlanması arasında anlamlı bir negatif etkileşim olduğunu ortaya çıkarmıştır ($y = -.25, p < .01$). (Pazarlama)*

(Jiang, 2022: 57- 58)

"Üstsöylemsel adların, metin anlamına ve metin edimbilimine katkıları oldukça önemlidir" (Meyer, 1997: 9), üstsöylemsel adların edimbilimsel anlamlarının bağımsız olarak değil, sözlük ve dilbilgisinin arayüzünde yapıldığını eklemek önemlidir (Hunston ve Francis, 2000; Schmid, 2000). Böylece "işaret adlarıyla, açıkça tek bir öge birimiz olduğunu" varsaymak tartışmalıdır ve Flowerdew'in (2015: 29-30) iddia ettiği gibi, *benim hipotezim şudur, benim sonucum şudur, iddiam şudur* ya da *söz veriyorum ki* gibi üstsöylemin edimsöz işaretleyicileriyle adsıl biçimlerini eşit derecede değiştirebiliriz. Bunun nedeni, söz konusu üstsöylemsel adlar +be+tümleç yantümcesi gibi bazı sözdizimsel kalıpların "karakterize edici" olması ve "bu nedenle, konuşmacıların olaylara ve durumlara karşı tutumlarını ortaya koymalarına izin veren bir konuşma oyunu veya retorik bir strateji olarak görülebilmesidir (Schmid, 2000: 310- 312). Bu sözdizimsel yapının, gömülü adı konu/verilen bilgi olarak sunduğunu ve taşıdığı retorik ve pragmatik anlamı olduğu gibi kabul ettiğini gösterir (Schmid, 2000: 312). Hunston ve Francis (2000: 185-188) de bu adların retorik davranışlarının sözlükdilbilgisel kalıplarda anlam oluşturduğunu gösterir (aktaran Jiang, 2022: 58).

2.2.2.2.2. Adlaştırma

Adlaştırma, akademik yazının önemli ve ortak bir özelliğidir. Halliday'in de belirttiği gibi, "yazılı dil dünyası, yüksek sözcük yoğunluğu ve paketlenmiş dilbilgisel eğretilmelerle adlaştırılmış bir dünyadır. Söylemin daha teknik biçim almasını

sağlayan da bu özelliklerdir" (2003b: 132'den aktaran Jiang, 2022: 58). Üstsöylemsel adların kullanımı aynı zamanda *dilbilgisel eğretilmelerde* (metaphor) bir adlaştırma sürecini de içerir.

(17) "Given the *importance* of increasing the number of artifact orientations to parameter estimation accuracy, calibration of the UIUC three-axis mMT was repeated using six artifact orientations."

Parametre tahmin doğruluğu için artefakt oryantasyonlarının sayısını arttırmanın önemi göz önüne alındığında, UIUC üç eksenli mMT'nin kalibrasyonu altı artefakt oryantasyonu kullanılarak tekrarlanmıştır. (Elektronik Mühendisliği)

(Jiang, 2022: 58- 59)

(18) "As such, more motivated offenders and suitable targets will have the ability to converge in time and location compared to a fragmented retail space. In such *instances*, both higher property and violent crime rates can be expected."

Bu nedenle, daha motive suçlular ve uygun hedefler, parçalanmış bir perakende alanıyla karşılaştırıldığında zaman ve konum açısından birleşme olanağına sahip olacaktır. Bu gibi durumlarda hem mülkiyet hem de şiddet içeren suç oranlarının daha yüksek olması beklenebilmektedir. (Sosyoloji)

(Jiang, 2022: 58- 59)

Her iki durumda da üstsöylemsel adların kullanımları günlük dilden farklıdır. Günlük dil kullanımlarında, nesneler ve dünya katılımcıların eylemleri gerçekleştirdiği doğal bir biçimde temsil edilmektedir; etkinlikler eylemler ve zamanın mantıksal ilişkileriyle tasvir edilir ve sonuç, bağlaçlar aracılığıyla gerçekleştirilir. Bu, fiziksel dünyanın temsilinin doğal veya "uyumlu" bir biçimidir (Halliday ve Matthiessen, 2014: 710). Bu nedenle, örneğin (17) olayın gerçekliğine sezgisel olarak daha yakın bir biçimde yeniden yazılabilir: "Parametre tahmin doğruluğuna artefakt yönelimlerinin sayısını arttırmak önemlidir". Bir sıfat tarafından yapılan bu tanımlama, muhtemelen fiziksel dünyaya dair algılarımızı dilin dilbilgisi sisteminde gördüğümüz biçimiyle nasıl tercüme ettiğimizin göstergesidir (Jiang, 2022: 58-59).

Bununla birlikte, akademik yazı genellikle bir eylem veya olayın nesnelleştirildiği veya metalaştırıldığı uyumsuz bir temsil biçimidir. Örnek (17)'de,

“parametre tahmin doğruluğuna artefakt yönelimlerinin sayısını artıran açıklama”, ad olan “önem” ile tamamlanmıştır. Süreçlerin, etkinliklerin ve olayların "varlıklarmış gibi yorumlandığı" bu temsil biçimi, Halliday ve Matthiessen'in "dilbilgisel eğretilme" dediği şeydir (Halliday ve Matthiessen, 2014: 686-710'den aktaran Jiang, 2022: 59). Dilbilgisel eğretilmeyle, "tipik olarak bir dilbilgisi aracıyla gerçekleştirilen bir anlamsal özellik, bunun yerine başka bir araçla gerçekleştirilir" (Halliday, 1993: 141'den aktaran Jiang 2022: 59). Dilbilgisel eğretilme biçimi olan adlaştırmaların baskın olduğu akademik dilde, nesne olmayan olaylar ad olarak yorumlanarak nesnelleşir.

Martin, dilbilgisel eğretilmenin “metni düzenlemek için bir araç” (1993: 264) ve adlaştırmının önemli bir özelliğinin, "metinsel bilgiyi, dilin sistematik gelişimini, en üst düzeye çıkarabilmesi" olduğunu belirtir (Halliday, 2003b: 133) ve aynı zamanda savın inşasının ve bilgi birikiminin oluşmasında önemli bir rol oynar (Charles, 2003, 2007; Hyland ve Jiang, 2021; Martin, 1991). Bir süreci veya olayı adlandırmak, onu daha sonra “adım adım bir sav geliştirmek için diğer tümceler yapısına bileşenler olarak giren” bir şey olarak nesnelleştirilmiş bir adsıl biçime dönüştürür (Halliday, 1994: 353). Üstsöylemsel adlarda yer alan adlaştırma, akademik yazmada söylem akışının sağlanmasında, sav ve bilgi birikiminin genişletilmesinde önemli bir rol oynar (aktaran Jiang, 2022: 59).

Halliday (1993a: 144) adlaştırmayı bilimsel bir metnin temelini her adımın bir sonraki adıma yol açtığı deneylere dayanan bir akıl yürütme zincirinin geliştirilmesi olarak tanımlar. Ancak bir sonraki adıma geçebilmek için önceki adımda var olan bilgiyi tekrarlamak gereklidir. Örnek (19) bu durumu net bir biçimde göstermektedir (Jiang, 2022: 60).

(19) “This provides some indication that vegetative incompatibility systems may not prohibit anastomoses of non-self mycelium, although the full extent of this *phenomenon* has yet to be tested. Further evidence could be found by finer-scale examination of intra-specific variation, or by examining the genotypic diversity of extramatrical mycelium in shiro.”

Bu, bitkisel uyumsuzluk sistemlerinin kendinden olmayan miselyumun anastomozlarını yasaklamayabileceğine dair bazı göstergeler sağlar, ancak bu olgunun tam kapsamı henüz test edilmemiştir. Daha fazla kanıt, tür içi varyasyonun daha ayrıntılı incelenmesiyle veya shiro'daki ekstramatrik

miselyumun genotipik çeşitliliğinin incelenmesiyle bulunabilmektedir.
(Biyoloji)

(Jiang, 2022: 60)

Örnek (19)'da “bitkisel uyumsuzluk sistemlerinin kendinden olmayan miselyumun anastomozlarını yasaklayamayacağı” durumu adlaştırılır ve bir “fenomen” olarak temsil edilirken “fenomen” sözcüğünün kullanılması sözlüksel olarak birincisi tarafından gerçekleştirilir. Bu üstsöylemsel ad devamında gelen tümcenin yapısına bir kurucu olarak ve aynı zamanda o tümcede yer alan sürece bir katılımcı olarak girmektedir. Böylece bu ad, yazarın savını bir sonraki hamleye yönlendiren bir işleve sahiptir. Adlaştırmanın bu biçimde kullanımı metnin düzenlenmesini sağlar ve yazara bir sonraki adım için sav oluşturur. Sinclair'e (1993: 7) göre örnek (19)'da yer alan üstsöylemsel ad adlaştırma sırasında önceki bilgileri “kapsayıcı” bir özellik taşır ve metnin durumu konumuna geçerek bir önceki tümcenin rolünü üstlenir (Jiang, 2022: 60).

Ayrıca, adlaştırma önceki bilgileri kapsar ve o bilgileri daha önce verilmiş ve içselleştirilmiş olarak kabul eder. “Vejetatif uyumsuzluk sistemlerinin kendi kendine olmayan miselyumların anastomozlarını yasaklayamaması” olayı, kapsayıcı olan “fenomen” sözcüğüyle adlandırılmış olduğundan, önceki bilgide yer aldığını ve sorgulanamayacağını vurgular. Bu nedenle, adlaştırma, başka bir yerden gelen bilgilerin, okuyucu tarafından bilindiğini düşündüren bir biçimde temsil edilmesine izin verir ve böylece yazarla okuyucu arasında bir düşünce birliği oluşmasına yardımcı olur (Jiang, 2022: 60).

Yine örnek (19)'da önceki bilgi olan “vejetatif uyumsuzluk sistemleri, kendinden olmayan miselyum anastomozlarını yasaklamayabilir” zaten aslında bir *gösterge* iken daha sonra yeniden kapsayıcı olan bir adla (fenomen) adlaştırma aracılığıyla temsil edilir. Bu durum yazarın bu bilgiye bakış açısındaki değişikliği göstermektedir. Başka bir deyişle yazar, daha önceden kapsanmış iletiye karşı kendi duruşunu belirleme fırsatı elde etmiştir. Bu nedenle, adlaştırma aynı zamanda içinde herhangi bir duruş barındırmayan ancak kapsayıcı özellik taşıyan tümcelere yazarın bakış açısını yansıtan bilgiler ekleme fırsatı vermektedir. Örnek (19) için değerlendirildiğinde İngilizcede kaçınma ifade eden bir kiplik olan *may*'in kullanımının adlaştırmada kaybolduğu görülmektedir. Bu rastgele ya da keyfi bir

kullanım değil yazarın bu bilgilere yönelik duruşunun bir göstergesidir (Jiang, 2022: 61).

Adlaştırmının son, aynı zamanda önemli bir özelliği, bir "soyutlama, genelleme ve belirsizlik" duygusu yaratabilmesidir (Halliday, 2003: 53'den aktaran Jiang 2022: 61) ve aynı zamanda adlaştırmada "zaman ve kişi için işaretlemeyen kaçınılır veya kaçınılılabılır" (Halliday, 2003: 68). Üstsöylemsel adların değerlendirici işlevi için özellikle önemli olan kişisel bir edicinin olmamasının bir duruş oluşturmaya rağmen nesnel olmasıdır. Bu durum örnek (20)'de gösterilmektedir.

(20) "It raises the *possibility* that it could be due to a small increased risk of non-prostate cancer death from prostate cancer treatment."

Bunun, sonradan kanser tedavisinden kaynaklanan prostat dışı kanser ölümlerindeki küçük bir artış riskinden kaynaklanabileceği ihtimalini artırmaktadır. (Tıp)

(Jiang, 2022: 61)

Bu, tanımları olası sıfatlardan ziyade ad olasılığı olarak temsil eden dilin dilbilgisi açısından metaforik bir kullanımıdır. Uyumlu bir yeniden ifade, "prostat kanseri tedavisinden kaynaklanan prostat dışı kanser ölüm riskindeki küçük bir artıştan kaynaklanıyor" olabilir. İki formun karşılaştırılması, dilbilgisel metafor kullanıldığında, kipliğin yansıtılan yan tümcedeki önermenin dışında kodlandığını, dolayısıyla epistemik yargının "değerlendirilen önermeden ayrılarak ve tümcenin başlangıç noktası olarak sunulduğunu" gösterir (Hyland ve Tse, 2005: 40).

Bununla birlikte, özellikle "doğa bilimlerinde" akademik yazma, "daha az müdahaleci veya kişisel bir tarz" olarak belirir ve yazarlardan "yorumlarının nesnelliğini güçlendirmeleri ve kendi seslerini dolaylımsız doğanınine tabi tutmaları" beklenir (Hyland, 2001b: 216). Böylece dilin dilbilgisel eğretilme olarak adlaştırmaya kullanımı, özellikle üstsöylemsel adların kullanımı, yazarların duruşlarını nispeten nesnel bir tonda iletmelelerine olanak tanır.

Özetle, üstsöylemsel adlar, akademik dilde yaygın olan önemli ad türleridir. Üstsöylemsel adların tanımında sözlüksel belirsizlik ve adlaştırmaya olmak üzere iki söylemsel özellik birleşmektedir. Bu adlar; bilgi parçalarını birbirine bağlamaya, savı ve bilgi birikimini genişletirken onları tutarlı bir söylem halinde iç içe geçirmeye

motive ederler. Yazarlara ayrıca kendilerini nispeten nesnel bir üslupla ifade etme şansı verirler (Jiang, 2022: 62).

2.2.2.3. Üstsöylemsel Adların Seçim Ölçütleri

Daha önce önerilen tanıma göre üstsöylemsel adlar, anlamı belirsiz ve sözlüksel özgülük gerektiren, üstsöylemsel olarak güncel metinlerin içinde veya dışında bir yerde somut olarak işaret ettikleri ad türleridir. Bu, yazarların uyumlu söylemler düzenlemesine, referans içeriği hakkında bakış açılarını ifade etmesine ve belirli bir topluluğun üyeleri olarak okuyucularla etkileşime girmelerine izin verir. Bununla birlikte, potansiyel bir üstsöylemsel ad aşağıdaki üç ölçütü karşılamalıdır (Jiang, 2022: 62-63):

1. Anlam olarak belirsizdir, bu nedenle mevcut metnin içinde bir yerdeki bir tümce veya yantümceyle anlamsal olarak belirtilmesi gerekir.
2. Dilbilgisi önemlidir çünkü üstsöylemsel adlarla onların atıfta bulundukları şey arasında "birlikte yorumlamayı" kolaylaştırır.
3. Üstsöylemsel adlar ön veya son niteleyiciler aracılığıyla anlam kazanmaktan ziyade tümce ötesinde metin düzleminde anlam kazanır.

(21) “There is evidence that a focus on meaning can engage such acquisitional processes, and there is also psycholinguistic research that argues for a clear role for explicitness and consciousness, and for the manipulation of attentional focus. This *discrepancy* places proponents of task-based instruction in a difficult position, since, while it is clear that there are *advantages* of using such an *approach*, it is difficult to know how strongly to argue this *position*, and how exactly to implement such *instruction*. A necessary *step*, therefore, is to draw on the preceding *discussion* to set the appropriate *goals* for task-based approaches.”

Anlam üzerine odaklanmanın bu tür edinim süreçlerini harekete geçirebileceğine dair kanıtlar vardır ve aynı zamanda açıklık ve bilinçliliğin ve dikkat odağının manipülasyonunun açık bir rolünü savunan psikodilbilimsel araştırmalar da vardır. Bu tutarsızlık, göreve dayalı öğretimin savunucularını zor bir duruma sokmaktadır; çünkü böyle bir yaklaşımı kullanmanın avantajları olduğu açık olmasına rağmen, bu konunun ne kadar güçlü bir şekilde savunulacağını ve bu tür bir öğretimin tam olarak nasıl uygulanacağını bilmek zordur. Bu nedenle gerekli bir adım, göreve dayalı yaklaşımlar için

uygun hedefleri belirlemek amacıyla önceki tartışmadan yararlanmaktır.
(Uygulamalı Dilbilim)

(Jiang, 2022: 62-63)

İlk olarak; “tutarsızlık”, “yaklaşım”, “durum”, “konum”, “tartışma” ve “hedefler” üstsöylemsel adlardır çünkü bunlar belirleyiciler tarafından yönlendirilmektedir ve ilk beş ad artgönderim olarak önceki bilgilere atıfta bulunurken sonuncusu öngönderimsel olarak atıfta bulunmaktadır. “Avantaj” da tamamlayıcı tümcede takip eden önermeye öngönderimsel olarak işaret eden bir üstsöylemsel addır. “Adım” başka bir üstsöylemsel addır, çünkü gelecek bilgiye, gerçekleştiği yerde sözlük-dilbilgisel kalıp aracılığıyla gönderme yapar. Buna karşılık, “savunucular/savunanlar”, “öğretim”, “konum” ve “yaklaşım”lar, anlam bakımından belirli olmasalar da, üstsöylemsel adlar değildirler, çünkü bunlar eş-yorumlayıcı dilbilgisel kalıpların hiçbirine girmezler ve bu nedenle, ne bitişik tümce(ler) tarafından sözlükselleştirilirler ne de bilgi referansı ile belirtilirler (Jiang, 2022: 63-64).

Bununla birlikte, ilk cümledeki “kanıt” ve “araştırma”, üstsöylemsel adlar açısından tartışmalı ve ayrımı güç adlardır. “Kanıt” için, son konum ilgeçli yantümce, kanıtın ne olduğunu değil, kanıtın neyi kanıtladığını belirtmektedir. Aynı biçimde “araştırma” örneğinde, ilgi tümceciği seçim ölçütlerinden ziyade kimliğe göre belirlilik sağlar. Başka bir deyişle yazarın duruşunu değil katılımı gösterir bu nedenle üstsöylemsel ad olarak kabul edilmemiştir (Jiang, 2022: 64).

2.2.2.4. Sözcük-dilbilgisel Özellikler

Üstsöylemsel adların yazar duruşuyla ilgili bilgi vermesinde önem taşıyan bir diğer konu ise dilbilgisidir (Jiang ve Hyland, 2016: 8). İngilizcede “üstsöylemsel ad+be+tümleç yantümceciği” gibi kullanılan sözdizimsel bir kalıp aslında yazarların bir şeye karşı olan tutumlarını oldukça ince bir biçimde göstermelerine olanak sağlamaktadır (Schmid, 2000: 310-312’den aktaran Jiang ve Hyland, 2016: 8).

Üstsöylem adları böylece metinlerde hem bilgi odaklı etkileşimli hem de alıcı odaklı etkileşimli boyutlarda yazar-okuyucu bağıntıları kurmaktadır. Bilgi odaklı etkileşimli özellikler metnin okuyucu dostu yönlerini vurgulamaktadır. Yazar

okuyucunun ihtiyaçlarını öngördüğü ve yanıtladığı için etkileşimin birincil yönü okuyucudan yazaradır (Thompson ve Thetela, 1995: 104'ten aktaran Jiang ve Hyland, 2016: 8). Alıcı odaklı etkileşimli boyut ise, yazarın metnin ortaya çıkmasında okuyucuları da sürece dâhil etmeye karar verdiği düzey olarak tanımlanmaktadır (Thompson, 2001: 61'dan aktaran Jiang ve Hyland, 2016: 8). stsylemsel adlar İngilizcede “ad+sonraki adsıl tümcecik” örüntüsünde kullanıldığında bu iki işlevi aynı anda gerçekleştirebilmektedir. Bu kullanımda adlar, bilgi odaklı etkileşimli bir biçimde yantümcenin içeriğine değinmekte ve yazarların bu içeriğe yönelik tutumlarını alıcı odaklı etkileşimli olarak nitelemektedir (Jiang ve Hyland, 2016: 8). Sözcük-dilbilgisel kalıplar üstsöylemsel adlar ve içerikleri arasındaki bağlantıları birlikte yorumlama veya bir bilişsel modelin özdeş veya yakından ilişkili bileşenlerinin etkinleştirilmesini kolaylaştırmaya hizmet etmektedir (Schmid, 2000: 21-29).

Schmid (2000: 31), "sadece sözcüklerin (stsylemsel adların) değil, aynı zamanda dilbilgisi yapılarının da anlamları harekete geçirmek için sistematik bir potansiyele sahip olduğunu" savunur. Bu nedenle, Flowerdew (2015: 29-30) tarafından öne sürülen iddia, bu adların tek bir dilbilgisi birimi oluşturduğu ve “benim hipotezim şudur”, “benim sonucum ş”, “benim düşüncem şudur” gibi adcıl yükleme yapılarıyla (alternatifleriyle) kolayca değiştirilebileceği tartışmalı bir konudur. Bunun nedeni ise sözcük-dilbilgisel yapıların bazılarının retorik bir strateji işlevi görmesidir (Schmid, 2000: 310-312). Örneğin yantmcelemeyle üstsöylemsel adın son derece ince bir biçimde konu ya da verilen bilgi olarak yantmceye gömülmesi anlamın hafife alınmasını sağlar (Schmid, 2000; Hunston ve Francis, 2000'den aktaran Jiang 2022: 64).

Bu nedenle çalışmada Jiang'a (2022) koşut olarak Türkçede stsylemsel adların sözcük-dilbilgisel dökümleri yapılmış ve bu yapıların her birinin üstsöylemsel açıdan işlevleri tek tek ele alınmıştır. Aynı zamanda Türkçede tespit edilen sözcük-dilbilgisel yapıların her birinin hangi gönderime (art ya da n) sahip olduğu belirlenmiştir. Türkçede bulgularan her bir örüntü yazarın değerlendirmesi ya da duruşu açısından ele alınmıştır.

2.2.2.5. Retorik İşlevler

Üstsöylemsel adlar ya da benzer ad türlerinin metindeki işlevlerini incelemek için birtakım girişimlerde bulunulmuş olmasına rağmen alanyazında bu işlevleri sistematik olarak sınıflandıran ya da disiplin bağlamında sosyal etkileşim alanı olarak araştıran tek çalışma Jiang ve Hyland (2015, 2016, 2017) ve Jiang’a (2022) aittir. Bu araştırmalara göre üstsöylemsel adlar söylemde “üstsöylemsel işlevler” gerçekleştirmektedir ve retorik işlevlerin ayrıntılı incelenmesi için Hyland’in (2005a) bilgi odaklı etkileşimli ve alıcı odaklı etkileşimli üstsöylem belirleyicilerinden oluşan üstsöylem modeli temel alınmaktadır.

Üstsöylemi; yazarın metne ya da okuyucuya atıfta bulunduğu bir araç olarak gören Hyland, bağlamsal etkileşimde üstsöylemin düzenleyici ve değerlendirici özelliklerini özetleyen bilgi odaklı etkileşimli ve alıcı odaklı etkileşimli boyutlarda bir üstsöylem modeli oluşturmaktadır (2005a: 48-50). Modelin bilgi odaklı etkileşimli ve alıcı odaklı etkileşimli boyutları Thompson ve Thetela (1995) ve Thompson’dan (2001) aktarılmış olsa da modele hem duruş hem de katılım özellikleri dâhil edilerek daha geniş bir odağa taşınır ve böylece model üstsöylemsel adlar için daha uygun bir biçime dönüşür (aktaran Jiang, 2022: 67). Hyland’in (2005a) üstsöylem modeli üzerine inşa edilen üstsöylemsel adlar retorik işlevleri iki boyutta yerine getirmektedir.

2.2.2.5.1. Bilgi Odaklı Etkileşimli Boyut

Bu boyutta, yazarın katılımcı bir izleyici kitlesi hakkındaki farkındalığı ve olası bilgisini, ilgi alanlarını, retorik beklentilerini ve işleme yeteneklerini yerleştirmek için aradığı yollar bulunmaktadır. Burada yazarın amacı; belirli okuyucuların ihtiyaçlarını karşılamak için bir metni biçimlendirmek ve sınırlamak, tercih ettiği yorumları ve hedeflerini geri kazanmak için savlar ortaya koymaktadır (Hyland, 2005: 49’dan aktaran Jiang 2022: 68).

Bu boyutta üstsöylemsel adların kullanımı, metnin bölümleri arasındaki ilişkilere işaret eder ve bağlaşıklık ve tutarlı bilgi akışı yönetiminde söylemi düzenleme yollarını ele alır: metinlerin öngönderim ve artgönderimsel bağlantıları olduğunu

ortaya çıkarır. Metnin okuyucuların ihtiyaçları göz önünde bulundurularak yapılandırılmasına imkân tanır (Jiang, 2022: 68).

Bilgi odaklı etkileşimli üstsöylem belirleyicilerinin bağıntılılık sağlayan işlevlerinin yanısıra yazar duruşunu gösterme işlevleri de bulunmaktadır ve üstsöylemsel adlar, yazarın söz ettiği içerik hakkındaki otoriter bakış açısını iletmeyi sağlamaktadır (Hyland, 2015; Charles, 2003, 2007). Bilgi odaklı etkileşim boyutunda yazarın amacı görüşlerini görünür duruma getirerek ve geliştirmekte olan metne yanıt vermelerini sağlayarak okuyucuların da metne katılımını gerçekleştirmektir (Hyland, 2005: 49). Böylece yazar, toplumu yansıtabilir ve kararlarını iletebilir; okuyucularla aynı boyutta buluşarak imgesel bir iletinin yanıtlama yöntemlerini gösterebilir (Jiang ve Hyland, 2016: 7-8).

Bir yandan, üstsöylemsel adlar yazar tarafından daha öncesine atıfta bulunmak ve onu devam eden söylemin içine yerleştirmek için kullanılır. Bu, yazarın okuyucuların anlama kapasitesi ve yorumlayıcı rehberliğe olan ihtiyacını anlama konusundaki değerlendirmesinin bir sonucudur. Üstsöylemsel adlarla, yazar devreye girer ve okuyucunun önceki metnin anlamını kavramasına ve özellikle metinde yer alan uzun bilgileri kurtarmasına yardımcı olur. Okuyucular, bağlaştık ve tutarlı bir metin oluşturmak amacıyla örnek (22), örnek (23) ve örnek (24)'te örnekleri görüldüğü üzere tartışma için yönlendirilir (Jiang, 2022: 68-69).

(22) “The amplitude of the rectified Formula determines the speed of rotation. Note that the linear acceleration Formula (along the Formula-axis) can also produce a differential voltage Formula signal. To explain this undesirable behaviour.”

(23) “We extend the literature on positive effects of disfluency by testing a new path whereby disfluency can enhance the appeal of people such as agents in service domains...because the product is viewed as more instrumental in accomplishing that goal.”

(24) “This assumes that the machinery that is called upon for the run on (I) is physically distinct from the machinery that would be called upon otherwise, so that the latter can be removed without removing the former. But while such a scenario might be a bit unusual in actual computing machines.”

Düzeltilmiş Formülün genliği dönüş hızını belirlemektedir. Doğrusal hızlanma Formülünün (Formül eksen boyunca) aynı zamanda bir diferansiyel voltaj

Formül sinyali üretebileceğini unutmayın. Bu istenmeyen davranışı açıklamak için... (Elektronik Mühendisliği)

Akılcılığın olumlu etkilerine ilişkin literatürü, akıcısızlığın hizmet alanlarındaki temsilciler gibi kişilerin çekiciliğini artırabileceği yeni bir yolu test ederek genişletiyoruz. Çünkü ürün, o hedefe ulaşmada daha etkili olarak görülmektedir. (Pazarlama)

Bu, (I)'de çalıştırılmak üzere çağrılan makinenin, aksi halde çağrılacak olan makineden fiziksel olarak farklı olduğunu, böylece ikincisinin, ilkinin çıkarmadan kaldırılabilirliğini varsaymaktadır. Ancak böyle bir senaryo gerçek bilgi işlem makinelerinde biraz sıradışı olabilmektedir. (Felsefe)

(Jiang, 2022: 68- 69)

Diğer taraftan, yazar ileriye göstermek ve okuyucuyu gelecek bilgiye hazırlamak için üstsöylemsel adlar da kullanır. Bu, aynı zamanda yazarın okuyucunun metnin yön ve içeriğiyle ilgili olarak “tahmin edici” bir sinyale (Tadros, 1985) ihtiyaç duyabileceğine dair okur farkındalığını da göstermektedir. Yazar, üstsöylemsel adları okuyucu dostu bir pusula olarak kullanarak örnek (25) ve örnek (26)’da gösterildiği gibi okuyucuları takip edilecek söylemin tercih edilen bir yorumuna ve okumasına yönlendirmeye çalışmaktadır (aktaran Jiang, 2022: 69).

(25) “The important role of flagellin A in both bacterial motility and virulence is well documented. Since flagellin A was downregulated in the only AAG-associated HP, may speculate that a decrease in motility.”

(26) “Our characterization of woman as more selective has multiple potential explanations that we are unable to disentangle with the information at hand.”

Flagellin A'nın hem bakteriyel hareketlilik hem de virülanstaki önemli rolü iyi belgelenmiştir. Flagellin A, AAG ile ilişkili tek HP'de aşağı regüle edildiğinden, hareketlilikte bir azalma olduğu düşünülebilir. (Tıp)

Kadını daha seçici olarak nitelendirmemizin, elimizdeki bilgilerle çözemediğimiz birçok olası açıklaması bulunmaktadır. (Sosyoloji)

(Jiang, 2022: 69)

Üstsöylemsel adların bilgi odaklı etkileşimli özelliğiyle yazar, okuyucunun metni anlaması konusundaki endişesini ve kaygısını açıkça ortaya koyarak “bir

dayanışma göstergesi” (Thompson, 2001: 61) sunmaktadır. Üstsöylemsel adların her iki kullanımının da gösterildiği örnek (27)’de sırasıyla artgönderim “temel” ve öngönderim “öneri” ile yazar okuyucunun metni işlemesini kolaylaştırmak için bilgileri metin boyunca bilgi odaklı etkileşimli bir bilgi rotası biçimine getirmektedir (Jiang, 2022: 69-70).

(27) “As the development of empathy increases so does the likelihood of successful service encounters, as the parties to the Exchange become more familiar and better able to encode and decode accurately. This the **basis of relationship building**, long recognised in relationship marketing and mirrors the *suggestion* that relationship pass through the stages of initiation, development toward stability.”

Empatinin gelişimi arttıkça, başarılı hizmet karşılaşmalarının olasılığı da artar, Değiş-tokuşun tarafları daha aşına hale gelir ve doğru biçimde şifreleme ve şifre çözme konusunda daha yetenekli hale gelir. Bu, ilişki pazarlamasında uzun zamandır tanınan ilişki kurmanın temelidir ve ilişkinin başlangıç, gelişme aşamalarından istikrara doğru geçtiği fikrini yansıtır. (Pazarlama)

(Jiang, 2022: 70)

Ancak, bu noktada açıklığa kavuşturulması gereken bir konu üstsöylemsel adlar ve adılar arasındaki gönderimle ilgili farklardır. Halliday ve Hasan’ın (1976: 275) da işaret ettiği gibi herhangi bir referans gösteriminde üstsöylemsel ad aslında “referans ögesine çok benzer” görünmektedir. Örnek (28)’de kullanılan “varsayım” ve devamında revize edilerek “bu” gösterimseliyle oluşturulmuş tümce göz önüne alındığında her ikisinde de öncesine gönderim yapılarak metin tutarlı biçime getirilmiştir; ancak burada önemli olan nokta yazarı tek bir gösterimsel yerine üstsöylemsel ad kullanmaya ikna eden nedenlerin ne olduğudur (aktaran Jiang, 2022: 70).

(28) “Although we frequently feel emotions that are rationally groundless, we tend to assume that this is not equally true of our beliefs. If I ask you to please not believe... in the way that you may, for example, automatically get excited when hearing of a rare and tantalizing opportunity. In what follows I argue that this plausible assumption is false. (Revised) In what follows I argue that *this* is false.”

Her ne kadar sıklıkla rasyonel olarak temelsiz duygular hissetsek de, bunun inançlarımız için aynı derecede doğru olmadığını varsayma eğilimindeyiz. Sizden lütfen inanmanızı istersem, örneğin nadir ve heyecan verici bir fırsatı

duyduğunuzda otomatik olarak heyecanlanabileceğiniz gibi. Aşağıda bu makul varsayımın yanlış olduğunu ileri süreceğim. (Revize edildi) Aşağıda bunun yanlış olduğunu ileri süreceğim. (Felsefe)

(Jiang, 2022: 70)

Halliday ve Hasan, bir ad biçiminin “adıl durumunda bulunmayan ve anlamın içine kişilerarası bir öge katmak gibi başka bir olasılığı ortaya çıkardığı”nı savunmaktadır. Örnek (28)’de olduğu gibi üstsöylemsel ad olan “varsayım” yazara referans bilgilerinin onaylanmamış olarak değerlendirilmesi için şans vermektedir. Aynı biçimde, bu durum Francis (198: 48) “yazarın önermeleri açık bir biçimde değerlendirme ihtiyacı, onu yalnızca dilbilgisel bir öge yerine sözlüksel olarak tutarlı bir öge seçmeye yönlendirir” görüşüyle koşutluk göstermektedir. Üstsöylemsel adlardan elde edilen aşağıdaki dört avantaj yazarların ad seçimlerine hitap etmektedir (aktaran Jiang, 2022: 70-71).

1. Değerlendirici anlamın eklenmesi: Üstsöylemsel adların değişmez anlambilim elemanı ya da değişmez anlamı her zaman için adılardan daha bilgilendiricidir ve böylece onlar atıfta bulundukları şeyi etiketleyebilir, nitelendirebilir ya da değerlendirebilir. Üstsöylemsel adlar aynı zamanda açık sınıf sözcükleridir ve yazara bir dizi duruş seçenekleri sağlar. Örnek (29)’da yazar, üstsöylemsel ad olan “hata” sözcüğünü kullanarak tutumsal bir değerlendirme aktarabilir. Bunun yerine “bu bir semboldür” ya da “Marx’ın savunduğu gibi....” demiş olsaydı aynı duruma ulaşamazdı (Jiang, 2022: 71).

(29) “Magnets, and matter more generally, are not simple objects which form a substratum of existence but are always involved in the changing social and natural relations of the World... This is an epistemological and practical **error** which is emblematic, Marx argues, of the approach of economists.”

Mıknatıslar ve daha genel olarak madde, varoluşun temelini oluşturan basit nesneler değil, her zaman Dünya’nın değişen sosyal ve doğal ilişkilerine dahil olan nesnelerdir... Marx’a göre bu, iktisatçıların yaklaşımının simgesi olan epistemolojik ve kılgın bir hatadır. (Sosyoloji)

(Jiang, 2022: 71)

2. Öncesi ya da sonrası için düzenleme olasılığı: Mevcut tartışmada üstsöylemsel adlara eklenen yeni bilgiler ön ya da art niteleyicileri içermektedir. Örneğin, örnek (185)'te betimleyici olan “epistemolojik ve pratik” ön niteleyicilerinin “hata” üstsöylemsel adından önce kullanımı aynı zamanda yazarın önceki inaçlarıyla ilgili bakış açısını göstermektedir (Jiang, 2022: 71).

3. Gönderimin sınırlarını netleştirme: Ön ya da son niteleyiciler aynı zamanda üstsöylemsel adlar tarafından okuyuculara referans bilgilerini sunmak amacıyla daha iyi yönlendirmek için referans aralığını kısıtlamaya yardımcı olabilir (Biber and Gray, 2010; Jiang and Hyland, 2020'den aktaran Jiang, 2022: 72). Basit olarak örnek (30)'da “adım” üstsöylemsel adının önünde kullanılan “takip eden” niteleyicisi ve sayı gösteren 4 ile okuyucular dört adımı da bulmaları için daha iyi yönlendirilebilir (Jiang, 2022: 72).

(30) “Therefore, we strongly recommend that the following 4 steps be taken by the members of the CTSA consortium:

Recommendation 1. The EdCD key function committee for the CTSA... set of CTSA competencies for team science education and training.

Recommendation 2. Core curricular components from various institutions should... expanding the scope of their biomedical research training programs. Recommendation 3. New methods of instruction may be needed to support the development... this training on a broad scale, across the consortium.

Recommendation 4. The CTSA evaluation key function committee should... evaluation of interdisciplinary team skills and productivity.”

Bu nedenle CTSA konsorsiyumu üyeleri tarafından aşağıdaki 4 adımın atılmasını şiddetle tavsiye ediyoruz:

Öneri 1. CTSA için EdCD temel işlev komitesi... takım bilimi eğitimi ve öğretimi için CTSA yeterlilikleri seti.

Öneri 2. Çeşitli kurumların temel müfredat bileşenleri... biyomedikal araştırma eğitim programlarının kapsamını genişletmelidir.

Öneri 3. Konsorsiyum genelinde geniş ölçekte bu eğitimin gelişimini desteklemek için yeni öğretim yöntemlerine ihtiyaç duyulabilir.

Öneri 4. CTSA değerlendirme kilit işlev komitesi... disiplinler arası ekip becerilerini ve üretkenliği değerlendirmelidir. (Tıp)

(Jiang, 2022: 54)

4. Sözdizimsel çokyönlülük: Adlar sözdizimsel olarak adılardan çok daha yönlüdür (Ivanic, 1991: 107'den aktaran Jiang, 2022: 72). Halliday'ın bilimsel söylemdeki adlar hakkında gözlemlediği gibi, sözdizimsel yapı içinde çok çeşitli konumlarda yer alabilirler. Örnek (31)'de olduğu gibi, yalnızca nesne konumundaki “anlayış” üstsöylemsel adın yeri değil aynı zamanda altı çizili tümleç yantümcesinin yeri de “bu” ya da “şu” adılarla doldurulamaz (Jiang, 2022: 72).

(31) “One particular technological trend “natural user interfaces in touchless devices such as Microsoft’s Kinect” highlights not only their promising potential but also the need for a deeper understanding of how and when consumers are likely to use them in both store and nonstore environments.”

Belirli bir teknolojik trend olan "Microsoft'un Kinect'i gibi temassız cihazlardaki doğal kullanıcı arayüzleri", yalnızca umut verici potansiyellerini değil aynı zamanda tüketicilerin bunları hem mağaza hem de mağaza dışı ortamlarda nasıl ve ne zaman kullanacaklarına dair daha derin bir anlayış ihtiyacını da vurgulamaktadır. (Pazarlama)

(Jiang, 2022: 72)

Örnek (31)'deki durum aynı zamanda üstsöylemsel adların kullanımının ardındaki belirli retorik niyetleri ortaya çıkarması açısından da anlamlıdır. Ayrıca üstsöylemsel adların sadece işaret adıları olarak dil kullanımının kişilerarası ve metinsel özellikleri olmadığını, aynı zamanda söylemin düşünsel gelişimine de katkıda bulunduğunu göstermektedir. Ek olarak, bilgi odaklı etkileşimli boyutun içerebileceği diğer bir yön, aynı üstsöylemsel adın dâhil edilip edilmeyeceğidir. Francis'e (1986: 31'den aktaran Jiang, 2022: 72) göre tekrarlayan üstsöylemsel ad etiketlemeden ziyade yeniden etiketlediği için tekrar sayılmamalıdır. Ancak Jiang (2022: 72) çalışmasında, yazarların söylemlerini yapılandırmak ve farklı disiplinlerde veya bilgi alanlarında bilgi iddiaları oluşturmak için üstsöylemsel adların nasıl kullanıldığını keşfetmeyi amaçladığından, yeniden etiketlemeleri de hesaba katmıştır. Bu nedenle, tekrarlanan üstsöylemsel adlar bilgiyi yeniden etiketlese de yazarların bilgiyi nasıl oluşturdukları ve bilgiyi nasıl algıladıkları konusunda da bilgi vermektedir. Yazarlar tartışmayla ilgili düşüncelerini pekiştirmek gibi retorik amaçlar için de tekrar eden sözcükleri kullanabilirler. Bu nedenle, tekrar eden öğelerin göz ardı edilmesi yazarın retorik ve amaçlı güdülerini gözden kaçırmaya neden olabilir (Jiang, 2022: 72).

Özetle, üstsöylemsel adlar bir yazarın retorik havuzunun bir parçasıdır ve okuyucuların önceki bilgilerini, olası anlama güçlüklerini ve yorumlayıcı rehberlik ihtiyacını tanıyarak yargı ve değerlendirmeleri ifade etmelerine olanak tanımaktadır. Yazarların düşünceleri iç içe geçirme, öneri bilgilerini düzenleme ve tutarlı bir bilgi akışı yaratma çabaları, dahası, bir disiplinin argümantasyon uygulamaları ve bilgi hakkındaki inançlarıyla yakından ilgilidir. Bilgi odaklı etkileşimli rollerinde, üstsöylemsel adlar “geleneksel olarak bağlaşıklığın bir deneyim teorisi”ne katkıda bulunmaktadır (Hyland, 2004: 116’dan aktaran Jiang ve Hyland 2016: 21).

Bu tartışmalar göz önünde bulundurulduğunda çalışmamızda tespit edilen üstsöylemsel adlardan tekrar edenler de Jiang’ın (2022: 72) düşüncesi doğrultusunda tekrar sayılmış ve yazarın duruşu betimlenmeye çalışılmıştır.

2.2.2.5.2. Alıcı Odaklı Etkileşimli Boyut

Bu boyut, yazarların araya girerek ve mesajlarına yorum yaparak etkileşimi yürütme biçimleriyle ilgilidir. Yazarın buradaki amacı, düşüncelerini açık ve anlaşılır hale getirmek ve okuyucuların devam eden metne yanıt vermelerine izin vererek onları sürece dâhil etmektir. Bu, yazarın metinsel bir “ses” veya topluluk tarafından tanınan bir kişilik ifadesidir ve yargılarını iletme ve kendisini okuyucularla açıkça konuma getirme yollarını içermektedir (Hyland, 2005a: 49). Bu boyutta kullanılan üstsöylemsel adlar da aslında değerlendirici ve ilgi çekicidir, dayanışmayı harekete geçirir, itirazları önceden tahmin eder ve “”metindeki okuyucu” ile hayali bir diyaloga yanıt verir (Thompson ve Thetela, 1995’den aktaran Jiang, 2022: 72-73). Duruş ve katılım bu boyutta odaklanır ve bir yazarın okuyucuyla ortak söylem oluşturmak için ne ölçüde devreye girdiğini belirler.

Üstsöylemsel adların seçimi, söylemi basitçe yapılandırmaktan veya kapsadıkları içeriği belirtmekten daha fazla görev üstlenir ve bir yazarın savının retorik inşasında kilit bir rol oynamaktadır. Bir yandan, yazarların bir iletinin önermesel içeriği konusunda net bir duruş oluşturmaya, okuyucuya metaryelin nasıl anlaşılması gerektiğini belirtmesine ve okuyucunun metne tepkisini biçimlendirmesine olanak tanıyan bir dizi duruş seçeneği sunmaktadır (Jiang, 2022: 72-73). Örnek (159)’da yazar, "normatifliğin egemen kaynağını toplumdaki bireyin dışında konumlandırarak

bireyi tamamen heteronom hale getirmek" tümlecinde sağlanan bilgilerin yanlış olduğu görüşünü göstermek için "hata" sözcüğünü seçmektedir. Bu örnekte aynı zamanda “egemen normatiflik kaynağını bireyin dışına yerleştirerek bireyi tamamen heteronom hale getirmek” yantümcesinde bir adlandırma süreci söz konusudur ve bu süreç üstsöylemsel ad olan “hata” sözcüğüyle özetlenerek bir nesne konumunda yer alır. Böylece üstsöylemsel ad, yazarın önermeye yönelik konumunu nesnelleştirerek ve önermeyi baştan kurarak savının gücüne ve etkinliğine katkıda bulunur. Yazarın duruşu iletinin çıkış noktasıdır ve okuyucunun onu olduğu gibi kabul etmesi istenir, böylece anlaşmazlık önlenmeye ve bakış açısının kabulü sağlanmaya çalışılır.

(32) “Hence, indirect sensitivity accounts cannot fulfill their purpose of explaining our intuitions about skepticism. This is the hard *problem* for indirect sensitivity accounts.”

*Dolayısıyla, dolaylı duyarlılık açıklamaları, şüphecilikle ilgili sezgilerimizi açıklama amacını yerine getiremez. Dolaylı duyarlılık hesapları için zor olan **problem** budur.* (Felsefe)

(Jiang ve Hyland, 2016: 3)

Örnek (32)’de yer alan “problem” yazarın altı çizili tümcedeki bilgiye yönelik olumsuz tutumunu ifade etmektedir. Burada üstsöylemsel adlar; ya yazarın içeriğe karşı duruşunu ifade ederek ya da paylaşılan bilgi ve retorik uygulamaların farkındalığına başvurarak okuyucuları söylem katılımcıları olarak metne dâhil etmektedir. Yazarların iddialara karşı takındığı farklı duruşları göstermenin yanı sıra kendi disiplinlerinin bilgi inşasıyla ilgili uygulamalarını da göstermektedir (Jiang ve Hyland, 2016: 23). Bu, yazarların topluluk tarafından tanınan bir kişiliğe sahip olmasının izdüşümüdür ve yargıları aktarma, okuyucularla uyum sağlama ve onlarla hayali bir diyaloga yanıt verme yollarını sergilemektedir (Jiang ve Hyland, 2017: 5).

Yazarlar kendi savlarına kişisel duruşlarını eklerken aynı zamanda okuyucuların varlığını da kabul etmeli, onların dikkatini çekmeli, bilgi birikimlerini takdir etmeli ve savlarıyla birlikte onları dâhil etmelidir (Jiang ve Hyland, 2017: 74-75).

Yazarların okuyucularla etkileşim kurabilmek için kullandıkları karşılıklı etkileşim taktiklerden biri, üstsöylemsel adları kullanmaktır. Bu tür adlar, yazarın ve okuyucunun ortak bir arka plan bilgisine atıfta bulunarak okuyucuları dâhil eder ve

yazarla okuyucu arasında dayanışma oluşturur. Hyland (2001a: 566); bu etkileşim stratejisinin, okuyucuları disiplin içindeki anlayışın doğal ve tartışmasız sınırları içinde konumlandırmak için "paylaşılan bilgiye yapılan atıflar" yapmanın daha az baskıcı ancak daha etkili bir yol olduğuna inanmaktadır (aktaran Jiang, 2022: 74-75).

2.2.2.6. Üstsöylemsel Adların Sınıflandırması

Duruş adlarının retorik temelli yeni bir sınıflandırmasını geliştiren Jiang ve Hyland (2015: 529); bu adlarının yalnızca yazarın yorumunu ve değerlendirmesini ifade etmek için yaygın olarak kullanılmadığını, aynı zamanda kullanılma biçimine göre farklı disiplinler arasında bilgi oluşturma açısından önemli farklılıklar sergilediğini belirtmektedir. Tablo 8’de Jiang ve Hyland (2015: 535) tarafından duruş adlarının akademik yazılardaki retorik çalışmaları açığa çıkarmasını sağlayan bir model olan ad tümleyicisi yapısında duruş adlarının sınıflandırılması yer almaktadır.

Tablo 8: Ad Tümleyicisi Yapısında Duruş Adlarının Sınıflandırılması

Varlığın Tanımlanması (entity)	Tanım (description)	Örnekler (examples)
Nesne (object)	Somutlaştırılabilir metinüstü (concretizable metatext)	rapor, yazılı çalışma, bölüm
Olay (event)	olaylar, süreçler ve kanıtlara dayanan durumlar	değişim, süreç, kanıt
Söylem (discourse)	sözel önermeler ve söz eylemler	sav, argüman, iddia, sonuç
Bilişsellik (cognition)	bilişsel inançlar ve tutumlar	karar, düşünce, inanç, şüphe
Varlığın Özellikleri (attribute)	Tanım (description)	Örnekler (examples)
Nitelik (quality)	özenilen, eleştirilen, değer verilen ya da küçümsenen nitelikler	avantaj, zorluk, değer
Tarz (manner)	eylemlerin koşulları ve olgu bağlamı	zaman, yöntem, yol, kapsam
Konum (status)	Kiplik seçimi	Olasılık, eğilim, seçim, yetenek
Varlıklar Arasındaki İlişkiler (relation)	Tanım (description)	Örnekler (examples)
neden-sonuç, farklılık vs.	neden-sonuç, farklılık, bağıntılılık	neden, sonuç, farklılık

Kaynak: Jiang ve Hyland, 2015: 535; Jiang ve Hyland, 2017: 19.

Jiang ve Hyland (2016: 11) tarafından güncellenen (duruş adı yerine üstsöylemsel ad teriminin kullanıldığı) Tablo 9’da yer alan yeni retorik temelli

sınıflandırmada; üstsöylemsel adların işlevsel olarak akademik yazarların varlıkları nasıl imlediği, varlıkların özelliklerini nasıl tanımladığı ve varlıklar arasındaki ilişkileri nasıl tartıştığı gösterilmektedir.

Tablo 9: Üstsöylemsel Adların İşlevsel Sınıflandırılması

Varlığın Tanımlanması (entity)	Tanım (description)	Örnekler (examples)
Metin (text)	Somut metinüstü	rapor, yazılı çalışma, bölüm
Etkinlik (event) / tanıtlayıcı (evidential)	etkinlikler, süreçler ve kanıtlara dayanan durumlar	değişim, süreç, gözlem
Söylem (discourse)	sözel önermeler ve söz eylemler	sav, argüman, iddia, sonuç
Bilişsellik (cognition)	bilişsel inançlar ve duruşlar	karar, düşünce, inanç, şüphe
Varlığın Özellikleri (attribute)	Tanım (description)	Örnekler (examples)
Nitelik (quality)	özenilen, eleştirilen, değer verilen ya da küçümsenen nitelikler	avantaj, zorluk, değer
Tarz (manner)	eylemlerin koşulları ve olgu bağlamı	zaman, yöntem, yol, kapsam
Konum (status)	Kiplik seçimi	yetenek, kapasite, olasılık, potansiyel
Varlıklar Arasındaki İlişkiler (relation)	Tanım (description)	Örnekler (examples)
neden-sonuç, farklılık vs.	neden-sonuç, farklılık, bağıntılılık	neden, sonuç, farklılık

Kaynak: Jiang ve Hyland, 2016: 12; Jiang, 2022: 75-76.

2.2.2.6.1. Varlığın Tanımlanması

Varlıkları tanımlayan adlar bunu yazarların metinler, olaylar, söylemler ya da bilişin yönleri hakkındaki yargılarını aktararak yaparlar. Metinleri betimleyen adlar, üstmetne ya da somut metin örneklerine gönderimde bulunur. Bu nedenle “rapor”, “makale”, “alıntı” gibi sözcükler tipik örneklerdir.

(33) “Team-based learning was...team science, which is supported by the recent *report* that TBL supports the reasoning strategies and social mechanisms that underlie ethical decision making required for the responsible conduct of research.”

Takım temelli öğrenme, TBL'nin araştırmanın sorumlu bir şekilde yürütülmesi için gerekli olan etik karar vermenin altında yatan akıl yürütme stratejilerini ve sosyal mekanizmaları desteklediğini belirten yakın tarihli raporla desteklenen bir takım bilimidir. (Tıp)

(Jiang, 2022: 76)

(34) “One difference that may account for this different pattern is that in those studies, disfluency was produced by the authors’ own text.”

Bu farklı örüntüyü açıklayabilecek bir fark, bu çalışmalarda akıcılığın yazarın kendi metni tarafından üretilmesidir. (Pazarlama)

(Jiang, 2022: 76)

(35) “In contrast, the product approach entailed the description of the characteristics of the task as static elements without making reference to any identifiable stage. In this case, the task is described in terms of the main characteristics that this written *product* should have without reporting engagement in problem-solving behaviour.”

*Bunun aksine, ürün yaklaşımı, görevin özelliklerinin herhangi bir tanımlanabilir aşamaya atıfta bulunulmadan statik öğeler olarak tanımlanmasını gerektirmekteydi. Bu durumda görev, problem çözme davranışına katılım bildirilmeden, bu yazılı **ürün**ün sahip olması gereken temel özellikler açısından tanımlanmaktadır. (Uygulamalı dilbilim)*

(Jiang, 2022: 76)

Etkinlik adları, sık sık kullanılan “değişim”, “süreç”, “girişim”, ve “gözlem” gibi örnek verilebilecek adlarla, ya eylemlerin ve süreçlerin ortaya çıkışları ve tekrar sıklıklarıyla ya da gerçek dünyadaki kanıtsal durumlarla ilgilidir.

(36) “For many years, metrology institutes in Europe have been endeavouring to build watt balances. To accelerate this *process*, the coming three years will see a joint Project between these institutes and the Avogadro Project to deal with possible discrepancies and successfully conduct a third independent h experiment.”

Avrupa'daki metroloji enstitüleri uzun yıllardır watt dengeleri oluşturmaya çalışmaktadır. Bu süreci hızlandırmak için önümüzdeki üç yılda bu enstitüler ile Avogadro Projesi arasında olası tutarsızlıkların üstesinden gelmek ve üçüncü bir bağımsız h deneyini başarıyla yürütmek için ortak bir Proje gerçekleştirilecektir. (Fizik)

(Jiang, 2022: 77)

(37) “In addition, there is extensive empirical *observation* that sex continues to determine the differences in levels of religious participation in modern societies.”

Buna ek olarak, modern toplumlarda cinsiyetin dini katılım düzeylerindeki farklılıkları belirlemeye devam ettiğine dair kapsamlı ampirik gözlemler mevcuttur. (Sosyoloji)

(Jiang, 2022: 77)

Söylem adları, “tartışma”, “iddia”, ve “sonuç” gibi sözlü önermeleri ve söz edimlerini tanımlamaktadır.

(38) “Return now to Olson’s *claim* that, if there were two thinkers of all our thoughts, the person and the animal, neither thinker could know which one it was. When presents this *objection*, he discusses the version of Teletransportation which I called the Branch Line Case.”

Şimdi Olson'un iddiasına dönelim; eğer tüm düşüncelerimizin iki düşünürü olsaydı, kişi ve hayvan, hiçbir düşünür onun hangisi olduğunu bilemezdi. Bu itirazı sunarken, benim Şube Hattı Davası olarak adlandırdığım Teleulaşım versiyonunu tartışmaktadır. (Felsefe)

(Jiang, 2022: 77)

(39) “This result indicates that Dpb11 anaphase bridges form in early anaphase and persist until late mitosis. This *conclusion* was further supported by time-lapse microscopy, which demonstrated that Dpb11 bridges progressively elongate through anaphase.”

Bu sonuç, Dpb11 anafaz köprülerinin erken anafazda oluştuğunu ve geç mitozaya kadar devam ettiğini göstermektedir. Bu sonuç, Dpb11 köprülerinin anafaz boyunca giderek uzadığını gösteren hızlandırılmış mikroskopi ile desteklenmiştir. (Biyoloji)

(Jiang, 2022: 77)

Biliş adları, “inanç”, “tutum”, “karar”, “fikir”, “varsayım” ve “şüphe” gibi zihinsel uslamlama yöntemleriyle ilgilidir.

(40) “The *assumption* underlying this type of accounts is that as new importes concepts (English words) are introduced into society, ... concepts in Japanese society.”

Bu tür açıklamaların altında yatan varsayım, yeni ithal kavramların (İngilizce sözcükler) topluma tanıtılmasıyla, ... Japon toplumundaki kavramların ortaya çıkmasıdır. (Uygulamalı dilbilim)

(Jiang, 2022: 77)

(41) “In this context, the *ideal* of following FH in all conduct is not an end-standard in our sense but a distinctive kind of end-aim, ... any particular result.”

Bu bağlamda, tüm davranışlarda FH'yi takip etme ideali, bizim anladığımız anlamda bir nihai standart değil, farklı bir tür nihai amaçtır, ... herhangi bir özel sonuçtur. (Felsefe)

(Jiang, 2022: 78)

2.2.2.6.2. Varlığın Özellikleri

Varlığın özellikleriyle ilgili üstsöylemsel adlar yazarların; varlıkların niteliği, durumu ve oluşumu hakkındaki değerlendirmeleriyle ilgilidir. Dolayısıyla, nitelikle ilgili olan sözcükler; bir şeyin beğenilip beğenilmediğini, eleştirilip eleştirilmediğini, değer görüp görmediğini artı ya da eksi ölçeğinde (ör: iyi – kötü, önemli – önemsiz) değerlendirir. Genellikle “avantaj”, “zorluk” ve “tehlike” gibi adları içermektedir.

(42) “If we adopt too narrow a conception... only bear so much weight, that may well send us back to the drawing board. I do not think that Kant’s conception of freedom gives rise to this *problem*.”

Eğer çok dar bir anlayışı benimsersek... yalnızca çok fazla ağırlık taşırız, bu da bizi çizim tahtasına geri gönderebilir. Kant’ın özgürlük anlayışının bu soruna yol açtığını düşünmüyorum. (Felsefe)

(Jiang, 2022: 78-79)

(43) “Such segmentation has the key business *advantage* of serving as a basis for product development in a way that better reflects the preference patterns of consumers, rather than in a way that is based on arbitrary country borders.”

Bu tür bir segmentasyonun, keyfi ülke sınırlarına dayalı bir yöntem yerine tüketicilerin tercih kalıplarını daha iyi yansıtacak şekilde ürün geliştirmenin temelini oluşturması gibi temel ticari avantajı bulunmaktadır. (Pazarlama)

(Jiang, 2022: 78-79)

Tarzla ilgili adlar, eylemlerin ve durumların koşullarını ve oluşumunu tanımlamaktadır. “Zaman”, “yöntem”, “yol”, ve “kapsam” gibi örnekler, bunların yer ve zaman içindeki boyutlarını, gerçekleştirilme biçimlerini ya da gerçekleşme sıklıklarını göstermektedir.

(44) “A firm (or nation) had factors of production (largely operand resources) and a technology (an operant resource), which had value to the extent that the firm could convert its operand resources into outputs at a low cost.”

Bir firma (veya ulus), firmanın işlenen kaynaklarını düşük maliyetle çıktılara dönüştürebildiği ölçüde değere sahip olan üretim faktörlerine (büyük ölçüde işlenen kaynaklar) ve bir teknolojiye (bir işlenen kaynak) sahipti. (Pazarlama)

(Jiang, 2022: 79)

(45) “As the slope of every interpolating line is a power of 2, the slope multiplication is replaced with a shift operation. In such a way, the proposed squarer is implemented with,,than squarers proposed in [13] and [14].”

Her enterpolasyon çizgisinin eğimi 2'nin katı olduğundan, eğim çarpımı bir kaydırma işlemiyle değiştirilir. Bu yolla önerilen kareleyici, [13] ve [14]'te önerilen kareleyicilerle uygulanmaktadır. (Elektronik Mühendisliği)

(Jiang, 2022: 79)

Konumu ilgilendiren üstsöylem adlar, yazarın *bilgisellik* (epistemic modality), *yükümlülük* (deontic modality) ve *devingenlik* (dynamic modality) kiplik yargılarını göstermektedir (Palmer, 2001'den aktaran Jiang ve Hyland, 2016: 13). Bilgisel kiplik, olasılık ve doğruluk gibi “olasılık” ve “kesinlik” adlarıyla ilgilidir, yükümlülük kipliği gereksinim ve zorunluluk gibi “yükümlülük”, “zorunluluk”, ve “gereklilik” gibi adlara gönderimde bulunmaktadır. Devingenlik ise “yetenek”, “kapasite”, “potansiyel” ve “eğilim” gibi yetenek, fırsat ve eğilim gibi adlarla tanımlanmaktadır (Jiang ve Hyland, 2016: 13; Jiang ve Hyland, 2017: 20).

Bilgisel kiplik, erişilebilir kanıtlardan oluşan ve bir çıkarımın olasılığı ya da gerekliliğiyle açıklanabilen anlamları içermektedir. Başka bir deyişle, bir önermenin doğruluk değerinin konuşmacı tarafından göreceli bir biçimde aktarılmasıdır. Yargı içeren bu kiplik, konuşmacının yargısının kesin olma derecesine göre olası ya da gerekli olarak doğrudur. Yükümlülük kipi ise ahlaki açıdan sorumlu bireyler tarafından gerçekleştirilen eylemin olasılık ya da gerekliliğiyle ilgilidir. Yani edici üzerindeki yaptırımın zayıf veya güçlü bir biçimde yansıtılmasına bağlı olarak izin verme ve zorunluluk yükümlülüğüyle ilintili olan olay kipliği olarak tanımlanmaktadır. *İzin verme, zorunlu kılma, emretme, öneri, istek, niyet bildirme* bu kiplikle verilmektedir (Portner 2009; Palmer 2001; Kratzer 1991; Lyons 1977). *Yetenek, kapasite* gibi gerçek dünyanın kuramsal çeşitliliğini içeren kiplik ise devimsel kiplik olarak tanımlanmaktadır (von Wright, 1951).

(46) “In several papers, Miguel et al. investigated the *possibility* of explaining experimentally observed AE signals in terms of the intermittent bursts of dislocation activity observed in their creep deformation simulations 5,6.”

(47) “This may suggest that among Poles who...less involved in religion than the previous one. This *trend* can be important to the extent that it may represent...in Polish society over the coming years.”

Birçok araştırmada Miguel ve ark. deneysel olarak gözlemlenen AE sinyallerini, sürünme deformasyon simülasyonlarında gözlemlenen aralıklı dislokasyon aktivitesi patlamaları açısından açıklama olasılığını araştırmıştır 5,6. (Fizik)

Bu, Polonyalılar arasında dine öncekine göre daha az ilgi duyulduğunu gösterebilir. Bu eğilim önümüzdeki yıllarda Polonya toplumunu temsil edebileceği ölçüde önemli olabilmektedir. (Sosyoloji)

(Jiang, 2022: 79-80)

2.2.2.6.3. Varlıklar Arası İlişkiler

Üstsöylemsel adlar ayrıca, bir yazarın bir önermedeki bilgiyle olan bağlantıyı ya da ilişkiyi nasıl anladığını detaylandırarak ve neden, sonuç ve fark gibi ilişkileri ortaya koyarak bir duruşu ifade edebilmesi için de kullanılmaktadır.

(48) “In the second step (growth), both austenite and recrystallized ferrite are imposed to grow isotropically, with the main difference that the latter can only grow at the detriment of deformed ferrite, whereas the former can overlay both types of ferrite.”

(49) “Nor are we merely appealing to such intuitions. We have reasons to make such claims. While defending Animalism, Olson writes “if there are now two things thinking your thoughts, one doing it on its own and the other such that its thinking is done for it by something else, you are the one that thinks on its own.”

İkinci adımda (büyüme), hem ostenit hem de yeniden kristalize edilmiş ferrit izotropik olarak büyümeye zorlanır; temel fark, ikincisinin yalnızca deforme olmuş ferritin zararına büyüebilmesi, oysa birincisinin her iki ferrit tipini oynayabilmesidir. (Fizik)

Sadece bu tür sezgilere de hitap etmiyoruz. Bu tür iddialarda bulunmak için nedenlerimiz var. Olson, Hayvancılığı savunurken şöyle yazmaktadır: “Eğer şimdi sizin düşüncenizi düşünen iki şey varsa, biri bunu kendi kendine yapıyor, diğeri kendi adına düşünmesi başka bir şey tarafından yapılıyorsa, kendi kendine düşünen sizsinizdir.” (Felsefe)

(Jiang, 2022: 80-81)

Bu sınıflama, kuramsal doğruluğunu bu ulamların (varlıkların tanımlanması, varlığın özellikleri ve varlıklar arası ilişkiler) dil tarafından etkinleştirilen ya da yeniden etkinleştirilen bilişsel modellerle uyumlu olmasından da alabilir (Mackenzie, 2004; van Dijk ve Kintsch, 1983’den aktaran Jiang, 2022, s. 80-81). Ayrıca varlığın tanımlanması ulamı içinde alt gruplar (metin, etkinlik, söylem ve bilişsel) da Lyons’un anlambilimdeki üç varlık düzeniyle de uyumludur (Lyons, 1977’den aktaran Jiang, 2022, s. 81). Daha da önemlisi, üstsöylemsel adların işleve dayalı bu sınıflandırması, yazarların metinlerinde benimsediği olası duruşları ve bakış açılarını ulamlamanın, üstsöylemsel adların atıfta bulunduğu önermeye yönelik tutumlarını ve bakış açılarını aktarmanın bir yolunu sunmaktadır (Jiang, 2022, s. 81).

Model; yazarların, tümü akademik çalışmanın temel özellikleri olan konularını, araştırma süreçlerini, çözümlemelerini ve değerlendirmelerini kodlamak için adları nasıl kullanabileceklerine odaklanmaktadır (Martin, 1976’den aktaran Jiang, 2022, s. 81). Yazarların, araştırmalarının farklı yönlerine yönelmek için üstsöylem adlarını nasıl seçtiklerini vurgulamaktadır. Örneğin, bilişsellik adları yazarların bir önerme

hakkındaki yargılarını bir inanç veya tutum olarak yönlendirmekte iken, konum altulamındakiler bir varlığın özelliklerine yönelik bir yönelimi ifade etmektedir. Bu nedenle, Örnek (50)'deki “inanç” üstsöylemsel adının, yazarın olasılıkları değerlendirmesiyle ilgili değil de bir tutumu nasıl betimlediğiyle ilgili olduğundan, konum adından ziyade bir bilişsellik adı olarak işlev gördüğü söylenebilir (Jiang, 2022, s. 81-82).

(50) “This denial might arise from a genuine *belief* that the dead are powerless.”

Bu inkar, ölülerin güçsüz olduğuna dair samimi bir inançtan kaynaklanabilmektedir. (Felsefe)

(Jiang, 2022: 81-82)

Benzer biçimde, oldukça katı bir anlambilimsel yorumla, örnek (51)'deki "seçim" yazarın karar verme sürecini gösterecek biçimde sınıflandırılabilir. Bu nedenle, yazarın “olasılık” değerlendirmelerine gönderimde bulunmak yerine bağlam dışı düşünüldüğünde “bilişsel” bir rol oynadığı düşünülebilir. Bu nedenle, belirleyici içeriği keşfetmek ve yazarın her adla neyi ifade etmeye çalıştığını belirlemek için her bir adın dolaysız bağdaşım çizgilerinin ötesine geçmemiz gerekmektedir (Jiang, 2022: 82).

(51) “Whilst this might, at first sight, appear to include more than some within ANT would allow, it points to the *choice* of including the political, in a *revides* sense, within the very duality of the socio-natural commodity.”

Bu, ilk bakışta ANT içindeki bazılarının izin verdiğiinden daha fazlasını içeriyor gibi görünse de politik olanı, bir anlamda, sosyo-doğal metanın ikiliği içine dahil etme seçimini ima etmektedir. (Sosyoloji)

(Jiang, 2022: 82)

Sonuç olarak üstsöylemsel adlar, akademik yazımda önemli ve yaygın ad türleridir; ancak sistem dışı incelemelere tabi tutulmamışlardır. Anlam olarak belirsizdirler ve yazarlara bu adları etkileşimli ve ikna edici akademik söylemlerinde kullanmalarıyla retorik seçeneklerini de sağlayan sözcüksel tanımlama gerektirirler.

Üstsöylemsel adların retorik kullanımının bilgi odaklı etkileşimli ve alıcı odaklı etkileşimli boyutları aynı madalyonun iki yüzü gibidir. Yazar-okur diyalogunun merkezi bir yönü, dikkatli kişilerarası etkileşimi ve müzakereyi içermektedir; burada metinler, yazarın endişelerinin izleri ve okuyucuların beklentilerine karşılık verilen tepkiler yer almaktadır. Bilgi odaklı etkileşimli belirleyiciler olarak üstsöylemsel adlar, metinleri kodlamakta ve metinleri okuyucuların tutarlı ve ikna edici bulduğu biçimlerde düzenlemektedir. Alıcı odaklı etkileşimli araçlar olarak ise bu adlar, bir yazarın metnine ve "alıcı tasarımı" tarafından bilgilendirilen okuyucularına yönelimini ya da metinlerini etkileşime girenler için anlamlı olacak biçimde nasıl şekillendirildiğini belirlemektedir (Sacks ve diğerleri, 1974: 272'den aktaran Jiang, 2022: 82). Üstsöylemsel adlar, yazarların altta yatan diyalogu yüzeye çıkarabilecekleri retorik araçlardır. Bu adlar ayrıca belirli bir disiplinin bakış açıları ve gelenekleri içinde bağlamsallaştırılmakta ve bu nedenle okuyucularla paylaşılan bir dizi epistemolojik varsayım ve retorik uygulama gerçekleştirilmektedir (Jiang, 2022: 82).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde çalışmanın araştırma sorularına yanıt arayabilmek için kullanılan yöntem ayrıntılı olarak ele alınmaktadır. Bu nedenle araştırma modeli, verilerin toplanması ve veri tabanı, verilerin çözümlenmesi başlıklarına yer verilmektedir.

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Çalışmada bilimsel araştırma yöntemlerinden nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Nitel araştırma, olay ve algıların kendi doğal ortamında bütüncül ve gerçekçi olarak ortaya koyulması amacı taşıyan bir araştırma modelidir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 41). Çalışmada betimlemeli bir yaklaşım sergilenmiştir.

3.2. VERİLERİN TOPLANMASI VE VERİ TABANI

Çalışmanın verileri belge tarama yoluyla elde edilmiştir. Tarama modelleri, geçmişte varolmuş ya da günümüzde varolan bir durumun içinde bulunduğu biçimde betimlenmesini amaçlayan yaklaşım türleri olarak tanımlanmaktadır (Karasar, 2008: 77).

Çalışmanın veri tabanı Türkiye’de yayımlanan akademik dergilerin elektronik ortama aktarılmasını sağlayan ve Tübitak Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi sistemine bağlı olan Dergipark’ta yer alan hakemli dergilerdeki Türkçe araştırma makalelerinden oluşturulmuştur. Veri tabanı için makalelerin Dergipark’tan seçilmesinin nedeni Türkiye’de bulunan diğer dizinlere de veri sağlama amacı taşıyan en kapsamlı sistem olması, detaylı aramaya izin vermesi ve sürekli güncellenen yapıya sahip olmasıdır.

Becher ve Trowler’a (2001) göre farklı disiplinlerin bilgi yapıları akademisyenlerin davranış ve değerlerini belirlemekte ve bu bilgi yapılarının bilişsel boyutu *doğa bilimleri* (hard) ve *insan ve toplum bilimleri* (soft) kapsamaktadır. Doğa bilimleri; kuramı, evrensel yasaları, nedensel önermeleri iyi geliştirmiş, birikimli ve genelleştirilebilir bulgulara sahip bilimler iken insan ve toplum bilimlerinin sınırları

belirsizdir, nispeten belirsiz kuramsal yapıları bulunmaktadır ve problem tanımları doğa bilimlerine göre daha öznel (aktaran Jiang, 2022: 88-89; Hyland, 2004). Buna göre doğa bilimlerinden fizik, kimya, elektrik mühendisliği ve tıp; insan ve toplum bilimlerinden ise sosyoloji, felsefe, pazarlama ve uygulamalı dilbilim olmak üzere sekiz farklı disiplinde yazılmış araştırma makaleleri rastlantısal olarak seçilerek veri tabanı oluşturulmuştur. Çalışmada Jiang ve Hyland (2015, 2016) ve Jiang (2022) tarafından belirlenen disiplinler belirlenmiştir.

Çalışmanın veri tabanını oluşturan araştırma makalelerinin ait olduğu disiplinler Tablo 10’da gösterilmektedir.

Tablo 10: Veri Tabanında Yer Alan Bilimsel Disiplinler

DB	İTB
Fizik	Sosyoloji
Kimya	Felsefe
Tıp	Pazarlama
Elektrik Mühendisliği	Uygulamalı Dilbilim

Belirlenen disiplinlerle ilgili Dergipark sisteminde tarama yapıldığında ulaşılan makale sayıları Tablo 11’de belirtilmektedir.

Tablo 11: Dergipark’tan Ulaşılan Makale Sayıları⁶

DB	Makale Sayısı	İTB	Makale Sayısı
Fizik	2116	Sosyoloji	1175
Kimya	1019	Felsefe	2084
Tıp	4543	Pazarlama	3119
Elektrik Mühendisliği	11308	Uygulamalı Dilbilim	3834
Toplam	2116	Toplam	10212
GENEL TOPLAM			29198

Tablo 11’de de görüldüğü üzere Dergipark sisteminden belirlenen disiplinlerle ilgili doğa bilimlerinden 18.987 ve insan ve toplum bilimlerinden 10.212 olmak üzere toplam 29.199 makaleye ulaşılmıştır. Bu ulaşılan makale sayılarından veri tabanına ulaşabilmek için aşağıdaki ölçütler gözetilerek sınırlamaya gidilmiştir:

⁶ Belirlenen alanlar ile ilgili makalelere erişim tarihi 28.05.2020.

- Çalışmanın kapsamı araştırma makalelerinden oluşmaktadır.
- Çalışmaya dâhil edilen araştırma makalelerinin güncel durumu yansıtabilmesi için 1 Ocak 2015 ve 31 Aralık 2019 yılları arasında yazılmış olması sınırı getirilmiştir.
- Türkçe yazılmış araştırma makaleleri çalışmaya dâhil edilmiştir.
- Veri tabanını oluşturan araştırma makalelerinin bulunduğu dergiler en az 5 yıllık yayın yapmış dergilerden seçilmiştir. Bunun nedeni belirli bir geçmişî olan dergilerin düzenli bir yayın geleneğine sahip olmasıdır.
- Dergilerin düzenli bir yayın geleneğine sahip olması için son 5 yılda tek 1 yıl bile yayın yapmamış olan dergiler kapsam dışında tutulmuştur.
- Çalışmanın veri tabanını oluşturan dergilerin kurumsal dergiler olması koşulu aranmıştır.

Verilen bilgiler doğrultusunda belirlenen makale sayıları Tablo 12’de gösterilmektedir.

Tablo 12: Ulaşılan Makale Sayıları

DB	Makale Sayısı	İTB	Makale Sayısı
Fizik	75	Sosyoloji	224
Kimya	111	Felsefe	131
Tıp	1158	Pazarlama	103
Elektrik Mühendisliği	133	Uygulamalı Dilbilim	41
Toplam	1477	Toplam	499
GENEL TOPLAM		1976	

Tablo 12’de görüldüğü üzere çalışmanın veri tabanını oluşturan makalelerin toplanması aşamasında belirlenen ölçütler çerçevesinde Dergipark’ta ulaşılan toplam araştırma makalesi sayısı 1.976 olarak belirlenmiştir. Bu makalelerden 1.477’si doğa bilimleri disiplinleri, 499’u ise insan ve toplum bilimleri disiplinlerinden oluşmaktadır. Buna göre doğa bilimleri disiplinlerindeki 1.477 araştırma makalesinin 1.158’i tıp, 133’ü elektrik mühendisliği, 111’i kimya ve 75’i fizik disiplinindedir. İnsan ve toplum bilimlerindeki 499 araştırma makalesinin ise 224’ü sosyoloji, 131’i felsefe, 103’ü pazarlama ve 41’i uygulamalı dilbilim disiplinlerinde yazılmış araştırma makalelerini oluşturmaktadır.

Ulaşılan makale sayılarından sonra (N=1976) orantısal örneklem büyüklüğü hesaplama formülü uygulanarak veri tabanı hesaplanmış, tabakalı örnekleme yoluyla

veri tabanını oluşturacak her bir disipline ait araştırma makaleleri sayıları belirlenmiş ve makaleler rastlantısal olarak seçilmiştir. Veri tabanını oluşturan makale sayıları hesaplanırken p değeri 0.5 ve standart normal dağılım değeri 1.96 olarak kabul edilmiştir (Karasar, 2016: 159). Bu verilere göre orantısal örneklem büyüklüğü hesaplama formülü aşağıda verilmektedir:

$$n = \frac{Np(1 - p)}{(N - 1)\sigma_{p_x}^2 + p(1 - p)}$$

Verilen orantısal örneklem büyüklüğü formülüne göre 1.977 araştırma makalesinden oluşturulan 322 makale veri tabanını temsil için yeterlidir. Yani araştırmada 1976 (N) makaleyi temsil etme yeterliliğine sahip araştırma makalesi sayısı 322 (n) olarak hesaplanmıştır.

Tablo 12’de verilen araştırma makaleleri sayılarının her bir disiplin için farklılık göstermesi nedeniyle çalışmanın veri tabanını oluşturacak araştırma makalelerinin disiplinlere göre sayılarının belirlenmesinde *tabakalı örnekleme* (stratified sampling) yöntemi kullanılmıştır. Tabakalı örneklemede amaç, tahminlerin geçerli olması için ulaşılan altulamların veri tabanı içinde temsil edilebilmesidir ve bu nedenle altulamların temsil yeterlikleri, altulam sayılarının ulaşılan makale sayılarına oranlarına göre hesaplanmaktadır (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, vd. 2015: 86-88). Tabakalı örnekleme göre çalışmada doğa bilimlerinden ve insan ve toplum bilimlerinden seçilmiş olan 8 farklı disiplin (tabaka) için *orantılı tabaka yöntem* (Proportionate stratified method) uygulanmıştır. Orantılı tabaka yöntemin hesaplanması için veri tabanı sayısı (n) ulaşılan makale sayısına (N) bölünmüş ve bulunan değer her bir tabakadaki araştırma makale sayısı ile çarpılarak tabakalı örnekleme göre Tablo 13’te belirtilen veri tabanı sayılarına ulaşılmıştır.

Tablo 13: Çalışmanın Veri Tabanı

DB	Makale Sayısı	İTB	Makale Sayısı
Fizik	12	Sosyoloji	36
Kimya	18	Felsefe	21
Tıp	189	Pazarlama	17
Elektrik Mühendisliği	22	Uygulamalı Dilbilim	7
Toplam	241	Toplam	81
GENEL TOPLAM		322	

Çalışmanın veri tabanı sayılarının gösterildiği Tablo 13 incelendiğinde doğa bilimlerinde 241, insan ve toplum bilimlerinde 81 araştırma makalesi bulunmaktadır. Doğa bilimlerindeki araştırma makalelerinin 12’si fizik, 18’i kimya, 189’u tıp, 22’si elektrik mühendisliği disiplinindeki makalelerden oluşmaktadır. İnsan ve toplum bilimlerinde ise 36 sosyoloji, 21 felsefe, 17 pazarlama ve 7 uygulamalı dilbilim disiplininin araştırma makalesi seçilmiştir. Çalışmanın veri tabanını oluşturan makalelerin seçilmesi için tüm makaleler sıra numarasıyla MINITAB 17 programına işlenmiş ve bu program aracılığıyla rastlantısal olarak belirlenmiştir. Çalışmanın veri tabanı 322 araştırma makalesinden oluşup çalışmanın kuramsal çerçevesinde ayrıntılı olarak açıklanan üstsöylemsel adlar (Jiang ve Hyland, 2016) bağlamında ele alınmıştır. Bir sonraki bölümde, çalışmadaki verilerin çözülmesiyle ilgili ayrıntılara yer verilmektedir.

3.3. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ

Ölçme aracı olarak araştırmada Jiang ve Hyland (2016) tarafından geliştirilen Üstsöylemsel Adların işlevsel ulamlaması kullanılmıştır. Çalışmanın kuramsal bölümünde ayrıntılı olarak ele alınmış olan ulamlama Tablo 14’te yer almaktadır.

Tablo 14: Üstsöylemsel Adların İşlevsel Sınıflandırması

Varlığın Gösterimi (Entity)	Tanım (Description)	Örnekler (Examples)
metin (text)	Somut metinüstü (concrete metatext)	rapor, çalışma, özet
olay (event)	Etkinlikler, süreçler ve kanıtlara dayanan durumlar	değişim, süreç, gözlem
söylem (discourse)	Sözel önermeler ve söz eylemler	sav, argüman, iddia, sonuç
bilişsellik (cognition)	bilişsel inançlar ve tavır	karar, fikir, inanç, şüphe
Niteleyici (Attribute)	Tanım (Description)	Örnekler (Examples)
nitelik (quality)	Özenilen, eleştirilen, değer verilen ya da küçümsenen nitelikler	avantaj, zorluk, değer
tarz (manner)	Eylemlerin koşulları ve olgu bağlamı	zaman, yöntem, yol, kapsam
konum (status)	Kiplik seçimi	yetenek, kapasite, olanak, olası
İlişki (Relation)	Tanım (Description)	Örnekler (Examples)
neden-sonuç, farklılık vs.	Neden-sonuç, farklılık, bağıntılılık	neden, sonuç, farklılık

Kaynak: Jiang ve Hyland, 2016: 12.

Çalışmada üstsöylemsel adlar belirlenirken nitel bir araştırma yöntemi olan dili sözcüklerin, tümceler ve dilsel özelliklerin ötesinde metin bağlamında ele alan; dilin kullanma biçiminin, kullanım amacının ve içinde kullanıldığı sosyal bağlamın önemli olduğu (Punch, 2005: 214) *söylem çözümlemesi* kullanılmıştır. Başka bir deyişle çalışmada metnin yüzeysel düzleminde kodlanan dilsel araçların ortaya çıkarılması hedeflendiğinden içeriğin biçimsel düzenlenişi yani retorik düzenleme söylem topluluğu çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Çalışmada öncelikle veri tabanına dâhil edilen her bir alandan ikişer makale üzerinde örnek çözümleme yapılmış ve çözümleme sırasında ortaya çıkabilecek durumlar açısından ön çalışma yapılmıştır. Daha sonra her bir bilim dalına ait seçilmiş disiplinlerdeki araştırma makalelerindeki üstsöylemsel adlar modeldeki ölçütler çerçevesinde belirlenmiş ve her bir ad ve işlevleri açısından modelde yer alan üç temel işlev ve bu işlevlere bağlı alt işlevler açısından incelenmiştir. Her bir araştırma makalesinde kullanılan üstsöylemsel adlar, bu adların işlevleri ve dilbilgisel örüntüleri tespit edilmiştir. Tespit edilen tüm üstsöylemsel adlar listelenmiş ve en sık kullanıma sahip adlar disiplinlere göre belirlenmiştir. Ulaşılan toplam kullanımların işlevlerde görülme sıklıkları, makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı ve yüzdelikleri hesaplanmıştır. Veri tabanını oluşturan makalelerde kullanılan üstsöylemsel adlara ilişkin ikinci çözümleme üstsöylemsel adların gönderimleri üzerine yapılmıştır. Her bir adın üstsöylemsel adlar modelinin alt ulamlarından biri olan bilgi odaklı etkileşimli boyutuna göre art ya da öngönderime sahip olduğu tespit edilerek kullanım sıklıkları ve yüzdelikleri belirlenmiştir. Tüm bu bulguların tespiti için araştırma makaleleri üç ayrı okumada incelenmiş ve çözümlemeler iki uzman tarafından kontrol edilmiştir. Veri tabanında incelenen araştırma makalelerinin uzunluklarının disiplinlere göre farklılık göstermesi nedeniyle karşılaştırılabilir olması açısından her bir bulgunun on bin (10000) sözcük başına düşen sayısı belirlenmiştir. Böylece sabit bir değer üzerinden değerlendirme yapılarak veriler yorumlanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde Türkçede farklı disiplinlerdeki araştırma makalelerinde belirlenen üstsöylemsel adlara ilişkin bulgulara yer verilmiş; bu adların bilgi odaklı etkileşimli boyuttaki sıklık ve görünümüyle alıcı odaklı etkileşimli boyuttaki sıklık ve görünümü bulgulararak sonuçlar karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Aynı zamanda Türkçede üstsöylemsel adların kullanıldığı sözcük-dilbilgisel örüntüler bilim dallarına ve disiplinlere göre ayrı ayrı belirlenmiştir.

4.1. TÜRKÇEDE ÜSTSÖYLEMSEL ADLARA İLİŞKİN GÖRÜNÜMLER

Çalışmada genel olarak belirlenmiş olan 772.409 sözcükten oluşan veri tabanında toplam 20.160 üstsöylemsel ad belirlenmiş olup bu da ortalama 10.000 sözcük başına 261 üstsöylemsel ad düştüğünü ve her makalede ortalama sıklığının 63 olduğunu göstermektedir. Türkçe araştırma makalelerinde tespit edilen üstsöylemsel adların sıklığı ve bilim dalları ve disiplinlere göre dağılımı Tablo 15'te gösterilmektedir.

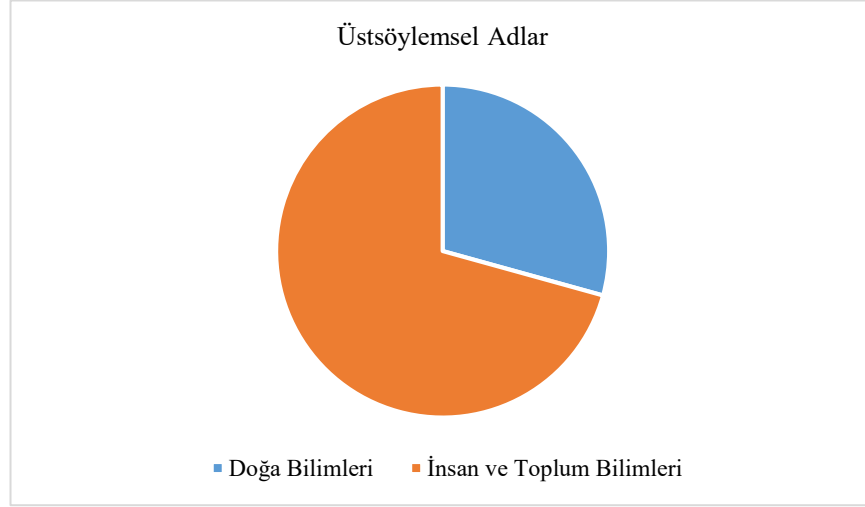
Tablo 15: Türkçede Üstsöylemsel Adlar

		Sözcük Sayısı	ÜA Sayısı	Makale Başına ÜAS	(%)
DB	Elektrik Mühendisliği	37216	681	31	3.4
	Kimya	27229	320	17.8	1.6
	Fizik	13174	203	16.9	1
	Tıp	294600	4678	24.8	23.2
Toplam		372219	5882	24.4	29.3
İTB	Pazarlama	44893	953	56.1	4.7
	Felsefe	85532	2028	96.6	10
	Uygulamalı Dilbilim	26123	767	109.6	3.8
	Sosyoloji	243642	10530	396.6	52.2
Toplam		400190	14278	176.3	70.7
GENEL TOPLAM		772409	20160	62.6	100

Tablo 15'e göre toplam 772.409 sözcükten oluşan veri tabanında doğa bilimleri 372.219, insan ve toplum bilimleri ise 400.190 sözcükten oluşmaktadır. Doğa bilimlerinde yer alan disiplinlere göre sözcük sayılarına bakıldığında elektrik

mühendisliğinde 37.216, kimyada 27.229, fizikte 13.174 ve tıp disiplininde 294.600 sözcük; insan ve toplum bilimlerinde yer alan disiplinlerden pazarlamada 44.893, felsefede 85.532, uygulamalı dilbilimde 26.123 ve sosyolojide 243.642 sözcük bulunmaktadır. Çalışmada tespit edilen toplam 20.160 üstsöylemsel addan 5.882'si doğa bilimlerinde 14.278'i ise insan ve toplum bilimlerinde yer almaktadır. Buna göre doğa bilimlerinden elektrik mühendisliği disiplininde 681, kimyada 320, fizikte 203, tıpta 4.678; insan ve toplum bilimlerinden pazarlamada 953, felsefede 2.028, uygulamalı dilbilimde 767 ve sosyolojide 10.530 üstsöylemsel ad bulgulanmıştır. Doğa bilimlerinde kullanılan üstsöylemsel adların tüm üstsöylemsel adlara oranı % 29.3 iken insan ve toplum bilimlerinde kullanılan üstsöylemsel adların tüm üstsöylemsel adlara oranı % 70.7'dir. Doğa bilimlerindeki disiplinlerde kullanılan üstsöylemsel adların tüm üstsöylemsel adlara oranları elektrik mühendisliğinde % 3.4, kimya disiplininde % 1.6, fizikte % 1 ve tıp disiplininde % 23.2'dir. İnsan ve toplum bilimlerinden pazarlamada kullanılan üstsöylemsel adlar tüm üstsöylemsel adların % 4.7'sini, felsefe disiplininde kullanılan üstsöylemsel adlar % 10'unu, uygulamalı dilbilim disiplinindeki üstsöylemsel adlar % 3.8'ini, sosyoloji disiplininde kullanılan üstsöylemsel adlar ise tüm üstsöylemsel adların % 52.2'sini oluşturmaktadır. Makale başına düşen üstsöylemsel ad sayısı ise elektrik mühendisliğinde 31, kimyada 17.8, fizikte 16.9 ve tıp disiplininde 24.8'dir. Buna göre doğa bilimlerinde toplam makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 24.4 olarak tespit edilmiştir. Aynı biçimde insan ve toplum bilimlerindeki toplam makale başına düşen üstsöylemsel ad sayısı 176.3'tür. Buna göre pazarlamada 56.1, felsefede 96.6, uygulamalı dilbilimde 109.6 ve sosyoloji disiplininde 396.6 bulunmuştur. Türkçede üstsöylemsel adların bilim dallarına göre dağılımı Şekil 3'teki pasta grafiğinde gösterilmiştir.

Şekil 3: Üstsöylemsel Adların Bilim Dallarına göre Dağılımı

Şekil 3'te görüldüğü üzere veri tabanını oluşturan akademik metinlerde üstsöylemsel adların en sık kullanıldığı bilim dalı insan ve toplum bilimleridir. İnsan ve toplum bilimlerinde kullanılan üstsöylemsel ad oranı % 71 iken doğa bilimlerinde bu oran % 29'dur. Bu bağlamda insan ve toplum bilimlerinde kullanılan üstsöylemsel ad oranı doğa bilimlerinde kullanılan üstsöylemsel ad oranının iki katından fazladır.

Tablo 16'da disiplinlere göre en sık kullanılan üstsöylemsel adlar listelenmektedir.

Tablo 16: Türkçede Disiplinlere göre En Sık Kullanılan 10 Üstsöylemsel Ad Listesi

Elektrik Müh.	Kimya	Fizik	Tıp	Pazarlama	Felsefe	Uyg. Dilbilim	Sosyoloji
problem	çalışma	çalışma	çalışma	araştırma	çalışma	çalışma	araştırma
çalışma	veri	durum	bulgu	sonuç	neden	sonuç	yöntem
yöntem	deney	gözlem	faktör	neden	bilgi	durum	süreç
analiz	varsayım	sonuç	girişim	yöntem	araştırma	yöntem	inceleme
deney	yöntem	kuram	yaklaşım	çalışma	düşünce	neden	analiz
sonuç	sentez	deney	süreç	durum	görüş	süreç	literatür
varsayım	sonuç	metot	vaka	etki	gerçek	bağlam	norm
durum	ilişki	varsayım	kanıt	faktör	durum	bulgu	değer
veri	aşama	koşul	kapsam	model	kuram	işlev	toplum
metot	yaklaşım	veri	hipotez	sebep	soru	ilişki	kültür

Tablo 16 incelendiğinde Türkçede en sık kullanılan üstsöylemsel adın 1.229 kullanım sıklığıyla *çalışma* olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda veri tabanını oluşturan metinlerde *çalışma* üstsöylemsel adı tüm üstsöylemsel adların % 6.1'ini oluşturmaktadır.

4.1.1. Üstsöylemsel Adların Bilgi Odaklı Etkileşimli Boyuttaki Görünümlerine İlişkin Bulgular

Üstsöylem modelinde yazarın metnini okuyucunun anlamasına ve ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik hazırlamasıyla ilgili olan bilgi odaklı etkileşimli boyuta ilişkin araştırma makalelerindeki araştırma bulguları Tablo 17’de verilmektedir.

Tablo 17: Bilgi Odaklı Etkileşimli Boyuttaki Üstsöylemsel Adların Genel Dağılımı

BOEB	Toplam	10.000 / (f)	(%)
Öngönderim	6572	85	32.6
Artgönderim	13274	171.9	65.8
TOPLAM	19846	256.9	98.4

Bilgi odaklı etkileşimli kısımda Tablo 17’de de görüldüğü üzere araştırma makalelerinde kullanılan artgönderim sayısı toplam 13.274’dir. Üstsöylemsel adların ortalama % 66’sında artgönderim kullanımı görülmektedir. Toplamda artgönderim kullanımı öngönderim kullanımının iki katından fazladır. Araştırma makalelerinde kullanılan öngönderim sayısı toplamı 6.572’dir. Öngönderim işlevinde kullanılan üstsöylemsel adların tüm üstsöylemsel adlara oranı ortalama % 33’tür. Bilgi odaklı etkileşimli işlevde kullanılan üstsöylemsel ad sayısı toplamda 19.846 olup 10.000 sözcük başına düşen sıklık 256.9’dur. Bilgi odaklı etkileşimli işlevde kullanılan üstsöylemsel adların toplam yüzdeliği ise 98.4’tür. Üstsöylemsel adların bilgi odaklı etkileşimli boyutunun bilim dallarına göre karşılaştırılması Tablo 18’de verilmektedir.

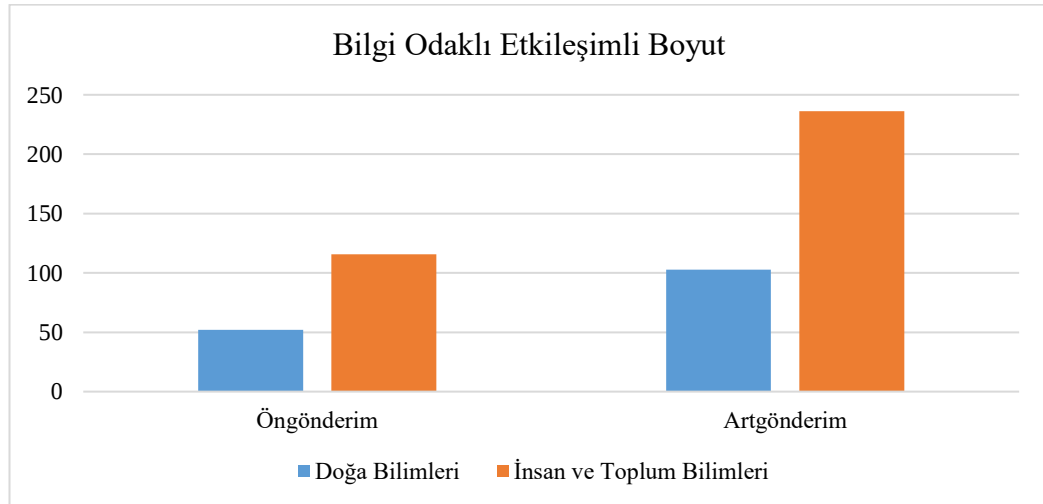
Tablo 18: Bilgi Odaklı Etkileşimli Boyuttaki Üstsöylemsel Adların Bilim Dallarına göre Dağılımı

BOEB	DB			İTB		
	Sayı	10.000/(f)	(%)	Sayı	10.000/(f)	(%)
Öngönderim	1940	52.1	9.6	4632	115.7	23
Artgönderim	3825	102.8	19	9449	236.1	46.9
TOPLAM	5765	154.9	28.6	14.081	351.8	69.9

Bilim dallarına göre bilgi odaklı etkileşimli üstsöylem belirleyicilerinin dağılımına bakıldığında ise Tablo 18’de de görüldüğü üzere öngönderim sayısı doğa bilimlerinde 1.940 iken bu sayı insan ve toplum bilimlerinde 4.632 olarak tespit

edilmiştir. Yine artgönderim işlevine sahip üstsöylemsel ad sayısı doğa bilimlerinde 3.825 iken insan ve toplum bilimlerinde bu sayı 9.449'tür. Doğa bilimlerinde öngönderimsel işleve sahip üstsöylemsel ad sıklığı 10.000 sözcükte 52.1, artgönderimsel işleve sahip üstsöylemsel ad sıklığı 10.000 sözcükte 102.8 iken bu sıklıklar insan ve toplum bilimlerinde öngönderimde 115.7, artgönderimde ise 236.1'dir. Bu sıklıklar dikkate alındığında doğa bilimlerinde öngönderime sahip üstsöylemsel adlar bu bilim dallarında kullanılan bilgi odaklı etkileşimli üstsöylemsel adların % 9.6'sını, artgönderime sahip adlar ise % 19'unu oluştururken insan ve toplum bilimlerinde kullanılan bilgi odaklı etkileşimli boyuta sahip üstsöylemsel adlardan öngönderime sahip olan adlar % 23 iken artgönderime sahip adlar % 46.9 orana sahiptir. Doğa bilimlerinde bilgi odaklı etkileşimli boyutta kullanılan toplam üstsöylemsel ad sayısı 5.765 iken insan ve toplum bilimlerinde bu sayı 14.081'dir. Buna göre 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı bilgi odaklı etkileşimli boyutta doğa bilimlerinde 154.9 iken insan ve toplum bilimlerinde 351.8; yine bu boyuttaki üstsöylemsel adların yüzdeliği ise doğa bilimlerinde % 28.6 iken insan ve toplum bilimlerinde bu oran % 69.9'dur. Bu bağlamda her iki bilim dallarında da bilgi odaklı etkileşimli boyutun alt işlevlerinin dağılımı birbirine benzerlik göstermektedir. Üstsöylemsel adların bilgi odaklı etkileşimli boyutta dağılımı Şekil 4'te gösterilmiştir.

Şekil 4: Üstsöylemsel Adların Bilgi Odaklı Etkileşimli Boyutta Dağılımı

Şekil 4'e göre insan ve toplum bilimlerinde kullanılan üstsöylemsel adların bilgi odaklı etkileşimli boyuttaki kullanımı doğa bilimlerindeki üstsöylemsel adlardan

daha fazladır. Bu bağlamda insan ve toplum bilimlerindeki üstsöylemsel adların hem öngönderim hem de artgönderimsel kullanımları da doğa bilimlerindeki üstsöylemsel adlardan fazladır.

4.1.1.1. Doğa Bilimlerinde Üstsöylemsel Adların Bilgi Odaklı Etkileşimli Boyuttaki Görünümlerine İlişkin Bulgular

Çalışmanın veri tabanını oluşturan doğa bilimlerindeki disiplinlerde kullanılan üstsöylemsel adların bilgi odaklı etkileşimli boyutunun dağılımı Tablo 19’da verilmektedir.

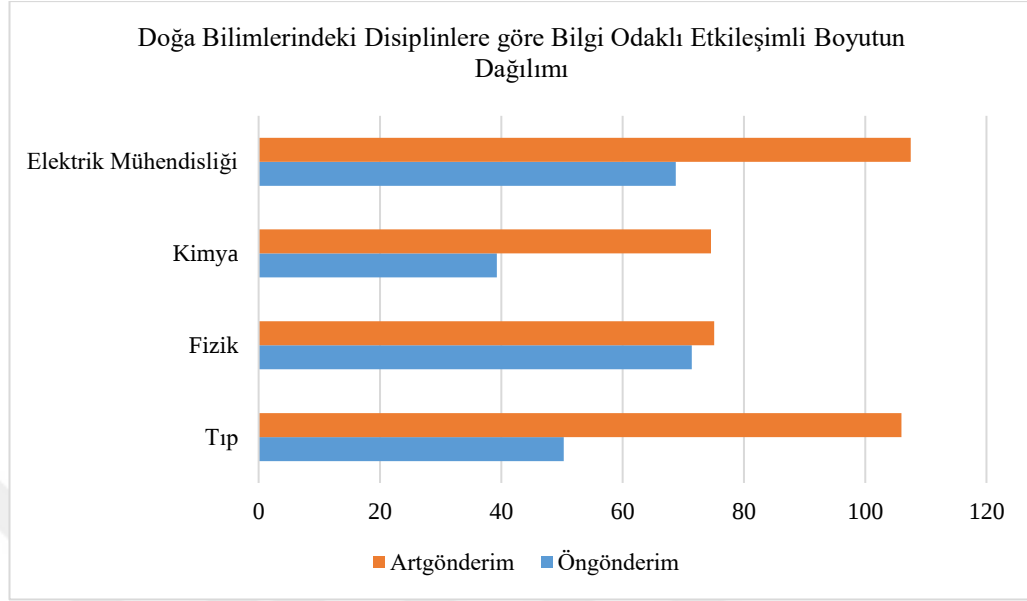
Tablo 19: Bilgi Odaklı Etkileşimli Boyuttaki Üstsöylemsel Adların Doğa Bilimlerindeki Disiplinlere göre Dağılımı

BOEB	Öngönderim	10.000 (f)	Artgönderim	10.000 (f)
Elektrik Mühendisliği	256	68.8	400	107.5
Kimya	107	39.3	203	74.6
Fizik	94	71.4	99	75.1
Tıp	1483	50.3	3123	106
TOPLAM	1940	52.1	3825	102.8

Tablo 19’a göre bilgi odaklı etkileşimli boyutta fizik disiplininde öngönderim işlevinde kullanılan üstsöylemsel ad 10.000 sözcük başına 71.4, elektrik mühendisliği disiplininde 68.8, tıp disiplininde 50.3 ve kimya disiplininde 39.3 olarak belirlenmiştir. Doğa bilimlerindeki disiplinlerde kullanılan üstsöylemsel adların 10.000 sözcük başına düşen artgönderimsel sıklığı ise elektrik mühendisliğinde 107.5, tıpta 106, fizikte 75.1 ve kimya disiplininde 74.6’dır. Doğa bilimlerinde kullanılan üstsöylemsel adların 1940’ı öngönderim işlevinde 3825’i ise artgönderim işlevindedir. 10.000 sözcük başına düşen öngönderim sıklığı 52.1 iken artgönderim sıklığı ise 102.8’dir.

Doğa bilimlerinde bulunan elektrik mühendisliği, kimya, fizik ve tıp disiplinlerinde kullanılan üstsöylemsel adların bilgi odaklı etkileşimli boyuttaki dağılımının kümelenmiş çubuk grafiğinde gösterilmiş biçimi Şekil 5’te gösterilmiştir.

Şekil 5: Üstsöylemsel Adların Doğa Bilimlerindeki Disiplinlere göre Bilgi Odaklı Etkileşimli Boyutta Dağılımı

Şekil 5'e göre öngönderimsel ve artgönderimsel işlevler göz önünde bulundurulduğunda üstsöylemsel ad kullanımı en az olan doğa bilimlerindeki disiplin kimyadır. En sık artgönderim kullanımını elektrik mühendisliği disiplininde iken en sık öngönderim kullanımı fizik disiplininde bulgulanmıştır.

Veri tabanını oluşturan doğa bilimlerindeki disiplinlerde kullanılan öngönderim ve artgönderim örnekleri aşağıda verilmektedir.

(1) “Ve sıcaklık sonrasında doku kavrulmayacaktır ve invazif mikrodalga hipertermi terapisi teknolojisi kanser bölgelerini 44 °C civarının çok daha az altındaki sıcaklığa ısıtır böylece *sonuçta* tümör hücrelerini öldürmenin avantajıyla normal dokulara mümkün olduğunca az zarar verir.”

(Elektrik Mühendisliği, 8)

(2) “Empedans frekans davranışı çalıştıkları frekans bandını daraltır. Dar bant genişliği bazı uygulamaların güvenliği açısından avantaj sağlasa da geniş bant uygulamaları için önemli bir *sorundur*.”

(Elektrik Mühendisliği, 22)

Elektrik mühendisliği disiplininin alınmış olan üstsöylemsel ad örneklerinden örnek (1)'de yazar bir önceki önermede bulunan “invazif mikrodalga

hipertermi terapisi teknolojisi kanser bölgelerini 44 °C civarının çok daha az altındaki sıcaklığa ısıtır” yargısıyla ilgili sonucu “sonuç” üstsöylemsel adıyla öngönderimsel olarak kodlayarak vermektedir. Yine örnek (2)’de yazar “dar bant genişliği”ni artgönderim yoluyla “sorun” üstsöylemsel adıyla okuyucuya yansıtmaktadır.

(3) “Biyosorpsiyon prosesine ait farklı sıcaklık değerlerinde elde edilen termodinamik *parametreler* Tablo 2’de verilmiştir.”

(Kimya, 8)

(4) “ABD Çevre Koruma Kurumu (US EPA) sitronella, limon ve okaliptüs yağlarını böcek kovucu olarak kullanılabileceğini belirtti. Cilde uygulanacak bu doğal ürünler nispeten düşük toksisitesi *nedeniyle*, etkinlik ve müşteri onayıyla sıklıkla kullanılmaktadır.”

(Kimya, 3)

Örnek (3)’teki üstsöylemsel ad olan “parametre”, metni izleyen ve okuyucunun metni okumasına rehberlik eden metinsel bilgilere öngörülü bir biçimde işaret ederek metnin yapılanmasını sağlamaktadır. Aynı biçimde örnek (4)’teki “neden” üstsöylemsel adı da “müşteri onayıyla sıklıkla kullanılmakta” olan ürün için okuyucuyu ikna etmeye yönelik “neden” sunmakta bunu da artgönderimsel işlevdeki “neden” üstsöylemsel adıyla yapmaktadır.

(5) “Hesaplama sonuçları literatürde yer alan deneysel sonuçlar, JEFF 3.2 (The Joint Evaluated Fission and Fusion File) ve TENDL-2015 (TALYS-based evaluated nuclear data library) değerlendirilmiş verileri ile karşılaştırıldı ve aşağıdaki *bulgular* elde edildi.”

(Fizik, 7)

(6) “Günümüzde Li-iyon pillerde kullanılan organik sıvı elektrolitler korozyon, sızıntı, buharlaşma ve yanıcı olma gibi özellikler içerdiğinden dolayı bu *problemleri* tamamen ortadan kaldıracı olacak olan katı elektrolit çalışmaları sıvı elektrolitlerin yerini alması yönünde son zamanda hız kazanmıştır.”

(Fizik, 1)

Fizik disiplininin alınmış örnek (5)’te yazar metni yapılandırırken bağlaşıklığı sağlayabilmek ve aynı zamanda okuyucuyu yönlendirebilmek için “bulgular” üstsöylemsel adını öngönderimsel olarak kodlamıştır. Aynı biçimde örnek

(6)'da metnin daha öncesinden anlattıklarını “problem” üstsöylemsel adıyla tanımlamış böylece okuyucunun metni artgönderimsel olarak takip etmesini sağlamıştır.

(7) “Kanser haberlerindeki kanser türlerinin *dağılımı* incelendiğinde, bir haberde birden çok kanser türü olabildiğinden toplam 531 kanser türü üzerinden değerlendirme yapılmıştır.”

(Tıp, 80)

(8) “Fakat olgu sayısının relatif olarak fazla olması, grupların homojen olması, nonkomplike gebeliklerin seçilmiş olması ve uyku bozukluğuna neden olabilecek olası etkenlerin çalışma dışı bırakılması çalışmayı değerli kılan *noktalar*dır.”

(Tıp, 133)

Örnek (7)'de yazar “kanser haberlerindeki kanser türlerinin dağılımını” metnin devamında vermek için “dağılım” üstsöylemsel adını öngönderimsel olarak kodlamış, örnek (8)'de ise metinden belli olgular aktararak okuyucuyu hem metinde yönlendirmek hem de metnin akışını sağlamak için bu olguları “çalışmayı değerli kılan noktalar” olarak tanımlamış ve “nokta” üstsöylemsel adını artgönderim olarak kodlamıştır.

4.1.1.2. İnsan ve Toplum Bilimlerinde Üstsöylemsel Adların Bilgi Odaklı Etkileşimli Boyuttaki Görünümlerine İlişkin Bulgular

Çalışmanın veri tabanını oluşturan insan ve toplum bilimlerindeki disiplinlerde kullanılan üstsöylemsel adların bilgi odaklı etkileşimli boyutunun dağılımı Tablo 20'de verilmektedir.

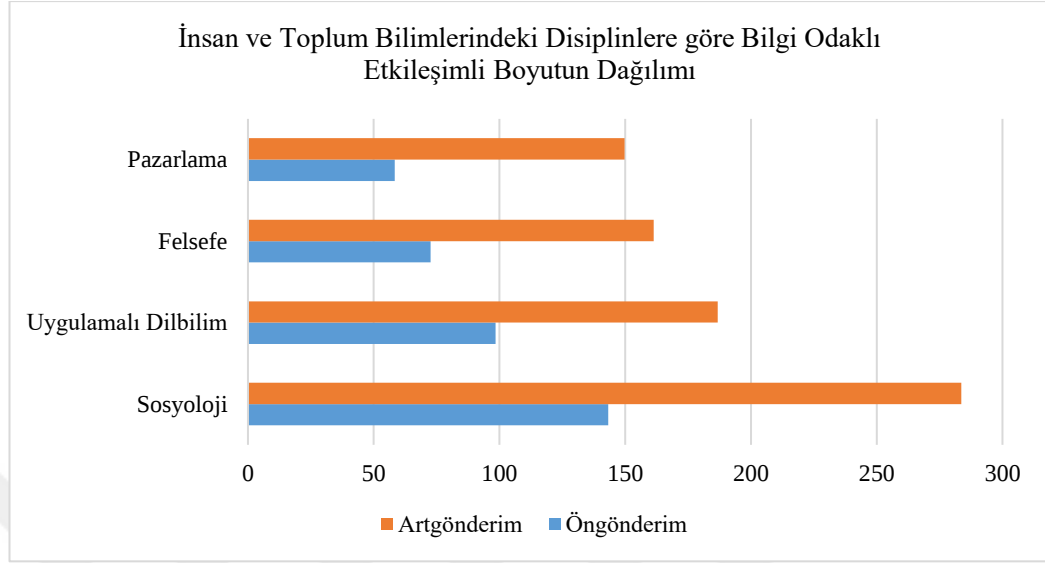
Tablo 20: Bilgi Odaklı Etkileşimli Boyuttaki Üstsöylemsel Adların İnsan ve Toplum Bilimlerindeki Disiplinlere göre Dağılımı

BOEB	Öngönderim	10.000 / (f)	Artgönderim	10.000 / (f)
Pazarlama	262	58.4	672	149.7
Felsefe	621	72.6	1380	161.3
Uygulamalı Dilbilim	257	98.4	488	186.8
Sosyoloji	3492	143.3	6909	283.6
TOPLAM	4632	115.7	9449	236.1

Tablo 20'ye göre bilgi odaklı etkileşimli boyutta sosyoloji disiplininde öngönderim işlevinde kullanılan üstsöylemsel ad 10.000 sözcük başına 143.3, uygulamalı dilbilim disiplininde 98.4, felsefe disiplininde 72.6 ve pazarlama disiplininde 58.4 olarak belirlenmiştir. İnsan ve toplum bilimlerindeki disiplinlerde kullanılan üstsöylemsel adların 10.000 sözcük başına düşen artgönderimsel sıklığı ise sosyolojide 283.6, uygulamalı dilbilimde 186.8, felsefede 161.3 ve pazarlamada 149.7'dir. İnsan ve toplum bilimlerindeki disiplinler açısından üstsöylemsel ad kullanımının sıklık sıralaması öngönderimsel ve artgönderimsel işlevler açısından aynıdır. Buna göre en sık kullanıma sahip disiplin sosyoloji iken sonrasında bu disiplini sırasıyla uygulamalı dilbilim, felsefe ve pazarlama takip etmektedir. İnsan ve toplum bilimlerinde kullanılan üstsöylemsel adların 4.632'si öngönderim işlevinde 9.449'u ise artgönderim işlevindedir. 10.000 sözcük başına düşen öngönderim sıklığı 115.7 iken artgönderim sıklığı ise 236.1'dir.

İnsan ve toplum bilimlerinde bulunan pazarlama, felsefe, uygulamalı dilbilim ve sosyoloji disiplinlerinde kullanılan üstsöylemsel adların bilgi odaklı etkileşimli boyuttaki dağılımının kümelenmiş çubuk grafiğinde gösterilmiş biçimi Şekil 6'da gösterilmiştir.

Şekil 6: Üstsöylemsel Adların İnsan ve Toplum Bilimlerindeki Disiplinlere göre Bilgi Odaklı Etkileşimli Boyutta Dağılımı

Şekil 6’da görüldüğü üzere üstsöylemsel adların öngönderimsel ve artgönderimsel işlevlerde kullanımı en az pazarlama disiplinindedir. En sık artgönderim kullanımı sosyoloji disiplinindeyken artgönderimin en az sıklıkta kullanıldığı disiplin pazarlamadır. Yine en sık öngönderim kullanımını sosyoloji disiplinindeyken en az sıklıkta öngönderim kullanımı pazarlama disiplininde bulunmuştur.

Veri tabanını oluşturan insan ve toplum bilimlerindeki disiplinlerde kullanılan artgönderim ve öngönderim örnekleri aşağıda verilmektedir.

(9) “2003 yılı ile 2017 yılı *karşılaştırılması* yapıldığında 15 yılda yeşil mercimek ekiliş alanında % 62.55, üretim miktarında % 45.45 düşüş görülürken, verimde % 44.94’lük bir artış olmuştur.”

(Pazarlama, 1)

(10) “Müşteri ile firma arasında sürekli ve sağlıklı bir iletişim kurulabilmesi başarılı bir ürün pazarlama stratejisine sahip olmayı gerektirmektedir. Bu *bağlamda* markaların firmanın müşterilerle ilişkilerini güçlendirmede önemli bir yer tuttuğunu söylemek mümkündür.”

(Pazarlama, 12)

Pazarlama disiplininin alınmış olan üstsöylemsel ad örneklerinden örnek (9)'da yazar bir önceki önermede bulunan “2003 yılı ile 2017 yılı” arasındaki karşılaştırmayı üstsöylemsel ad kullanarak öngönderimsel olarak kodlayarak yapmaktadır. Yine örnek (10)'da yazar “müşteri ile firma arasında sürekli ve sağlıklı bir iletişim kurulabilmesi başarılı bir ürün pazarlama stratejisine sahip olmayı gerektirmektedir” önermesiyle ilgili yorumunu yansıtabilmek için *bu* gösterimseliyle birlikte “bağlam” üstsöylemsel adını artgönderimsel olarak kodlamaktadır.

(11) “Bir problemi ve arka planı görebilmeyi sağlayan donanımın başlıca *kaynaklarından* biri, bağlantıları içinde felsefe tarihinin öğretimi-Nietzsche'nin terimleriyle söylersem: antikacı bir anlayışla yapılan felsefe tarihi öğretimi değil, kritik tarih olarak öğretimi-dir.”

(Felsefe, 9)

(12) “İnsan olma, tin vasıtasıyla, dünyaya açık olmaya yükseltilmedir” (Scheler, 1998: 70). Bunun *anlamı*, tinsel bir varlık olarak insanın, artık itkilere ve çevreye bağlı olmadığı, Scheler'in deyişiyle “dünyaya açık bir varlıktır” olduğudur.”

(Felsefe, 6)

Örnek (11)'deki üstsöylemsel ad olan “kaynak”, metni izleyen ve okuyucunun metni okumasına rehberlik eden metinsel bilgilere öngörülü bir biçim örnek (12)'deki “anlam” üstsöylemsel adı da “insan olma, tin vasıtasıyla, dünyaya açık olmaya yükseltilmedir” önermesinin yazar tarafından yorumlanabilmesi için metinde bütünlüğü sağlamak adına artgönderimsel olarak kullanılmıştır. de işaret ederek metnin yapılanmasını sağlamaktadır. Aynı biçimde

(13) “İkna metin türünün iletişimsel *amacı* okuyucunun düşüncesini yazarın bakış açısı doğrultusunda değiştirmektir.”

(Uygulamalı Dilbilim, 2)

(14) “Savignon ilk ortaya çıktığı zamanlarda iletişimsel yetinin terim olarak yeni olmasına karşın, arkasında yatan fikrin birçok kişi için net olduğunu vurgulamıştır. Bu *fikir* ise eğer dil öğreniminin amacı dili kullanmaksa, dili öğrenen kişilerin yeterliğinin gelişip gelişmediğinin öğrencinin iletişim kurma yeteneğiyle değerlendirilmesi gerektirir.”

(Uygulamalı Dilbilim, 7)

Uygulamalı dilbilim disiplininden alınmış örnek (13)'te yazar metni yapılandırırken bağlaşıklığı sağlayabilmek ve aynı zamanda okuyucuyu yönlendirebilmek için “amaç” üstsöylemsel adını öngönderimsel olarak kodlamıştır. Aynı biçimde örnek (14)'te metnin daha öncesinde anlatılanı “fikir” üstsöylemsel adıyla tanımlamış böylece okuyucunun metni artgönderimsel olarak takip etmesini sağlamıştır.

(15) “Yaşlıların çok az bir kısmında şişmanlığın *nedeni*, endokrin bozukluklar (hipotroidizm), Cushing sendromu, ventromediyal hipotalamustaki tümörler veya ilaç kullanımına (steroidler vb.) bağlıdır.”

(Sosyoloji, 19)

(16) “Bu çalışmanın amacı, Türkiye’deki emeklilik durumunu yaşlılık ve sosyal hayat bağlamında öncesi ve sonrasıyla birlikte araştırmaktır. Bu *doğrultuda*, yaşlılığın çalışma hayatı ve emeklilik süreçlerine paralel olarak sosyal boyutlarına vurgu yapılarak sosyal güvenlik sisteminin tarihçesine bir göz atılmış ve günümüzdeki gelişmeler ışığında bireylerin yaşlılık ve emeklilik algılarına ne şekilde yansıdığı tartışılmıştır.”

(Sosyoloji, 36)

Örnek (15)'te yazar “yaşlıların çok az bir kısmında şişmanlığın nedenini” metnin devamında vermek için “neden” üstsöylemsel adını öngönderimsel olarak kodlamış, örnek (16)'da ise metnin amacını aktararak okuyucuyu hem metinde yönlendirmek hem de metnin akışını sağlamak için “bu doğrultuda” diyerek artgönderimsel kullanım gerçekleştirmiştir.

4.1.2. Üstsöylemsel Adların Alıcı Odaklı Etkileşimli Boyuttaki Görünümlerine İlişkin Bulgular

Üstsöylem modelinde yazarın düşüncelerini anlaşılır biçimde düzenleyerek okuyucuların metne yanıt vermelerini ve sürece dâhil olmalarını amaçlayan böylece yazarın duruşunu ifade etmesine olanak tanıyan ve sonucunda metnin yazar-okur etkileşimiyle inşa edildiği boyut olan alıcı odaklı etkileşimli boyuta ilişkin araştırma makalelerindeki bulgular Tablo 21’de gösterilmektedir.

Tablo 21: Alıcı Odaklı Etkileşimli Boyuttaki Üstsöylemsel Adların Genel Dağılımı

AOEB	Toplam	10.000 / (f)	(%)
Duruş	19846	256.9	98.4
Katılım	314	4	1.6
TOPLAM	20160	261	100

Alıcı odaklı etkileşimli boyutta Tablo 21’de de görüldüğü üzere araştırma makalelerinde kullanılan üstsöylemsel adlardan duruş belirten ad sayısı 19.846’dır. 10.000 sözcük başına düşen ve duruş bildiren üstsöylemsel ad sıklığı 256.9 iken bu durum tüm üstsöylemsel adların ortalama % 98’ine denk gelmektedir. Araştırma makalelerinde kullanılan üstsöylemsel adlardan katılım belirten ad sayısı 314 olup 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 4’tür. Katılım belirleyicisi olarak kullanılan üstsöylemsel adların tüm üstsöylemsel adlara oranı ortalama % 2’dir. Üstsöylemsel adların alıcı odaklı etkileşimli boyutunun bilim dallarına göre karşılaştırılması Tablo 22’de verilmektedir.

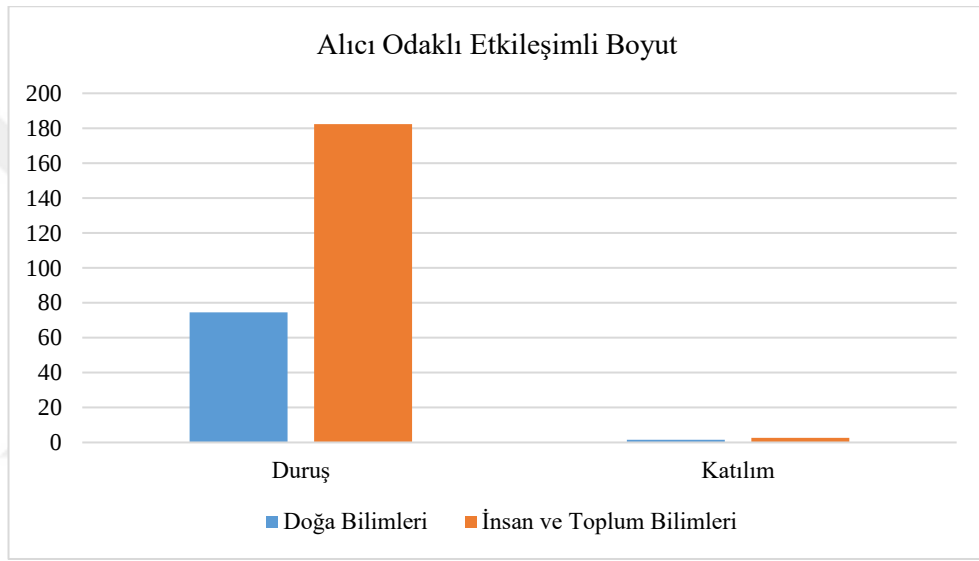
Tablo 22: Alıcı Odaklı Etkileşimli Boyuttaki Üstsöylemsel Adların Bilim Dallarına göre Dağılımı

AOEB	DB			İTB		
	ÜAS	10.000 / (f)	(%)	ÜAS	10.000 / (f)	(%)
Duruş	5765	74.6	28.6	14081	182.3	69.9
Katılım	117	1.5	0.6	197	2.6	0.9
TOPLAM	5882	76.2	29.2	14278	184.9	70.8

Bilim dallarına göre alıcı odaklı etkileşimli üstsöylem belirleyicilerinin dağılımına bakıldığında ise Tablo 22’de de görüldüğü üzere duruş belirten üstsöylemsel ad sayısı doğa bilimlerinde 5.765 iken bu sayı insan ve toplum bilimlerinde 14.081 olarak tespit edilmiştir. Yine katılım belirten üstsöylemsel ad sayısı doğa bilimlerinde 117 iken insan ve toplum bilimlerinde bu sayı 197’dir. Doğa bilimlerinde duruş belirten üstsöylemsel ad sıklığı 10.000 sözcükte 74.6, katılım belirten üstsöylemsel ad sıklığı 10.000 sözcükte 1.5 iken bu sıklıklar insan ve toplum bilimlerinde duruş belirten üstsöylemsel adlarda 182.3, katılım belirten üstsöylemsel adlarda ise 2.6’dır. Bu sıklıklar dikkate alındığında doğa bilimlerinde duruş belirten üstsöylemsel adlar bu bilim dallarında kullanılan alıcı odaklı etkileşimli üstsöylemsel adların ortalama % 29’unu, katılım belirten üstsöylemsel adlar ise % 0.6’sını oluştururken insan ve toplum bilimlerinde kullanılan alıcı odaklı etkileşimli boyuta

sahip üstsöylemsel adlardan duruş belirten adlar ortalama % 70 iken katılım belirten adlar % 0.9 orana sahiptir. Doğa bilimlerinde bulgularanan üstsöylemsel ad sayısı 5.882 ve 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 76.2 iken insan ve toplum bilimlerinde üstsöylemsel ad sayısı 14.278 ve 10.000 sözcükte kullanılan üstsöylemsel ad sıklığı 184.9'dur. Üstsöylemsel adların doğa bilimlerindeki oranı % 29.2 iken insan ve toplum bilimlerinde bu oran % 70.8'dir. Üstsöylemsel adların alıcı odaklı etkileşimli boyutta dağılımı Şekil 7'de gösterilmiştir.

Şekil 7: Üstsöylemsel Adların Alıcı Odaklı Etkileşimli Boyutta Dağılımı

Şekil 7'ye göre doğa bilimleri ve insan ve toplum bilimleri olmak üzere her iki bilim dalında da alıcı odaklı etkileşimli üstsöylem boyutunda üstsöylemsel adların kullanımında duruş katılıma göre fazladır. Bu durum aslında alıcı odaklı etkileşimli boyutunda üstsöylemsel adların katılımdan ziyade yazar duruşu gösterdiğini kanıtlamaktadır. Araştırma makalelerinde katılım belirten üstsöylemsel ad örneklerine aşağıda yer verilmiştir.

- (17) “112 ASH çalışanlarının memnuniyetini konu edinen *çalışmalar* literatürde mevcuttur, fakat 112 ASH çalışanlarının çalışma koşulları, karşılaştıkları sorunları ve Çocuk Acil veya Acil Servisten beklenti ve tutumunu geniş ölçekli konu edinen çalışmalara literatürde rastlanmamıştır.”
(Tıp, 8)

(18) “ İslam felsefesi geleneğin, diğer geleneksel felsefî düşüncelerde olduğu gibi felsefî bilimler bugün bağımsızlığını kazanmış birçok disiplini de içermekteydi.”

(Felsefe, 1)

Örnek (17) ve örnek (18)’de yazar metinde devam eden söylemle ilgili okuyucuyu yönlendirme ya da okuyucuya herhangi bir değerlendirme sunmak yerine dışarıda var olan bir bilgiye gönderim yaparak onu metne dâhil etmektedir. Örnek (17)’de yer alan “112 ASH çalışanlarının memnuniyetini konu edinen” “çalışmalar”ın alanyazındaki varlığını tespit ettiğini okuyucuya vermektedir. Burada kullanılan üstsöylemsel ad olan “çalışma” yazarın duruşundan ziyade dışarıya gönderimde bulunduğu için katılım belirleyicisi olarak kabul edilmiştir. Aynı biçimde örnek (18)’de de “geleneksel felsefî düşünceler” ad öbeğinde var olan *düşünce* üstsöylemsel adı yazarın duruşundan ziyade metnin dışında var olan “geleneksel düşünceler”e gönderim yaptığı için katılım belirleyicisi ulamına dâhil edilmiştir.

4.1.2.1. Türkçede Üstsöylemsel Adların İşlevlerine İlişkin Bulgular

Temelde varlığın gösterimi, niteleyici adlar ve ilişki adları başlıkları altında sekiz farklı altulamda incelenen üstsöylemsel adların işlevlerinin genel dağılımlarına ilişkin bulgular Tablo 23’te verilmektedir.

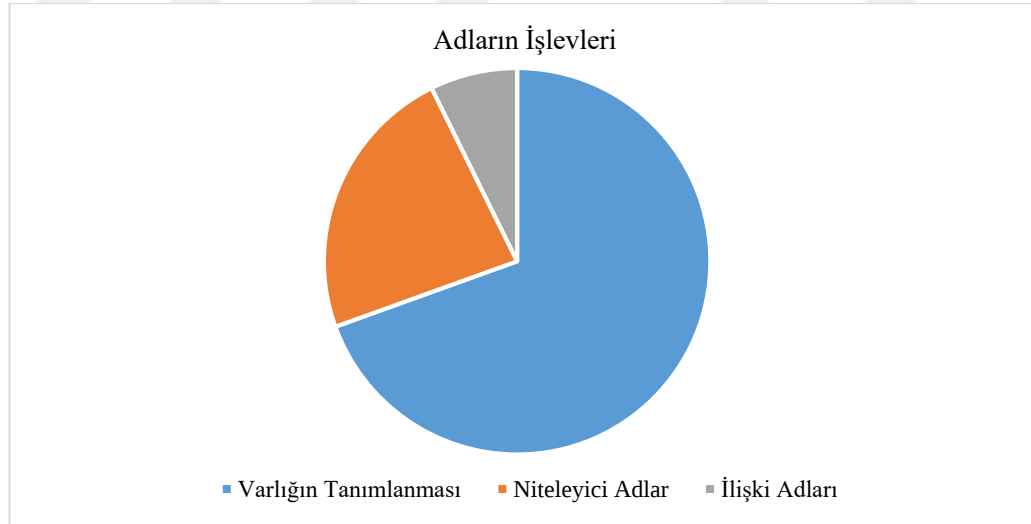
Tablo 23: Üstsöylemsel Adların İşlevlerinin Genel Dağılımı

Ulamlar	Toplam	10.000 / (f)	(%)
Varlığın Tanımlanması	14006	181.3	69.5
Metin Adı	3409	44.1	16.9
Olay Adı	4727	61.2	23.4
Söylem Adı	1719	22.3	8.5
Bilişsellik Adı	4151	53.7	20.7
Niteleyici Adlar	4680	60.6	23.2
Nitelik Adları	1089	14.1	5.4
Tarz Adı	2057	26.6	10.2
Konum Adı	1534	19.9	7.6
İlişki Adları	1474	19.1	7.3
TOPLAM	20160	261	100

Tablo 23’te görüldüğü üzere *varlığın tanımlanması* altulamı 14.006 üstsöylemsel ad sıklığı ve % 69,5’lik bir payla en sık kullanılan temel altulam olarak

10.000 sözcük başında ortalama 181.3 kez yer almaktadır. Bu ulam içerisinde *olay adı* altulamı, % 23,4'lük bir oranla en sık kullanıma sahip altulam olarak öne çıkmaktadır. Buna karşılık *söylem adı* altulamı varlığın tanımlanması altulamalarından en az sıklığa sahip üstsöylemsel ad olarak % 8,5'lik bir oranla temsil edilmektedir. En sık kullanılan ikinci *varlığın tanımlanması* altulamında yer alan üstsöylemsel ad *bilişsellik adı* olup 10.000 sözcükte ortalama 54 kullanımla üstsöylemsel adların işlevlerinin % 20.7'sine denk gelmektedir. *Niteleyici adların* ise 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 60.6 iken bu durum tüm üstsöylemsel adların % 23.2'sine karşılık gelmektedir. *Niteleyici adlar* altulamında en sık kullanılan üstsöylemsel ad işlevi 10.2 ile *tarz adları* iken bu işlevi 7.6 ile *konum adları* ve 5.4 ile *nitelik adları* izlemektedir. 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad işlevlerine bakıldığında ise *tarz adları* 26.6, *konum adları* 19.9 ve *nitelik adları* 14.1 olarak belirlenmiştir. Son olarak *ilişki adları* altulamı 1.474 sıklıkla temsil edilmekte olup 10.000 sözcük başına düşen sıklığı 19.1 ve genel dağılımdaki yüzdeliği 7.3 olarak tespit edilmiştir. Toplamda ise çalışmada 20.160 üstsöylemsel ad 10.000 sözcük başına 261 sıklıkla kullanılmaktadır.

Şekil 8: Üstsöylemsel Adların İşlevleri

Şekil 8'de görüldüğü üzere Türkçe akademik metinlerde üstsöylemsel adlar işlevsel olarak en sık varlığın tanımlanması altulamında kullanılmaktadır. Bu kullanım tüm üstsöylemsel adların % 70'ini oluştururken daha sonra % 23 ile niteleyici adların kullanıldığı tespit edilmiştir. İşlevsel olarak en sık kullanılan üstsöylemsel ad altulamı ise % 7 ile ilişki ulamıdır.

4.1.2.1.1. Doğa Bilimlerinde Üstsöylemsel Adların İşlevlerine İlişkin Bulgular

Üstsöylemsel adların işlevlerinin doğa bilimlerindeki araştırma makalelerindeki dağılımı Tablo 24’te verilmektedir.

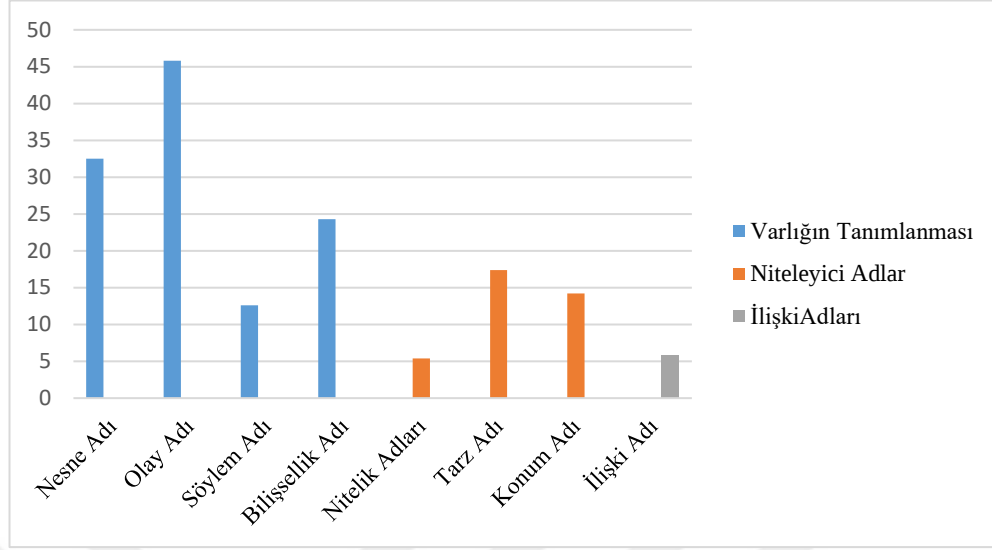
Tablo 24: Üstsöylemsel Adların İşlevlerinin Doğa Bilimlerinde Dağılımı

Ulamlar	Toplam	10.000 / (f)	(%)
Varlığın Tanımlanması	4287	115.2	72.8
Metin Adı	1211	32.5	20.6
Olay Adı	1703	45.8	28.9
Söylem Adı	470	12.6	7.8
Bilişsellik Adı	903	24.3	15.4
Niteleyici Adlar	1376	37	23.5
Nitelik Adları	203	5.4	3.5
Tarz Adı	651	17.4	11.1
Konum Adı	522	14.2	8.9
İlişki Adları	219	5.8	3.7
TOPLAM	5882	158	100

Tablo 24’te görüldüğü üzere doğa bilimlerinde en sık kullanılan altulam 10.000 sözcük başına 115.2 sıklık ve ortalama % 73 ile *varlığın tanımlanması*’dır. Bu ulam altında ise ortalama % 29 ile *olay adları* en sık kullanıma sahipken 10.000 sözcükte 32.5 ve % 21 ile *nesne adları*, 10.000 sözcükte 24.3 ve % 15 ile *bilişsellik adları* ve 10.000 sözcükte 12.6 ile % 8 *söylem adları* sırasıyla *olay adlarından* sonra gelmektedir.

Niteleyici adlar altulamında ise doğa bilimlerinde en sık kullanıma sahip işlev 10.000 sözcükte 17.4 ve ortalama %11 ile *tarz adlarını*, 10.000 sözcükte 14.2 ve ortalama %9 ile *konum adları* ve 10.000 sözcükte 5.4 ve ortalama %4 ile *nitelik adları* takip etmektedir. Doğa bilimlerinde *ilişki adları* kullanımları ele alındığında ise 10.000 sözcükte 5.8 kullanım sıklığı ve ortalama % 4 ile en az sıklıkta kullanılan altulam olarak tespit edilmiştir. Üstsöylemsel adların doğa bilimlerindeki işlevlerinin görünimleri Şekil 9’da verilmektedir.

Şekil 9: Üstsöylemsel Adların Doğa Bilimlerindeki İşlevlerinin Görünümleri

Şekil 9’da görüldüğü üzere doğa bilimlerinde işlevleri açısından en sık kullanılan üstsöylemsel ad *olay adı* iken bu adları sırasıyla *nesne adları*, *bilişsellik adları*, *tarz adları*, *konum adları*, *söylem adları*, *ilişki adları* ve *nitelik adları* takip etmektedir.

Veri tabanını oluşturan doğa bilimlerindeki araştırma makalelerinde tespit edilen üstsöylemsel adların işlevlerine ilişkin örnekler ve hangi işlevde kullanıldıkları aşağıda verilmektedir.

(19) “Bu *bölümde*, son dönemlerde Aşırı Öğrenme Makinaları (ELM) , DVM, k-EYK ve Bayes gibi veri sınıflandırılmasında yaygın olarak kullanılan [28, 29] DVM ve k-EYK sınıflandırıcılar kullanılacaktır.”

(Elektrik Mühendisliği, 2- Metin Adı)

(20) “Biberiye yağı için de kontak dermatite neden olabilir veya mesleki astıma katkıda bulunabilir gibi benzer *gözlemler* söylenebilir.”

(Kimya, 3- Olay Adı)

(21) “Literatürde ilgili Legendre fonksiyonları için binom katsayıları cinsinden iki analitik ifade bulunmaktadır. Bu *ifadeler* aşağıda verilmiştir (Guseinov, 1995).”

(Fizik, 12- Söylem Adı)

(22) “2010 ile 2015 yılları arasında mamografi çekilmiş 5100 hastanın mammografik bulgularının literatür eşliğinde retrospektif olarak *değerlendirilmesi* amaçlanmıştır.”

(Tıp, 1- Bilişsellik Adı)

(23) “Görüldüğü gibi düşme özellikle yaşlılar için önemli risklere sebep olmaktadır. Bu *riskleri* azaltmak için düşme tespitine duyarlı akıllı izleme sistemleri geliştirilmiştir [8].”

(Elektrik Mühendisliği, 2- Nitelik Adı)

(24) Örneğin 1. numunenin hazırlanışı şu *şekildedir*; istenen stokiyometrik oranlarda karıştırılan öncü kimyasallar 1. adımda 12 saat (ilk öğütme) öğütülmüş ve ardından 500°C’ de 6 saat ısıtılma maruz bırakılmıştır, 2. adımda 4 saat (ikinci öğütme) öğütülmüş ve ardından 900°C’de 6 saat ısıtılma maruz bırakılmıştır, son adım olan 3. adımda ise numune tekrar 4 saat (son öğütme) öğütülmüş ve ardından 1100°C’ de 24 saat ısıtılma maruz bırakılmıştır.

(Fizik, 1- Tarz Adı)

(25) “Olguların hepsinin operasyon öncesi toraks BT’leri mevcuttu, intraforaminal invazyon *ihtimali* mevcut 17 (%48) vakada ise aynı zamanda torakal MRI yapılmıştı.”

(Tıp, 107- Konum Adı)

(26) “pH değeri 1,0-7,0 aralığında değiştirilerek yapılan biyosorpsiyon deneyleri *sonucunda* Şekil 1’de % giderim ve q (mg/g) değerlerinin pH ile değişimi elde edilmiştir.”

(Kimya, 8- İlişki Adı)

Örneklere göre örnek (19)’daki “bölüm” üstsöylemsel adı *metin adı*, örnek (20)’deki “gözlem” *olay adı*, örnek (21)’deki “ifade” *söylem adı*, örnek (22)’deki “değerlendirme” *bilişsellik adı*, örnek (23)’teki “risk” *nitelik adı*, örnek (24)’teki “şekil” *tarz adı*, örnek (25)’te kullanılan “ihtimal” *konum adı* ve örnek (26)’daki “sonuç” ise *ilişki adı* işlevinde kullanılmaktadır.

4.1.2.1.2. İnsan ve Toplum Bilimlerinde Üstsöylemsel Adların İşlevlerine İlişkin Bulgular

Üstsöylemsel adların işlevlerinin insan ve toplum bilimlerindeki araştırma makalelerine göre dağılımı Tablo 25’te verilmektedir.

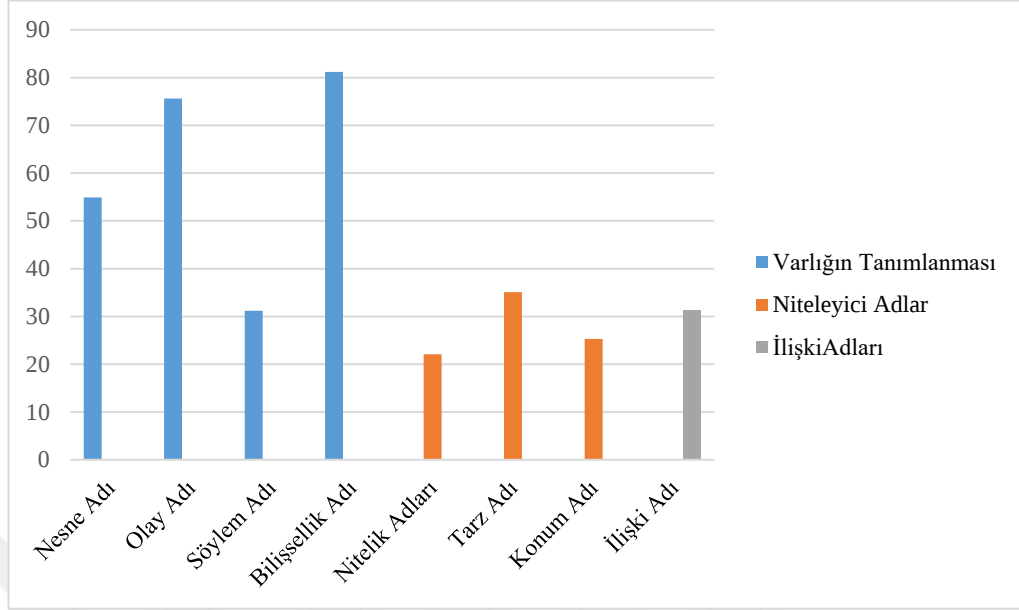
Tablo 25: Üstsöylemsel Adların İşlevlerinin İnsan ve Toplum Bilimlerinde Dağılımı

Ulamlar	Toplam	10.000 / (f)	(%)
Varlığın Tanımlanması	9719	242.9	68.1
Metin Adı	2198	54.9	15.5
Olay Adı	3024	75.6	21.2
Söylem Adı	1249	31.2	8.7
Bilişsellik Adı	3248	81.2	22.7
Niteleyici Adlar	3304	82.5	23.1
Nitelik Adları	886	22.1	6.2
Tarz Adı	1406	35.1	9.8
Konum Adı	1012	25.3	7.1
İlişki Adları	1255	31.4	8.8
TOPLAM	14278	356.8	100

Tablo 25’te görüldüğü üzere insan ve toplum bilimlerinde en sık kullanılan altulam 10.000 sözcük başına 242.9 sıklık ve ortalama % 68 ile *varlığın tanımlanması*dır. Bu ulam altında ise ortalama % 23 ile *bilişsellik adları* en sık kullanıma sahipken 10.000 sözcükte 75.6 ve % 21 ile *olay adları*, 10.000 sözcükte 54.9 ve % 16 ile *nesne adları* ve 10.000 sözcükte 31.2 ve ortalama % 9 ile *söylem adları* sırasıyla *bilişsellik adlarını* takip etmektedir.

Niteleyici adlar altulamında ise insan ve toplum bilimlerinde en sık kullanıma sahip işlev 10.000 sözcükte 35.1 ve ortalama % 10 ile *tarz adları*, 10.000 sözcükte 25.3 ve ortalama % 7 ile *konum adları* ve 10.000 sözcükte 22.1 ve ortalama % 6 ile *nitelik adları* takip etmektedir. İnsan ve toplum bilimlerinde *ilişki adları* kullanımları ele alındığında ise bu adlar, 10.000 sözcükte 31.4 kullanım sıklığı ve ortalama % 9 ile en az sıklıkta kullanılan altulam olarak tespit edilmiştir. İnsan ve toplum bilimlerinde üstsöylemsel adların işlevlerinin görünümüleri Şekil 10’da sunulmaktadır.

Şekil 10: Üstsöylemsel Adların İnsan ve Toplum Bilimlerindeki İşlevlerinin Görünümleri

Şekil 10’da görüldüğü üzere insan ve toplum bilimlerinde işlevleri açısından en sık kullanılan üstsöylemsel ad bilişsellik adı iken bu adları sırasıyla *olay adları*, *nesne adları*, *tarz adları*, *ilişki adları*, *söylem adları*, *konum adları* ve *nitelik adları* takip etmektedir.

Veri tabanını oluşturan insan ve toplum bilimlerindeki araştırma makalelerinde tespit edilen üstsöylemsel adların işlevlerine ilişkin örnekler aşağıda verilmektedir.

(27) “Kastamonu Üniversitesi Felsefe Bölümü mezunlarına yönelik yapılan *çalışma*, toplamda yirmi beş soruya verilen açık uçlu yanıtların analizinden oluşmaktadır.”

(Felsefe, 9- Metin Adı)

(28) “Bu *değişimin* nedeni ise, gelişen teknolojik ilerlemenin bilgi, sanat, edebiyat, felsefe kısacası modernizmin etkileyip şekillendirdiği tüm alanlar üzerinde yaptığı dönüştürücü, belirsizleştirici etkisi ile ‘büyük anlatı’ların anlamını yitirmesine neden olmasıdır.”

(Sosyoloji, 12- Olay Adı)

(29) “Belli bir yaştan sonra dil öğrenmenin çok zor, hatta imkânsız olduğu *görüşü* de yanlıştır.”

(Uygulamalı Dilbilim, 5- Söylem Adı)

(30) “Her üç ölçütü kullanarak bir *değerlendirme* yapıldığında ise Farabi felsefi ilimler arasında en üstün ilmin metafizik olduğunu söyler.”

(Felsefe, 1- Bilişsellik Adı)

(31) “Ayrıca reklamlar süre açısından da *avantaj* sağlamaktadır. Dizi, film gibi uzun süreli videolara kıyasla reklamlar çok daha kısa süreli olduklarından ders saatlerinden çok daha etkili bir biçimde kullanılabilir.”
(Uygulamalı Dilbilim, 1- Nitelik Adı)

(32) “Araştırma *grubu*, Niğde Üniversitesi çatısı altında bulunan BESYO ile diğer akademik birimlerde öğrenim gören BESYO (f=72), iktisadi ve idari bilimler fakültesi (f=36), fen edebiyat fakültesi (f=33), eğitim fakültesi (f=32), mühendislik fakültesi (f=34)) öğrencilerinin (n=207) gönüllü katılımlarıyla oluşmuştur.”

(Pazarlama, 12- Tarz Adı)

(33) “Bu durumda “kişinin bir hastalığı olmadan kendini rahatsız duyumsaması ya da benzer biçimde rahatsızlık algılamadan hasta olması *olasıdır*.”
(Sosyoloji, 10- Konum Adı)

(34) “Cari mercimek fiyatlarından üretici ve tüketici zincirleme indeksleri hesap edilmiş, bu indekslerin farklarıyla yıllık enflasyon oranları arasında *karşılaştırma* yapılmıştır.”

(Pazarlama, 1- İlişki Adı)

Örneklere göre örnek (27)’deki “*çalışma*” *metin adı*, örnek (28)’deki “*değişim*” *olay adı*, örnek (29)’daki “*görüş*” *söylem adı*, örnek (30)’daki “*değerlendirme*” *bilişsellik adı*, örnek (31)’deki “*avantaj*” *nitelik adı*, örnek (32)’deki “*grup*” *tarz adı*, örnek (33)’te kullanılan “*olası*” *konum adı* ve örnek (34)’teki “*karşılaştırma*” *ilişki adı* işlevinde kullanılmaktadır.

4.1.3. Üstsöylemsel Adların Farklı Disiplinlerde Bilgi Odaklı ve Alıcı Odaklı Etkileşimli Boyuttaki Görünümlerine İlişkin Bulgular

Çalışmanın veri tabanını oluşturan araştırma makalelerinde tespit edilen üstsöylemsel adların bilgi odaklı etkileşimli ve alıcı odaklı etkileşimli üstsöylem boyutunda disiplinlere göre dağılımı Tablo 26’da gösterilmektedir. Buna göre bilgi odaklı etkileşimli boyutta adların öngönderim ve artgönderimleri, alıcı odaklı etkileşimli üstsöylem boyutta ise duruş ve katılım açısından işlevleri yer almaktadır.

Tablo 26: Disiplinlere göre Üstsöylemsel Adların Retorik Özelliklerinin Dağılımı

ÜA		DB				İTB			
		Elektrik Müh.	Kimya	Fizik	Tıp	Pazarlama	Felsefe	Uyg. Dilbilim	Sosyoloji
BOEB	Öngönderim	256	107	94	1483	262	621	257	3492
	10.000	68.8	39.3	71.4	50.3	58.4	72.6	98.4	143.3
	Artgönderim	400	203	99	3123	672	1380	488	6909
	10.000	107.5	74.6	75.1	106	149.7	161.3	186.8	283.6
AOEB	Duruş	656	310	193	4606	934	2001	745	10401
	10.000	176.3	113.8	146.5	156.3	208.1	233.9	285.2	426.9
	Katılım	25	10	10	72	19	27	22	129
	10.000	6.7	3.7	7.6	2.4	4.2	3.2	8.4	5.3

Tablo 26'ya göre bilgi odaklı etkileşimli üstsöylem boyutunda öngönderim 143.3 ile en sık sosyoloji disiplninde kullanılmaktadır. Bu disiplini sırasıyla 10.000 sözcükte 98.4 ile uygulamalı dilbilim, 72.6 ile felsefe, 71.4 ile fizik, 68.8 ile elektrik mühendisliği, 58.4 ile pazarlama ve 39.3 ile kimya disiplinleri izlemektedir. Artgönderim açısından disiplinler arası dağılıma bakıldığında en sık kullanılan disiplin 10.000 sözcükte 283.6 ile sosyoloji olup sıklık sırasına göre 186.8 ile uygulamalı dilbilim, 161.3 ile felsefe, 149.7 ile pazarlama, 107.5 ile elektrik mühendisliği, 106 ile tıp 75.1 ile fizik ve 74.6 ile kimya gelmektedir.

Alıcı odaklı etkileşimli üstsöylem boyutunda üstsöylemsel adların duruş açısından disiplinlere dağılımı 10.000 sözcük başına 426.9 ile sosyoloji disiplinini 285.2 ile uygulamalı dilbilim, 233.9 ile felsefe, 208.1 ile pazarlama, 176.3 ile elektrik mühendisliği, 156.3 ile tıp ve 146.5 ile fizik 113.8 ile kimya disiplini takip etmektedir. Katılım belirleyicileri açısından ise en sık kullanım 8.4 ile uygulamalı dilbilimde iken en az sıklık 2.4 ile tıp disiplinindedir.

4.2. ÜSTSÖYLEMSEL ADLARIN SÖZCÜK-DİLBİLGİSEL ÖRÜNTÜLERİNE İLİŞKİN BULGULAR

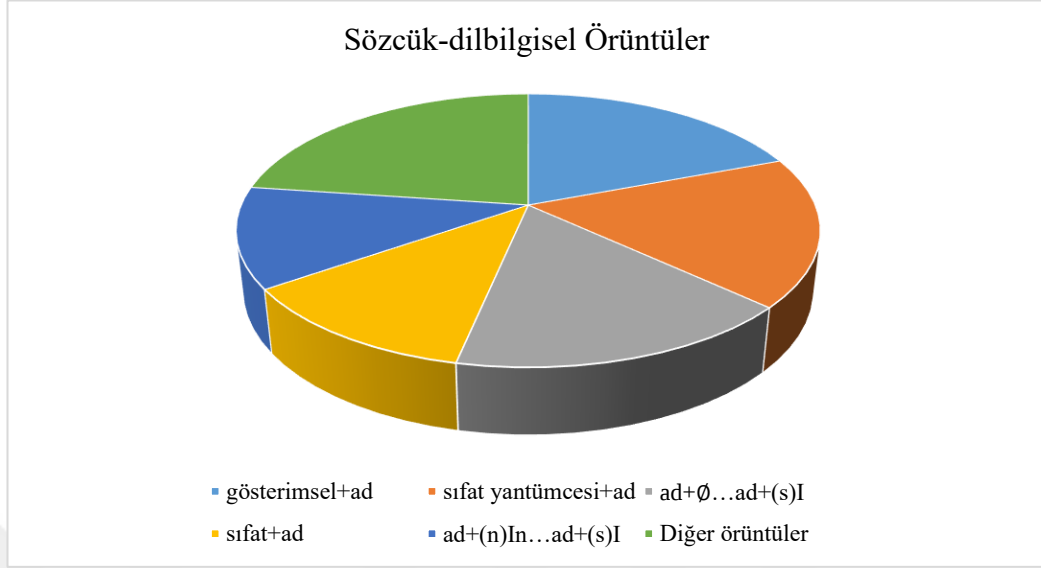
Türkçede üstsöylemsel adların kullanıldığı sözcük-dilbilgisel örüntüler bazı disiplinlerde farklılık gösterse ve bu örüntülerin veri tabanında eşit biçimde dağılım sergilemediği tespit edilmiş olsa da temelde beş örüntü dikkat çekmektedir. Bu sözcük-dilbilgisel örüntülerin genel sıklığına ilişkin ayrıntılı bilgi Tablo 27'de yer almaktadır.

Tablo 27: Sözcük-Dilbilgisel Örüntülere Göre Kullanılan Üstsöylemsel Adların Sıklığı

SDÖ	TOPLAM	10.000 / (f)	MBÜAS / (f)	(%)
gösterimsel+ad	3861	50	12	19.2
Sıfat yantümcesi(ortaç)+ad	3569	46.2	11.1	17.7
Ad+ Ø...ad+(s)I	3307	42.8	10.3	16.4
Sıfat+ad	2419	31.3	7.5	12
ad +(n)In...ad+(s)I	2331	30.2	7.2	11.9
Diğer örüntüler	4673	60.5	14.5	22.8
TOPLAM	20160	261	62.6	100

Tablo 27’de görüldüğü üzere çalışmada 3.861 gösterimselle birlikte kullanılan üstsöylemsel ad tespit edilmiş olup bu örüntünün Türkçe akademik metinlerde üstsöylemsel adların kullanımında en sık görülen sözcük-dilbilgisel kalıp olduğu söylenebilir ve bu aynı zamanda üstsöylemsel adların % 19.2’sini oluşturmaktadır. Buna göre üstsöylemsel adların en sık görüldüğü yapı olarak *gösterimsel+ad* örüntüsü, ikinci sırada sıfat yantümcesiyle birlikte kullanılan adlar, üçüncü sırada *ad+ Ø...ad+(s)I* örüntüsü, dördüncü sırada sıfatlarla birlikte kullanılan adlar ve sonrasında *ad+(n)In...ad+(s)I* örüntüsü yer almaktadır. Sıfat yantümceleriyle birlikte kullanılan üstsöylemsel adlar % 17.7, *ad+ Ø...ad+(s)I* yapısı % 16.4, sıfatlarla birlikte kullanılan adlar % 12 ve *ad+(n)In...ad+(s)I* örüntüsünde kullanılan üstsöylemsel adlar ise % 11.9’unu oluşturmaktadır. Makale başına düşen üstsöylemsel ad sayısı toplamda ortalama 63 iken gösterimsel adlarla birlikte kullanımda 12, sıfatyantümceleriyle kullanımında 11, *ad+ Ø...ad+(s)I* örüntüsünde 10.3, sıfatlarla birlikte kullanımda ve *ad +(n)In...ad+(s)I* örüntüsünde 7.5 olarak tespit edilmiştir. 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı ise üstsöylemsel adın gösterimselle birlikte kullanılmasında 50, sıfat yantümcesiyle birlikte kullanılmasında 46.2, *ad+ Ø...ad+(s)I* örüntüsünde kullanılmasında 42.8, sıfatla birlikte kullanılmasında 31.3 ve *ad +(n)In...ad+(s)I* örüntüsünde kullanımı 30.2’dir. Türkçede tespit edilen üstsöylemsel adların en sık kullanıldığı sözcük-dilbilgisel örüntülerin görünimleri Şekil 11’de gösterilmektedir.

Şekil 11: Türkçede Üstsöylemsel Adların En Sık Kullanıldığı Sözcük-Dilbilgisel Özellikler

Şekil 11’de araştırma makalelerinde kullanılan üstsöylemsel adların sözcük-dilbilgisel özellikleri gösterilmektedir. Buna göre en sık kullanılan üstsöylemsel ad örüntüsü *gösterimsellerle birlikte kullanılan üstsöylemsel adları, sıfat yantümcesiyle birlikte kullanılan üstsöylemsel adlar, ad+Ø...ad+(s)I* örüntüsüyle kullanılan üstsöylemsel adlar, *sıfatla üstsöylemsel adın birlikte kullanımı* ve *ad+(n)In...ad+(s)I* örüntüsünde kullanılan üstsöylemsel adlar takip etmektedir. En sık kullanılan beş örüntü dışındaki diğer örüntülerin veri tabanında kullanım oranı ise % 22.8’dir; ancak ilk beş örüntü dışında tespit edilmiş olan üstsöylemsel adların her bir örüntüye dağılım sıklığı en sık beş örüntüye göre oldukça düşük olduğundan bu örüntüler çalışmada ayrıntılı incelenmemiştir.

4.3. ÜSTSÖYLEMSEL ADLARIN KULLANILDIĞI SÖZCÜK-DİLBİLGİSEL ÖRÜNTÜLERİN FARKLI DİSİPLİNLERDEKİ DAĞILIMLARINA İLİŞKİN BULGULAR

Türkçede en sık olarak kullanıldığı tespit edilen üstsöylemsel ad örüntülerinin insan ve toplum bilimleri ve doğa bilimlerinde kullanım sıklığı ve yüzdeleri Tablo 28’de gösterilmektedir.

Tablo 28: Sözcük-Dilbilgisel Örüntülere Göre Kullanılan Üstsöylemsel Adların Sıklığı

SDÖ/ BD	Gösterimsel+ad		Ad+ Ø...ad+(s)I		Sıfat yantümcesi (ortaç)+ad		Sıfat+ad		Ad+(n)In..... ad+(s)I	
	10000	(%)	10000	(%)	10000	(%)	10000	(%)	10000	(%)
İTB	60.8	63	52.3	63.3	62.1	69.6	43.5	72	45.4	78.6
DB	38.4	37	32.6	36.7	29.1	30.4	18.2	28	13.8	21.4
TOPLAM	50	100	42.8	100	46.2	100	31.3	100	59.2	100

Tablo 28’de görüldüğü üzere sözcük-dilbilgisel örüntülerin dağılımı bilim dalları arasında eşit değildir. Gösterimsellerle birlikte kullanılan adların kullanım sıklığı insan ve toplum bilimlerinde 10.000 sözcükte 60.8 iken doğa bilimlerinde 38.4’tür. Bu örüntü doğabilimlerinde kullanılan üstsöylemsel adlarda ilk sırada yer alırken insan ve toplum bilimlerinde ikinci en sık kullanılan örüntüdür. *Ad+Ø...ad+(s)I* örüntüsünün kullanımının 10.000 sözcükte görünümü ise doğa bilimlerinde 32.6 sıklığa sahipken insan ve toplum bilimlerinde 52.3 sıklıkla *ad+Ø...ad+(s)I* örüntüsünün % 63’ünü oluşturmaktadır. Sıfat yantümcesiyle birlikte kullanılan adların sıklığı ise gösterimsellerle birlikte kullanılan adlarda olduğu gibi insan ve toplum bilimlerinde doğa bilimlerine göre daha fazladır. Buna göre insan ve toplum bilimlerinde sıfat yantümcesiyle birlikte kullanılan üstsöylemsel adların sıklığı 62.1 iken doğa bilimlerinde bu sıklık 29.1’dir. İnsan ve toplum bilimlerinde sıfat yantümcesiyle birlikte kullanılan adlar bu örüntünün % 70’ini oluşturuyorken doğa bilimlerinde bu oran % 30’dur. Bu durumda insan ve toplum bilimlerinde sıfat yantümcesiyle birlikte kullanılan üstsöylemsel adların oranı doğa bilimleriyle karşılaştırıldığında oldukça fazladır. Aynı biçimde doğa bilimlerinde kullanılan *sıfat+ad* biçimindeki üstsöylemsel adlar 10.000 sözcükte 18.2 iken insan ve toplum bilimlerinde 43.5’tir. Bu da dağılımın % 72’si insan ve toplum bilimlerindeyken % 28’inin doğa bilimlerinde olduğunu göstermektedir. *Ad+(n)In.....ad+(s)I* örüntüsü doğa bilimlerinde en az sıklığa sahip iken insan ve toplum bilimlerinde en az sıklığa sahip olan örüntü *sıfat+ad*’dır.

4.3.1. Üstsöylemsel Adların Doğa Bilimlerinde Sözcük-dilbilgisi Yapılara göre Dağılımlarına İlişkin Bulgular

Sözdizimsel örüntülerinin yazarın duruşu hakkında bilgi verdiği üstsöylemsel adların Türkçede doğa bilimlerindeki disiplinlerde en sık kullanılan örüntüler, sıklıkları ve 10.000 sözcükteki kullanımları Tablo 29’da verilmektedir.

Tablo 29: Doğa Bilimlerindeki Disiplinlerde Yer Alan Sözcük-Dilbilgisel Örüntülere Göre Kullanılan Üstsöylemsel Adların Sıklığı

	Elektrik Müh.	Kimya	Fizik	Tıp
Üstsöylemsel Ad	681	320	203	4678
10.000 sözcükte	183	117.5	154.1	158.7
Gösterimsel+ad	99	39	28	1263
10.000 sözcükte	26.6	14.3	21.3	42.9
Ad+ Ø...ad+(s)I	108	56	22	1029
10.000 sözcükte	29	20.6	16.7	34.9
Sıfat yantümcesi (ortaç)+ad	243	81	59	701
10.000 sözcükte	65.3	29.7	44.8	23.8
Sıfat+ad	57	43	16	561
10.000 sözcükte	15.3	15.8	12.1	19
Ad+(n)In...ad+(s)I	52	27	15	421
10.000 sözcükte	14	9.9	11.4	14.3
Ad+Dan...niceleyici	48	22	18	151
10.000 sözcükte	12.9	8.1	13.7	5.1
Ad öbeği	19	12	11	209
10.000 sözcükte	5.1	4.4	8.3	7.1
Diğer örüntüler	55	40	34	343
10.000 sözcükte	14.8	14.7	25.8	11.6

Tablo 29’da görüldüğü üzere doğa bilimlerindeki disiplinlerde üstsöylemsel adlar 10.000 sözcükte elektrik mühendisliğinde 183, tıpta 158.7, fizikte 154.1 ve kimya disiplininde 117.5’tir. Türkçe araştırma makalelerinde en sık kullanılan sözcük-dilbilgisel örüntü olan *gösterimsel+ad* yapısının disiplinlere göre dağılımına bakıldığında en sık kullanım 42.9 ile tıp disiplinini 26.6 ile elektrik mühendisliği, 21.3 ile fizik ve 14.3 ile kimya disiplinleri takip etmektedir. *Ad+ Ø...ad+(s)I* örüntüsünün 10000 sözcükte dağılımı ise 34.9 ile tıp, 29 ile elektrik mühendisliği, 20.6 ile kimya ve 16.7 ile fizik disiplinidir. Üstsöylemsel adların *sıfat yantümcesi+ad* örüntüsünde kullanımı 10.000 sözcükte 65.3 ile elektrik mühendisliği, 44.8 ile fizik, 29.7 ile kimya ve 23.8 ile tıp disiplinindedir. Üstsöylemsel adların sıfatla kullanımına ilişkin bulgulara bakıldığında en sık kullanım 19 ile tıp, 15.8 ile kimya, 15.3 ile elektrik mühendisliği ve 12.1 ile fizik disiplini takip etmektedir. *Ad+(n)In...ad+(s)I* sözcük-dilbilgisel örüntüsünün kullanım sıklığının disiplinlere göre dağılımında ise 14.3 ile tıp, 14 ile elektrik mühendisliği, 11.4 ile fizik ve 9.9 ile kimya takip etmektedir. *Ad öbeği* örüntüsünün araştırma makalelerinde kullanımının 10.000 sözcükte sıklığı 8.3 ile fizik, 7.1 ile tıp, 5.1 ile elektrik mühendisliği, 4.4 ile kimya disiplinindedir.

4.3.1.1. Elektrik Mühendisliği Disiplininde Üstsöylemsel Adların Sözcük-dilbilgisi Yapılara İlişkin Bulguları

Doğa bilimlerinde yer alan elektrik mühendisliği disiplininde kullanılan üstsöylemsel adların en sık kullanıldığı beş sözcük-dilbilgisel örüntülere ilişkin bulgulara Tablo 30'da yer verilmiştir.

Tablo 30: Elektrik Mühendisliği Disiplinindeki Sözcük-Dilbilgisel Örüntülere Göre Kullanılan Üstsöylemsel Adların Sıklığı

SDÖ	TOPLAM	10.000 / (f)	MBÜAS (f)	(%)
Sıfat yantümcesi+ad	243	65.3	11	35.7
Ad+ Ø...ad+(s)I	108	29	4.9	15.9
gösterimsel+ad	99	26.6	4.5	14.5
Sıfat+ad	57	15.3	2.6	8.4
ad +(n)In...ad+(s)I	52	14	2.4	7.6
Diğer örüntüler	122	32.8	5.5	17.9
TOPLAM	681	183	3.9	100

Tablo 30'da görüldüğü üzere elektrik mühendisliği disiplininde kullanılan üstsöylemsel adlarda en sık kullanılan sözcük-dilbilgisel örüntü *sıfat yantümcesi+ad*'dir. Bu örüntünde 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 65.3 olup makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 11'dir. İkinci en sık kullanılan örüntü *ad+ Ø...ad+(s)I* olup 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 29 ve makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı ise 4.9'dur. Üçüncü en sık kullanılan örüntü *gösterimsel+ad*'in 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 26.6 ve makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 4.5'tir. *Sıfat+ad* yapısında 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 15.3 olup makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı ise 2.6'dır. Elektrik elektronik mühendisliği disiplininde en az sıklıkta kullanılan üstsöylemsel ad örüntüsü *ad +(n)In...ad+(s)I* olup bu örüntünün 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 14 ve makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 2.4'tür. Bu disiplinde kullanılan diğer örüntülerde 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 32.8 olmakla birlikte makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı ise 5.5'tir.

Elektrik elektronik mühendisliği disiplinindeki en sık kullanılan sözcük-dilbilgisel örüntülere ilişkin örneklerle aşağıda yer verilmektedir.

(35) “Şebekenin yeniden tasarlanması durumunda şebekede indirici merkez olduğu ve indirici merkez olmadığı durumları karşılaştırılmış ve amaç fonksiyonları bu durumlara göre oluşturulmuştur.”

(Elektrik Mühendisliği, 13)

(36) “Bu çalışma kapsamında tamamlanması planlanan sistem, baz istasyonu-mobil kullanıcı (cep telefonu kullanıcısı) arasındaki iletişim kalitesini artırmaya yönelik, mobil kullanıcı verici bloğunda istihdam edilecektir.”

(Elektrik Mühendisliği, 19)

(37) “Bu hedef doğrultusunda şebekelerin optimum tasarlanmasının önemi her geçen gün artmaktadır.”

(Elektrik Mühendisliği, 13)

(38) “Görüldüğü gibi düşme özellikle yaşlılar için önemli risklere sebep olmaktadır.”

(Elektrik Mühendisliği, 2)

(39) “Hipotermiinin etkinliği, terapi esnasında ulaşılan sıcaklığa ve mikrodalga termal alanının dağılımına bağlıdır ancak mikrodalga radyal anten tipine daha çok bağlıdır.”

(Elektrik Mühendisliği, 8)

Örnek (35)’te yer alan “durum” olay adı *sıfat yantümcesiyle birlikte kullanılan adlara*, örnek (36)’da yer alan “kapsam” tarz adı *belirtisiz yapıya*, örnek (37)’de bulunan “hedef” bilişsellik adı *gösterimselle birlikte kullanılan adlara*, örnek (38)’deki “risk” nitelik adı *sıfatla birlikte kullanılan adlara* ve örnek (39)’da yer alan “etkinlik” olay adı ise *belirtili yapıya* örnektir.

4.3.1.2. Kimya Disiplininde Üstsöylemsel Adların Sözcük-dilbilgisi Yapılara İlişkin Bulguları

Doğa bilimlerinde yer alan kimya disiplininde kullanılan üstsöylemsel adların en sık kullanıldığı beş sözcük-dilbilgisel örüntülere ilişkin bulgular Tablo 31’de verilmiştir.

Tablo 31: Kimya Disiplinindeki Sözcük-Dilbilgisel Örüntülere Göre Kullanılan Üstsöylemsel Adların Sıklığı

SDÖ	TOPLAM	10.000 / (f)	MBÜA (f)	(%)
Sıfat yantümcesi+ad	81	29.7	4.5	25.3
Ad+ Ø...ad+(s)I	56	20.6	3.1	17.6
Sıfat+ad	43	15.8	2.4	13.4
gösterimsel+ad	39	14.3	2.2	12.2
ad +(n)In...ad+(s)I	27	9.9	1.5	8.4
Diğer örüntüler	74	27.2	4.1	23.1
TOPLAM	320	117.5	17.8	100

Tablo 31’de görüldüğü üzere kimya disiplninde kullanılan üstsöylemsel adlarda en sık kullanılan sözcük-dilbilgisel örüntü *sıfat yantümcesi+ad*’dır. Bu örüntünde 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 29.7 olup makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 4.5’tir. İkinci en sık kullanılan örüntü *ad+ Ø...ad+(s)I* olup 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 20.6 ve makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı ise 3.1’dir. Üçüncü en sık kullanılan örüntü *sıfat+ad*’ın 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 15.8 ve makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 2.4’tür. *Gösterimsel+ad* yapısında 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 14.3 ve makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı ise 2.2’dir. Kimya disiplninde en az sıklıkta kullanılan üstsöylemsel ad örüntüsü *ad +(n)In...ad+(s)I* olup bu örüntünün 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 9.9 olup makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 1.5’tir. Bu disiplinde kullanılan diğer örüntülerde 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 27.2 olmakla birlikte makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı ise 4.1’dir.

Kimya disiplnindeki en sık kullanılan sözcük-dilbilgisel örüntülere ilişkin örneklere aşağıda yer verilmektedir.

(40) Biyosorpsiyon prosesine ait farklı sıcaklık değerlerinde elde edilen termodinamik parametreler Tablo 2’de verilmiştir.

(Kimya, 8)

(41) Analiz sonucu, antimikrobik, antitümör, antiseptik, koruyucu, böcek öldürücü, ve antioksidan aktiviteye sahip olduğu bilinen 66 bileşik bulunmuştur.

(Kimya, 10)

(42) Ağ yapıların sentez şartları ile gözenek özellikleri arasındaki ilişki pek çok araştırmacı tarafından çalışılmıştır.

(Kimya, 6)

(43) Ancak bu sonuç pratikte önemli bir problem oluşturmaz ve kalınlaştırıcı yardımıyla telafi edilebilir.

(Kimya, 12)

(44) Belki bunun başlıca sebepleri, çalışılan ortamların farklı olması (polar/apolar) ve bu çalışmada kolon kromatografi uygulanması nedeniyle daha fazla kimyasal yapının ortaya çıkarılmış olması düşünülebilir.

(Kimya, 10).

Örnek (40)'ta yer alan "parametre" olay adı *sıfat yantümcesiyle birlikte kullanılan adlara*, örnek (41)'de yer alan "sonuç" ilişki adı *belirtisiz yapıya*, örnek (42)'de bulunan "ilişki" ilişki adı *sıfatla birlikte kullanılan adlara*, örnek (43)'teki "sonuç" ilişki adı *gösterimselle birlikte kullanılan adlara* ve örnek (44)'te yer alan "sebebi" ilişki adı ise *belirtili yapıya* örnektir.

4.3.1.3. Fizik Disiplininde Üstsöylemsel Adların Sözcük-dilbilgisi Yapılara İlişkin Bulguları

Doğa bilimlerinde yer alan fizik disiplininde kullanılan üstsöylemsel adların en sık kullanıldığı beş sözcük-dilbilgisel örüntülere ilişkin bulgulara Tablo 32'de yer verilmiştir.

Tablo 32: Fizik Disiplinindeki Sözcük-Dilbilgisel Örüntülere Göre Kullanılan Üstsöylemsel Adların Sıklığı

SDÖ	TOPLAM	10.000 / (f)	MBÜAS (f)	(%)
Sıfat yantümcesi+ad	59	44.8	4.9	29.1
gösterimsel+ad	28	21.3	2.3	13.8
Ad+ Ø...ad+(s)I	22	16.7	1.8	10.8
Ad+DAn...niceleyici	18	13.7	1.5	8.9
Sıfat+ad	16	12.1	1.3	7.9
Diğer örüntüler	60	45.5	5	29.5
TOPLAM	203	154.1	16.8	100

Tablo 32'de görüldüğü üzere fizik disiplininde kullanılan üstsöylemsel adlarda en sık kullanılan sözcük-dilbilgisel örüntü *sıfat yantümcesi+ad*'dir. Bu örüntünde 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 44.8 olup makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 4.9'dur. İkinci en sık kullanılan örüntü *gösterimsel+ad* olup 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 21.3 ve makale başına düşen

üstsöylemsel ad sıklığı ise 2.3'tür. Üçüncü en sık kullanılan örüntü $ad + \emptyset \dots ad + (s)I'$ da 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 16.7 ve makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 1.8'dir. $Ad + DAn \dots niceleyici$ yapısında 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 13.7 olup makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı ise 1.5'tir. Fizik disiplninde en az sıklıkta kullanılan üstsöylemsel ad örüntüsü $sıfat + ad$ olup bu örüntünün 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 12.1 ve makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 1.3'tür. Bu disiplinde kullanılan diğer örüntülerde 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 45.5 olup makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı ise 5'tir.

Fizik disiplnindeki en sık kullanılan sözcük-dilbilgisel örüntülere ilişkin örneklere aşağıda yer verilmektedir.

(45) Bu yöntemler içinde en çok kullanılan yöntem ise daha sonra Roothann (1951-1960) tarafından geliştirilen Hartree-Fock-Roothann yöntemidir. (Fizik, 9)

(46) Bu sonuç, nanoparçacıkların nanokristaller tarafından oluşturulduğunun bir göstergesidir. (Fizik, 8)

(47) Bu hesaplamalar sonucunda, entropinin magnetik alan ve saklayıcı potansiyelin enerjiye bağımlılığında osilasyon gözlemlenmiştir. (Fizik, 11)

(48) “Kurşun içermeyen tipik bir ferroelektrik seramik olan baryum titanat halihazırdaki en önemli alternatiflerden birisidir.” (Fizik, 8)

(49) “XRD ile elde edilen veriler kullanılarak ayrıntılı kristal yapı analizi MAUD yazılımı (Lutterotti ve ark., 2004) ile yapılmıştır.” (Fizik, 1)

Örnek (45)'te yer alan “yöntem” tarz adı *sıfat yantümcesiyle birlikte kullanılan adlara*, örnek (46)'da yer alan “sonuç” ilişki adı *gösterimsellerle birlikte kullanılan adlara*, örnek (47)'de bulunan “sonuç” ilişki adı *belirtisiz yapıya*, örnek (48)'deki “alternatif” nitelik üstsöylemsel adı $ad + DAn \dots niceleyici$ yapısına ve örnek (49)'daki “analiz” bilişsel adı ise *sıfatla birlikte kullanılan adlara* örneklerdir.

4.3.1.4. Tıp Disiplininde Üstsöylemsel Adların Sözcük-dilbilgisi Yapılara İlişkin Bulguları

Doğa bilimlerinde yer alan tıp disiplininde kullanılan üstsöylemsel adların en sık kullanıldığı beş sözcük-dilbilgisel örüntülere ilişkin bulgular Tablo 33'te verilmiştir.

Tablo 33: Tıp Disiplinindeki Sözcük-Dilbilgisel Örüntülere Göre Kullanılan Üstsöylemsel Adların Sıklığı

SDÖ	TOPLAM	10.000 / (f)	MBÜAS (f)	(%)
gösterimsel+ad	1263	42.9	6.7	27
ad+ Ø...ad+(s)I	1029	34.9	5.4	22
sıfat yantümcesi+ad	701	23.8	3.7	15
sıfat+ad	561	19	3	12
ad +(n)In...ad+(s)I	421	14.3	2.2	9
Diğer örüntüler	703	23.8	3.7	15
TOPLAM	4678	158.7	24.7	100

Tablo 33'te görüldüğü üzere tıp disiplininde kullanılan üstsöylemsel adlarda en sık kullanılan sözcük-dilbilgisel örüntü *gösterimsel+ad*'dir. Bu örüntünde 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 42.9 olup makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 6.7'dir. İkinci en sık kullanılan örüntü *ad+ Ø...ad+(s)I* olup 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 34.9 ve makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı ise 5.4'tür. Üçüncü en sık kullanılan örüntü *sıfat yantümcesi+ad*'in 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 23.8 ve makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 3.7'dir. *Sıfat+ad* yapısında 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 19 olup makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı ise 3'tür. Tıp disiplininde en az sıklıkta kullanılan üstsöylemsel ad örüntüsü *ad +(n)In...ad+(s)I* olup bu örüntünün 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 14.3 ve makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 2.2'dir. Bu disiplinde kullanılan diğer örüntülerde 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 23.8 olmakla birlikte makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı ise 3.7'dir.

Tıp disiplinindeki en sık kullanılan sözcük-dilbilgisel örüntülere ilişkin örneklere aşağıda yer verilmektedir.

(50) “Bu doğrultuda akılcı ilaç kullanımı kampanyaları düzenlenmiş ve Sağlık Bakanlığı 1 Ocak 2017 tarihinden itibaren reçetesiz antibiyotik satışını yasaklamıştır.”

(Tıp, 56)

(51) “Ancak “kliniğinizde ne kadar sıklıkla kan transfüzyonu uygulanıyor” sorusuna 118 kişiden 91’i (%77.2) “sık” olarak uygulandığı şeklinde yanıtladı.”

(Tıp, 89)

(52) “Çalışmalarda elde edilen veriler iş güvenliği uzmanları ve işyeri hekimlerine de çalışmalarında rehber olacaktır.”

(Tıp, 2)

(53) Paratiroid cerrahisinde klasik olarak bilateral yaklaşım ile tüm paratiroid bezler ve tiroid dokusunun eksplorasyonun sağlaması önemli avantaj sağlanmaktadır.

(Tıp, 28)

(54) “Meme kanserinin erken dönemde saptanması ve meme kanserinden ölümlerin potansiyel olarak azaltılmasında mammografi tarama programlarının en iyi yöntem olduğu düşünülmektedir.”

(Tıp, 1)

Örnek (50)’de yer alan “doğrultu” bilişsellik adı *gösterimsellerle birlikte kullanılan adlara*, örnek (51)’de yer alan “soru” söylem adı *belirtisiz yapıda kullanılan üstsöylemsel ada*, örnek (52)’de bulunan “veri” söylem adı *sıfat yantümceleriyle birlikte kullanılan adlara*, örnek (53)’teki “avantaj” nitelik adı *sıfatla birlikte kullanılan üstsöylemsel ada* ve örnek (54)’teki “yöntem” tarz adı ise *ad +(n)In...ad+(s)I örüntüsünde* kullanılan üstsöylemsel ada örneklerdir.

4.3.2. Üstsöylemsel Adların İnsan ve Toplum Bilimlerinde Sözcük-dilbilgisi Yapılara İlişkin Bulguları

Araştırmada insan ve toplum bilimlerindeki yazarların kullandığı sözcük-dilbilgisel yapılar ve bu yapıların disiplinlere göre dağılımı Tablo 34’te verilmektedir.

Tablo 34: İnsan ve Toplum Bilimlerindeki Disiplinlerde Yer Alan Sözcük-Dilbilgisel Örüntülere göre Kullanılan Üstsöylemsel Adların Sıklığı

	Pazarlama	Felsefe	Uygulamalı Dilbilim	Sosyoloji
Üstsöylemsel Ad	953	2028	767	10530
10.000 sözcükte	212.3	237.1	293.6	432.2
Sıfat yantümcesi (ortaç)+ad	211	285	217	1772
10.000 sözcükte	47	33.3	83.1	72.7
Gösterimsel+ad	192	383	226	1631
10.000 sözcükte	42.8	44.8	86.5	66.9
Ad+ Ø...ad+(s)I	125	363	148	1456
10.000 sözcükte	27.8	42.4	56.7	59.8
Ad+(n)In.....ad+(s)I	120	334	11	1351
10.000 sözcükte	26.7	39.1	4.2	55.5
Sıfat+ad	122	62	32	1526
10.000 sözcükte	27.2	7.2	12.2	62.6
Ad öbeği	52	122	83	1186
10.000 sözcükte	11.6	14.3	31.8	48.7
Ad+DAn...niceleyici	24	277	6	654
10.000 sözcükte	5.3	32.4	2.3	26.8
Diğer örüntüler	107	202	44	954
10.000 sözcükte	23.9	23.6	16.8	39.2

Tablo 34 göz önünde bulundurulduğunda üstsöylemsel adların insan ve toplum bilimlerindeki disiplinlere göre dağılımı 10.000 sözcük başına pazarlama disiplininde 212.3, felsefede 237.1, uygulamalı dilbilimde 293.6 ve sosyolojide 432.2'dir. Pazarlama disiplininde kullanılan üstsöylemsel adların örüntü dağılımları ise *sıfat yantümcesi+ad* örüntüsünde 47, *gösterimsel+ad* örüntüsünde 42.8, *ad+ Ø...ad+(s)I* yapısında 27.8, *ad+(n)In...ad+(s)I* örüntüsünde 26.7, *sıfat+ad* örüntüsünde 27.2'dir. Pazarlama disiplininde kullanılan diğer örüntüler ise 10.000 sözcükte 23.9 olarak belirlenmiştir. Felsefe disiplininde kullanılan üstsöylemsel adların örüntü dağılımları ise *sıfat yantümcesi+ad* örüntüsünde 33.3, *gösterimsel+ad* örüntüsünde 42.8, *ad+ Ø...ad+(s)I* yapısında 42.4, *ad+(n)In...ad+(s)I* örüntüsünde 39.1, *sıfat+ad* örüntüsünde 7.2'dir. Felsefe alanında en sık kullanılan beş örüntü dışındaki örüntülerin 10.000 sözcükteki kullanımı 23.6'dır. Uygulamalı dilbilim disiplininde kullanılan üstsöylemsel adların örüntülerine ilişkin bulgulara ise *sıfat yantümcesi+ad* örüntüsünde 72.7, *gösterimsel+ad* örüntüsünde 86.5, *ad+ Ø...ad+(s)I* yapısında 56.7, *ad+(n)In...ad+(s)I* örüntüsünde 31.8, *sıfat+ad* örüntüsünde 12.2'dir. Uygulamalı dilbilim alanında en sık kullanılan beş örüntü dışındaki örüntülerin 10.000 sözcükteki kullanımı 16.8'dir. Sosyoloji disiplininde kullanılan üstsöylemsel adların örüntülerine ilişkin bulgulara ise *sıfat yantümcesi+ad* örüntüsünde 83.1, *gösterimsel+ad* örüntüsünde 66.9, *ad+ Ø...ad+(s)I* yapısında 59.8, *ad+(n)In...ad+(s)I* örüntüsünde

55.5, *sıfat+ad* örüntüsünde 62.6'dır. Sosyoloji disiplininde en sık kullanılan beş örüntü dışındaki örüntülerin 10.000 sözcükteki kullanımı 39.2'dir.

4.3.2.1. Pazarlama Disiplininde Üstsöylemsel Adların Sözcük-dilbilgisi Yapılara İlişkin Bulguları

İnsan ve toplum bilimlerinde yer alan pazarlama disiplininde kullanılan üstsöylemsel adların en sık kullanıldığı beş sözcük-dilbilgisel örüntülere ilişkin bulgular Tablo 35'te verilmiştir.

Tablo 35: Pazarlama Disiplinindeki Sözcük-Dilbilgisel Örüntülere Göre Kullanılan Üstsöylemsel Adların Sıklığı

SDÖ	TOPLAM	10.000 / (f)	MBÜAS (f)	(%)
Sıfat yantümcesi(ortaç)+ad	211	47	12.4	22.1
gösterimsel+ad	192	42.8	11.3	20.1
Ad+ Ø...ad+(s)I	125	27.8	7.4	13.1
Sıfat+ad	122	27.2	7.2	12.8
Ad+(n)In.....ad+(s)I	120	26.7	7.1	12.6
Diğer örüntüler	183	40.8	10.8	19.2
TOPLAM	953	212	56.2	100

Tablo 35'te görüldüğü üzere pazarlama disiplininde kullanılan üstsöylemsel adlarda en sık kullanılan sözcük-dilbilgisel örüntü *sıfat yantümcesi+ad*'dir. Bu örüntünde 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 47 olup makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 12.4'tür. İkinci en sık kullanılan örüntü *gösterimsel+ad* olup 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 42.8 ve makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı ise 11.3'tür. Üçüncü en sık kullanılan örüntü *ad+ Ø...ad+(s)I*'nin 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 27.8 ve makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 7.4'tür. *Sıfat+ad* yapısında 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 27.2 olup makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı ise 7.2'dir. Pazarlama disiplininde en az sıklıkta kullanılan üstsöylemsel ad örüntüsü *ad +(n)In...ad+(s)I* olup bu örüntünün 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 26.7 ve makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 7.1'dir. Bu disiplinde kullanılan diğer örüntülerde 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 40.8 olmakla birlikte makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı ise 10.8'dir.

Pazarlama disiplinindeki en sık kullanılan sözcük-dilbilgisel örüntülere ilişkin örneklerle aşağıda yer verilmektedir.

(55) “Kırmızı Mercimek arz fonksiyonu ile ilgili tahmin edilen model formül 1’deki gibidir.”

(Pazarlama, 1)

(56) Bu kapsamda özellikle kadınların geleneksel gıda üretim ve pazarlama istekleri ve aktif rol alma olasılıkları araştırılacaktır.

(Pazarlama, 11)

(57) Bu karşılaştırma sonucunda, yeşil mercimekte üretici eline geçen fiyatların 2004, 2006, 2010, 2011, 2013, 2014, 2017 yıllarında, Bu yıllardaki fiyatlar üreticinin aleyhine olmuştur (Tablo 5).

(Pazarlama, 1)

(58) Pazarlamayı kolaylaştırıcı fonksiyonlar ise finansman, dereceleme ve standardizasyon ile reklam ve pazar haberlerini yayma hizmetleridir.

(Pazarlama, 9)

(59) “Bunun nedeni ülkemizde zeytin fidanı dikimi 2000 yılından beri artma eğilimi göstermiş, 2005 yılında başlayan yurt içi sertifikalı/standart fidan kullanımının desteklenmesi ile birlikte bu artış daha da hızlanmıştır (Dikmelik 2008).”

(Pazarlama, 2)

Örnek (55)’te yer alan “model” tarz adı *sıfat yantümceleriyle birlikte kullanılan adlara*, örnek (56)’da yer alan “kapsam” söylem adı *gösterimsellerle birlikte kullanılan üstsöylemsel adlara*, örnek (57)’de bulunan “sonuç” ilişki adı *ad+Ø...ad+(s)I örüntüsüyle birlikte kullanılan adlara*, örnek (58)’deki “fonksiyonlar” nitelik adı *sıfatla birlikte kullanılan üstsöylemsel ada* ve örnek (59)’daki “neden” ilişki adı ise *ad +(n)In...ad+(s)I örüntüsünde kullanılan üstsöylemsel ada* örnektir.

4.3.2.2. Felsefe Disiplininde Üstsöylemsel Adların Sözcük-dilbilgisi Yapılara İlişkin Bulguları

İnsan ve toplum bilimlerinde yer alan felsefe disiplininde kullanılan üstsöylemsel adların en sık kullanıldığı beş sözcük-dilbilgisel örüntülere ilişkin bulgulara Tablo 36’da yer verilmiştir.

Tablo 36: Felsefe Disiplinindeki Sözcük-Dilbilgisel Örüntülere Göre Kullanılan Üstsöylemsel Adların Sıklığı

SDÖ	TOPLAM	10.000 / (f)	MBÜAS (f)	(%)
gösterimsel+ad	383	44.8	18.2	18.9
Ad+ Ø...ad+(s)I	363	42.4	17.2	17.9
ad +(n)In...ad+(s)I	334	39.1	15.9	16.4
Sıfat yantümcesi+ad	285	33.3	13.6	14.1
Ad+DAn...niceleyici	277	32.4	13.2	13.7
Diğer örüntüler	386	45.1	18.4	19
TOPLAM	2028	237.1	96.5	100

Tablo 36’da görüldüğü üzere felsefe disiplininde kullanılan üstsöylemsel adlarda en sık kullanılan sözcük-dilbilgisel örüntü *gösterimsel+ad*’dır. Bu örüntünde 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 44.8 olup makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 18.2’dir. İkinci en sık kullanılan örüntü *ad+Ø...ad+(s)I* olup 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 42.4 ve makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı ise 17.2’dir. Üçüncü en sık kullanılan örüntü *ad+(n)In...ad+(s)I*’nın 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 39.1 ve makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 15.9’dur. *Sıfat yantümcesi+ad* yapısında 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 33.3 olup makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı ise 13.6’dır. Felsefe disiplininde en az sıklıkta kullanılan üstsöylemsel ad örüntüsü *Ad+DAn...niceleyici* olup bu örüntünün 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 32.4 ve makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 13.2’dir. Bu disiplinde kullanılan diğer örüntülerde 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 45.1 olmakla birlikte makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı ise 18.4’tür.

Felsefe disiplinindeki en sık kullanılan sözcük-dilbilgisel örüntülere ilişkin örneklere aşağıda yer verilmektedir.

(60) Bu bakımdan felsefî bilgi, değer açısından dinî bilginin önündedir.
(Felsefe, 1)

(61) Bu bir yönetim ve yönetme sorunudur.
(Felsefe, 7)

(62) İlimlerin koruyucu olarak görmesinin nedeni, ondan önce ortaya konulmuş bilim ile ilgili eserlerin Aristoteles’in eserlerin yanında kayda değer eserler olmadığını söylemektedir.
(Felsefe, 3)

(63) Çelişik önermelerin, yani bir önermenin hem kendisinin hem de değilinin, aynı anda doğru olamayacağını belirten bu ilkeye Łukasiewicz, doğal olarak, “mantıksal tanım” adını vermiştir.

(Felsefe, 4)

(64) “Bu konuda vurgulanması gereken bir başka husus da dokuzuncu ve onuncu yüzyılın kültürel atmosferinin en belirgin özelliklerinden birisi kozmopolitanlık olmasıdır.”

(Felsefe, 1)

Örnek (60)’ta yer alan “bakım” bilişsellik adı *gösterimsellerle birlikte kullanılan adlara*, örnek (61)’de yer alan “sorun” nitelik adı *ad+Ø...ad+(s)I* örüntüsüyle birlikte kullanılan üstsöylemsel adlara, örnek (62)’de bulunan “neden” ilişki adı *ad+(n)In...ad+(s)I* örüntüsüyle birlikte kullanılan adlara, örnek (63)’teki “ilke” bilişsellik adı *sıfat yantümcesiyle birlikte kullanılan üstsöylemsel ada* ve örnek (64)’teki “özellik” tarz adı ise *ad+DAn.....niceleyici örüntüsünde kullanılan üstsöylemsel ada* örnektir.

4.3.2.3. Uygulamalı Dilbilim Disiplininde Üstsöylemsel Adların Sözcük-dilbilgisi Yapılara İlişkin Bulguları

İnsan ve toplum bilimlerinde yer alan uygulamalı dilbilim disiplninde kullanılan üstsöylemsel adların en sık kullanıldığı beş sözcük-dilbilgisel örüntülere ilişkin bulgular Tablo 37’de verilmiştir.

Tablo 37: Uygulamalı Dilbilim Disiplinindeki Sözcük-Dilbilgisel Örüntülere Göre Kullanılan Üstsöylemsel Adların Sıklığı

SDÖ	TOPLAM	10.000 / (f)	MBÜAS (f)	(%)
gösterimsel+ad	226	86.5	32.3	29.4
sıfat yantümcesi+ad	217	83.1	31	28.3
ad+ Ø...ad+(s)I	148	56.7	21.1	19.3
ad öbeği	83	31.8	11.9	10.8
sıfat+ad	32	12.2	4.6	4.2
Diğer örüntüler	61	23.3	8.7	8
TOPLAM	767	293.6	109.6	100

Tablo 37’de görüldüğü üzere uygulamalı dilbilim disiplninde kullanılan üstsöylemsel adlarda en sık kullanılan sözcük-dilbilgisel örüntü *gösterimsel+ad*’dır. Bu örüntünde 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 86.5 olup makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 32.3’tür. İkinci en sık kullanılan örüntü *sıfat*

yantümcesi+ad olup 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 83.1 ve makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı ise 31'dir. Üçüncü en sık kullanılan örüntü *ad+Ø...ad+(s)I*'nin 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 56.7 ve makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 21.1'dir. *Ad+(n)In...ad+(s)I* yapısında 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 31.8 olup makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı ise 11.9'dur. Uygulamalı dilbilim disiplininde en az sıklıkta kullanılan üstsöylemsel ad örüntüsü *sıfat+ad* olup bu örüntünün 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 12.2 ve makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 4.6'dır. Bu disiplinde kullanılan diğer örüntülerde 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 23.3 olmakla birlikte makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı ise 8.7'dir.

Uygulamalı dilbilim disiplinindeki en sık kullanılan sözcük-dilbilgisel örüntülere ilişkin örneklerle aşağıda yer verilmektedir.

(65) “Bu aşamada özgün öğretim materyallerine ihtiyaç duyulmaktadır.”
(Uygulamalı Dilbilim, 1)

(66) Bu yaklaşımı, kendisinden önceki yöntemlerden ayıran en önemli *özellik*, kuramsal temellerinin tek bir bilimsel alanın verileriyle sınırlı kalmak yerine, yabancı dil öğretiminde etkisi olabilecek çeşitli alanların (öğrenim psikolojisi, toplumbilim, vb.) ilgili verilerinden yararlanarak oluşturulmasına dayanmasıdır.

(Uygulamalı Dilbilim, 7)

(67) Son test sonuçları arasında var olduğu görülen farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için gerçekleştirilen Dunnett T3 testi sonuçlarına göre hem bir yabancı dil bilen katılımcıların ($X=2,58$) hem de iki yabancı dil bilen katılımcıların ($X=2,57$) üç ve üzeri yabancı dil bilen katılımcılara göre ($X=1,90$) diğer öğrencilerin kendilerinden daha iyi konuştuklarını düşündükleri belirlenmiştir.

(Uygulamalı Dilbilim, 4)

(68) “Yetişkinlere yabancı dil öğretmek söz konusu olduğunda, yabancı dil öğrenme nedenlerine bağlı gereksinimleri, ilgi alanları ve kişisel farklılıkları gözetilerek bir *süreç* planlanmaktadır (örneğin, çalışma alanlarına göre özel alan bilgileri vs.).”

(Uygulamalı Dilbilim, 5)

(69) WhatsApp'ın dil öğretiminde kullanılmasına yönelik alan yazındaki çalışmalarla benzer sonuçlar elde edilmiştir.

(Uygulamalı Dilbilim, 6)

Örnek (65)'te yer alan “aşama” olay adı *gösterimsellerle birlikte kullanılan ada*, örnek (66)'da yer alan “özellik” tarz adı *sıfat yantümcesiyle birlikte kullanılan kullanılan üstsöylemsel ada*, örnek (67)'de bulunan “sonuç” ilişki adı *ad+Ø...ad+(s)I örüntüsüyle birlikte kullanılan üstsöylemsel ada*, örnek (68)'deki “süreç” olay adı *ad öbeği olan üstsöylemsel ada* ve örnek (69)'daki “sonuç” ilişki adı ise *sıfatla birlikte kullanılan üstsöylemsel ada* örneklerdir.

4.3.2.4. Sosyoloji Disiplininde Üstsöylemsel Adların Sözcük-dilbilgisi Yapılara İlişkin Bulguları

İnsan ve toplum bilimlerinde yer alan sosyoloji disiplininde kullanılan üstsöylemsel adların en sık kullanıldığı beş sözcük-dilbilgisel örüntülere ilişkin bulgulara Tablo 38'de yer verilmiştir.

Tablo 38: Sosyoloji Disiplinindeki Sözcük-Dilbilgisel Örüntülere Göre Kullanılan Üstsöylemsel Adların Sıklığı

SDÖ	TOPLAM	10.000 / (f)	MBÜAS (f)	(%)
sıfat yantümcesi+ad	1772	72.7	49.2	16.8
gösterimsel+ad	1631	66.9	45.3	15.5
sıfat+ad	1526	62.6	42.4	14.5
Ad+ Ø...ad+(s)I	1456	59.8	40.4	13.8
ad +(n)In...ad+(s)I	1351	55.5	37.5	12.8
Diğer örüntüler	2794	114.7	77.6	26.6
TOPLAM	10530	432.2	292.4	100

Tablo 38'de görüldüğü üzere sosyoloji disiplininde kullanılan üstsöylemsel adlarda en sık kullanılan sözcük-dilbilgisel örüntü *sıfat yantümcesi+ad*'dir. Bu örüntünde 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 72.7 olup makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 49.2'dir. İkinci en sık kullanılan örüntü *gösterimsel+ad* olup 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 66.9 ve makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı ise 45.3'tür. Üçüncü en sık kullanılan örüntü *sıfat+ad*'nin 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 62.6 ve makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 42.4'tür. *ad+Ø...ad+(s)I* yapısında 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 59.8 olup makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı ise 40.4'tür. Sosyoloji disiplininde en az sıklıkta kullanılan üstsöylemsel ad *Ad+(n)In...ad+(s)I* örüntüsü olmakla birlikte bu örüntünün 10.000 sözcük başına

düşen üstsöylemsel ad sıklığı 55.5 ve makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığı 37.5'tir.

Sosyoloji disiplindeki en sık kullanılan sözcük-dilbilgisel örüntülere ilişkin örneklerle aşağıda yer verilmektedir.

(70) “Yaşlanma, doğumda başlayarak ölüme dek süren, geri döndürülemez ve dinamik bir süreçtir, yaşlanmanın beraberinde getirdiği bir dönem olarak “yaşlılık” ise biyolojik yaşam döngüsünde varılan en son *nokta*dır.”

(Sosyoloji, 24)

(71) “Böyle bir inceleme, tam nesnellik iddiasında bulunan dışsal pür teorik bir perspektiften değil, aksine incelediği şeyin bir parçası olan ve kendi özgüllüğünün, bütün içindeki yerinin ve bilimsel ve pozitif bir tarzda bu bütünün doğasının farkında olan bireyin perspektifinden hareketle yürütülmelidir.”

(Sosyoloji, 31)

(72) “Sonuç olarak tarım sektöründe çalışan mevsimlik tarım işçisi hanelerin sosyolojik olarak ayırıcı unsuru topraksız/mülksüz olmalarıdır.”

(Sosyoloji, 9)

(73) “Diğer yandan, emeklilik olgusu olumsuz olarak nitelendirilebilir, çünkü iş yaşamıyla birlikte gelen arkadaş çevresinden uzaklaşılacak, hayatın büyük bir bölümünü oluşturan profesyonel/mesleki kimlikten kopulacak ve yeni/farklı gereklilikleri içinde barındıran emeklilik rolüne alışmak *durumunda* kalınacaktır.”

(Sosyoloji, 36)

(74) “Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de sosyolojinin 1940’lı yıllardaki dinamizmine katkı sağlayan, toplumsal yapı ve toplumsal değişme kavramlarını merkeze alarak Türkiye üzerine çalışmalar yapan Behice Boran’ın sosyolojisini ele almaktır.”

(Sosyoloji, 16)

Örnek (70)’te yer alan “nokta” olay adı *sıfat yantümcesiyle birlikte kullanılan kullanılan üstsöylemsel ada*, örnek (71)’de yer alan “inceleme” bilişsellik adı *gösterimsellerle birlikte kullanılan ada*, örnek (72)’de bulunan “unsur” tarz adı *sıfatla birlikte kullanılan üstsöylemsel ada*, örnek (73)’teki “durum” konum adı *ad+Ø...ad+(s)I örüntüsüyle birlikte kullanılan üstsöylemsel ada* ve örnek (74)’teki “amaç” bilişsellik adı *ad+(n)In...ad+(s)I örüntüsüyle birlikte kullanılan üstsöylemsel ada* örnektir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

TARTIŞMA

Bu çalışmada, yazar-okuyucu etkileşiminde adların işlevleri Hyland'in (2005) Üstsöylem Modeli çerçevesinde sorgulanmış; üstsöylemsel adların retorik işlevleri ele alınmış, yazar duruşu sergilemede dilbilgisi yapılarının önemi Türkçe açısından ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda üstsöylemsel adların işlevleri farklı disiplinlerde karşılaştırmalı olarak ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Tespit edilen bulgular alanyazın çerçevesinde tartışılarak sonuçlara ulaşılmıştır.

Çalışmada ilk araştırma sorusu aracılığıyla Türkçede üstsöylemsel adların genel görünümüne ulaşılmış ve bu bağlamda üstsöylemsel adların kullanım sıklıkları ve dağılımları ele alınmıştır. Buna göre çalışmada, dördü doğa bilimlerinden dördü insan ve toplum bilimlerinden olmak üzere 8 farklı disiplinde toplam 322 makale özet bölümleri hariç taranmış toplamda 772.409 sözcükten oluşan veri tabanında 20.160 üstsöylemsel ad tespit edilmiştir. 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sayısı 261 iken makale başına düşen üstsöylemsel ad sayısı ise 63 olarak belirlenmiştir. Biber ve diğ.'nin (1998: 4) akademik yazının, doğal metinlerdeki gerçek kullanım kalıplarının deneysel analizi için bir temel oluşturduğu görüşü ve Brinker'in (1997'den aktaran Konukman, 2012: 22) akademik metinlerde metnin üretiliş amacının belirli bir konu ile ilgili okuyucuyu bilgilendirmek olduğu savı Türkçede üstsöylemsel adların akademik metin türüne özgü kullanıma sahip olduğunu desteklemektedir. Yazar, araştırma makalelerinde kendi düşüncesini okura aktarmaya çalışırken gerek bilgi sunmak gerekse okuyucuyu ikna etmek amaçlı üstsöylemsel adlara başvurmaktadır.

Alanyazında üstsöylemsel adların İngilizce araştırma makalelerindeki işlevlerini ele alan Jiang (2022: 94) 10.000 sözcük başına düşen üstsöylemsel ad sıklığını 91.7 olarak saptamıştır. Bu çalışmada ise bu sıklık 261 olarak belirlenmiştir. Bu durum Türkçe araştırma makalelerinde kullanılan üstsöylemsel ad sıklığının İngilizce araştırma makalelerine göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ancak aynı çalışmada Jiang (2022) makale başına düşen üstsöylemsel ad sıklığını 92 olarak tespit etmiştir. Türkçede bu sıklığın 63 olduğu göz önünde bulundurulduğunda üstsöylemsel adların kullanımının farklı dillerde değişiklik gösterdiği söylenebilir. Bu

durum da yine metin türlerinin oluşturulurken yazarı tarafından o türün ya da disiplinin ait olduğu söylem topluluğuna göre düzenlenmiş olması düşüncesine (Hyland, 2006: 46; Uzun, 2006: 133-135; Hyland, 2005a: 87; Swales, 1993: 58; Bhatia, 1993) dayandırılabilir. Araştırma makalelerinin ait oldukları disiplinle ilgili güncel ve yeni bilgilerin sunumu niteliği taşıdığı ve teknoloji ve bilimin gelişmesine katkı sağladığı (Şenöz Ayata, 2014: 28) düşünüldüğünde de yazarın metni okuyucunun beklentilerine göre oluştururken diğer yazarların ve okuyucuların ilgisini çekmek ve okuyucuyla etkileşime girmek amacıyla üstsöylemsel adlara başvurduğu görülmektedir. Aynı zamanda üstsöylemsel adların alıcı odaklı etkileşimli boyutunda yazar, görüşlerini okuyucuların anlayacağı biçimde açık hale getirerek onların metne katılımını sağlıyor olması da (Jiang, 2022) üstsöylemsel adların Türkçede de kullanım nedenlerinden biri olarak değerlendirilebilir. Araştırma makalelerinin bilgiyi aktarmanın ötesinde yazarın bu bilgi ile ilgili değerlendirmelerinin de yer aldığı metin olması (Çakır, 2011: 9-10), üstsöylemsel adların yazarın duruşunu belli etmesi ve yazarın metne karşı konumunu okura göstermesi açısından önem taşımaktadır. Bu durum da yine üstsöylemsel adların araştırma makalelerinde kullanılıyor olmasının araştırma makalelerinin metin türü özellikleri göz önünde bulundurulduğunda olağan bir durum olduğu söylenebilir.

İnsan ve toplum bilimlerinde kullanılan üstsöylemsel adların sayısının doğa bilimlerinde kullanılan üstsöylemsel adların iki katından fazla olması bilim dallarının özelliklerine bağlanabilir. Buna göre deneysel alanlar olarak bilinen doğa bilimlerinde bulgular insan ve toplum bilimlerine göre daha net olduğu için (Sur, 1986) yazar bilgiyi okuyucuya daha az yorumlayarak ve değerlendirerek vermektedir. İnsan ve toplum bilimlerinde ise değerlendirmeler ve yorumlamalar doğa bilimlerindeki disiplinlere göre daha fazladır (Sur, 1986) ve yazar okuyucuyu üstsöylemsel adlar aracılığıyla duruşunu belli ederek ikna etmeye çalışmaktadır. Doğa bilimlerinde deneysel sonuçların ve laboratuvar bulgularının tekrar yorumlanması ve değerlendirilmesine yazar açısından sınırlı bir gereksinim olduğu düşünülmektedir. Bu durum Hyland'ın (2001b: 216) doğa bilimlerinde akademik yazmanın daha az mücadeleci bir ruha sahip olduğu görüşü ile de koşutluk göstermektedir. Bu durumda doğa bilimlerinde yazarlar üstsöylemsel adları kullanarak yazar duruşlarını nispeten daha nesnel ifade etmektedirler.

Çalışmada en sık kullanılan üstsöylemsel adlar incelendiğinde elektrik mühendisliği disiplininde *problem* üstsöylemsel adının; kimya, fizik, tıp, felsefe, uygulamalı dilbilim disiplinlerinde *çalışma*, pazarlama ve sosyoloji disiplinlerinde ise *araştırma* üstsöylemsel adlarının en sık kullanıldığı tespit edilmiştir. Tüm disiplinler düşünüldüğünde ise en sık kullanılan üstsöylemsel adın *çalışma* olduğu belirlenmiştir. Bu durumun katılım belirleyicisi olarak kullanılan çalışma üstsöylemsel adı da düşünüldüğünde araştırma makalelerinde yapılan çalışmanın alanyazın ile karşılaştırılması zorunluluğundan kaynaklandığı söylenebilir. Başka bir deyişle, araştırma makalelerinde literatür taraması bulunması aynı zamanda bulgulara dayalı olarak alanyazındaki diğer benzer çalışmalarla durumun gözden geçirilmesi için bulguların tartışılması çalışma sözlükbiriminin kullanımını gerektirmektedir. Bu amaçla kullanılan çalışma sözlükbirimi çalışmalarda katılım belirleyicisi olarak yer almaktadır. En sık kullanılan üstsöylemsel adların disiplinlere özgü bir görünüm sergilediği ve aslında disiplinlerdeki araştırma makalesinin ait olduğu altalana, konuya, kurama göre değişiklik gösterebileceği düşünülmektedir. Bu durum, alanyazında bu konu ile ilgili yapılmış olan Jiang (2022) ile karşılaştırıldığında, çalışmalar farklı dillerde yapılmış olmasına karşın her iki çalışmada da belirli disiplinlerde belli üstsöylemsel adların sık olarak kullanıldığı belirlenmiştir. Bu durum dil farklı da olsa disiplinlere özgü kullanımların söylem topluluğuna göre biçimlendiği; bu durumun ve aynı zamanda üstsöylem modeli ve üstsöylemsel adlar ile ilgili evrensellikten söz edilebileceğini göstermektedir.

Türkçede üstsöylemsel adların retorik görünümüne ilişkin bulgular ele alındığında üstsöylemsel adların işlevlerini belirleme çalışmasında (Jiang ve Hyland, 2016) işlevlerin sistematik hale getirilmesi amacıyla üstsöylem modelinden (Hyland, 2005) yararlanılmıştır. Bu bağlamda çalışmada, üstsöylemsel adların işlevleri belirlenirken bilgi odaklı etkileşimli boyut ve alıcı odaklı etkileşimli boyut ayrı ayrı ele alınarak tartışılmıştır. Buna göre yazarın okurun ihtiyaçlarını karşılamak için metni düzenleme amacı taşıdığı bilgi odaklı etkileşimli boyutta üstsöylemsel adların kullanımı metnin bölümleri arasında bağlaşık ve tutarlı bilgi akışını sağlamak için kurulan ilişkiler olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda da yazar, metni okuyucunun ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak hazırlayabilmek için gönderimlere başvurmaktadır. Böylece çalışmada bilgi odaklı etkileşimli boyutta metindeki

öngönderim ve artgönderim bağlantıları ortaya çıkarılarak somut veriler çerçevesinde işlevler ortaya koyulmuştur. Buna göre elde edilen bulgular ışığında, üstsöylemsel adların kullanımıyla bilgi odaklı etkileşimli boyutta yazarın metnin önceki bölümlerine atıfta bulunarak ya da metnin sonrasında devam eden söylemin akışını sağlayarak yazarın devreye girdiği ve böylece aslında okuyucusunu da metin boyunca yönlendirdiği görülmektedir. Gönderimlerin dilin sözdizimsel, anlambilimsel ve edimbilimsel yönleriyle etkileşim halinde olduğu (Huang, 2000: 2) iddiası göz önünde bulundurulduğunda üstsöylemsel adların işlevlerinin ortaya çıkarılmasında metinde adlar aracılığıyla oluşturulan gönderimlerin önemli rol oynadığı söylenebilir. Bu durumun somut verileri olarak Türkçe araştırma makalelerinde artgönderim kullanımının öngönderim kullanımına oranla oldukça fazla olduğu tespit edilmiştir. % 66 oranla artgönderimin kullanılıyor olması Türkçede üstsöylemsel adların öngönderimsel bir sinyal olarak çalışmak ve kendinden sonraki bilgiyi tahmin etmek yerine, artgönderimsel olarak daha önce belirtilen bilgiye gönderimde bulunarak bilgiyi kapsüllemek (Jiang, 2022: 98) için daha sık kullanıldığını göstermektedir. Bu durum Sinclair'ın (2004: 13-14) önceki her tümcenin anlamı paylaşılan bilginin bir parçası olarak temsil edilir ve okuyucuların metinde o noktaya odaklanması zorunlu olmadığı sürece önceki metinden bilgi almasına gerek kalmaz düşüncesi ile çelişiyor olsa da çalışmanın bulguları artgönderimin daha sık kullanıldığını göstermektedir. Türkçede üstsöylemsel adların daha çok artgönderimsel kullanılıyor olması aynı zamanda yazarların üstsöylemsel adlar aracılığıyla artgönderimsel bağlaşıklık kurmaya daha yatkın olduklarını göstermektedir. Artgönderim kullanımının öngönderimden fazla olması, aynı zamanda Jiang (2022), Conte (1996), Francis (1986, 1988), Halliday ve Hasan'ın (1976) çalışmalarıyla da koşutluk göstermektedir. Yine aynı çalışmalarda bu durumun temel sebebinin yazarların metinlerini daha uyumlu, etkileşimli ve tutarlı olarak okuyucuların daha iyi anlamaları için düzenliyor oluşları gösterilmektedir. Bu durumun Türkçe için de geçerli olduğu söylenebilir. Yine doğa bilimleri ile insan ve toplum bilimlerindeki gönderimlerin kullanım sıklığı ele alındığında insan ve toplum bilimlerinde daha fazla gönderim ögesi kullanıldığı tespit edilmiştir. En sık kullanılan gönderim ögesi ise ortalama % 47 ile insan ve toplum bilimlerindeki artgönderim kullanımıdır. Bu oran doğa bilimlerinde %19 iken insan ve toplum bilimlerinde kullanılan öngönderim sıklığı % 23'tür. Bu durum yine

üstsöylemsel ad kullanımında olduğu gibi bilimlerin kendi iç dinamiklerine bağlanabilir. Doğa bilimlerinde olgusalılık ön planda olduğu için deney ve gözlem yoluyla ulaşılan bilgiler bu disiplinlerde doğrudan verilmekte, insan ve toplum bilimlerinin aksine, yazar duruşu belirgin olsa da yazarın değerlendirmesi ve yorumlamasına daha az yer verilmektedir.

Doğa bilimlerindeki disiplinlerde öngönderim kullanımına bakıldığında en sık kullanıma sahip disiplin fiziktir. Bu disiplini sırasıyla elektrik mühendisliği, tıp ve kimya takip etmektedir. Doğa bilimlerindeki disiplinlerde artgönderim kullanımında ise en sık artgönderim kullanımı elektrik mühendisliği disipliniinde olup bu disiplini tıp, fizik ve kimya takip etmektedir. Doğa bilimlerindeki her bir disiplininde artgönderim kullanımı genel olarak öngönderim kullanımından fazladır. İnsan ve toplum bilimlerindeki disiplinlerde öngönderim kullanımı ele alındığında en sık gönderime sahip disiplinin sosyoloji olduğu, bu disiplini sırasıyla uygulamalı dilbilim, felsefe ve pazarlama disiplinlerinin takip ettiği belirlenmiştir. Bu bilimlerdeki artgönderim kullanımı ise en sık yine sosyoloji disipliniinde olup sonrasında uygulamalı dilbilim, felsefe ve pazarlama gelmektedir. Yine insan ve toplum bilimlerindeki tüm disiplinlerde artgönderim sıklıkları öngönderim sıklıklarından fazladır. Bu durumun yine disiplinlerin kendi iç çalışma prensipleri, makalenin konusu ve araştırmada kullanılan yöntemden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Çalışmada aynı zamanda aynı söylem ya da tümce içerisinde farklı gönderimlere sahip birden fazla üstsöylemsel ad tespit edilmiştir. Elektrik mühendisliğinden alınmış örnek 1’de birden fazla gönderim işlevi taşıyan üstsöylemsel adın kullanımıyla oluşturulmuş bir metin yer almaktadır.

(1) “Akım Taşıyıcı (Current Conveyor-CC) ve İşlemsel Geçiş-iletkenliği Kuvvetlendiricisi (Operational Transconductance Amplifier-OTA) tabanlı çeşitli aktif elemanlar kullanılarak gerçekleştirilen dikgen sinüsoidal osilatör devreleri literatürde mevcuttur. Literatürdeki bu devrelerin çeşitli dezavantajları bulunmaktadır; (i) Sadece gerilim modunda çalışanlar mevcuttur... (ii) Çok sayıda aktif eleman içeren tasarımlar vardır...”

(Elektrik Mühendisliği, 7)

Thompson (2001: 61) üstsöylemsel adların bilgi odaklı etkileşimli özelliği ile yazarın aslında okuyucunun metni anlamasındaki endişesini ortaya koyduğunu ve bu durumun bir dayanışma göstergesi olduğunu savlamaktadır. Elektrik

mühendisliğinden alınmış örnek (1) bu durumu desteklemektedir. Yazar burada sırasıyla artgönderim “devreler” ve öngönderim “dezavantaj” üstsöylemsel adları ile okuyucunun metni daha kolay işlememesi için bilgileri düzenli bir biçimde sunmaktadır. Çalışmanın veri tabanından alınmış olan örnek (1)’deki kullanımda yazarın okuyucuyu kendi yorumunu da katarak yönlendirdiği söylenebilir. Bu durum da alanyazında yazarların okuyucularını ikna etmek için retorik çaba harcadıkları (Hyland, 2004: 70; Becher ve Trowler, 2001: 28) görüşünü desteklemektedir.

Alanyazına bakıldığında Türkçede gönderimlerle ilgili çalışmalar genellikle metinsellik ölçütleri çerçevesinde metinde bağlaşıklığı sağlayan unsurlar olarak ele alınmaktadır (Bozkırlı, 2023; Kaplan, 2023; Güney, 2022; Oğuzhan, 2021; Erdoğan, 2020; Aksoy, 2018; Şahin, 2015). Alanyazında artgönderimle ilgili yapılmış çalışmalar; tümce düzeyi ile sınırlı kalmış olanlar (Özsoy, 1992; Taylan, 1986), adıl kullanımı ve özne silinmesinin dağılımını saptamayı amaçlayanlar (Turan, 1998; Ruhi 1992; Kerslake, 1987), boş artgönderimin işlevlerini ele alanlar (Çeltek, 2008), konu-AÖlerinin tümcedeki konumunu (Keçik ve Erk-Emeksiz, 2000) ve AÖ, adıl ve boş artgönderimin retorik işlevlerini (Oktar ve Çeltek, 2006; Çeltek ve Oktar, 2004; Çeltek, 2003; Oktar ve Yağcıoğlu, 1997; Oktar, 1997) belirlemeyi amaçlayanlar olarak sınıflandırılabilir. AÖ’ye ilişkin yapılmış çalışmalarda AÖ’ler toplam artgönderim kullanımları ile oranlanmış olup sadece AÖ’lere ilişkin artgönderim çalışmasına çok rastlanmamıştır. İngilizce araştırma makalelerinde üstsöylemsel adların retorik işlevlerinin ele alındığı çalışmada da (Jiang, 2022) Türkçeye koşut olarak artgönderim kullanımı (% 60) öngönderim kullanımına göre (% 38) daha yüksektir. Bu durumda araştırma makalelerinde bilgi odaklı etkileşimli boyuttaki gönderimlerin kullanımının Türkçe ile İngilizcede koşut olduğu söylenebilir.

Alıcı odaklı etkileşimli boyutta üstsöylemsel adlar ya yazarın atıfta bulunduğu önermeye ilişkin duruşunu ifade etmekte ya da hedef kitlenin paylaştığı arka plan bilgilerine gönderimde bulunan katılım belirleyicisi olarak işlev görmektedir (Hyland, 2001; Hyland ve Jiang, 2016; Jiang, 2022: 99). Çalışmada katılım belirleyicilerinin 10.000 sözcük başına düşen sıklığı 4 olarak tespit edilmiştir. Bu durumda çalışmada üstsöylemsel adların büyük bir çoğunluğu duruş belirtmekte katılım belirten adlar tüm üstsöylemsel adların neredeyse % 2’sini oluşturmaktadır. Yani akademik metin yazarları adları okuyucuların ilgisini çekmenin açık bir yolu olarak kullanmamakta

onun yerine adlar aracılığı ile duruş sergilemektedir. Jiang (2022), metinlerde katılım belirleyicilerinin adlar dışında yazarın sorularıyla, birinci ve ikinci kişi adlarıyla, emir tümceleriyle verildiğini söylemektedir. Elde edilen veriler ışığında bu durumun Türkçe için de geçerli olduğu söylenebilir. Türkçe’de de yazar, katılım belirleyicilerini adlar aracılığıyla göstermemekte; yazarlar adlar aracılığıyla duruş sergilemektedir. Bilimler arasındaki alıcı odaklı etkileşimli boyuttaki farklara bakıldığında insan ve toplum bilimlerinde duruş gösteren üstsöylemsel adların kullanım oranı doğa bilimlerindeki adların iki katından fazladır. Bu durum yine yazarların insan ve toplum bilimlerindeki disiplinlerde doğa bilimlerine göre daha fazla eleştiri ve yorum yapıyor olmasına (Sur, 1986) bağlanabilir.

Duruş adları içinde yazarların, varlıkların varlığına ilişkin tutumunu gösteren üstsöylemsel adlar genel olarak en yaygın olarak kullanılan adlardır. En sık görülen altulam ise süreçlere ve durumlara gönderme yapan olay adlarıdır. İlişki adları altulamında üstsöylemsel adların görece az kullanılıyor olması, yazarların bir önermede bilgiyle bağlantı veya ilişki kurmak için ad kullanmayı tercih etmediklerini, diğer dilsel araçlara başvurabildiklerini göstermektedir. Bu, aynı zamanda tüm altulamalar arasında en az kullanım sıklığına sahip olan nitelik adları için de geçerlidir. Bu bağlamda yazarların tutumlarını adlar dışında sıfatlar, belirteçler ve eylemler belirtiyor olabilir. Doğa bilimlerinde kullanılan üstsöylemsel adların işlevleri de veri tabanındaki bulgular ile koşutluk göstermektedir. İnsan ve toplum bilimlerinde ise en sık kullanılan altulam varlığın tanımlanmasının altında yer alan bilişsellik adlarıdır. En az sıklıkta kullanılan işlev ise yine insan ve toplum bilimlerinde olduğu gibi nitelik adlarıdır.

Amacı dünyayı açıklama ve anlama olan doğa bilimlerinin (Millar, 2004; Phaeton ve Stears, 2016: 727) çalışma yöntemi, biçemi ve terminolojisi diğer bilim dallarından farklılaşmaktadır. Bu duruma koşut olarak çalışmada, insan ve toplum bilimlerinde tespit edilen üstsöylemsel adların işlevleri doğa bilimlerinden ayrılmaktadır. Doğa bilimlerinde en sık kullanılan işlev olan olay adlarını metin adı ve bilişsellik adı takip ediyorken insan ve toplum bilimlerinde en sık bilişsellik adları kullanılmakta ve onu olay adları ile metin adları takip etmektedir. Bu bağlamda doğa bilimlerinde olay adlarının sıklıkla kullanılıyor olmasının nedeni bu alanlarla ilgili araştırma makalelerinde deney süreçlerinin anlatılmasına (Enghag, Gustafsson ve

Jonsson, 2007) bağlanabilir. Alanyazında anadili Türkçe olan yazarların yazdığı İngilizce doktora tezleri ile anadili İngilizce olan yazarların yazdığı İngilizce doktora tezlerindeki üstsöylemsel adları karşılaştıran Yuvayapan (2019) metinlerde kullanılan üstsöylemsel adların işlevler açısından benzerlik gösterdiği sonucuna ulaşmıştır. Çalışmaya göre Türk yazarların metinlerinde en sık kullanıma sahip üstsöylemsel ad olay adları ve en az kullanıma sahip üstsöylemsel ad konum adlarıdır. Amerikalı yazarlar tarafından yazılmış doktora tezlerinde ise en sık kullanıma sahip üstsöylemsel ad yine olay adları iken en az kullanıma sahip üstsöylemsel ad nitelik adlarıdır. Aynı zamanda Jiang (2022) araştırma makalelerinde yazarların okuyucuları ile üstsöylemsel ad kullanarak etkileşime nasıl girdiklerini araştırdığı çalışmasında, en sık kullanılan üstsöylemsel adların olay adları ve en az sıklıkta kullanılan üstsöylemsel adların nitelik adları olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bizim çalışmamızda da en sık kullanılan üstsöylemsel adların olay adları iken en az sıklıkta kullanılan üstsöylemsel adların nitelik adları olarak belirlenmesi üstsöylemsel adların işlevleri ile ilgili oluşturulmuş modelin evrensel niteliğiyle ilgili bulgular sunduğu söylenebilir. Başka bir deyişle, farklı dillerde yapılmış çalışmaların belirli noktalarda üstsöylemsel adlar açısından benzer sonuçlar veriyor olmasını kuramın evrenselliği açısından değerlendirmek mümkündür.

Çalışmada disiplinlere göre üstsöylemsel adlar retorik özellikleri açısından ele alındığında bilgi odaklı etkileşimli boyutta öngönderim kullanımı en sık sosyoloji disiplininde iken en az öngönderim kullanımı kimya disiplindedir. Aynı biçimde artgönderim kullanımı en sık yine sosyoloji alanında iken bu kullanım en az kimya disiplindedir. Buna göre genel olarak gönderim kullanımlarının en sık olduğu disiplinin sosyoloji ve en az sıklıkta kullanıldığı disiplinin ise kimya olduğu söylenebilir. Bu durum doğa bilimlerinin bir alt disiplini olan kimyanın soyut kavramlar üzerine kurulu olması (Rokhmat ve diğ., 2020), matematiksel bir dil ile ifade edilmesi (Lozano ve Cardenas, 2002: 589) özelliklerine bağlanabilir. Gönderim sıklığının insan ve toplum bilimlerinde sık kullanılıyor olması bu disiplinlerin insan yaşamının farklı boyutlarını, insanın düşünce yapısını (Coser, 1968; Chossudovsky, 1977), davranışlarını (Ouelet, 2005) ve iletişim biçimlerini incelemeleriyle açıklanabilir. Bu durum; sosyoloji disiplini açısından ele alındığında ise bu disiplin toplumda var olan grupları, toplumsal değişimleri, toplumsal olayları ve yapıları ve

bireyin toplum içerisindeki yerini (Fine, 2010; Bissel 2020) incelemektedir. Buna göre sosyoloji disiplini bağlamında düşünüldüğünde metinlerde yazar düşünce ve yorumlamalarının olması beklenir ve metinler doğa bilimlerine göre daha uzundur, daha çok neden-sonuç ilişkisi barındırır ve yazar durumları açıklamak zorunda kalabilir. Bu nedenle en sık gönderim kullanımının sosyoloji disiplini içinde olmasının beklenen bir durum olduğu söylenebilir. Duruş adlarının en az sıklıkta kullanıldığı disiplin kimyadır. Bu durum yine doğa bilimlerinin ve kimya disiplininin iç dinamiklerine bağlanabilir.

Yazar duruşu ve katılım belirleyicisi açısından çalışmanın bulguları ele alındığında yine gönderimlerde olduğu gibi insan ve toplum bilimlerinde kullanılan duruş adları sıklığı doğa bilimlerinden yüksektir. En sık duruş adı kullanımı sosyoloji disiplini içinde iken en sık katılım ifade eden adlar uygulamalı dilbilim disiplini içinde görülmektedir. Katılım adlarının bu durumu uygulamalı dilbilim açısından değerlendirildiğinde bu disiplin içinde özellikle “çalışma” üstsöylemsel adının makalelerin kuramsal artalan ve tartışma bölümlerinde alanyazında yapılmış diğer çalışmalara gönderimde bulunarak kullanıldığı ve bu nedenle kullanım sıklığının yüksek olduğu söylenebilir.

Çalışmanın ikinci araştırma sorusunda üstsöylemsel adların kullanıldığı sözcük-dilbilgisel örüntüleri ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Buna göre Türkçede üstsöylemsel adların kullanıldığı sözcük-dilbilgisel örüntülerin veri tabanında eşit biçimde kullanılmadığı tespit edilmiştir. Dilbilgisi aslında üstsöylemsel adlar ile bu adların atıfta bulunduğu şey ya da şeyler arasında yorum yapmayı kolaylaştırmaktadır. Bu bağlamda en sık kullanılan sözcük-dilbilgisel örüntüsünün *gösterimseller ile birlikte kullanılan ad yapısı* olduğu düşünüldüğünde bu adların gösterimsel *bu* ile yapıldığı dikkat çekmektedir. Adın gösterimsel *bu* ile birlikte kullanılıyor olması yazarın metni bağlaşık ve tutarlılığı sağlamak için düzenlemesine gönderimde bulunmaktadır. Bu bağlamda gösterimsel *bu* ile birlikte kullanılan üstsöylemsel adlar net bir biçimde üstsöylemsel adların bilgi odaklı etkileşimli ve alıcı odaklı etkileşimli boyutlarının birbirlerinden ayrılamayacağını ve bu iki boyutun aslında bir kâğıdın iki yüzü gibi olduğunu (Hyland, 2005) gösterdiği söylenebilir. Gösterimsel *bu*, metinde organizasyonu sağlamak için okuyucu yönlendirerek adın bilgi odaklı etkileşimli işlevini gösterirken aynı zamanda yazar tarafından bu gösterimselinden sonra seçilen

üstsöylemsel ad alıcı odaklı boyutta bir işleve de karşılık gelmektedir. Alanyazında Jiang (2022) tarafından yapılmış çalışmada İngilizce araştırma makalelerindeki sözcük-dilbilgisel örüntüler dikkate alındığında en sık yapının belirleyici ile birlikte kullanılan ad yapısı olduğu ve bu yapının en sık üstsöylemsel adlarla birlikte kullanılan *the* sonra da *this* ile birlikte kullanılan üstsöylemsel adlar olduğu bulgulanmıştır. Bunun nedeni olarak da bu örüntünün artgönderimsel bir işleve sahip olması dolayısıyla yazarların bahsedilen bir şeye atıfta bulunarak sözcüksel bütünlük yaratmak için üstsöylemsel adları kullandıkları gösterilmektedir (Jiang, 2022). Türkçedeki üstsöylemsel adlar ve kullanıldığı örüntüler ele alındığında bu durumun koşutluk gösterdiği söylenebilir. Türkçede belirleyiciler sözcüksel olarak kodlanmamasına (Carnie, 2013) rağmen sadece bu gösterimseli ile birlikte kullanılan adlar sıklıkla kullanılmaktadır. Bu gösterimselinin kullanımına ilişkin İngilizceye koşut olarak Türkçede de yazarın söylemdeki önermesel bilgileri devam eden tartışmaya taşıdığı söylenebilir.

En sık kullanılan ikinci örüntünün *sıfat yantümcesi(ortaç)+ad yapısı* olduğu belirlenmiştir. Buna göre üstsöylemsel adların tek başına anlamının belirsiz olduğu ve bu nedenle de metnin içinde bir yerde tümce ya da yantümce ile belirtilmesi zorunluluğu (Jiang, 2022: 62-63) *sıfat yantümcesi(ortaç)+ad* sözcük-dilbilgisel yapısının sık kullanılmasıyla koşutluk sağlamaktadır. Böylece Türkçe araştırma makalelerinde yazar üstsöylemsel adın bağlamdaki anlamını yantümce ile verirken aynı zamanda o ada ilişkin değerlendirmesini de yaparak sıfat sözcük türünü kullanmaktadır.

Çalışmanın bulgularında *sıfat+ad* yapısının yüksek kullanıma sahip olması aynı zamanda üstsöylemsel adların işlevleri ile de koşutluk göstermektedir. Niteleyici adların akademik metinlerde düşük sıklıkta kullanılmasının temel nedeni, yazarların metinlerinde değerlendirmelerini yapmak için *sıfat+ad* yapısını tercih etmeleridir. Bu bağlamda, yazarlar, belirli bir nesne veya kavramı nitelendirirken *sıfat+ad* örüntüsünü kullanmaktadır. Dolayısıyla, yazarlar metinlerinde adlarla birlikte sıfat kullanarak açık ve belirgin bir tanımlama yaptıklarından, aynı özellikleri ifade etmek için niteleyici adlara başvurmamaktadır.

Üstsöylemsel adların kullanımları Türkçe alanyazında tartışmalı bir konu olarak kendini gösteren belirtili ve belirtisiz yapılar açısından değerlendirildiğinde her

iki yapının da en sık kullanılan beş örüntü içinde olduğu belirlenmiştir. Bu belirleme yapılırken Türkçede aslında bu iki yapı arasında var olan biçimbilimsel farklılığın aynı zamanda anlambilimsel olarak da farklılığı gösteriyor olması (Akşehirli, 2012) görüşü temel alınmıştır. Böylece geleneksel dilbilgisinde “tamlama” dilbilimde ise “bileşik” olarak ele alınan belirtisiz yapıların Türkçe araştırma makalelerinde sıkça kullanılıyor olması nedeniyle üstsöylemsel açıdan adların üstsöylemin gücünü gösterdiği de söylenebilir.

Çalışmanın bulgularında tespit edilen örüntülerin sıklık açısından sıralaması değişse de en sık beş örüntü neredeyse tüm alanlarda aynıdır. Bu durumda Türkçede üstsöylemsel adlar sıklıkla belli örüntülerde kullanılmaktadır. Çalışmada bu örüntüler belirlenirken öncelikle üstsöylemsel adlar tek tek tespit edilmiş sonrasında bu adların kullanıldığı örüntüler belirlenerek sıklık sıralaması yapılmıştır.

Çalışmanın üçüncü araştırma sorusunda üstsöylemsel adların kullanıldığı sözcük-dilbilgisel örüntüleri ortaya çıkarmak ve bu örüntülerin disiplinlerarası farklılıklarını belirlemek amaçlanmıştır. En sık kullanılan örüntüler temelde tüm disiplinlerde aynı olsa da doğa bilimlerinden fizik disiplininde ilk beş örüntü içerisinde diğer doğa bilimlerinde en sık kullanılan örüntülerden farklı olarak *ad+DAn...niceleyici* yapısı tespit edilmiştir. Bu durum bu disiplinin kendi özgü iç dinamikleriyle ya da yazarların biçemiyle açıklanabilir. Aynı biçimde insan ve toplum bilimlerindeki disiplinlerde en sık kullanılmış sözcük-dilbilgisel örüntüler ele alındığında felsefe disiplininde *ad+DAn...niceleyici* yapısının en sık kullanılan beşinci örüntü olduğu ve uygulamalı dilbilim disiplininde ad öbeği yapılarının dördüncü en sık kullanılan sözcük-dilbilgisel örüntü olduğu tespit edilmiştir. Bu durum yine doğa bilimlerinde olduğu gibi disiplinlerin kendi özellikleri ve yazarların biçemi ile açıklanabilir.

Çalışmada kullanılan modelin Türkçedeki görünümüne ilişkin aşağıda yer alan tartışmaların çalışma ile ilgili daha ayrıntılı değerlendirmeler sunduğu düşünülmektedir.

(2)“Antioksidanların toplam fenolik içeriğini ölçmek için geliştirilmiş olan bu yöntemde kullanılan folin reaktifi fosfomolibdat ve fosfotungstat karşımı bir reaktif olup, fenolik bileşiklerle sadece bazik ortamlarda reaksiyon verirler.”

(Kimya, 11)

Kimya disiplininin alınmış örnek (2)'deki "yöntem" üstsöylemsel adının örüntüsü tespit edilirken Türkçede iç içe geçmiş yapıların sayıca çokluğu göz önüne bulundurularak en dışta yer alan öbek olan "Antioksidanların toplam fenolik içeriğini ölçmek için geliştirilmiş olan bu yöntem" ad öbeği temel alınmış ve üstsöylemsel ad olan "yöntem" sözcükbiçiminin gösterimsel *bu* ile birlikte kullanılması göz ardı edilerek söz konusu ad, *sıfat yantümcesi ile birlikte kullanılan üstsöylemsel ad* örüntüsüne dâhil edilmiştir.

(3) "Standart sonuçlar ile deneysel değerler arasındaki uyumsuzluğun nedenlerinden biri, denklemleri ile verilen standart soğurulma denkleminin sadece soğurucunun kalınlığına bağlı olup, gama ışınlarının enerjisine bağlı olmaması olarak düşünülebilir."

(Fizik, 2)

(4) "Üstsöylem çalışmalarının birçoğu ders kitabı (örn. Crismore, 1984), akademik araştırma makaleleri (örn. Hyland, 1999; Akbaş, 2012) gibi farklı bağlamlarda üretilmiş ikna metinlerine odaklanmaktadır."

(Uygulamalı Dilbilim, 2)

Fizik ve uygulamalı dilbilim disiplinlerinden alınmış olan örnek (3) ve örnek (4)'te çözümleme yapılırken "neden" ve "çalışma" sözcüklerinin üstsöylemsel ad olduğu belirlenmiş; ancak örüntülerine bakıldığında *ad+DAn...niceleyici* ya da *ad+(n)In...niceleyici* gibi ad öbeklerinde öbeğin başı olan niceleyici değil onunla birlikte öbek oluşturan adın üstsöylemsel ad olarak tespit edildiği görülmektedir. Bu durum ise "biri" ya da "birçoğu" gibi niceleyicilerin işlevsel içeriğe sahip olduğu; ancak anlamsal içerik sağlamadıkları, anlamsal içeriği sağlayan sözcükbirimlerin bu niceleyicilerle birlikte öbek oluşturan adlar olduğu söylenebilir. Bu durumun Türkçeye özgü bir kullanım olduğu belirtilebilir.

SONUÇ

Bu çalışmada, Türkçede üstsöylemsel adların görünümleri tespit edilmiş, farklı bilim dallarında üstsöylemsel adların işlevsel açıdan kullanımları karşılaştırılmış ve üstsöylemsel adların kullanıldığı sözcük-dilbilgisel yapılar belirlenmiştir. Elde edilen bulgulara göre çalışmada, doğa bilimleri ile insan ve toplum bilimlerinden seçilmiş

sekiz disiplinde kullanılan *üstsöylemsel adları*, bu adların bilgi odaklı etkileşimli ve alıcı odaklı etkileşimli boyuttaki *görünümelerini* ve aynı zamanda bu adların kullanıldığı en sık beş *sözcük-dilbilgisel örüntülerini* gösteren sonuçlara ulaşılmıştır.

Türkçe araştırma makalelerinde 772409 sözcükten 20160'nın üstsöylemsel ad olarak kullanılması üstsöylemsel adların akademik metinlerde etkili olduğunu göstermektedir. Kullanılan üstsöylemsel adların sıklıkları açısından insan ve toplum bilimlerinde kullanılan üstsöylemsel adların doğa bilimlerinde kullanılan üstsöylemsel adlardan oldukça yüksek kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Veri tabanında saptanan üstsöylemsel adlardan “çalışma” adı en sık kullanılan üstsöylemsel ad olarak ortaya çıkmıştır.

Bilgi odaklı etkileşimli üstsöylem belirleyicileri açısından Türkçede artgönderimin öngönderim sıklığından daha fazla olduğu belirlenmiştir. Bu durumun aynı zamanda her iki bilim dalındaki tüm disiplinlerde de geçerli olduğu görülmüştür.

Alıcı odaklı etkileşimli üstsöylem belirleyicileri açısından bilim dalları ele alındığında yazar duruşunu gösteren üstsöylemsel adların katılım gösteren adlara oranla çok yüksek kullanıma sahip olduğu ve bunun tüm disiplinlerde geçerli bir durum olduğu tespit edilmiştir. Bu durumla ilişkili olarak bu çalışmanın da modelin ortaya çıkış noktası olan “üstsöylemsel adların yazar duruşunu yansıttığı” savını doğruladığı görülmüştür.

Alıcı odaklı etkileşimli boyut üstsöylemsel adların işlevleri açısından doğa bilimlerinde en sık kullanılan üstsöylemsel ad işlevinin *olay adı* en az sıklıkta kullanılan üstsöylemsel adın ise *nitelik adı* olduğu tespit edilmiştir. İnsan ve toplum bilimlerinde ise tespit edilen üstsöylemsel adların en sık *bilişsellik adı* işlevinde en az sıklıkta ise yine *nitelik adı* olarak kullanıldığı belirlenmiştir. Buna göre Türkçede yazar değerlendirmelerini, yorumlamalarını ve değerlerini adlarla değil farklı sözcük türleri ile verdiği düşünülmektedir.

Türkçede üstsöylemsel adların kullanıldığı sözcük-dilbilgisi örüntülerin tespitine ilişkin tümleş ya da öbekteki önermeyi tanımlayabilen bir baş adı seçiminin yazarın duruşunu belirtmesi açısından önemli bir strateji olduğu tespit edilmiştir. Bu anlamda çalışma, Türkçede özellikle *sıfat yantümcesi ile birlikte kullanılan üstsöylemsel ad örüntüsünün* yazarlara savlarının arkasında durmanın ve okuyucuyu ikna etmenin etkili bir yol olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmanın bulguları, Jiang'da (2022) önerilen yazar duruşu gösteren baş adların işlev temelli sınıflandırmasının Türkçe yazılmış araştırma makaleleri için de geçerli olduğunu göstermiştir. Bu işlev temelli sınıflandırma aynı bilim dalında bile olsa farklı disiplinlerde söylemsel açıdan farklılıkların bulunduğunu belgelemektedir. Çalışmanın bir diğer sonucu ise, yazar duruşunun sadece sözcüksel boyutta değil, dilbilgisel boyutta da gerçekleştiği görülmüştür. Bu sonuç, aynı zamanda yazar duruşunun metinlerde sunulan bilgilerin okuyucular tarafından nasıl yorumlanacağı ve değerlendirileceği konusunda okuyucular için bir kılavuz olduğunu göstermektedir.

ÖNERİLER

Çalışmanın sonuçları göz önünde bulundurulduğunda ilerideki çalışmalara kaynaklık etmesi açısından aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

1. Çalışmada, doğa bilimleri ile insan ve toplum bilimleri bilim dallarından seçilmiş sekiz alt disipline ait Türkçe yazılmış araştırma makalelerinden oluşan veri tabanı üzerinden inceleme yapılarak sonuçlara ulaşılmıştır. Benzer bir çalışma bu çalışmanın dışında kalan diğer alt disiplinlerde de yapılabilir.

2. Bir başka çalışma aynı disiplin içinde yer alan alt disiplinlerde (örn. kuramsal ya da uygulamalı dilbilim alanında makro ya da mikro düzeyde) Türkçe yazılmış araştırma makaleleri üstsöylemsel adların karşılaştırmalı olarak nasıl bir görünüm sunduğu konusunda çalışma yapılabilir.

3. Araştırma makaleleri dışındaki akademik metinlerde (örn. tezler, araştırma makale özetleri, kitap tanıtımları, derleme makaleler vb.) üstsöylemsel adlar ele alınabilir ve türler arası karşılaştırma yapılabilir.

4. Araştırma makaleleri bölümlerine ayrılarak her bir bölümde kullanılan üstsöylemsel adlar tespit edilerek bu adların örüntüleri nasıl bir görünüm sergilediği ortaya koyulabilir.

5. Üstsöylemsel adların farklı dillerde yazılmış akademik metinlerde nasıl bir görünüm sergilediği incelenebilir.

6. Farklı metin türlerinde üstsöylemsel adların nasıl bir görünüm sergilediği saptanarak akademik yazmayı geliştirmeye yönelik metaryellerin hazırlanmasına ya da akademik başarının artırılmasına yönelik bir çalışma yapılabilir.

KAYNAKÇA

Ädel, A. (2006). *Metadiscourse in L1 and L2 English*. Amsterdam: John Benjamins.

Ädel, A. ve Mauranen, A. (2010). Metadiscourse: Diverse and divided perspectives. *Nordic Journal of English Studies*, 9(2), 1-11.

Akimoto, M. (1990). Deverbal Nouns İn Grammar And Discourse. Paper presented at the 17th International Systemics Congress, July 3–7, Stirling.

Aksan, D. (Ed.) (1983). *Sözcük Türleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Aksoy, S. (2018). *Ahmet Ümit'in Masal Kitaplarının Metinsellik Ölçütleri Bağlamında İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Akşehirli, S. (2012). *Türkçe'de Ad+Ad(S)I Biçimindeki Ad Bileşiklerinin Sözlükselleşmesi*. 26. Ulusal Dilbilim Kurultayı Bildirileri. Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları. ss. 21-31.

Altun, M. (2009). *Sözcük Türleri*. http://www.dilbilimi.net/Sozcuk_Turleri.pdf (09.Aralık.2020).

Altun, M. (2011). *Türkçede Kelime Grupları Çözümlemeleri*. İstanbul: MVT Yayıncılık.

Aras Okşak, N. (2012). *Azerbaycan Türkçesindeki Kişi Adları ve Kişi Adlarının Veriliş Çeşitliliği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kars: Kafkas Üniversitesi.

Arslan-Kechriotis, C. (2006). *Case as an Interpretable Feature*. ((Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.

Arslan-Kechriotis, C. (2009). *Determiner Phrase and Case in Turkish: A Minimalist Account*. Saarbrücken: VDM Publishing House.

Atabay, N., Özel, S. ve Kutluk, İ. (2003). *Sözcük Türleri*. İstanbul: Papatya Yayınları.

Banguoglu, T. (1974). *Türkçenin Grameri*. İstanbul.

Barton, E. (1993). Evidentials, argumentation, and epistemological stance. *College English*, 55, 745-69.

Bazerman, C. (1988). *Shaping Written Knowledge: The Genre and Activity of the Experimental Article Science*. Madison: University of Wisconsin Press.

Beach, R ve C. M. Anson (1992). Stance and Intertextuality in Written Discourse. *Linguistics and Education*, 4, 335-357.

Becher, T. ve Trowler, P. (2001). *Academic tribes and territories: Intellectual enquiry and the culture of disciplines*. Buckingham: Society for Research into Higher Education & Open University Press.

Beserek, A. (1991). *Türkçede Tümce Yapısı*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Bhatia, V. K. (1993). *Analysing Genre: Language Use in Professional Settings*. London: Longman.

Biber, D. (2004). Historical patterns for the grammatical marking of stance. *Journal of Historical Pragmatics*, 5(1), 107-136.

Biber, D. (2006). *University Language: A Corpus-Based Study of Spoken and Written Registers*. Amsterdam: John Benjamins.

Biber, D. ve E. Finegan. (1988). Adverbial stance types in English, *Discourse Processes*, 11, 1-34.

Biber, D. ve Finegan, E. (1989). *Styles of Stance in English: Lexical and Grammatical Marking of Evidentiality and Affect*. Text 9, 93–124.

Biber, D., Conrad, S. ve Reppen, R. (1998). *Corpus Linguistics: Investigating Language Structure and Use*. Cambridge: Cambridge University Press.

Biber, D., S. Johansson. Leech, S. Conrad, ve E. Finegan, (1999). *Longman Grammar of Spoken and Written English*. Pearson Education Ltd.

Biray, H. (1999). *Türk Gramerinin Sorunları II*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları 718.

Bissell, M. (2020). *The Power of Together: Applying Group Dynamics to Organizational Change Initiatives*.

Bloom, L., Rispoli, M., Gartner, B., Hafitz, J. (1989). Acquisition of Complementation. *Journal of Child Language*, 16. Cambridge: Cambridge University Press. 101-120.

Borsley, R. ve J. Kornfilt. (2000). Mixed and Extended Projections. R. Borsley (Yay.), *The Nature and Function of Syntactic Categories; Syntax and Semantics* 32 (ss. 101-131). San Diego: Academic Press.

Bošković, Ž. (2010). *Phases Beyond Clauses*. Storrs: Ms. University of Connecticut.

Bošković, Ž. ve Şener, S. (2012). *Turkish NPs*. Ms.

Bozkırlı, A. T. (2023). *İki Dilli Öğrenciler İçin Hazırlanmış Metne Dayalı Türkçe Sınavlarının Metinsellik Ölçütleri ve Barrett Taksonomisi Doğrultusunda*

Değerlendirilmesi: Hollanda Örneği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Büyük Türkçe Sözlük (2005). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Parmak, E., Akgün, Ö. E. vd. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (19. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Bybee, J. ve Noonan, M. (Yay.), *Complex Sentences in Grammar and Discourse. Essays in honor of Sandra A. Thompson* (ss.125-144). Philadelphia: John Benjamin Publishing Company.

Can, C. (2012). Uluslararası Türk Öğrenci İngilizcesi Derleminde Tutum Belirteçleri. *Dilbilim araştırmaları*. 2012/1. 39-53.

Carnie, A. (2013). *Syntax A Generative Introduction*. (3. Baskı). Chichester: Blackwell Publishing.

Chafe, W. J. (1986). Evidentiality in English conversation and academic writing, evidentiality: *The Linguistic coding of epistemology*, ed. W.L. Chafe ve J. Nichols. Norwood, NJ: Ablex. 261-272.

Chafe, W., ve Nichols, J. (1986). *Evidentiality: The linguistic coding of epistemology*. Norwood, NJ: Ablex Publishing.

Charles, M. (2003). ‘This mystery...’: A corpus-based study of the use of nouns to construct stance in theses from two contrasting disciplines. *Journal of English for Academic Purposes*, 2(4), 313-326.

Charles, M. (2007). Argument or evidence? Disciplinary variation in the use of the Noun *that* pattern in stance construction. *English for Specific Purposes* 26(2): 203–218.

Chiu, Y. T. (2016). "Singing your tune": Genre structure and writer identity in personal statements doctoral applications. *Journal of English for Specific Purposes*, 21, 48-59.

Chomsky, N. (1965). *Aspects of the Theory of Syntax*. Cambridge: The MIT Press.

Chossudovsky, M. (1977). Dependence and Transfer of Intellectual Technology: The Case of Social Sciences. *Economic and Political Weekly*, 1579-1583.

Ciğer, A. (2002). *Acquisition of Complementation in Turkish*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Conrad, S. ve Biber, D. (2000). *Adverbial Making of Stance in Speech and Writing*. In S. Hunston and G. Thompson (Eds.), *Evaluation in Text*, 56-73. Oxford: Oxford University Press.

Conte, M. E. (1996). Anaphoric encapsulation. *Belgian Journal of Linguistics*, 10(1), 1-10.

Coser, L. A. (1968). Social involvement or scientific detachment: the sociologist's dilemma. *The Antioch Review*, 28(1): 108-113.

Coulthard, M. (1985). *An Introduction to Discourse Analysis*. London: Longman.

Crismore, A. (1983). *Metadiscourse: What is it and How is it used in School and Non-school Social Science Texts*. Illinois: University of Illinois.

Crismore, A. (1989). *Talking with Readers: Metadiscourse as rhetorical act*. New York: Peter Lang.

Crismore, A., Markkanen, R., ve Steffensen, M. S. (1993). Metadiscourse in Persuasive Writing: A Study of Texts Written by American and Finnish University Students. *Written Communication*. 10(1): 39-71.

Csato, E. A. (1990). Non-finite verbal constructions in Turkish, *Altaica Oslonensia* (Proceedings from the 32nd Meeting of the Permanent International Altaistic Conference) içinde, Bemt Brendemoen (Haz.), 75-89.

Çağrı, İ. M. (2004a), Specificity, Case Marking and Extraction in Turkish, *Syntax Workshop*, University of Maryland, College Park.

Çağrı, İ. M. (2004b), Specificity and Case Interactions: A View from Turkish Relatives: Proceedings of the Workshop on Altaic Formal Linguistics (WAFL), İstanbul.

Çağrı, İ. M. (2005), *Minimality and Turkish Relative Clauses*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). University of Maryland.

Çakır, H. (2011). *Türkçe ve İngilizce Bilimsel Makale Özetlerinde Bilgiyi Kurgulama ve Yazar Kimliğini Kodlama Biçimleri*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çakır, H. ve Cengiz, Ö. (2017). Anneler ve Çocuklarının Adlaştırma Kullanımı. *Dilbilim Çeviribilim Yazıları* içinde. Ankara: Anı Yayıncılık. s. 55-66.

Çeltek, A. (2003). *Türkçe Sözlü Söylem Yapısı ve Artgönderim*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çeltek, A. (2008). *Türkçede Boş Artgönderimin Söylem-Edimbilimsel İşlevleri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çelte , A. ve Oktar, L. (2004). Türkçe sözlü söylemde artgönderim  r nt leri. *Dilbilim Araştırmaları*, 1-13.

Çetinkaya, B. (2020). Sözdizimi. (Ed. Boz, E.) *Dilbilim Teorik ve Uygulamalı Alanlar*. Ankara: Gazi Kitabevi. S. 311-368.

De Lozano, S. R. ve Cardenas, M. (2002). Some learning problems concerning the use of symbolic language in physics. *Science & Education*, 11(6): 589-599.

Delice, H.  . (2003). *Türkçe Sözdizimi*.  stanbul: Kitabevi.

Demir, C. (2007). Türkiye Türkçesinde  sim Tamlamasını Olu tıran   elerin Söz Dizimsel ve Anlamsal  zellikleri. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 2/4, Fall 2007, s. 1135-1142.

Demircan,  . (2010). *Türkçede D s m ve  zleme*.  stanbul: Derin yayınları.

Demircan.  . (2005). *Türkiye Türkçesinde Kök-Ek Bilesimleri*.  stanbul: Papatya Yayınları.

Duman, D. (2000). *A Linguistic Study of Turkish Personal Names*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Ediskun, H. (1988). *Türk Dilbilgisi*.  stanbul: Remzi Kitabevi.

En , M. (1991). The semantics of specificity. *Linguistic Inquiry*, 22(1), 1–25.

Enghag, M., Gustafsson, P. ve Jonsson, G. (2007). From everyday life experiences to physics understanding occurring in small group work with context rich problems during introductory physics work at university. *Research in Science Education*, 37, 449-467.

Erdoğan, T. (2020). *Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Öyküleyici Metinlerin Metinsellik Özelliklerinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Ergin, M. (1962). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul.

Ergin, M. (1985). *Türk Dil Bilgisi*. (15. Baskı). İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Ergin, M. (1995). *Üniversiteler İçin Türk Dili*. İstanbul: Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım.

Erguvanlı Taylan, E. (1984). *The Function of Word Order in Turkish Grammar*. Berkeley: University of California Press.

Erguvanlı Taylan, E. (1993). Türkçe’de –DIK Ekinin Yantümcelerdeki İşlevi Üzerine. *Dilbilim Araştırmaları*, 161-171.

Erguvanlı Taylan, E. (1994). Yantümcelerde Tamlayan Ekinin İşlevi Üzerine. *Dilbilim Araştırmaları*, 31-41.

Erguvanlı Taylan, E. (1998). Türkçe’de Tümce Yapısına Sahip Tümleç Yantümceleri. *Doğan Aksan Armağanı*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayın No: 366. Ankara.

Erk-Emeksiz, Z. (2003). *Özgüllük ve belirlilik*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dilbilim Anabilim Dalı.

Erkman-Akerson, F. (2000). *Türkçe Örneklerle Dile Genel Bir Bakış*. İstanbul: Multilingual.

Erkul, R. (2007). *Cümle ve Metin Bilgisi*. (2. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Erk, F. (1983). *Discourse Pragmatics and Word Order in Turkish*. (Yayımlanmamıs Doktora Tezi). Minnesota: Minnesota Üniversitesi.

Fairclough, N. (1992) *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.

Fidan, . ve Cem-Değer, A. (2008). Trkęe Yazılmış Dilbilim Araştırma Yazılarının Giriş Blmlerindeki Alıntılama rntleri. 21. *Ulusal Dilbilim Kurultay Bildirileri*. (ss.188-196). Ed. Aksan, Y. ve Aksan, M. Mersin: Mersin Üniversitesi.

Fine, G. A. (2010). The sociology of the local: Action and its publics. *Sociological Theory*, 28(4): 355-376.

Fine, G. A. (2010). The sociology of the local: Action and its publics. *Sociological Theory*, 28(4): 355-376.

Flowerdew, J. (2003). Signalling Nouns in Discourse. *English for Specific Purposes*, Vol. 22, Issue 4, pp. 329-346.

Flowerdew, J. (2006) “Use of signalling nouns in a learner corpus”, *International Journal of Corpus Linguistics*, 11 (3), pp. 345-352. DOI: 10.1075/ijcl.11.3.07flo.

Flowerdew, J., ve Forest, R. W. (2015). *Signalling nouns in English: A corpus-based Discourse approach*. Cambridge: Cambridge University Press.

Francis, G. (1986). *Anaphoric Nouns*. Birmingham: English Language Research, University of Birmingham.

Francis, G. (1988). The teaching of techniques of lexical cohesion in an ESL setting. In V. Bickley (Ed.), *Language in education in a bi-lingual or multi-lingual setting* (pp. 325-338). Hong Kong: Institute of Language in Education.

Francis, G. (1994). Labelling discourse: an aspect of nominal-group lexical cohesion. In M. Coulthard (Ed.), *Advances in written text analysis* (pp. 83–101). London: Routledge.

Gardner, D. ve Davies, M. (2013) A new academic vocabulary list. *Applied Linguistics* 35(3): 305–327.

Gencan, T. N. (1975). *Dilbilgisi*. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Gencan, T. N. (2001). *Dilbilgisi*. Ankara: Ayraç Yayınevi.

Gökdayı, H. (2020). *Türkçede Öbekler* (2. Baskı). Kriter Yayınları.

Göksel, A. ve Kerslake, C. (2005). *Turkish: A Comprehensive Grammar*. London ve New York: Routledge.

Göksu, D. (2018). *Subject infinitives in Turkish*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.

Gray, B., ve Biber, D. (2012). Current conceptions of stance. In K. Hyland ve C. S. Guinda (Eds.), *Stance and voice* (pp.15-33). Hampshire: Palgrave, Macmillan.

Güney, H. (2022). *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Mustafa Orakçı'nın "Levent Çanakkale'de" Adlı Kitabının Metinsellik Ölçütlerine Göre Sadeleştirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Halliday, M. A. K. (2003). Grammar, society and the noun. In M. A. K. Halliday ve J. Webster (Eds.), *On language and linguistics* (Vol. 3, ss. 50-73). London: Continuum.

Halliday, M. A. K., ve Hasan, R. (1976). *Cohesion in English*. London: Longman.

Halliday, M.A.K. (1994). *An Introduction to Functional Grammar*. (2nd ed.) London: Edward Arnold.

Haspelmath, M. (2001). Word classes/parts of speech. P. B. Baltes ve N. J. Smelser (Haz.), *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*. ss. 16538–16545. Pergamon Press.

Hatiboğlu, V. (1972). *Türkçenin Sözdizimi*. Ankara: TDK Yayınları.

Hennesy, P. ve Givón, T. (2002). *Notes on the Grammar of Turkish Nominalizations*.

Herrando-Rodrigo, I. (2010). If you suffer from... check the Internet. The role of selfmentions and engagement markers in medical research articles and electronic popularizations. In R. Lores-Sanz, P. Mur-Dueñas & E. Lafuente-Millan (Eds.), *Constructing interpersonalit: Multiple perspectives on written academic genres* (pp. 255-275). Newcastle: Cambridge Scholars Publishing.

Hinkel, E. (2001). Matters of cohesion in L2 academic texts. *Applied Language Learning*, 12(2), 111-132.

Hinkel, E. (2004). *Teaching Academic ESL Writing: Practical techniques in vocabulary and grammar*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Hirik, S. (2019). Ad Öbekleri ve Ad Tümcelerine Sözdizimsel Bakış. *X. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı* içinde. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınları No: 312. s. 817-832.

Hoey, M. (2000). Persuasive rhetoric in linguistics: a stylistic study of some features of the language of Naom Chomsky. In S. Hunston, ve G. Thompson (Eds.), *Evaluation in text: authorial stance and the construction of discourse* (pp. 28–37). Oxford: Oxford University Press.

Holmes, J. (1988). Doubt and certainty in ESL textbooks. *Applied Linguistics*, 9 (1), 20-44.

Huang, Y. (2000). *Anaphora: A Cross-Linguistic Study*. Oxford: Oxford University Press.

Huber, E. ve Uzun, L. (2001). Metin Türü ve Yazma Edimi İlişkisi: Bilimsel Metin Yazma Edimi. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*. 12: 9-35.

Hunston, S. (1989). *Evaluation in Experimental Research Articles*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). University of Birmingham.

Hunston, S. (1993). Evaluation and ideology in scientific writing. In M. Ghadessy (ed.), *Register analysis: theory and practice*. 57-73 London: Pinter.

Hunston, S. (1994). Evaluation and organization in a sample of written academic discourse. In M. Coulthard (ed.), *Advances in written text analysis*. London: Routledge.

Hunston, S. ve Thompson, G. (Eds.) (2000). *Evaluation in Text*. Oxford, UK: Oxford University Press.

Hunston, S., ve Francis, G. (1999). *Pattern Grammar*. Amsterdam: John Benjamins.

Hyland K and Tse P. (2005) Evaluative that constructions: Signalling stance in research abstracts. *Functions of Language* 12(1): 39–63.

Hyland, H. (2001). Humble servants of the discipline? Self-mention in research articles. *English for Specific Purposes*, 20 (3), 207-226.

Hyland, K. (1994). Hedging in academic writing and EAP textbooks. *English for Specific Purposes*, 13(3), 239-256.

Hyland, K. (1995). The author in the text: Hedging scientific writing. *Hong Kong Papers in Linguistics and language teaching*, 18, 33-42.

Hyland, K. (1998a). Talking to students: Metadiscourse in introductory course books, *English for Specific Purposes*, 18, 3-26.

Hyland, K. (1998b). Boosting, hedging, and the negotiation of academic knowledge. *TEXT*, 18(3), 349-382.

Hyland, K. (1998c). *Hedging in scientific research articles*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Hyland, K. (1998d). Persuasion and Context: The Pragmatics of Academic Metadiscourse. *Journal of Pragmatics*. 30: 437-455.

Hyland, K. (1999). Disciplinary discourses: writer stance in research articles. In C. Candlin & K. Hyland (Eds.), *Writing: Texts, processes and practices* (pp. 99-121). London: Longman.

Hyland, K. (2001). Bringing in the reader. *Written Communication*, 18(4), 529-574.

Hyland, K. (2002a). Activity and evaluation: Reporting practices in academic writing. In J. Flowerdew (Ed.), *Academic discourse* (pp.115-130). New York: Taylor and Francis.

Hyland, K. (2002b). Directives: Argument and engagement in academic writing. *Applied Linguistics*, 23(4), 215-239.

Hyland, K. (2002c). Authority and invisibility: Authorial identity in academic writing, *Journal of Pragmatics*, 34, 1091-1112.

Hyland, K. (2004a). *Disciplinary Discourses: Social Interactions in Academic Writing*. Michigan Classics Edition: The University of Michigan Press.

Hyland, K. (2004b). Disciplinary interactions: Metadiscourse in L2 postgraduate writing. *Journal of Second Language Writing*, 13, 133-151.

Hyland, K. (2005a). *Metadiscourse: Exploring Interaction in Writing*. London: Continuum.

Hyland, K. (2005b). Stance and engagement: a model of interaction in academic discourse. *Discourse Studies*, 7(2), 173-193.

Hyland, K. (2006a). Disciplinary differences: Language variation in academic discourse. In Hyland, K. & Bondi, M. (eds.) *Academic discourse across disciplines*. Switzerland: Peter Lang, AG. 17-45.

Hyland, K. (2006b). *English for Academic Purposes: An Advanced Resource Book*. New York: Routledge.

Hyland, K. (2010a). Community and individuality: Performing identity in Applied Linguistics. *Written Communication*, 27(2), 159-188. doi: 10.1177/0741088309357846.

Hyland, K. (2010b). Metadiscourse: Mapping Interactions in Academic Writing. *Nordic Journal of English Studies*. 9(2): 125-143.

Hyland, K. (2011a). Disciplines and discourses: Social interactions in the construction of knowledge. In D. Starke-Meyerring, A. Paré, N. Artemeva, M. Horne & L. Yousoubova (Eds.), *Writing in the knowledge society* (pp. 193-214). West Lafayette: Parlor Press and The WAC Clearinghouse.

Hyland, K. (2011b). Projecting an academic identity in some reflective genres. *Iberica*, 21, 9-30.

Hyland, K. (2012a). *Disciplinary identities: Individuality and community in academic discourse*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hyland, K. (2012b). Undergraduate Understandings: Stance and Voice in Final Year Reports. *Stance and Voice in Written Academic Genres*. (ss.134-150). Ed. Hyland, K. ve Sancho Guinda, C. New York: Palgrave Macmillan.

Hyland, K. (2014a). Dialogue, community and persuasion in research writing. In L. Gil-Salom ve C. Soler-Monreal (Eds.), *Dialogicity in written specialised genres* (Vol. 23, ss. 1-20). Amsterdam: John Benjamins.

Hyland, K. (2014b). Disciplinary Discourse: Writer Stance in Research Article. *Writing: Texts, Processes and Practices*. (ss.99-121). Ed. Candlin, C. N. ve Hyland, K. New York: Routledge.

Hyland, K. (2017). Metadiscourse: What is it and Where is it going? *Journal of Pragmatics*. 111: 16-29.

Hyland, K. ve Tse, P. (2004). Metadiscourse in Academic Writing: a Reappraisal. *Applied Linguistics*. 25(2): 156-177.

Ivanič, R. (1991). Nouns in search of a context: A study of nouns with both open-and closed-system characteristics. *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*, 29(2), 93-114.

Ivanic, R. (1998). *Writing and identity*. Amsterdam: John Benjamin Publishing.

Ivanic, R., ve Camps, D. (2001). I am how I sound: Voice as self-representation in L2 writing. *Journal of Second Language Writing*, 10(1-2), 3-33.

İmer, K., Kocaman, A. ve Özsoy, A. S. (2011). *Dilbilim Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

İşsever, S. (2000). *Türkçede Bilgi Yapısı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.

İşsever, S. (2003). Information Structure in Turkish: the word order-prosody interface. *Lingua*, 113:11:1025-1053.

İşsever, S. (2006). Türkçede Takısız Nesne Adöbekleri ve Çalkalama. *Dil Dergisi*, sayı: 131:42-56. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Jiang F. K. ve Hyland K. (2015). ‘The fact that’: Stance nouns in disciplinary writing. *Discourse Studies*. 17 (5). 529-550. DOI: 10.1177/1461445615590719.

Jiang F. K. ve Hyland K. (2016). Nouns and academic interactions: a neglected feature of metadiscourse. *Applied Linguistics*, 1-25. Doi: 10.1093/applin/amw023.

Jiang, F. K. (2022). *Metadiscursive Nouns Interaction and Persuasion in Disciplinary Writing*. (China Perspectives). London and New York: Routledge.

Jiang, F. K. ve Hyland, K. (2017). *Metadiscursive nouns: interaction and cohesion in abstract moves*. Elsevier 46. 1-14.

Jiang, F. K. ve Hyland, K. (2020). “There are significant differences...”: The secret life of exiztential there in academic writing. *Lingua*, 233, 102758.

Jiang, F. K. ve Hyland, K. (2021). ‘The goal of this analysis . . .’: Changing patterns of metadiscursive nouns in disciplinary writing. *Lingua* 252. <https://doi.org/10.1016/j.lingua.2020.103017> .

Jiang, K. F. (2017). Stance and voice in academic writing: The noun that construction and disciplinary variation. *International Journal of Corpus Linguistics*, 22(1), 86-107.

Kafes, H. (2009). *Authorial Stance in Academic English: Native and Non-native Academic Speaker Writers' Use of Stance Devices (Modal Verbs) in Research Articles*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Kaplan, C. (2023). *6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Metinsellik Ölçütlerinden Bağlılık ve Bağdaşlık Bağlamında İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ağrı: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Karahan, L. (1991). *Türkçede Söz Dizimi-Cümle Tahlilleri*. Ankara: Akçağ Yayıncılık.

Karasar, N. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Karasar, N. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*. (31. Baskı) Ankara: Nobel Yayıncılık.

Kayadelen, T. (2008). *Plurals, Mass Nouns, and Telecity in Turkish*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin: Mersin Üniversitesi.

Keçik, İ. ve Erk-Emeksiz, Z. (2000). Doğal iletişimde konu ad öbeklerinin düzenlenmesi. *XIII. Dilbilim Kurultayı Bildirileri* (s. 31-36.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi içinde.

Kennelly, S. (1987). Turkish Gerunds. H. E. Boeschoten ve L. Th. Verhoeven ed. *Studies on Modern Turkish: Proceedings of the Third Conference on Turkish Linguistics*. Tilburg University. Tilburg.

Kerimoğlu, C. (2019). *Genel Dilbilime Giriş*. (5. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Kerslake, C. (1987). Noun Phrase Deletion and Pronominalization in Turkish. H. E. Boeschoten ve L. T. Verhoeven (Haz.), *Studies on Modern Turkish: Proceedings of the 3rd Conference on Turkish Linguistics* (s. 91-104). Tilburg: Tilburg University Press içinde.

Khedri, M., Heng, C. S. ve Ebrahimi, S. F. (2013). An Exploration of Interactive Metadiscourse Markers in Academic Research Article Abstracts in Two Disciplines. *Discourse Studies*. 15(3): 319-331.

Kıvırcık, Ş. Y. (2004). *Türkçedeki Bazı Bileşik Yapıların (İsim-fiil, Sıfat-fiil, Zarf-fiil) Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.

Koç, S. (1976). *Deriving NP from S: A transformational Approach to Sentential Nominalization in Turkish*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Lancaster: Lancaster Üniversitesi.

Koç, S. (1987). Deriving NP from S: Sentential Nominalizations in Turkish. H. E. Boeschoten, ve L.T.H. Verhoeven (Yay.), *Studies on Modern Turkish* (ss. 149-156). Tilburg: Tilburg Üniversitesi Yayınları.

Konukman, B. (2012). *Almanca ve Türkçe Bilimsel Metinlerde Biçem*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Korkmaz, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü* (Vol. 575). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu.

Kornfilt, J. (1984). *Case Marking, Agreement and Empty Categories in Turkish*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Cambridge, Massachusetts: Harvard Üniversitesi.

Kornfilt, J. (1997). *Turkish*. London: Routledge.

Kornfilt, J. (2003). Scrambling, Subscrambling, and Case in Turkish. S. Karimi. (Yay.) *Word Order and Scrambling* (ss.125-155). Oxford/Berlin: Blackwell Publishers.

Kratzer, A. (1991) Modality. In Von Stechow, A., Wunderlich, D. (eds.), *Semantics: An International Handbook of Contemporary Research*. De Gruyter: Berlin. 639–650.

Kural, M. (1993). Scrambling and Mixed Positions in Turkish, *The Proceedings of the NELS 22* (ss. 259-272). University of Massachusetts Amherst: GLSA publications.

Kural, M. (1994). Yantümcelerde Çekim Ekleri. *Dilbilim Araştırmaları*, 80-111.

Labov, W. (1984). Intensity. In Schiffrin, D. (ed.) *Meaning, form, and use in context: Linguistic Applications*, Washington DC: Georgetown University Press, 43-70.

Lafuente-Millán, E. (2010). 'Extending this claim, we propose...' The writer's presence in research articles from different disciplines *Ibérica*, núm. 20, 2010, pp. 35-56.

Lautamatti, L. (1978). 'Observations on the development of the topic in simplified discourse'. In V. Kohonen and N. E. Enkvist (eds), *Text Linguistics, Cognitive Learning, and Language Teaching*. Turku: University of Turku Publications, 71-104.

Lewis, G. L. (1967). *Turkish Grammar*. Oxford: Oxford University Press.

Luzon Marco, M. J. (1999). Procedural vocabulary: Lexical signaling of conceptual relations in discourse. *Applied Linguistics*, 20(1), 1-21.

Lyons, J. (1977). *Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.

MacDonald, S. P. (1992). A method for analyzing sentence-level differences in disciplinary knowledge making. *Written Communication*, 9(4), 553–569.

Martin, J. R. (1991). Nominalization in science and humanities: distilling knowledge and scaffolding text. In E. Ventola (Ed.), *Functional and Systemic Linguistics: Approaches and Uses* (pp. 307–337). Berlin: Mouton de Gruyter.

Martin, J. R. (2000). Beyond Exchange: Appraisal Systems in English. In S. Hunston ve G. Thompson (Eds.), *Evaluation in Text: Authorial Stance and the Construction of Discourse* (pp. 142-176). Oxford: Oxford University Press.

Matsuda, P. K. (2015). Identity in written discourse. *Annual Review of Applied Linguistics*, 35, 140-159. doi: 10.1017/S0267190514000178.

Mauranen, A. (1993). *Cultural Differences in Academic Rhetoric: A textlinguistic study*. Frankfurt: Peter Lang.

Mauranen, A. (1997). Hedging in language revisers' Hands. In Markkanen, R. and Schröder, H. (eds.) In Markkanen, R. and Schröder, H. (eds.). *Hedging and discourse. Approaches to the analysis of a pragmatic phenomenon in academic texts*, 115-133. Berlin: Walter de Gruyter.

McKinley, J. (2015). Critical argument and writer identity: Social constructivism as a theoretical framework for EFL academic writing. *Critical Inquiry in Language Studies*, 12(3), 184-207. doi: 10.1080/15427587.2015.1060558.

Millar, R. (2004). The Role Of Practical Work In The Teaching And Learning Of Science. Commissioned Paper-Committee On High School Science Laboratories: *Role And Vision*. Washington DC: National Academy Of Sciences, 308.

Nash, W. (1992) *An Uncommon Tongue*. London: Routledge.

Nation, I. S. P. (2001). *Learning vocabulary in another language*. Cambridge: Cambridge University Press.

Noonan, M. (1985). Complementation. *Language Typology and Syntactic Description*. Vol. II, T. Shopen (ed.), Cambridge: Cambridge University Press. 43-141.

Ochs, E. (1989). The pragmatics of affect. Special issue of *Text* 9.

Oğuzhan, S. (2021). *Ortaokul Düzeyindeki Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Bilgilendirici Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Göre Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Malatya: İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Oktar, L. (1997). Söylemsel Artgönderim Örüntülerinde İletişimsel Etkenler. G. Doğan ve M. Ölmez (Haz.), *Dilbilim Araştırmaları*, 127-132.

Oktar, L. ve Çeltek, A. (2006). *Anaphora in Turkish Spoken Discourse*. S. Yağcıoğlu ve A. Cem Değer (Haz.), *Advances in Turkish Linguistics: Proceedings of the 12th International Conference on Turkish Linguistics* (s.437–453). İzmir: Dokuz Eylül Yayınları içinde.

Oktar, L. ve Yağcıoğlu, S. (1997). *Türkçede Söylem Yapısı ve Artgönderim*. VIII. Uluslararası Türk Dilbilimi Konferansı Bildirileri, 331–345.

Ouellet, E., (2005). *New directions in military sociology*. Ottawa: De Sitter.

Özgen, M. (2018). Phasehood of DPs in Turkish: An Implication for Non simultaneity. *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 5(2): 1-31.

Özkan, I. (2012). *Nahçıvan Yer Adlarıyla Türkiye’deki Yer Adlarının Dil Özellikleri Açısından Karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kars: Kafkas Üniversitesi.

Özkan, M. ve Sevinçli, V. (2011). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi (Kelime Çözümlemeli)* (3. Baskı). İstanbul: Akademik Kitaplar.

Özsoy, A. S. ve Erguvanlı-Taylan, E. (1992). Türkçe’de Ad Öbeğinin İç Yapısı. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 8 (3), s. 3-13.

Özsoy, S. (1992). Türkçede Eşgönderge Örüntüsü. *Dilbilim Araştırmaları*, 77-85.

Özsoy, Sumru A. (1999). *Türkçe*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.

Palmer, F. R. (2001). *Mood and Modality*. (2nd ed.) Cambridge: Cambridge University Press.

Pamir-Dietrich, A. (1995). An Analysis of Subordinate Clauses in Turkish. *Dilbilim Araştırmaları* s. 182-196.

Paşayev, K. V. (2016). *Türkiye Türkçesindeki Eşya Adlarının Azerbaycan Türkçesindeki Eşya Adları İle Karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Denizli: Pamukkale Üniversitesi.

Peters, P. (1985), *Strategies for Student Writers*, Queensland: Wiley.

Phaeton, M. J. ve Stears, M. (2016). Exploring the alignment of the intended and implemented curriculum through teachers’ interpretation: A case study of A-level biology practical work. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 13(3): 723-740.

Portner, P. (2009) *Modality*. Oxford: Oxford University Press.

Prados, M. D. (2018). Abstract Nouns as Metadiscursive Shells in Academic Discourse. *Caplletra* 64 (Primavera, 2018). ISSN 0214-8188, ISSN versió electrònica 2386-7159 pp. 153-178.

Punch, K. F. (2005). *Sosyal Araştırmalara Giriş Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Radford, A. (1997), *Syntax: A Minimalist Introduction*, Cambridge University Press.
Ramanathan V and Atkinson D (1999) Individualism, academic writing, and ESL writers. *Journal of Second Language Writing* 8(1): 45–75.

Recski, L. (2005). Interpersonal engagement in academic spoken discourse: a functional account of dissertation defenses. *English for Specific Purposes*. 24 (1), 5 23.

Rezzano, N. S. (2004). Modality and modal responsibility in research articles in English. In Fachinetti, R & Palmer, F. (eds.) *English modality in perspective. Genre analysis and contrastive studies*, 101-118. . Germany: Peter Lang GmbH.

Rokhmat, J. ve diğ. (2020). The Use Of Causalitic Learning Model To Encourage Abilities Of Problem Solving And Creative Thinking in Momentum and İmpulse. In: *Journal Of Physics: Conference Series*. IOP Publishing, 2022. P. 012052.

Ruhi, ř. (1992). Zero NP Anaphora versus Full NP Anaphora in Turkish. A. Konrot (Haz.), *Modern Studies in Turkish Linguistics: Proceedings of the 6th International Conference on Turkish Linguistics* (s. 105-116) içinde.

Sacks, H., Schegloff, E. A. ve Jefferson, G. (1974). A Simplest Systematics for the Organization of Turn-Taking for Conversation. *Language* 50: 696–735.

Salager-Meyer, F. (1997). I think that perhaps you should: A study of hedges in written scientific discourse. In Miller T. (ed.) *Functional approaches to written text: classroom applications*, 105-118. English Language Programs United States Information Agency, Washington, D. C.

Schaaik, G. J. van. (1999). Higher Order Compounds in Turkish: Some Observations. *Proceedings of the 9th International Conference on Turkish Linguistics, Oxford University, Lincoln College, 12-14 August, 1998* Vol. 46. *Reihe Turcologica* (ss. 113-120). Wiesbaden: Harrassowitz.

Schaaik, van G. (1999). The order of Nominalizations in Turkish. *Turkic Languages*; Lars Johanson (ed.) Harrassowitz Verlag, Wiesbaden. 86-119.

Schmid, H.-J. (2000). *English Abstract Nouns as Conceptual Shells: From corpus to cognition* (Vol. 34). Berlin: Walter de Gruyter.

Sebzecioğlu, T. (2016). *Dilbilim Kavramlarıyla Türkçe Dilbilgisi*. İstanbul: Kesit Yayınları.

Sezer, E. (1991). *Issues in Turkish Syntax*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Cambridge, Massachusetts: Harvard University.

Sinclair, J. (1993). Written discourse structure. In J. Sinclair, M. Hoey, ve G. Fox (Eds.), *Techniques of description: Spoken and written discourse* (pp. 6-31). London: Routledge.

Sinclair, J. (2004). *Trust the text: Language, corpus and discourse*. London: Routledge.

Stacey, J. (2009). Writer identity while learning discipline-specific academic literacy in an additional language. *Southern African Linguistics and Applied Language Studies*, 27(3), 345-356. doi: 10.2989/SALALS.2009.27.3.11.945.

Sur, M. (1986). Hayek'in Sosyal Bilim Yöntemlerine Yaklaşımı. *Bilimselcilik ve Sosyal Bilimler*. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 41 (1) , 329-355. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ausbf/issue/3231/45014>.

Swales, J. (1990) *Genre Analysis: English in Academic and Research Settings*. Cambridge: CUP.

Swales, J. M. (1993). *Genre Analysis: English in Academic and Research Settings*. 3. Baskı. Cambridge: Cambridge University Press.

Sword, H. (2012). Zombie nouns. *The New York Times*. Retrieved from http://opinionator.blogs.nytimes.com/2012/07/23/zombie-nouns/?_r=0.

Şahin, A. (2015). *Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Hazırlanmış Olan Pilot (5.Sınıf) Ders Kitabının Metinsellik Ölçütleri Bağlamında Çözümlemesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Şenöz-Ayata, C. (2014). *Bilimsel Metin Üretimi*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.

Tadros, A. (1994). Predictive categories in expository text. In: Coulthard M (ed.) *Advances in Written Text Analysis*. London: Routledge, pp. 69–82.

Tahara, N. (2014) “Metadiscursive nouns and textual cohesion in second language writing”, *Journal of Humanities and Social Sciences*, 37, pp. 13-26.

Tallerman, M. (1998). *Understanding Syntax*. London: Arnold.

Tallerman, M. (2015). *Understanding Syntax*. (4. Baskı). London and New York: Routledge.

Tang, R. ve John, S. (1999). The „I“ in identity: Exploring writer identity in student Academic Writing through the first person pronoun. *English for Specific Purposes*, 18, 2339.

Tardy CM (2012). Current conceptions of voice. In: Hyland K and Guinda C (eds) *Stance and Voice in Written Academic Genres*. London: Palgrave Macmillan, pp. 34–48.

Taylan, E.E. (1986). Pronominal versus Zero Representation of Anaphora in Turkish. D. Slobin ve K. Zimmer (Haz.), *Studies in Turkish Linguistics* (s. 209-231.). Amsterdam: John Benjamins Publishing.

Thetela, P. (1997). Evaluated entities and parameters of value in academic research articles. *English for Specific Purposes*, 16(2), 101–118.

Thompson, G., ve Ye, Y. (1991). Evaluation in the reporting verbs used in academic papers. *Applied Linguistics*, 12(4), 365–382.

Tuğcu, P. (2009). *Türkçede Belirleyici Öbeği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dilbilim Anabilim Dalı.

Turan, Ümit D. (1998). Zero Object Arguments and referentiality in Turkish. Lars Johanson (Haz.), *The Mainz Meeting, Proceedings of the Seventh International Conference on Turkish Linguistics August 3-6, 1994* (s. 154-182). Harrassowitz Verlag – Wiesbaden içinde.

Türkkan, B. (2008). *Türkçe Tarih Söyleminde Adlaştırmamanın İşlevleri*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.

Türkkan, B. (2009). İlköğretim düzeyinde okutulan Türkçe tarih metinlerinde adlaştırma temel alınarak sözbilimsel kipin saptanması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 11(4): 91-103.

Underhill, R. (1976). *Turkish Grammar*. Cambridge. Massachusetts: The MIT Press.

Uzun, L. (2002). Dilbilim Alanında Türkçe Yazılan Araştırma Yazılarında Metin Dünyasına İlişkin Düzenlemeler. *Türkçede Bilgi Yapısı ve Bilimsel Metinler*. (ss.203-224). Ed. Uzun, L. ve Huber, E. Essen: Die Blaue Eule.

Uzun, L. (2006). Bilimsel Söylem ve Özellikleri. *Sosyal Bilimlerde Süreli Yayıncılık 1. Ulusal Kurultay Bildirileri*. (ss.133-140). Ed. Karakütük, K. <http://uvf.ulakbim.gov.tr/sbvt/kurultay1.pdf> (Son Erişim: 12.06.2021).

Uzun, N. E. (2000). *Ana Çizgileriyle Evrensel Dilbilgisi ve Türkçe*. İstanbul: Multilingual.

Uzun, N. E. ve Aydın, Ö. (2006). Sözdizim. A. Kocaman, (Yay.), *Dilbilim, Temel Kavramlar, Sorunlar ve Tartışmalar* (ss. 63-76). Ankara: Dil Derneği.

Vande Kopple, W. J. (1985). Some exploratory discourse on metadiscourse. *College Composition and Communication*, 82-93.

von Wright, G. (1951). *An Essay in Modal Logic*. North Holland: Amsterdam.

Widdowson, H.G. (1983). *Learning Purpose and Language Use*, Oxford: Oxford University Press.

Williams, J. (1981). *Style: Ten Lessons in Clarity and Grace*. Boston: Scott Foresman.

Winter E. O. (1977). A clause-relational approach to English texts: A study of some predictive lexical items in written discourse. *Instructional Science* 6(1): 1–92.

Winter, E. O. (1982). *Towards a Contextual Grammar of English*. London: George Allen ve Unwin.

Winter, E. O. (1992). The notion of unspecific versus specific as one way of analysing the information of a fund-raising letter. In: Mann WC and Thompson SA (eds.)

Discourse Description: Diverse Linguistic Analyses of a Fund-raising Text. Amsterdam: John Benjamins, pp. 131–170.

Yaldır, Y. (1999). *A Study on Nouns and Nominal Projections in Turkish.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin: Mersin Üniversitesi.

Yaldır, Y. (2004). *Syntactic Nominalizations İçinde Turkish: A Principles and Parameters Framework.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yuvayapan, F. (2018). *The Pragmatic Role of Interactional Metadiscourse Markers in The Construal of Author Stance: A Cross-Linguistic Study of Phd Dissertations.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi.

Yuvayapan, F. (2019). Metadiscursive Nouns in Doctoral Dissertations: A Comparison of Native and Nonnative Speakers of English. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 15(1), 74-87.

EKLER

EK 1: SÖZLÜKÇE

açık sistem sözcükleri: open-system words

açımlayıcılar: code glosses

ad öbeği: noun phrase

ad tümleyicileri: noun complements

ad yantümcesi: noun clause

adlaştırmacı: nominalizer

adlaştırılmış: nominalized

adlaştırma yapan: nominalizing

adlaştırma: nominalization

adsıl: nominal

alıcı odaklı etkileşimli: interactional

anlambilimsel değiştirgenler: semantic parameter

anlamsal/konusal:

semantic/theta/thematic

anlatıcılar: narrators

araç: instrument

artgönderim adları: anaphoric nouns

artgönderim: anaphoric

ayrılma: ablative

bağlaç: conjunction

bağlaşıklık: cohesion

bağlayıcılar: transitions

baş: head

belirginlik: saliency

belirleyici: determiner

belirtecimsi: adverbial

belirtme: accusative

biçem: style

biçimbirim: morpheme

biçim-sözdizimsel: morpho-syntactic

bildirimler: announcements

bileşik: composite

bilgi odaklı etkileşimli: interactive

bilgi yöneltimli: information oriented

bilgisel: informational/epistemic

bilgisellik kipliği: epistemic modality

bilişsellik adı: cognition

birleştiriciler: connectives

cansız somut sayılabilir adlar:

inanimate concrete count nouns

cansız somut sayılamayan adlar:

inanimate concrete mass nouns

cansız soyut adlar: inanimate abstract nouns

çekimli: finite

çekimsiz: non-finite

çekirdek sözcük dağarcığı: core vocabulary

çerçeve belirleyiciler: frame markers

çok amaçlı sözcükler: all-purpose nouns

değer biçme: evaluation

değerlendirme: appraisal/evaluative

değiştirim: substitution

deneyimci: experienter

devingenlik kipliği: dynamic modality

dilbilgisel eğretileme: metaphor

dilbilgisel metafor: grammatical metaphor

dilsel etkinlik adları: language activity nouns
dizimleyiciler: sequencers
doğa bilimleri: hard science
durum bağlamı: context of situation
durum: case
duruş adları: stance nouns
duygulanım: affect
edici: agent
edimsöz adları: illocutionary nouns
edimsöz belirleyicileri: illocution markers
ek: affix
ekleme: addition
eksilti: ellipsis
eşanlamlılık: synonym
eşbağımlama: co-ordination
eşdizim: collocation
eşgönderimli: coreferential
eşmetin bağlamı: co-textual context
etiketleyici adlar: labelling nouns
etki: affect
etkilenen: patient
etkileşim: interaction
etkinlik adları: event
event: olay adı
eylemten türemiş adlar: deverbals
nouns
eylemlilik: to-infinitive
eylemsil: verbal
geçerlilik belirleyicileri: validity markers

genel adlar: general nouns
gerçeklik (kipi): evidentiality
geriye dönük etiketleyiciler: retrospective labels
gönderim: reference
görünüş: aspect
gösterici: specifier/ demonstrative
gösterimsel: deictic
güçlendiriciler: emphatics/boosters
hareket adları: action nouns
hareket bildiren adlar: action nominal
hatırlatıcılar: reminders
hedef: goal
iç bağlam: co-text
içerleşik: embedded
ikili özellik dizeyi: binary feature matrix
ileri etiketleyiciler: advance labels
ilişki belirticileri: relational markers
insan adları: human nouns
insan ve toplum bilimleri: soft science
insandışı canlı adlar: non-human animate nouns
işaret adları: signalling nouns
işlev yönelimli: function oriented
iye: possessor
kabuk adlar: shell nouns
kaçamaklama: hedging
kaçınmalar: hedges
kapalı sistem sözcükleri: closed-system words

kapsayıcı adlar: container nouns	metinsel üstsöylem: textual
kapsayıcılar: encapsulators	metadiscourse
karmaşık tümce: complex sentence	nesne adı: object
karşılaştırma: comparison	niceleyici: quantifier
katılım belirleyicileri: engagement markers	niteleyici: modifier
katılım: engagement	nitelik adı: quality
kaynak göstericiler: attributors	okuyucu adları: reader pronoun
kaynaşık: clitic	olgu adları: fact nouns
kendine gönderimde bulunma	olgusal adsıllar: factive nominal
belirleyicileri: self mentions	orantılı tabaka yöntem: proportionate stratified method
kesinlik belirleyicileri: certainty markers	ön planlar: pre-plans
kiplik: modality	önermesel anlam: propositional meaning
kişi belirticileri: person markers	öngönderim: cataphoric
kişi: person	örnekleme: exemplificatory
kişilerarası söylem: interpersonal discourse	örnekler: examples
kişilerarası üstsöylem: interpersonal metadiscourse	özgül gösterimseli: specific deictic
kişisel sözceler: personal asides	özgül olmayan adlar: unspecific nouns
konu: theme	özüldüğü: non-specific
konulaştırıcılar: topicalizers	özyansıtıcı: self-reflective
konum adı: status	paylaşılan bilgi: shared knowledge
mantıksal bağlayıcılar: logical connectives	sayı: number
metin adları: text	sayılabilir adlar: enumerable nouns
metin adları: text nouns	sıfat işlevli: adjectivals
metin bağlayıcıları: text connectives	sıralama: serialization
metin-içi belirleyiciler: endophoric markers	son planlar: post-plans
metinsel belirleyiciler: textual markers	sonuç: conclusion/ consequence /result
	sorular: questions
	soyut adlar: abstract nouns
	söylem adı: discourse
	söylem bağlamı: discursive context

söylem topluluğu: discourse
community

sözcük dağarcığı: vocabulary
sözdizimsel adlaştırma: syntactic
nominalization

sözdizimsel: syntactic
sözlüksel adlaştırma: lexical
nominalization

sözlüksel özgüllük: lexical
specification

sözlüksel somutlama/gerçekleşme:
lexical realization

tabakalı örnekleme: stratified sampling

tamlayan durumu: genitive
tamlayan-iye belirtili yapı: the
genitive-possessive construction

tanım: description

tanıtlayıcı adlar: evidential

tanıtlayıcılar: evidentials

tarz adı: manner

taşıyıcı adlar: carrier nouns

teknik dışı: non-technical

tutarlılık: coherence

tutum adları: attitude/perspective
nouns

tutum belirleyicileri: attitude markers

tutum: attitude

tutumsal: attitudinal

tümcesel: sentential

tümleç yantümcesi: complement
clause

tümleç yapısı: complementation

tümleç: complement

tümleyici: complementizer

tür: genre

uyarıcı: stimulus

üstanlam: superordinate

üstdil adları: metalanguage nouns

üstdil: metalinguistic

üstdüzenleyiciler: advance organizers

üstsöylem: metadiscourse

üstsöylemsel ad: metadiscursive noun

üstsöylemsel anlam: metadiscourse

meaning

üye: argument

varlığın özellikleri: attribute

varlığın tanımlanması: entity

varlıklar arasındaki ilişkiler: relation

yakınlık: proximity

yalın çekimli: bare finite

yalın: nominative

yalındışı nesne: oblique object

yantümce bağlacı: subordinator

yantümceleme: subordination

yararlanıcı: recipient/beneficiary

yazar duruşu/tutumu: stance

yazar kimliği: identity

yazar sesi: voice

yazar varlığı: presence

yeğlilik: intensity

yeniden düzenleme: reformulation

yer adları: place nouns

yineleme: reiteration

yorumlar: commentaries

yorumsal belirleyiciler: interpretive
markers
yönelme: dative
yönergeler: directives
yöntemsel: procedural
yükümlülük kipliği: deontic modality
zaman: tense
zihinsel süreç adları: mental process
nouns

